

**Західноукраїнська організація
«Центр правничих ініціатив»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ
ПРАВОВІ ВИМІРИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ»**

14–15 квітня 2017 р.

**Львів
2017**

УДК 340(100+477)(063)

ББК 67.0я43

М 58

М 58 Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 квітня 2017 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правових ініціатив», 2017. – 180 с.

Видається в авторській редакції. Оргкомітет конференції не завжди поділяє думки учасників.

УДК 340(100+477)(063)
ББК 67.0я43

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Устименко О. С.

САМОВИХОВАННЯ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ
ПІДВИЩЕННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН 9

Якимів А. І.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УЧАСНИКІВ
ЗАКОНОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ 11

НАПРЯМ 2. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Васильков Д. С.

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ... 14

Гуглей В. В.

СЛУЖБОВА ОСОБА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ 16

Dziuba V. V.

TERRORISM AS A GLOBAL PROBLEM OF MODERN WORLD 19

Дячкін О. П., Корнійчук Ю. Ю.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОЗБРОЄНОЇ БАНДИ ЯК ФОРМА БАНДИТИЗМУ 22

Желік М. Б.

ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ
ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ 24

Крайник О. С.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСВІДУ
ФРН У ВИКОРИСТАННІ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 27

Кубай В. В.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ
МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ..... 29

Куць А. В.

ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВРУЧЕННЯ ПИСЬМОВОГО
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ 32

Лотоцька Я. І.

МЕДИЧНА ПОМИЛКА ТА ЇЇ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ 33

Пасічніченко О. П.

ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ НА СТАДІЇ
АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ ВИРОКУ 36

Полях Є. В. БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	39
Харковець Ю. М. ВИМОГИ ДО СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	42
Хорошун О. В. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСВІДУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ У ВИКОРИСТАННІ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	45
Швець В. Є. ПРОБЛЕМАТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	47
Шмик К. Д. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСВІДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ВИКОРИСТАННІ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	50
НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС	
Єфіменко В. Г. ШИКАНА ЯК ФОРМА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	53
Закала А. І. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОПІКУНСТВА.....	56
Козинець А. А., Щипанова О. О. ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ, ЯКІЙ НАДАЄТЬСЯ ПСИХІАТРИЧНА ДОПОМОГА.....	58
Ляхович М. В. ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ У ЛОМБАРДІ.....	61
Макогон Ю. Р. ПРАВО НА ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ.....	64
Мартюк А. С. РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ	66
Моняков М. М. ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗАЧАТОЇ, АЛЕ ЩЕ НЕ НАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ.....	68
Морозова Ю. В. ГЕНЕЗА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ НЕЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ, БУДІВЕЛЬ, СПОРУД	70

Парапир Г. Ю. ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ.....	73
Стефанів А. В. ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА	76
Чигрин В. Р. ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СТАТУСУ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ТА ДІТЕЙ-СИРИТ.....	78
НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС	
Головайчук О. В. ГАРАНТІЇ ПОВЕРНЕННЯ КОШТІВ ВКЛАДНИКАМ У РАЗІ ПРИПИНЕННЯ СУБ'ЄКТІВ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	80
Катрич А. В. НЕСПРИЯТЛИВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ	83
Коритін Д. С. ІНФРАСТРУКТУРНА ПІДТРИМКА МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ.....	84
Кравченко Б. О. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕКОМЕРЦІЙНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	87
Кучерук Н. С. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ.....	89
Пігарева Г. І. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ АКТІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	92
Чижик К. М. ЗАХИСТ ПРАВ МІНОРИТАРНИХ ІНВЕСТОРІВ.....	94
НАПРЯМ 5. АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО	
Антонова Т. Л. КЛАСИФІКАЦІЯ ВІДХОДІВ.....	97
Бузун О. О., Гончарук С. Т. ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ.....	100

Веклич В. О. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ У СФЕРІ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЩОДО ЇЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ.....	103
Веселовська У. В. НАПРЯМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН І ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	106
Джох Р. В. ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ПОЗНАЧЕННЯ ЯВИЩА ПРИНЦИПІВ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	108
Жмудінський В. П. ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ТОВАРНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	111
Касмініна Ю. О. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ОБМІНУ ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ.....	114
Колеснік Л. І. ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ.....	116
Куровська А. В., Бабич В. А. ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	119
Ліпський В. В. ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК У ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ: ЗАПОЗИЧЕННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	122
Малишенко Н. В. ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ.....	124
Перов А. П. НЕДОЛІКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДБОРУ ТА РОЗСТАНОВКИ КАДРІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	127
Румянцев Ю. В. ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	129
Сидорчук А. О. СУТНІСТЬ І ПОНЯТТЯ ДОНОРСТВА КРОВІ ТА ЇЇ КОМПОНЕНТІВ.....	131
Ситниченко М. О. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ КОРУПЦІЙНОГО ДІЯННЯ ОСІБ.....	134
Чорна В. Г., Пітулько О. О. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ.....	137

Ничитайло І. М., Шкуратенюк О. В.
ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ
РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ 140

Благодарний А. М., Шкуратенюк О. В.
УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА СТАДІЇ ПОРУШЕННЯ
СПРАВИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОСТУПОК..... 143

Яковенко Т. М.
РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ НАУКИ 145

НАПРЯМ 6. ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бондаренко О. М.
УПРАВЛІНСЬКИЙ ВЕКТОР ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКА..... 148

Занфірова Т. А.
ОСОБЛИВОСТІ ДЖЕРЕЛА ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ 151

Колісниченко А. С.
ДО ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ДИСЦИПЛІНАРНИХ
СТЯГНЕНЬ У ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ 154

Новосельська І. В.
СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАБІЛЬНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ПРАЦЮ 156

НАПРЯМ 7. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПРАВО ЄС

Крячко Л. Ю.
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄС..... 159

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Андруша О. Л.
ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ
ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ..... 162

Касмініна Ю. О.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЕРЕВЕДЕННЯ ЗАСУДЖЕНОГО
З ОДНІЄЇ ВИПРАВНОЇ КОЛОНІЇ ДО ІНШОЇ 164

Лаврикова Н. С.
ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ
У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ 166

Санжаревська Ю. О.
РОЛЬ ВИКРИВАЧІВ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 169

НАПРЯМ 9. КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Заболотна Ю. В.
ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ЗРАЗКІВ
ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АВТОРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ 171

Парфило І. В.
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ
АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ, ВЧИНЕНЕ
СПІВРОБІТНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ 173

Павлова Н. В., Трепелець В. В.
ЩОДО ДЕЯКИХ СПОСОБІВ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ
НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН,
ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ 176

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Устименко О. С.

*кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4*

Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

САМОВИХОВАННЯ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ПІДВИЩЕННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН

Розвиток української держави, як демократичної, соціальної, правової потребує підвищення рівня правосвідомості та правової культури українських громадян. Важливу роль у вищезазначеному процесі відіграє правове виховання.

Мета правового виховання, на думку Н.М. Крестовської, конкретизується через окремі його завдання, такі як: 1) засвоєння індивідами правових знань, тобто знань законодавства, своїх прав і обов'язків; 2) формування умінь і навичок правомірної поведінки; 3) підвищення авторитетності права в свідомості індивідів; 4) формування чіткої орієнтації на правомірну поведінку [1, с. 522].

Як правило, до основних форм правового виховання відносять правове навчання, правову пропаганду, правову агітацію, юридичну практику, безпосередню реалізацію права та самовиховання.

На наш погляд, саме без такої форми як самовиховання не може бути ефективною жодна з інших форм правового виховання.

Окремими аспектами самовиховання займалися такі науковці як Н.М. Крестовська, П.В. Макушев, І.В. Осика, В.О. Осташова, О.Ф. Скакун, М.М. Цимбалюк та ін.

У науково-юридичній літературі самовиховання визначають як процес, в якому взаємопов'язано проявляється весь духовний світ людини; як вольове зусилля, яке регулює увесь спосіб життя; як стан, надзвичайно насичений емоціями, у якому людина чогось пристрасно прагне, чимось азартно захоплена [2, с. 143].

Самовиховання особистості є діяльністю, яка забезпечує просування по свідомо обраній траєкторії життєвого шляху з метою досягти сформованого в свідомості ідеалу [3, с. 125].

На думку Сазонової Т.О. основними завданнями правового самовиховання є: 1) усвідомлення необхідності правового самовдосконалення, вироблення навичок критичного ставлення до своїх знань, умінь і вчинків; 2) набуття правових знань шляхом самоосвіти; 3) формування правових поглядів, переконань, установок як елементів правосвідомості та правової культури; 4) вироблення звички правомірної поведінки [4, с. 81].

Таким чином, самовиховання можна визначити як свідому активну діяльність особи, яка спрямована на удосконалення, розвиток своєї особистості, зміну своїх особистих якостей та світогляду. Крім того, на нашу думку, правове самовиховання – це активна діяльність особи, яка спрямована на здобуття нових правових знань, зміну або формування власної позиції щодо правових норм, правових поглядів, вироблення правомірного варіанту поведінки.

В.В. Ягупов виділяє основні етапи процесу самовиховання: 1) усвідомлення вихованцем вимог до своєї діяльності; 2) самопізнання, критична самооцінка вихованцем своєї діяльності та поведінки; 3) планування роботи над собою, вироблення програми та правил поведінки; 4) практична реалізація програми самовиховання із урахуванням усієї складності наступного перегляду намічених позицій; 5) самоконтроль, самооцінка та самокоригування дій і поведінки [5].

Крім того, самовиховання потребує активного усвідомлення особистістю свого «я» (самосвідомість); взаємин з навколишнім світом (світогляд); свого життєвого досвіду; самого процесу роботи над собою [2, с. 146].

Отже, самовиховання пов'язано з особистим досвідом особи та досвідом оточуючих її осіб, колег, керівництва, самоосвітою, власним аналізом правових явищ, отриманням інформації з засобів масової інформації, аналізом норм чинного законодавства та ознайомленням зі змінами, які вносяться до нормативно-правових актів тощо.

В.О. Осташова наполягає, що організацію правового самовиховання доцільно здійснювати в три етапи: створення основи для успішної роботи із самовдосконалення, що полягає в усвідомленні необхідності правового самовиховання, мотивуванні себе до такого виду діяльності; планування роботи з підвищення рівня правової культури та правосвідомості шляхом самовиховання; реалізація наміченої програми самовдосконалення з використанням усієї сукупності методів правового самовиховання [4, с. 80].

Основними принципами самовиховання є: 1) єдність виховання та самовиховання; 2) цілеспрямованість, ціннісна орієнтація виховання та самовиховання; 3) демократичність самовиховання, виховання стійкої громадської позиції та гуманістичної моралі, формування активної життєвої позиції; 4) єдність самовиховання та наукового світосприйняття; 5) активність та позитивне спрямування самовиховання; 6) єдність виховання, самовиховання та професійної діяльності [5].

Ефективними методами самовиховання, які спрямовані на самореалізацію, є самомотивування, результат якого – позитивне ставлення до процесу самореалізації; самопостереження, в процесі якого розкриваються ресурсні, тобто приховані можливості; самостимулювання, коли потенційне актуалізується в конкретних діях; самомоделювання, створюється образ-ідеал «Я»; самокоректування – для більш повного розкриття внутрішніх потенціалів [6, с. 9].

Розглянувши принципи, методи, етапи самовиховання, можна дійти висновку, що самовиховання – це достатньо складний процес роботи над собою, який потребує особистих зусиль людини та плідної праці. Таким чином, головною метою та логічним продовженням самовиховання повинно бути не лише розвиток, соціалізація, вдосконалення особистих якостей однієї окремої особи, а й розвиток громадянського суспільства та підвищення рівня правосвідомості та правової культури українських громадян.

Література:

1. Крестовська Н.М. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.
2. Склярєнко Ю. Самовиховання як фактор розвитку особистості майбутнього вчителя / Ю.Склярєнко // Вісник післядипломної освіти. – 2011. – № 3. – С. 142-147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_3_25.
3. Пилипенко Є.О. Самовиховання студента як критерій його професійно-педагогічної культури / Є.О. Пилипенко // Наукові записки кафедри педагогіки. – Х.: 2011. – С. 121-129.

4. Сазонова Т.О. Формування професійної готовності персоналу до реалізації проектів та їх правове самовиховання / Т.О. Сазонова, В.О. Осташова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. – 2016. – № 17(3). – С. 78-81.

5. Ягупов В.В. Педагогіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=290.

6. Лебедева К.О. Діалектичний взаємозв'язок професійного самовиховання і само-реалізації внутрішнього потенціалу студентів / К.О. Лебедева // Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Х.: 2016. – № 52. – С. 3-11.

Якимів А. І.

студент V курсу факультету № 4

Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УЧАСНИКІВ ЗАКОНОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Українське суспільство сьогодні знаходиться на початковому етапі становлення суспільних відносин, заснованих на принципах моралі, плюралістичної демократії та поваги до прав людини. Перед Україною стоїть завдання здійснити реформування суспільних відносин та укріпити державні інститути, сформувавши високоморальну владу, головною метою якої є служіння народу України. Такий підхід повною мірою відповідає етичним потребам суспільства, яке бажає жити в умовах політичного режиму, в основу якого покладені європейські цінності та стандарти.

Необхідно зазначити, що правова культура у суспільстві відображає певний рівень правосвідомості і законності, досконалості законодавства та юридичної практики. Вона пронизує саме право, правосвідомість, правові відносини, законність і правопорядок, законотворчу та правозастосовчу діяльність тощо, і є невід'ємним компонентом цивілізованої правової держави [1, 362]. Для законотворчості однаково важливими є всі рівні правової культури по причині їх паралельного розвитку і взаємодії: буденний (з точки зору існування громадянина в правовому полі держави, можливості оцінювати та бути активним суб'єктом впливу на його розвиток), професійний (як володіння законотворцями високим рівнем спеціального знання у сфері права, форм, методів і необхідного досвіду створення законодавства), науково-теоретичний (з позиції вироблення колективними зусиллями вчених – юристів, філософів, соціологів та інших, досвідом практичної роботи наукового знання про сутність, стратегічні напрямки розвитку та механізми державно-правового регулювання суспільних відносин, самого законотворчого процесу).

Основною метою державної політики у процесі розбудови правової держави має стати суттєве підвищення правосвідомості, правової культури громадян та суспільства в цілому, і як результат подолання явищ правового свавілля, неправомірних дій, правової безграмотності тощо. Особливого значення у цьому зв'язку набувають ефективне нормативно-правове упорядкування процесів суспільного розвитку. Необхідність вирішення цього завдання зумовлює підвищення ролі та значення правової культури, цілеспрямований вплив правових цінностей на процес трансформації суспільних відносин.

Що стосується правової культури особи – це обумовлена правовою культурою суспільства властивість, що характеризується повагою до права, достатнім знанням змісту його норм та вмінням їх застосовувати, а також правомірною поведінкою.

Ознакою правової культури є визнання норм і цінностей права. Право в свою чергу здійснює безпосереднє регулювання відносин людей не тільки через категорії прав, свобод та обов'язків. Останні являють собою зафіксовані у нормах права взірці поведінки людини, у відповідності з якими вона зіставляє свої дії або вчинки та оцінює їх. Це дає змогу визначити правову культуру суспільства як суцільне явище, що складається з таких елементів, як права, правовідносини, права та обов'язки, що становлять зміст правовідносин; правосвідомість, завдяки якій правова культура проникає у свідомість людини або соціальної групи; законність та правопорядок.

Особливе значення для розуміння правової культури мають правові знання, які збагачують правову культуру відомостями про конкретні правові норми, їх розуміння, усвідомлення сутності правових принципів, їх вимог, цілей, призначення. Ці знання набуваються за допомогою власних зусиль, правового навчання і освіти, соціального та правового досвіду.

Правова культура має складну структуру, яка, в свою чергу, має елементи загальної духовної культури та світової правової культури. Складовою світової правової культури є правова культура суспільства, рівень якої визначають стан правової і загальної культури народу, законотворчого процесу, якість законодавства, рівень правової захищеності особи тощо.

Отже, правова культура суспільства – це складова загальної культури, система правових цінностей, що створюються і накопичуються людьми і суспільством у процесі їх соціально-правової діяльності; сукупність факторів, що характеризують рівень правосвідомості, досконалості законодавства, стан законності й правопорядку.

Підвищення правової культури учасників законотворчого процесу є одним з важливих питань щодо демократичного, своєчасного, якісного правового забезпечення життєдіяльності суспільства і держави. Тому актуальною проблемою сьогодення є професійна підготовка та підвищення рівня кваліфікації з питань законотворчості з урахуванням власного досвіду України, досвіду зарубіжних країн. Це зумовлено високим рівнем кваліфікаційних вимог до законотворців, впровадженням передового досвіду виконання законопроектних робіт.

Основною формою підвищення кваліфікації, професійної культури учасників законотворчого процесу є навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації, зміст яких має бути спрямований на оновлення та поглиблення спеціальних фахових (узгоджених з новими актами законодавства, актуальними правовими, економічними, соціальними, політологічними питаннями) знань та умінь, включаючи вивчення вітчизняного та іноземного досвіду в сфері законотворчості, фахового досвіду, необхідного для осіб, які займають посади певної категорії.

Професійне навчання учасників законотворчого процесу має здійснюватись на базі створених зацікавленими державними установами навчально-методичних структур, а також вищих навчальних закладів певної спеціалізації, що готують юристів та лінгвістів, і запроваджують відповідний навчальний курс [2, 108].

Навчання за професійними програмами підвищення кваліфікації законотворців має відбуватися у разі: зарахування до кадрового резерву; прийняття на посаду; обіймання посади вищої категорії (протягом першого року роботи); наявності виробничої потреби.

Активізації участі громадян у законотворчому процесі, на нашу думку, буде сприяти організація правоосвітніх публічних заходів для громадян та громадських об'єднань з

питань їх прав та участі на всіх етапах законотворчого процесу. В межах таких заходів, як зазначалося раніше, пропонується запровадити роботу Інформаційно-освітнього центру Верховної Ради України, розробити та оформити веб-сайт з віртуальним ознайомчим туром, який відобразить основні етапи створення законотворчого акта учасниками цього процесу, забезпечити вільний доступ громадян до системи підготовки та підвищення кваліфікації (зокрема, Української школи законотворчості Інституту законодавства Верховної Ради України, регіональних семінарів), забезпечити постійне видання друкованого та електронного Інформаційного бюлетеню з питань законотворчості для громадян тощо.

Подальший розвиток в Україні системи професійного навчання у сфері законотворчості, а також заходи її нормативно-правового та організаційного забезпечення створять певні умови для діяльності єдиної спеціалізованої законопроектної служби, що сприятиме вдосконаленню законотворчої діяльності [3, 89].

Зазначеними проблемними питаннями та шляхами вдосконалення законотворчої діяльності було визначено великий обсяг роботи, яка може бути здійснена у різні строки. Однією з перспектив подальшого розвитку, на наш погляд, можна вважати (з досвіду розвинутих демократичних країн) реформування існуючої в Україні розгалуженої системи розробки законів у напрямку її централізації.

Досвід зарубіжних країн свідчить, що визначення в системі урядових органів централізованої структури, відповідальної за підготовку найбільш важливих законопроектів, є вагомим кроком до вдосконалення законотворчої діяльності в напрямку її уніфікації, прогнозованості, координації та професіоналізації, оскільки 95 % законопроектів у цих державах вносяться на розгляд парламенту урядом. Для України це уявляється вкрай актуальним з огляду на те, що переважна більшість законопроектів вноситься народними депутатами. Слід зауважити, що ці проекти не завжди є досконалими через відсутність у депутатів відповідної кваліфікації [4, 65].

Література:

1. Общая теория права и государства: Учебник / Под ред. В.В. Лазарева. – 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2003. – 520 с.
 2. Проблеми законодавчої політики / Заг. ред. В.М. Литвина. Випуск 1. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 800 с.
 3. Шемшученко Ю.С. Проблеми методології законодавчої діяльності: Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу. / Ю.С. Шемшученко. – К.: Парламентське вид-во, 2005. – 175 с.
 4. Погорілко В.Ф. Проблеми розвитку і вдосконалення законодавчої діяльності Верховної Ради України: Спільна сесія Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, Академії правових наук України та Інституту законодавства Верховної Ради України з питань розвитку правової системи та наукового забезпечення законотворчого процесу. / В.Ф. Погорілко. – К.: Парламентське вид-во, 2005. – 175 с.
-

НАПРЯМ 2. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Васильков Д. С.

ад'юнкт кафедри кримінального процесу

Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПОКАЗАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Показання - це найперше джерело доказів, що є цілком природнім, оскільки мовлення один з найперших засобів комунікації між людьми. Першою правовою пам'яткою із зазначення показання як доказу на території сучасної України є договір Олега з греками (911 рік) за яким доказами можуть бути «явлені показання» та «клятва» (присяга). [1, с. 151] Наголошуємо, що тогочасне поняття «доказ» включало в себе лише два вищевказані елементи, зміст яких буде розкрито далі. Під показаннями у договорі Олега І.Ф.Г. Еверс розуміє все, що вказує на будь-яку подію, виявляє її (у даному значенні термін показання вживався серед всіх Слов'янських діалектів), тобто всі зовнішні ознаки злочину – рани, плями, сліди володіння чужою річчю, очевидні свідки. Все, що може бути виявлено за допомогою цих ознак приймалось, як те, що дійсно відбулось. Подальше розширене значення доказу утворилось вже із першого, маючи наступний зміст: все те, що робить явним подію, яка відбулась, отже доказує існування події, а звідси утворився технічний термін: доказ. З розвитком права це поняття стало означати дещо відмінне від початкового значення: показання, явлення діла. Як бачимо те, що в давні часи могло слугувати доказом, у теперішньому розумінні не має доказової сили, як приклад присяга, після якої подія, з приводу якої був поданий позов, вважалась такою, яка дійсно відбулась і слідувало відповідне покарання [1, с. 151-152, 158]. В. Демченко також підтримує думку І.Ф.Г. Еверса, вказує на подвійне значення показань у договорі Олега з Грекам, зазначаючи, що за початковим значенням слова показання слід розуміти все те, що матеріально вказує на будь-що, то у другому випадку не можна обмежувати зміст терміну одними *показами* або «указаніями», доступними для безпосереднього спостереження суду, а слідує поширювати і на ті «указанія», які хоч і не представлялись суду безпосередньо, але підлягали спостереженню сторонніх осіб, про що свідчать суду, наприклад, про затриманні при них чи за їх допомогою крадія на місці злочину [2, с. 2-3]. Якщо розглядати з позиції сьогодення за часів Київської Русі показання переважно існували як симбіоз вербальної передачі доказової інформації з необхідністю її матеріального підтвердження. «В нашому праві і в багатьох інших достатньо було, коли скривджена особа носила на собі сліди побиття, або рани, в такому випадку йому вірили на слово» [1, с. 154].

За часів дії Руської правди поняття «показання» набуває дещо вужчого значення і може самостійно набувати доказового значення, однак розуміється законодавцем переважно як показання свідків. Разом з тим поняття «доказ» стає ширшим і під час «тяжби» включає в себе, окрім показання свідків: особисте зізнання, присягу сторін, речові докази, божі суди (ордалії), поєдинок. Незважаючи на недосконалість доказів з огляду на

сьогодення, процес їх розширення є свідченням переходу суспільства від стану самоуправства до стану поновлення судом порушених прав людей.

Загальною рисою для показань за Руської Правди є приватний випадок застосування показань як доказу – відсутність універсальності як джерела доказів. Доказове значення показання набувають лише у випадках прямо зазначених законом. У даний період прослідковується формалізм у оцінці доказів судом. «Якщо хтось буде побитий до крові, або до синіх плям; то такій людині не потрібно шукати очевидців. Якщо на ньому не буде ніяких слідів; то він зобов'язаний представити свідків: а якщо не зможе цього зробити то кінець тому ділу» [1, с. 310]. Характерний також кількісний підхід законодавця у оцінці доказів, акцентується увага не на змісті доказу, а на формальній відповідності закону. Якщо чоловік штовхне іншого на себе чи від себе то скривджений зобов'язаний надати 2 свідки, однак якщо це буде Варяг чи Колбяг то він дає тільки присягу (роту). В даному випадку мається на увазі іноземець, як передбачає Еверс, [1, с. 311-312, 323] і ми цілком погоджуємось з його думку, що чужинець міг бути в першу чергу ображений, оскільки не мав на чужині ні дому, ні сім'ї та не міг представити свідків. Показання свідків є нерівнозначними, ключове значення відіграє соціальний стан особи, що надає показання. Раби не могли бути допущені у свідки, виключення складала боярські тіуни. Ще одним виключенням ставало, коли позивач міг скористатися свідченнями раба і вимагати, щоб відповідач представ перед судом (вимагати від відповідача щоб останній виправдався залізом) вже від свого імені, посилаючись на свідчення раба. Так само позивач міг викликати відповідача за свідченням вільних людей для випробування залізом, якщо його позов до суду ґрунтувався лише на особистій підозрі, або інших сумнівних підставах (наприклад, бачили обвинуваченого у ночі) [1, с. 392, 409-410]. Як ми бачимо, інститут показань з чужих слів, як джерело судових доказів у сьогоdnішньому розумінні ст. 97 КПК України, бере свої корені від Руської Правди. Проте забезпечення правдивості свідчень було значно більшим, ніж у чинному законодавстві, оскільки на сьогодні особа не несе відповідальності за змістову складову пояснень особи, на основі яких вона надає показання, що дає підстави для маніпулювання. В Київській Русі якщо особу, що пройшла випробування, було визнано невинною, то позивач мав сплатити гроші, якщо з свідчень раба, то окремо відповідачу – гривню за страждання, а також у будь-якому разі у казну 40 кун, окремо мечнику 5 кун, княжому отроку півгривні [1, с. 410]. На нерівність доказового значення показання свідків звертає увагу О.Б. Загурський: «свідками могли бути тільки вільні люди. Але в деяких випадках допускалися закупи, іноді навіть представники невольного стану. Вага цих доказів була меншою і мала виключно допоміжне значення. Кількість свідків коливалась від 1 до 12. Чужинців або взагалі звільняли від необхідності надання свідків, або зменшували вимоги щодо їх кількості до двох» [3, с. 18]. У даному випадку мається на увазі свідчення двох послухів, людей доброї слави [4, с. 75] як поручителів, за допомогою яких особа може відвернути від себе звинувачення. Аналогічної думку стосовно послухів притримується і Б.Р. Стецюк [5, с. 406]. Як зазначає В. Демченко, для позначення свідків у Руській Правді зазначається різні назви: видоки, послухи, люди, іноді вільні мужі, а за деяким списками навіть свідки. На перший погляд це синоніми, однак кожна назва вживається у статтях за спрямуванням сфери регулювання. Переважно назва видоки вживається у справах про особисті образи, послухи – для значення свідків по справам із договорів, назви люди – для позначення свідків у обставинах, які зазвичай можуть бути відомі широкому колу [2, с. 8-9]. У вказаних випадках показання є спільним як для кримінальний так і для цивільний справ, оскільки до XVII ст. не існувало розподілу на цивільний та кримінальний процес. Показання свідків за часів Руської

Правди розподіляються на 2 категорії: показання свідків, щодо факту, події, яка мала місце, та свідки доброї слави як зі сторони позивача так і зі сторони відповідача (послухи), як свідчили під присягою, що показання сторони заслуговують на довіру, аналогічний інститут діяв на території тогочасної Германії [6, с. 594].

З огляду на швидкоплинні кримінальні процесуальні реформи, які тривають в Україні досліджувана тема як ніколи потребує значних теоретичних опрацювань, з метою виокремлення прогресивних ідей минулого та дослідження впливу законодавчих реформ на суспільство.

Література:

1. Эверс И. Ф. Г. Древнейшее русское право в историческом его раскрытии перевел с Немецкого И. Платонов / И.Ф.Г. Эверс. – Санкт-Петербург, 1835. – 422 с.

2. Демченко В. Историческое исследование о показаниях свидетелей как доказательстве по делам судебным, по русскому праву до Петра Великого / В. Демченко. – Киев: Университетская типография, 1859. – 108 с.

3. Загурський О. Б. Кримінально-процесуальна політика Київської Русі / О. Б. Загурський // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2010. – Вип. 23. – С. 10-21.

4. Погорецький М. А. Розшук злочинців та доказування їхньої вини за часів Руської Правди / М. А. Погорецький // Право і Безпека. – 2002. – № 3. – С. 73-77.

5. Стецюк Б. Р. Функціонування судового процесу в Київській Русі / Б. Р. Стецюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 824. – С. 405-411..

6. Сергеевич В. И. Лекции и исследования по древней истории русского права / В. И. Сергеевич. – Санкт-Петербург: Типографи М.М. Стасюлевича, 1910. – 680 с.

Гуглей В. В.

студент юридичного факультету

Чернівецький юридичний інститут

Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Чернівці, Україна

СЛУЖБОВА ОСОБА ЯК СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

Відповідно до ч. 1 ст. 18 чинного Кримінального кодексу України суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, згідно з чинним КК України, може наставати кримінальна відповідальність. У ч. 2 цієї статті вперше передбачено поняття спеціального суб'єкту злочину, а саме, спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

У початковій редакції КК України, прийнятого 5 квітня 2001 року, поняття «службова особа» визначалось практично так само як і поняття «посадова особа» у КК України 1960 року. Нормативно закріплювалось, що службовими особами є особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно

чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Проте, не зважаючи на те, що поняття службової особи було викладено у розділі «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг», і мало б стосуватися лише статей цього розділу, науковці обґрунтували наскрізність цього кримінально-правового визначення, тобто необхідність його застосування до усіх випадків вживання в тексті кримінального закону поняття «службова особа». Обґрунтовувалось це тим, що застосування єдиного визначення поняття службової особи у всіх статтях КК України дало б можливість усунути непорозуміння, що можуть виникати з цього приводу.

За чинним КК України у його початковій редакції службовими особами, у всіх випадках вживання цього поняття у тексті КК України, вважались особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з використанням організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Однак, таке нормативне визначення поняття службової особи, попри його тривале використання в законодавстві, наукову розробку та використання у правозастосовній практиці породжувало окремі проблеми, які так і не знайшли однозначного вирішення. Найперше, це стосувалося розуміння таких понять, які вживалися у цьому визначенні як «представник влади», «організаційно-розпорядчі обов'язки», «адміністративно-господарські обов'язки», «спеціальне повноваження». Це в свою чергу породжувало питання про визнання (невизнання) службовими особами окремих категорій осіб. Питання загального вчення про суб'єкт злочину та його ознаки є достатньо детально опрацьованим в кримінально-правовій науці. В той же час, при розкритті розуміння поняття службової особи як спеціального суб'єкта злочину не можна абстрагуватись від так званих «ознак загального суб'єкта злочину». Без їх огляду, дослідження буде не повним, тим більше, що як буде продемонстровано нижче, їх зміст стосовно службової особи має свої особливості.

Окрім так званих загальних ознак суб'єкта злочину службовій особі, як спеціальному суб'єкту, властиві і певні характерні лише їй спеціальні ознаки. Ці ознаки виражають особливості службової особи, які вирізняють її з поміж інших спеціальних суб'єктів злочину. Викладені ці ознаки у нормативно закріпленому понятті службової особи, в ч. 3 ст. 18 КК України, де зазначається, що «службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом». Далі, ч. 4 ст. 18 КК України фіксує, що «службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, упов-

новажені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів». Ці ознаки стосуються функцій та обов'язків, що покладаються на службову особу.

У науці кримінального права їх умовно ділять на функціональні та посадові. Так, до функціональних належать такі:

- 1) здійснення функції представника влади;
- 2) обіймання на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посад, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих обов'язків;
- 3) обіймання на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посад, пов'язаних з виконанням адміністративно-господарських обов'язків.

До посадових ознак службової особи – здійснення зазначених функцій та обов'язків постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням. Спроба законодавця вирішити питання спеціального суб'єкта злочину у Загальній частині КК України, була зроблена у ч. 2 ст.18 КК України де передбачено поняття спеціального суб'єкта. Але це визначення не вирішувало питань що стосувались службової особи, зокрема розвиток суспільних відносин вимагав врегулювання питання про кримінальну відповідальність службових осіб юридичної особи приватного права, осіб, що здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг та інше

Отже, проаналізувавши загальні ознаки службової особи як спеціального суб'єкта злочину за кримінальним правом України, у чинному КК України можна виділити три види службових осіб за сферою регулювання відносин:

– службові особи які виконують функції представника влади або місцевого самоврядування;

– службові особи юридичної особи державної або комунальної власності, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції;

– службові особи які виконують які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції службової особи юридичної особи приватного права. Щодо службових осіб підприємств, установ чи організацій, що виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції, то суспільна небезпечність цих діянь не повинна залежати від форми власності підприємства, адже всі форми власності є рівними перед законом.

Література:

1. Андрушко П. П. Зловживання владою або службовим становищем : кримінально-правова характеристика (ст. 364 Кримінального кодексу України) / П. П. Андрушко, А. А. Стрижевська // Законодавство України : науково-практичний коментар. – 2015. – № 2. – С. 26-35.

2. Бантишев О. Ф. Відповідальність за злочини у сфері службової діяльності : Питання кваліфікації злочинів, передбачених розділом XVII Кри мі наль– ного кодексу України : навч. посіб. / Бантишев О. Ф., Рибачук В. І. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2013. – 116 с

3. Зейкан І. Поняття посадової особи в кримінальному законодавстві : порівняльний аналіз / І. Зейкан // Право України. – 2002. – № 3. – С. 118-121.

4. Кримінальний кодекс України: [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с

6. Слущька Т. І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень : дис. ... канд. юрид. наук / Т. І. Слущька. – К., 2010. – 232 с.

Dziuba V. V.

Student of the Faculty of Law

Khmelnytskyi University of Management and Law
Khmelnytskyi, Ukraine

TERRORISM AS A GLOBAL PROBLEM OF MODERN WORLD

The world is always in a constant, relentless development. The appearances of new technologies lead to completely new living conditions. Of course, development is a measure of progress, but not in all its manifestations. Frantic pace of modern globalization, integration of social relations give impetus to the development of the such critically negative phenomena as terrorism.

In the XXI century terrorism has become an integral part of all political and economic processes in the world. It significantly threatens the public and national security. Individual expression turned into a mass phenomenon. The number of states that have experienced the terrible consequences of terrorist acts is constantly growing. Today terrorism is an extremely difficult problem, solution of which requires a systematic, comprehensive and effective approach.

In a world of science and practice the development of the concept of terrorism is one of the most difficult problems. Today there are more than 200 concepts of terrorism, but none of them is recognized as generally accepted. The Law of Ukraine «On combating terrorism» defines terrorism as socially dangerous activity that is a conscious, purposeful use of violence that manifests in hostage-taking, arson, murder, torture, intimidation of the population and the authorities or committing any other attacks on life of innocent people in order to achieve a criminal purpose [1, p. 3].

In general, terrorism as a political phenomenon goes back to great antiquity. The first terrorist group ever was strictly organized sicarii sect that operated in Palestine 66 – 73 y.a.d. The name of the sect comes from the favorite weapon of the group, a short sword (siky) that it was easy to hide under clothing. Sicarii's tactics were aimed mainly at actions during the public events. They believed that the crowd is just darkness itself because of its density, throng and the inability to determine exactly who caused a fatal blow.

A powerful impetus to the spread of terrorism was given by the French Revolution, accompanied by massacres of the bourgeoisie who wanted power over their opponents, and fratricidal terror against its leaders.

And in the second half of the twentieth century such phenomenon as international terrorism became widely spread. International terrorism is a form of political struggle used by different political movements, groups and other organizations in the center of which lies extremism and violence that pressures international actors in order to achieve political goals. Interna-

tional terrorists use murder, hostage-taking, explosives and so on. With such violence terrorists try to attract the attention of the international community to satisfy the interests of the social group they represent.

So terrorism is a global problem faced almost by all countries. This problem raised acutely in front of American society, especially after a series of terrorist attacks on September 11, 2001 in the United States, which was done using manned aircraft. This terrorist attack was called an act of terrorism on the World Trade Center complex and the Pentagon. 19 intruders bought tickets for domestic airlines on 4 US aircrafts. After seizing control over the aircrafts, they were referred at direct objects.

Two of them crashed at WTC Twin Towers in New York, the third one destroyed a part of the Pentagon. The last aircraft due courageous resistance of passengers has not reached the goal and crashed in the fields of Pennsylvania. It is believed that this aircraft was directed to the White House or the Capitol.

Therefore, «The strategy of fighting terrorism» in the US is designed to provide two key objectives: to protect the United States, their citizens, their friends and allies around the world and simultaneously to create the most unfavorable conditions for international terrorism. To achieve these objectives the US administration introduced the so-called strategy of «four D»: Defend; Defeat; Deny; Diminish [2, p. 39].

Taking into consideration practice reports of terrorism in the United States the dynamic of globalization of this problem in Ukraine can be analyzed. It can be state with confidence that primarily the developing of terrorism in Ukraine owes to the terrorism activities of mercenaries and sabotage and reconnaissance groups of the Armed Forces in the zone known as ATO and adjacent regions of Ukraine, the expansion of political, economic, humanitarian and cultural relations of Ukraine with countries where ongoing armed conflicts involving Ukrainian military contingent in peacekeeping operations take their place, the stay in our country of more than 100 thousand foreigners from the Middle East, Southeast and Central Asia, North Africa, unstable socio-political situation in the country and so on. That's why at the point of 2016 Ukraine was «honored» to take the 12th place in the Global Terrorism Index, which measures the level of terrorist activity in different countries. Ukraine was one of six countries that in 2014 first came in rank as the number of deaths from terrorism exceeded 500. It should be noted that the authors of the study within this statistic put the collapse of the Malaysian Boeing in July 2014 at the 5th place of the most deadly terrorist attacks. The disaster is claimed to take the lives of 298 people.

But still we can say that central place among global terrorism takes Islamic terrorism. US Central Intelligence Agency believes that the vast majority of terrorist organizations in the world are related to Islamism (from 80 international terrorist organizations 72 represent militant Islam). The main and the most dangerous Islamic terrorist organizations are considered to be Al-Qaeda and the Islamic State of Iraq and the Levant which in June 29, 2014 declared itself a worldwide caliphate. IDIL aims to expand its influence on the whole globe regardless of casualties [3, p. 15]. And the worst thing is that this organization gradually implements its purpose in life. Even the European Union is not able to confront. The fact that for all extensive terrorist attacks that have occurred in Europe in 2016 IDIL organization claimed responsibility only confirms this. These include a series of terrorist attacks in Paris that claimed the lives of at least 130 people; terrorist attack in the Turkish airport «Ataturk»; explosions in Brussels which Belgium security services classified as a terrorist act of the highest category, and this is not the end of the list.

Besides that, well-known is the problem of refugees from the Islamic countries in Europe. Just during 7 months of 2015 in Europe came more than 300 thousand migrants from

war-torn countries in Africa and the Middle East. This migration crisis is considered to be the largest since the Second World War.

All this testifies to extremely subtle strategy of the organization, namely its penetration into the seemingly most protected state systems without any substantial harm to itself.

Islamic terrorist organizations should be afraid of and it is obligatory to look for effective ways to confront them, because the recent events show that nothing can stop them to fight for their beliefs and to achieve their goals. Now it is focuses on the possibility of a third world war, and who knows whether it will not be carried out specifically against combating such organizations.

The problem of combating terrorism is extremely topical nowadays. Modern terrorism has sharply increased in technical equipment, it characterized by a high level of organization, obtaining significant financial resources, expanding ties within terroristic organizations, drug trafficking and illegal armament trade.

Therefore, for effective combating terrorism it is required a unification and coordination the power of all countries under interstate antiterrorist coalition.

It should be noted that cooperation of special services in some European countries, including the fight against international terrorism, goes back to the 80th of the 20th century. In 1975 the so-called Group TREVI (terrorism, radicalism, extremism and international violence) was established. Now the group has given its way to cooperation within the field of justice and home affairs (JHA) in the so-called EU K4 Committee, consisting of senior functionaries that makes decisions on JHA and is responsible for their implementation. And, of course, NATO Special Committee, which brings together the security of NATO member states. The competence of this committee covers counterintelligence and counter-terrorism, in particular to ensure the safety of troops stationed abroad [4, p. 387].

For our country it is also important to learn from the experience of combating terrorism in the EU and several other countries. Here we should mention the USA. After the 2001 terrorist attacks the United States adopted the so-called «Patriot Act» – «the Act on uniting and strengthening America» by providing appropriate tools required to stop and obstruct terrorism.

An interesting example is provided by Israel, which is fighting for the right to exist since the second day of its foundation. One of Israel's counter-terrorism measures was the construction of the security barrier separating the West Bank of the Jordan River. It is a 703-mile border barrier by 90% of the fence with a 60-meter strip of alienation and by 10% of wall of 8 meters high. Israel soldiers have an order to shoot anyone who tries to overcome the fence and an exclusion strip. Since the completion of the barrier the number of attacks has dropped significantly.

So, in the end we can only add that terrorism today is the first in the list of threats to personal, national and international security. Underestimating the risks and failures to respond may have serious consequences: loss of lives, material damages and, most importantly, achieving the objectives set by the terrorists. Therefore, it is necessary to strike at once in all directions of terrorist activities, with the blow consisting not only of military actions but also with economic and political. We cannot allow attacks to become a commonplace, and the demands of terrorists the main criterion of foreign policy. Moreover, the international community faces plenty of other global problems (such as environmental) that threaten the existence of our world, and that wars and terrorism only worsen as they do not bring nothing but disappointment and destruction of all the good that surrounds us .

And we should remember that our planet is all we have. We can't destroy it with our own hands. That's why we should always value and protect what we have.

References:

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 р. // Відомості Верховної Ради України № 638 – ІУ;
 2. Стратегия борьбы с терроризмом Соединенных Штатов Америки. URL: <http://studies.agentura.ru/tr/reform/uscounter-terrorssystem/>
 3. Joscelyn T. US counterterrorism efforts in Syria: A winning strategy? Long War Journal, – 2015, p. 15
 4. Stanley W. NATO in transition. The future of the Atlantic alliance / Timothy W. Stanley. – New York ets.: Praeger for the Council on foreign relations, 1965 – XII. – 417 p.
-

Дячкін О. П.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін*

Корнійчук Ю. Ю.
студент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОЗБРОЄНОЇ БАНДИ ЯК ФОРМА БАНДИТИЗМУ

В диспозиції статті 257 чинного Кримінального кодексу України (далі – КК), якою встановлена кримінальна відповідальність за бандитизм, закріплено три його форми, що утворюють об'єктивну сторону цього злочину: 1) організація озброєної банди; 2) участь у такій банді; 3) участь у вчинюваному нею нападі. Враховуючи надзвичайну суспільну небезпечність бандитизму, держава має вживати усі можливі заходи для запобігання його виникнення, а також ефективної боротьби з ним, у тому числі й правовими, особливо кримінально-правовими, засобами. Правовою основою загальної та індивідуальної превенції бандитизму, а також ефективної боротьби з ним правоохоронної та судової системи держави є досконала редакція кримінально-правового законодавства, особливо статті, якою безпосередньо встановлено кримінальну відповідальність за бандитизм.

Досліджуючи норми національного та інших держав законодавства, якими встановлено кримінальну відповідальність за бандитизм, бачимо, що КК України 2001 року успадкував норму про бандитизм в редакції КК 1960 року, а законодавці Республіки Казахстан, та інших країн пострадянського простору відмовились від неї та прийняли в новій. Чи належним чином відповідає у чинній редакції ст. 257 КК України завданням, які ставляться перед нею, та, якщо ні або неповною мірою, якою мірою і які шляхи її удосконалення вбачаються?

Першою з передбачених ст. 257 КК України формою бандитизму є організація озброєної банди. Термін «організація» має декілька значень: 1) як дія, під якою розуміють організувати, тобто дії, спрямовані на створення чогось, процес, що триває, а не їх результат; 2) як об'єднання людей, суспільних груп, підприємств, держав на базі спільних інтересів, мети, програми дій і т. ін., товариство, партія, клуб; 3) особливості будови чого-небудь; структур; 4) фізичні й психічні особливості окремої особи [1, с. 478]. «Організація 1. Дія за знач. організувати. 2. Об'єднання людей, суспільних груп, дер-

жав на базі спільних інтересів; державна, партійна, громадська і т. ін. установа [2, с. 679]. В ст. 257 КК термін «організація» вживається в розумінні об'єднання людей на базі спільних інтересів, мети, програми дій, спрямованих на вчинення збройних нападів, але зі змісту статті однозначно не витікає. Вказане вимагає пояснення, як і те, що злочин у формі організація банди є закінченим з моменту фактичного створення озброєної банди, а не з початку вчинення дій з її створення. Це необхідно і для тих, хто тільки вивчає кримінальне право, і для тих, хто застосовує його у своїй професійній діяльності. У зв'язку з цим Пленум Верховного Суду України (далі – Пленум) змушений був у своїй постанові надати наступні роз'яснення: «Для притягнення особи до відповідальності за ст. 257 КК достатньо вчинення нею хоча б одного з цих діянь (з умови, що організацію банди доведено)» [3, п. 16], а також: «Оскільки ст. 257 КК передбачено відповідальність за організацію банди, а не за організаційну діяльність щодо її створення, дії обвинувачуваних можна кваліфікувати як закінчений бандитизм лише у випадках, коли банду дійсно було організовано. Організаційна ж діяльність, яка не дала такого результату, може розцінюватись як замах на бандитизм» [3, п. 17]. Слід звернути увагу не те, що для пояснення вказаної форми бандитизму Пленум замість терміну «організація» вживає терміни «створена», «створеною», чим підкреслює, що у цій формі бандитизм має закінчений склад злочину з моменту фактичного створення озброєної банди, яка набула усіх необхідних об'єктивних та суб'єктивних ознак і почала існувати як явище реальної дійсності і колективний суб'єкт організованої злочинності.

Пленум надав роз'яснення терміну «організація» в ст. 257 КК, як його слід тлумачити усім суб'єктами її застосування, і зробив у такий спосіб спробу вирішити питання, що виникали. Але роз'яснення Пленуму не мають сили закону і не можуть його підміняти. Вони мають лише допоміжну функцію, а тому не можуть усунути недоліки законодавства повною мірою. У зв'язку з цим постає питання про досконалість норми закону та доцільність створення і прийняття її у новій редакції.

Як зазначалось вище, Пленум, роз'яснюючи поняття «організація озброєної банди» як форми бандитизму вживає термін «створення», який тлумачиться як «дія за значенням створити, створювати» та «створіння – рідко дія за знач. створити» [2, с. 1191]. Саме термін «створення» вживається для визначення форми бандитизму замість терміну «організація» в статтях про кримінальну відповідальність за бандитизм в КК значної частини країн, у тому числі й пострадянських, що вбачається обґрунтованим. Наприклад, в ст. 268 КК Республіки Казахстан, ст. 515 КК Іспанії, ст. 230 КК Киргизької Республіки, ст. 222 КК Вірменії, ст. 186 КК Таджикистану, ст. 209 КК Російської Федерації, ст. 286 КК Республіки Білорусь та ін. вказана форма бандитизму визначається саме словосполученням «створення банди» [4, с. 173]. Використовує вказане словосполучення й український законодавець. Наприклад, для визначення одного з діянь, що утворює об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 255 КК (створення злочинної організації), а також злочину, передбаченого ст. 260 КК (створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань) та ін.

На підставі викладеного, вбачається доцільним диспозицію статті 257 КК України викласти в наступній редакції:

«Стаття 257. Бандитизм. Створення озброєної організованої групи (банди) з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі».

Література:

1. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Том 2. / Укладачі: проф. В.В. Яременко, к.ф.н.О.М. Сліпушко. Київ. Видництво «АКОНІТ», 2001, 928 с.
 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. Ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
 3. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 13 від 23 грудня 2005 р. / Постанови Пленуму Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України в кримінальних та адміністративних провадженнях: .. К.: 2016. – 860 с.
 4. Вознюк А. А. Відповідальність за бандитизм за кримінальним законодавством України та інших держав/Вознюк Андрій Андрійович // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ: Міжвідом. наук.-дослід. центр з проблеми боротьби з організ. злочинністю, 2013. – № 3(31). Спец. вип. – С. 171-178.
-

Желік М. Б.

аспірант кафедри кримінального права і процесу

Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Прийняття пропозиції неправомірної вигоди для себе чи третьої особи виступає ознакою об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ч.3 ст.354, ч.1 ст.368, ч.3 ст.368-3, ч.3 ст.368-4, ч.2 ст.369-2 КК України. Власне поняття «пропозиція» у тлумачних словниках української мови трактується як те, що виноситься на обговорення, розгляд; порада, вказівка відносно того, як діяти, що робити; що пропонується кому-небудь замість чогось або на вибір як угода, умова та інше [1, 396; 2, 11]. У п.3 примітки до ст.354 КК України передбачено, що під пропозицією слід розуміти висловлення працівнику підприємства, установи чи організації, особі, яка надає публічні послуги, або службовій особі наміру про надання неправомірної вигоди, а під обіцянкою – висловлення такого наміру з повідомленням про час, місце, спосіб надання неправомірної вигоди.

У кримінально-правовій літературі вказується, що визначення як корупційного правопорушення діяння у вигляді прийняття пропозиції (обіцянки) неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, хоч і впливає з положень ст. 27 Конвенції ООН проти корупції, однак не враховує особливостей української правової системи порівняно з правовими системами більшості держав світу [3, 322–323].

О.О. Дудоров під пропозицією здійснити вплив за надання неправомірної вигоди розуміє висловлення в усній або письмовій формі недвозначного наміру (бажання, готовності) здійснити вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, за умови надання неправомірної вигоди на користь як її одержувача, так і третіх осіб [4, 145]. З вищенаведеного незрозумілим є те, що автор розуміє під по-

няттям «недвозначний намір». В свою чергу, поняття «двозначний» трактується як таке, що має два значення [5, 221]. Отже, звідси випливає, що недвозначний намір – це намір, який має одне значення. Однак, у цьому випадку виникає слушне запитання: «Як зрозуміти особі, яка пропонує неправомірну вигоду, що особа, яка зловживає впливом чи інша особа, має однозначний намір її прийняти, а також у яких конкретних діях чи бездіяльності це повинно проявитися?». Прийняття пропозиції означає, що відповідна особа висловила згоду в будь-який спосіб та не заперечує, чи в будь-який інший спосіб не реагує (мовчазна згода) на пропозицію того, хто пропонує або обіцяє надати неправомірну вигоду в майбутньому [6, 377-378]. Згода на прийняття пропозиції може бути здійснена в будь-якій формі (усній, письмовій, SMS-повідомленням тощо) зміст якої фактично обмежується лише тим, що особа схвалює (не заперечує) намір того, хто прагне у майбутньому передати їй неправомірну вигоду [7, 11]. Зміст вищевикладеного викликає ще більше запитань, оскільки в такому випадку помах голови службової особи чи її мовчання слід розцінювати як прийняття пропозиції неправомірної вигоди. Для прикладу, службова особа, якій запропонували неправомірну вигоду за вчинення чи невчинення відповідних дій, у відповідь може змовчати, оскільки могла не почути чи не зрозуміти відповідної пропозиції. Тому такі дії аж ніяк не можуть підпадати під ознаки складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції неправомірної вигоди. Можна навести ще інший приклад. Особа, так би мовити, прийняла пропозицію неправомірної вигоди помахом голови, лише для того, щоб позбутись надойдливих та незаконних прохань, однак не мала на меті незаконно збагатитись. Видається, що, якщо і дійсно мав місце факт прийняття пропозиції, то його буде складно довести у правозастосовній діяльності.

Окрім того, не виключені випадки помилкового трактування особою, яка пропонує неправомірну вигоду, того, що службова чи інша особа прийняла відповідну пропозицію. Для прикладу, родичі хворого, який перебуває у реанімації пропонують лікарю неправомірну вигоду у розмірі двох тисяч гривень, якщо він проведе вдало операцію. В свою чергу, лікар, говорить наступне: «я згідний, зроблю операцію якнайкраще». В цьому випадку позицію лікаря можна трактувати двозначно: 1) прийняття пропозиції неправомірної вигоди; 2) відсутність факту прийняття неправомірної вигоди. У другому випадку лікар міг сказати вищезазначений вислів лише для того, щоб заспокоїти родичів хворого, однак у нього не було корисливих мотивів. У кримінально-правовій літературі Д.О. Шумейко зауважує, за наявності в сторони обвинувачення інших, більш вагомих доказів (аудіо-відео записи на яких особа обумовлює розмір неправомірної вигоди, способи її передачі тощо) усі факти у своїй сукупності будуть свідчити про наявність підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності [8, 43]. Така позиція, безумовно, є справедливою, однак обумовлення розміру неправомірної вигоди, способів її передачі тощо характерне не для прийняття пропозиції, а для прийняття обіцянки неправомірної вигоди. Зрозуміло, що законодавець, передбачивши кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції (обіцянки) неправомірної вигоди, мав намір «присікти» вчинення відповідних злочинів ще на ранній стадії, однак навряд чи це є виправданим кроком. Зауважимо, що у КК України є безліч злочинів, які за ступенем суспільної небезпеки є більш небезпечними і приносять значно більшу шкоду. Як приклад такого злочину є державна зрада. Однак законодавець не врахував за необхідне передбачити відповідальність громадянина України за досягнення ним лише самої згоди з представником іноземної держави чи організації на вчинення зрадницьких дій. Мабуть, таке рішення законодавця обумовлене складністю доведення цієї категорії справ, а також наданням можливості особі покаятись і звернути із злочинного шляху.

Видається, що законодавцю необхідно відмовитись від криміналізації прийняття пропозиції неправомірної вигоди за наступних підстав: по-перше, факт прийняття пропозиції неправомірної вигоди, без «підкріплення» його відповідними діями, немає чіткого вираження на практиці (усна форма, SMS-повідомлення тощо), що свідчить лише про можливе виявлення умислу за що не передбачена кримінальна відповідальність; по-друге, вказаний факт складно, а то й неможливо довести у правозастосовній діяльності, оскільки для того, щоб притягнути службову чи іншу особу, дії якої підпадають під ознаки досліджуваних складів злочинів, до кримінальної відповідальності потрібні вагомі докази, які б підтверджували факт її підкупу, а не припущення окремих осіб, оскільки усі сумніви тлумачаться на користь особи, діяння якої кваліфікуються. В свою чергу, аналіз матеріалів судової практики України, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень України, засвідчує, що не знайдено жодного вироку суду, де б особу було притягнуто до кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції неправомірної вигоди.

Література:

1. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / [уклад. : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – [2-ге вид., виправ.]. – К. : АКОНІТ, 2001. Т. 2 : – К–П – 2001. – 987 с.
 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [дод., допов. та СД / гол. ред. В. Бусел та ін.]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун». – 2009. – 1736 с.
 3. Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» / М.І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2011. – 424с.
 4. Дудоров О.О. Зловживання впливом: у пошуках істини між «духом» і «буквою» кримінального закону/ О.О. Дудоров // Право і громадянське суспільство. – № 3. – 2015 р. – С.136-178.
 5. Словник української мови: в 11 томах. – Том 2 – 1971р. – 1345 с.
 6. Калитаєв В.В. Кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою / В.В. Калитаєв // Держава і право. – Випуск 60. – С.375-380.
 7. Особливості розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою [Текст]: метод. рек. / [Чернявський С. С., Вакуленко О. Ф., Толочко О. М. та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – 67 с.
 8. Шумейко Д.О. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: проблеми правової кваліфікації / Д.О. Шумейко // Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ. – № 1. – 2015 р. – С. 39-51.
-

Крайник О. С.
студентка V курсу
Науковий керівник: **Хорошун О. В.**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСВІДУ ФРН У ВИКОРИСТАННІ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одне із головних завдань кримінального законодавства це протидія та запобігання злочинності. В розвинутих країнах світу це завдання покладено як на правоохоронні органи держави так і на приватні підприємства, а саме на приватні детективні агентства, бюро, компанії тощо.

У зв'язку із збільшенням злочинності в Україні, можливо, необхідно застосувати позитивний досвід країн, у яких впроваджено в законодавство інститут приватної детективної діяльності, зокрема у Федеративній Республіці Німеччини.

Приватній детективній діяльності присвячували свої праці Г. Ю. Барчан, О. Г. Барчан, В. О. Заросило, В. В. Крутов, М. М. Мотуз, Е. І. Низенко, В. М. Панфілов, П. О. Попов, П. Я. Пригунов, О. Ю. Чередниченко, В. О. Черков, О. Ю. Чорний, проте вважаємо, що це питання потребує більш уважного вивчення в контексті запозичення досвіду Федеративної Республіки Німеччини (далі ФРН) у законодавство України.

Великий досвід використання інституту приватної детективної діяльності має ФРН. Тому, аналіз досвіду ФРН у застосуванні інституту приватної детективної діяльності буде корисним для, можливого, застосування в законодавстві України.

Діяльність приватних детективів у Німеччині характеризується комерціалізованою спрямованістю. Приватне детективне бюро у ФРН повинне бути зареєстроване як установа, що займається підприємницькою діяльністю [1, с. 253]. У Німеччині діяльність детективних агентств регулюється федеральним законом «Про приватні підприємства» [2]. У зв'язку з цим, зайняття таким видом діяльності не потребує додаткового ліцензування. Детективні агентства (бюро) виконують усі законоположення і постанови, які стосуються установ подібного роду в Німеччині. Функції детективних бюро в Німеччині у цілому вписуються у традиційні рамки приватної правоохоронної діяльності. Переважно 85% детективів Німеччини виконують замовлення у сфері торгівлі й промисловості, 15% обслуговують приватний сектор [3].

Згідно з Федеральним законом про приватні підприємства, для відкриття приватної детективної служби потрібен спеціальний дозвіл органів місцевої влади, в тому числі на укладання контрактів із замовником: відомством, підприємством, приватною фірмою. У такому дозволі може бути відмовлено у разі, якщо приватна структура не в змозі забезпечити необхідний рівень безпеки роботи або не має для цього достатніх фінансових, технічних чи інших можливостей [1, с. 253].

Ще однією особливістю законодавства Німеччини щодо організації приватної детективної діяльності є те, що для того щоб стати детективом особі не треба мати спеціальної чи юридичної освіти або відповідного досвіду роботи у місцевих правоохоронних органах, натомість є вимоги щодо наявності мінімального капіталу. Проте, аналіз літера-

турних джерел та офіційних Інтернет-сайтів німецьких детективних бюро дозволяє зробити висновок, що в країні існують центри з підготовки детективів. Наприклад, при Федеральному союзі німецьких детективів функціонує Центр з навчання детективному бізнесу (Zentralstelle für die Ausbildung im Detektivgewerbe, далі – ZAD). У подібних установах особи проходять підготовку (у формі прямого або дистанційного навчання) в галузі кримінології, права, економіки тощо. Вищезазначена підготовка майбутніх детективів, як правило, проходить у вихідні дні та її термін складає від одного до двох років. Принципово важливим моментом в діяльності приватних розшукових бюро є необхідність збереження ними конфіденційної інформації про клієнтів. Так, у зв'язку з цим необхідно підкреслити, що в Німеччині охороняються усі дані, що містяться в картотеках приватних розшукових служб, навіть ті, що пов'язані з доходами й боргами громадян тощо.

Взаємодія приватних детективів з державними правоохоронними органами Німеччини здійснюється в наступних основних формах:

- спільне планування і проведення спеціальних операцій;
- обмін оперативною інформацією;
- спільне використання оперативних сил і засобів;
- підготовка кадрів [4].

Приватні детективні агентства часто займаються забезпеченням безпеки представництв німецьких компаній за кордоном (у тому числі захистом від агентурного та технічного проникнення конкурентів), ведуть досить активну роботу з місцевими громадянами, які можуть бути задіяні для вирішення проблем німецького бізнесу. В цілому детективні агентства, на замовлення німецьких торгівельно-промислових та посередницьких компаній, здійснюють, як правило, наступний комплекс заходів стосовно іноземців: добувають інформацію про підозрілу поведінку іноземних громадян; збирають відомості компрометуючого характеру (наприклад, отримання хабарів); прагнуть записати із застосуванням фото-, кіно- та відеотехніки окремі бесіди іноземців з їх діловими партнерами; вживають заходи щодо негласного огляду особистих речей, службових документів, необачно залишених іноземними громадянами в приміщеннях готелів, офісів, розважальних закладів. Ці ж співробітники, як правило, супроводжують іноземних гостей маршрутом їх переміщення, особливо в зонах промислового будівництва, на території великих об'єктів з передовою технологічною базою, прагнуть фіксувати причини відхилення іноземців від зазначених маршрутів, виявляти контакти іноземців з місцевими громадянами.

Система діяльності детективних агентств ФРН є однією з найрозвиненіших серед передових країн світу. Детективні агентства Німеччини активно використовуються державними правоохоронними органами, спецслужбами в інтересах контррозвідки, збору інформації, в тому числі із застосуванням засобів, які могли б дискредитувати державні органи [5].

Отже, вивчення досвіду використання інституту приватної детективної діяльності у ФРН дає нам підстави стверджувати у перспективності даного напрямку, який необхідно розвивати в Україні.

Також, необхідно, на нашу думку, звернути увагу, що за законодавством Німеччини, щодо організації приватної детективної діяльності, для того щоб стати детективом особі не треба мати спеціальної чи юридичної освіти або відповідного досвіду роботи у місцевих правоохоронних органах. Натомість, підготовка майбутніх детективів здійснюється у Центрі з навчання детективному бізнесу. Дані положення можна запозичити до вітчизняного законодавства.

Література:

1. Черков В. О. Приватна детективна діяльність у розвинутих країнах світу. В. О. Черков, П. О. Попов. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2010, Вип. 2, сс. 248-259.
 2. Закон ФРН «Про приватні підприємства», Режим доступу: <http://www.verfassungen.de/de/ddr/privatwirtschaftsgesetz90.htrn>.
 3. Матеріали сайту «Детективний доклад». Розділ «Детектив як професія»: Режим доступу: <http://detektiv-report.de/index.php?goto=detektiv-beruf>.
 4. Крысин А.В, Безопасность предпринимательской деятельности, – М.: Финансы и статистика. – 1996. – С. 133.
 5. Литвиненко В.І. Зарубіжний досвід здійснення приватної детективної діяльності та його адаптація в Україні. /В.І. Литвиненко/ Верховенство права. Міжнародний науковий журнал. 2016 р. <http://sd-vp.info/2016/zarubizhnij-dosvid-zdijsnennya-privatnoyi-detektivnoyi-diyalnosti-ta-jogo-adaptatsiya-v-ukrayini/>.
-

Кубай В. В.

студентка IV курсу

Науковий керівник: **Якимова С. В.**
кандидат юридичних наук, доцент

Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день жебрацтво в Україні можна розглядати як професію, в якій використовується специфічний спектр ресурсів, а групу жебраків як доволі стійкий професійний колектив із власною морально – ціннісною системою і своїми правилами поведінки.

Під жебрацтвом, як зазначено в ч. 1 статті 150-1 КК України, розуміється систематичне випрошування грошей, речей інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб. Для кваліфікації за ст. 150-1 КК України не є важливим місце, де потерпілий випрошує гроші. Це можуть бути громадські місця, а також інші території, зокрема, приватні дачі, квартири.

Поширення в останні роки жебрацького «бізнесу» з використанням малолітніх дітей вимагає адекватного реагування з боку держави, у тому числі й шляхом притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за ст. 150-1 КК України. У свою чергу ефективність застосування ст. 150-1 КК України безпосередньо пов'язана з правильним доктринальним розумінням змісту усіх об'єктивних та суб'єктивних ознак цього складу злочину, його відмежуванням від суміжних злочинів.

Кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом була встановлена Законом України № 894-VI від 15.01.2009 р. «Про внесення

змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо використання дитини для жебракування» [2].

Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 150-1 КК України, виходячи з його законодавчого закріплення на сьогодні у розділі III Особливої частини КК України, слід визнавати суспільні відносини, що забезпечують право будь-якої малолітньої дитини на свободу, повагу її честі та гідності [1].

Як додатковий факультативний безпосередній об'єкт злочину у даному випадку можуть виступати, зокрема, суспільні відносини, що забезпечують здоров'я малолітнього, його нормальні умови розвитку й виховання та ін.

Потерпілим виступає особа, яка не досягла 14 років. З об'єктивної сторони злочин, що аналізується, полягає у використанні суб'єктом малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Злочин, передбачений ст. 150-1 КК України, слід визнавати закінченим з моменту вчинення самого суспільно небезпечного діяння, а саме використання винним потерпілого для заняття жебрацтвом.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є мета злочину, котра поділяється на початкову та кінцеву. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину, що аналізується, є також мотив, який, враховуючи наявність у суб'єкта мети отримання прибутку від використання потерпілого у жебрацтві, є корисливим [3, с. 172-173].

Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 150-1 КК України, – спеціальний. Ним можуть бути лише батьки потерпілого (батько чи мати) або особи, які їх замінюють.

Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом слід відрізнити від втягнення дитини в заняття жебрацтвом, що передбачене ч. 1 ст. 304 КК України, передусім за тією ознакою, що потерпілою від другого із цих злочинів може бути тільки дитина віком від 14 до 18 років.

Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом слід також відрізнити від втягнення дитини в заняття жебрацтвом, що передбачене ч. 2 ст. 304 КК України, за такими ознаками: – таке втягнення не означає використання дитини самим утягувачем; – для втягування не характерна мета отримання прибутку; – не можна кваліфікувати як втягнення в заняття жебрацтвом дитину-немовля або іншу дитину, яка не усвідомлює факту втягнення, а також випадки залучення малолітнього до жебрацтва шляхом обману. Експерти із прав дитини дійшли висновку, що законодавство України здебільшого не відповідає вимогам Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права дитини щодо захисту дитини, потерпілої або свідка від торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії [5, с.245-246].

З урахуванням можливих труднощів у кваліфікації розгляненого злочину наведемо також наступні рекомендації.

Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, вчинене за відсутності незаконної угоди щодо неї, а так само без її переміщення, переховування, передачі, одержання, кваліфікується лише за ст. 150-1 КК.

Вербування чи одержання малолітньої дитини і подальше використання її самим вербувальником (одержувачем) для заняття жебрацтвом з метою отримання прибутку слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 149 і частинами 2 або 3 ст. 150-1 КК України.

Так само кваліфікуються купівля малолітньої дитини або здійснення іншої угоди щодо неї, а також вербування, переміщення, переховування, передача і одержання такої

дитини однією особою з подальшим використанням її для заняття жебрацтвом іншою особою [4, с. 428].

Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК України) слід відмежовувати від втягнення дитини у заняття жебрацтвом, передбаченого ч. 1 ст. 304 КК України, передусім за тією ознакою, що потерпілою від другого з цих злочинів може бути тільки дитина віком від 14 до 18 років.

Відповідно до Сімейного кодексу України (п. 5 ч. 1 ст. 164) повнолітні мати, батьки можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування. З позовом до суду про позбавлення батьківських прав у цьому випадку мають право звернутися один з батьків, опікун, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, орган опіки, прокурор, а також сама дитина – після того, як вона досягла 14-річного віку (ст. 165 СК України) [3, с. 174-175].

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що вбачається доцільним доповнити Особливу частину чинного КК України окремим розділом «Злочини проти сім'ї та неповнолітніх», у якому й закріпити норму, котра передбачає кримінальну відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26.
 2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо використання дитини для жебракування: Закон України від 15.01.2009 р. № 894-VI // Уряд. кур'єр. – 25.02.2009. – № 34.
 3. Козак В. А. Кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (аналіз основного складу злочину) / В. Козак //Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО». – Випуск 17.-2011 р. – С. 171-175.
 4. Чернова Н.В. Систематичність у складі використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом / Н. Чернова //Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ – 2013. – № 2 – С. 427-432.
 5. Хавронюк М. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (коментар нового закону) / М. Хавронюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2009. – Вип. 49. – С. 244–249.
-

ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВРУЧЕННЯ ПИСЬМОВОГО ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Письмове повідомлення про підозру займає центральне місце в структурній побудові досудового розслідування, в силу того, що воно підбиває підсумок проведеною роботи (СРД, НСРД), зібраної доказової бази, та в свою чергу, є началом для притягнення до кримінальної відповідальності. Повідомивши про підозру, з'являється нова процесуальна особа – підозрюваний.

Відповідно до ст. 62 Конституції України, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1].

Тобто, саме повідомлення про підозру ще не означає, що особа вчинила злочин.

Саме поняття «повідомлення про підозру» з'явилося із прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) від 13.04.2012 року.

Поняттю, порядку та підставам повідомлення про підозру законодавець у КПК України присвятив цілу главу 22 даного кодексу.

У цій главі детально вказано усі терміни, порядок та інші нюанси вручення цього повідомлення.

Зокрема, у ч.1 ст.276 КПК України, передбачені підстави за яких обов'язково вручається повідомлення про підозру, а саме:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання для особи, одного з передбачених КПК України, запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення [2, ст.276].

Аналіз вищевказаних підстав повідомлення про підозру, дає можливість поділити їх на два види. Перший, коли слідчому або прокурору відомо достовірно про факт вчинення злочину певною особою, в силу наявних достатніх доказів для підозри особи. Другий, коли доказів недостатньо, проте висновок про вчинення кримінально караного діяння зроблений на підставі затримання особи на місці вчинення злочину або безпосередньо після його вчинення [3, с.458].

Крім цього, даним законодавчим закріпленням повідомлення про підозру, гарантуються права затриманій особі (письмове повідомлення про підозру вручається не пізніше 24 годин з моменту затримання, в іншому випадку, особа підлягає негайному звільненню) [4, с.194].

Що стосується його правового значення, то воно полягає у наступному:

- 1) посилення захисної функції судочинства, внаслідок повідомлення особі про підозру і набуття нею статусу підозрюваного, через що їй надається ціла низка прав для здійснення свого права на захист (для прикладу, попереднім КПК України, уповноважені особи, на здійснення досудового розслідування, працювали з невизначеним процесуальним статусом осіб, фактично зі свідками, котрі в свою чергу, не мали вагомих прав для захисту);

- 2) є одним із засобів забезпечення невідворотності відповідальності винних у злочині;
- 3) повідомлення про підозру є моментом реалізації функції обвинувачення;
- 4) повідомивши про підозру особі, її процесуальне становище погіршується (оголошення її у розшук, відсторонення від посади).

Варто зауважити, що прийняте рішення щодо повідомлення особі про підозру не означає, що розслідування можна закінчити. Тобто, якщо після повідомлення особі про підозру, не буде належно отриманих доказів про її причетність до вчинення злочину, кримінальне переслідування має бути закінчено з підстав передбачених у КПК України.

На нашу думку, створення такого інституту права, як повідомлення про підозру, якісно та позитивно впливає на проведення досудового розслідування.

Адже, без проведення змін, неможливо розвивати кримінально-процесуальну науку, яка і покликана накопичувати і систематизувати уже наявні знання для раціонального і правильного введення їх у практичну діяльність.

Підсумовуючи вищевказане, необхідно зазначити, що тільки у пізнанні, створенні і змінах існує можливість удосконалення у здійсненні якісного розслідування злочинів.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996, в редакції від 30.09.2016 року.
 2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012, в редакції від 05.01.2017 року.
 3. Грошевий Ю.М., Тацій В.Я., Туманянц А.Р., та ін. // За редакцією Тація В.Я.: підручник – Харків: Право, 2013. – 824 с.
 4. Кримінальний процес України. Навчальний посібник. С.М Мельник, А.В Молдован, – Київ: Центр учбової літератури, 2013. – 366 с.
-

Лотоцька Я. І.
студентка III курсу
Науковий керівник: **Дорош Л. В.**
кандидат юридичних наук, доцент

Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

МЕДИЧНА ПОМИЛКА ТА ЇЇ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ЗЛОЧИННИХ ДІЯНЬ

Одне з центральних місць в правовому статусі особистості в Україні належить природному та невід'ємному праву кожної людини на охорону здоров'я. Здоров'я людини є однією з головних соціальних цінностей і переваг сучасного цивілізованого суспільства, найбільшим суспільним і особистим благом й багатством, основою національної безпеки країни. Але всі ці найважливіші права людини й громадянина можуть бути порушені внаслідок лише однієї помилки медика при наданні ним медичної допомоги.

На перший погляд, досить важко сприйняти те, що бувають випадки, коли медичний працівник не повинен відповідати за свої помилки, оскільки життя та здоров'я – найцінніші блага людини. Справді, ці блага перебувають під захистом не тільки моральних норм, а й норм законодавства. Проте моральна та правова оцінка дій лікаря на практиці не завжди збігаються. Дійсно, незважаючи на наявність шкоди здоров'ю, передбачені законом каральні санкції можуть бути застосовані не в усіх випадках, що підтверджує доцільність правового осмислення «медичної помилки», яка суттєво відрізняється від злочинних діянь, передбачених КК України.

Наразі в Україні проблема лікарських помилок є «популярним» предметом досліджень як медиків, так і юристів, та, незважаючи на досить ґрунтовні результати розробки цієї проблематики, термін «медична помилка» не має відповідного легального правового закріплення. Дефініцію цього поняття не можна знайти у жодному з нормативних актів чинного законодавства (були лише згадування в одному з проектів Закону України «Про права пацієнтів» та деяких інших законопроектів).

У сучасній правовій науці лікарська помилка розглядається як двоєдине поняття: медичне та правове. Традиційна для медиків позиція полягає у тому, що медична помилка – це випадковий збіг обставин або наслідок недосконалості медичної науки та техніки. Вона не є результатом недбалого, безвідповідального ставлення лікаря до своїх обов'язків, неучтвта чи злочинної дії. Тобто при такій помилці вина медичного працівника відсутня і взагалі немає складу правопорушення, а тому притягнення до правової (цивільної чи іншої) відповідальності неможливе.

З цим підходом не погоджуються юристи та частина науковців медичної спеціалізації. Більшість із них займають категорично звинувачувальну позицію та наполягають на тому, що у таких випадках у діях медичних працівників обов'язково наявна вина. Але й серед них немає єдиної точки зору щодо кваліфікації медичної помилки. В одних випадках помилкою вважають винне діяння медичних працівників, що спричинило заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта, а в інших – випадкове невинне заподіяння шкоди. Іноді таку помилку розглядають як обставину, що пом'якшує відповідальність лікаря.

На мою думку, доцільно погодитись із принциповими положеннями, що висловлені директором Російського центру правових і експертних проблем медицини професором Ю.Д. Сергєєвим. Він слушно зазначив, що клініцисти мають обґрунтоване право вирішувати в межах медичної науки та практики питання про визнання помилок у лікувально-діагностичному процесі суб'єктивними або об'єктивними, а також про проведення їх аналізу, клінічно-анатомічної оцінки. Однак вирішення питання про наявність або відсутність в діях медичних працівників елементів протиправності та винності є винятковою прерогативою юристів, а не судових медиків чи клініцистів [1; 2].

У зв'язку з тим, що поняття медичної помилки нормативно не визначено, виникає багато суперечок щодо класифікації таких помилок. Проте останнім часом в юридичній літературі зустрічається поділ медичних помилок на «релевантні» та «нерелевантні»¹. В залежності від виду медичної помилки й визначатиметься відповідальність медичного працівника: чи то вона буде цивільно-правова, кримінальна або інша відповідальність, передбачена законом.

Аналізуючи визначення поняття релевантної лікарської помилки як суб'єктивної хибної думки, що має кримінально-правове значення, необхідно звернути увагу на те, що здійснюючи той чи інший акт поведінки, кожна людина по-своєму сприймає й оцінює фактичні обставини. Навіть якщо в свідомості суб'єкта правильно відображається

¹ Релевантність (англ. relevance) – міра відповідності отриманого результату бажаному [4, 560].

об'єктивна дійсність, він може неправильно її витлумачити. Для релевантної лікарської помилки характерна, перш за все, хибність переконань медичного працівника відносно розвитку причинного зв'язку між обраним методом надання медичної допомоги і спричиненим наслідком (смерть пацієнта, нанесення його здоров'ю шкоди різного ступеня тяжкості). Саме таке діяння характеризується виною в формі необережності. При релевантній лікарській помилці особа може помилятися щодо властивостей тих факторів і обставин, які, на її думку, повинні були знаходитися на лінії розвитку причинного зв'язку між її діями і суспільно небезпечними наслідками, і попередити настання останніх – у цьому випадку можна говорити про вину у формі злочинної недбалості [2, 44]. При злочинній недбалості медичний працівник не передбачає можливості настання суспільно небезпечного результату, бо отриманий наслідок різко не відповідає характеру здійснених дій.. Адже саме тому, що особа могла і повинна була передбачити настання суспільно небезпечних наслідків, вони і ставляться їй у вину.

Отже, під *релевантною помилкою* слід розуміти хибні дії у зв'язку з помилковим розумінням розвитку причинного зв'язку між обраним видом і спо-собом надання медичної допомоги та отриманим результатом.

Релевантні медичні помилки – це саме ті проступки, які за наявності певних умов мають ознаки складу злочину, передбаченого відповідними статтями КК України, але склад злочину матиме місце лише за умов, що релевантна поведінка

характеризується певними умовами, а саме:

- дії медичного працівника були явно неналежними, суперечили загально-визнаним і загальноприйнятим правилам медицини;
- медичний працівник повинен був і міг передбачити, що його дії неправильні і тому можуть заподіяти шкоду хворому;
- ці неналежні дії «сприяли» (прямо або опосередковано) настанню негативних наслідків – смерті хворого або заподіяння істотної шкоди його здоров'ю

Ураховуючи вищевикладене, релевантну лікарську помилку можна визначити як хибне переконання медичного працівника відповідної кваліфікації і професійного профілю щодо характеру, виду і обсягу медичної допомоги, які призвели з необережності до заподіяння шкоди життю або здоров'ю пацієнта, якщо надання такої допомоги входило до кола професійних обов'язків медичного працівника.

Відповідно до найпоширенішої в доктрині позиції, *нерелевантна помилка* – це помилка, яка виключає провину медичного працівника. Вона може мати місце лише за умови, коли вона є «істотною» і має «пробачливий» характер. Пробачлива або сумлінна помилка означає, що особа при найуважнішому й сумлінному ставленні до справи не могла уникнути цієї помилки, а отже, ця помилка не може бути поставлена їй в провину. Існує об'єктивний і суб'єктивний критерій «пробачливої» помилки: вона має місце, якщо суб'єкт не був зобов'язаний або не міг усвідомлювати помилковості свого уявлення про розвиток причинного зв'язку. За цієї умови помилка породжує ситуацію суб'єктивного випадку й виключає кримінальну відповідальність суб'єкта.

Отже, в цьому випадку помилка спричиняє необережне заподіяння шкоди, тобто за своєю юридичною природою нерелевантна лікарська помилка є видом ненавмисного заподіяння шкоди. Суб'єкт нерелевантної лікарської помилки той самий, що й при релевантній, а саме медичний працівник. Однак для визнання помилки нерелевантною має бути встановлена відсутність у медичного працівника реальної можливості надати належну медичну допомогу, адекватну фактичним обставинам. Юридичною підставою виключення кримінальної відповідальності при нерелевантній лікарській помилці є від-

сутність необережного (недбалого або легковажного) ставлення медичного працівника до наслідків у вигляді заподіяння шкоди життю або здоров'ю пацієнта [3, 72].

Проаналізувавши фактори та обставини, що впливають на можливість припущення медичних помилок, можна дійти висновку, що медична помилка – це правомірні та обґрунтовані дії чи бездіяльність особи, яка надає медичні послуги (допомогу), несприятливий наслідок яких пов'язаний з недосконалістю й обмеженістю методів і засобів сучасної медичної науки, важкими об'єктивними умовами медичного втручання, нетиповою будовою тіла або функціонуванням окремих органів, нестандартними реакціями організму пацієнта на застосування медичних препаратів чи процедур та виник незалежно від уважності та професійності надавача медичних послуг при відсутності в його діях (бездіяльності) умислу чи інших ознак складу злочину.

Таким чином, лікарську помилку можна вважати найбільш суперечливим явищем правового осмислення медичної практики, що має відмінності від діянь, передбачених КК України. Істотне питання, що вимагає свого розв'язання і в теорії, і в практичному застосуванні, – відповідальність медиків за лікарські помилки. Тож, головною проблемою у розмежуванні медичних помилок та відповідальності за їх допущення є відсутність нормативного закріплення визначення медичної помилки.

Література:

1. Антонов С.В. Медична помилка: юридичний аспект – Журнал «Управління закладом охорони здоров'я». – 2007. – 1-3 с.
 2. Кибальник А.Г., Старостина Я.В. Лікарська помилка і кримінальна відповідальність –Жіночий лікар. – 2008. – 44 – 45 с.
 3. Кибкало А.П., Мохов А.А., Саямов К.Ю. Определение понятий «неблагоприятный исход» и «врачебная ошибка» в медицинской практике: социально-правовое значение – Медицинское право. – 2003. – 38 – 41с.
 4. Тлумачний словник з інтелектуальної власності. Основні терміни: понад 2000 термінів / Уклад.: М. Д. Гінзбург, Л. М. Дунаєвський, І. О. Требульова та ін.; За заг. ред. А. А. Рудника. – Харків, 1999. – 560 с.
-

Пасічніченко О. П.

*адвокат, аспірант кафедри галузевого права
юридичного факультету*

Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ НА СТАДІІ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ ВИРОКУ

Актуальність. Не дивлячись на суттєві зміни у підході до кримінального процесу, повсякденне застосування практики Європейського суду з прав людини, у нашій країні сотні людей утримуються під вартою незаконно. Зазначене твердження ґрунтується як на власному досвіді, так і на вивченні великої кількості кримінальних проваджень. У своїй більшості судді, захисники і, тим більше, прокурори не бачать в цьому пору-

шення прав людини. І це є система. Але порушення має місце і по кожному вироку, у якому призначено реальне покарання у вигляді позбавлення волі: особа незаконно утримується під вартою. У якій же частині кримінального процесу допускається незаконне тримання під вартою? Як видно з назви теми доповіді – це відбувається з моменту проголошення вироку і до набрання вироком законної сили. В залежності від апеляційного оскарження незаконне тримання під вартою може тривати від 30 днів і до кількох місяців, а в деяких випадках, і кілька років.

Тримання під вартою, як винятковий запобіжний захід.

У частині 2 статті 29 Конституції України [1] передбачено: Ніхто не може бути заарештованим або триматись під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом.

Тримання під вартою знаходиться у розділі II Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), та відповідно до п.9 ч.1 ст.131 КПК України є одним із заходів забезпечення кримінального провадження.

Тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 КПК України, крім випадків, передбачених частиною п'ятою статті 176 КПК України [2, ч.1 ст.183].

Запобіжні заходи застосовуються під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора [2, ч. 4 ст. 176].

Проголосивши в Конституції України, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1, ст. 3], Законодавець у кримінальному процесуальному законі ввів окрему норму – Загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини [2, ст. 206].

Відповідно до зазначеної норми, слідчий суддя зобов'язаний звільнити позбавлену свободи особу, якщо орган державної влади чи службова особа, під вартою яких тримається ця особа, не надасть судові рішення, яке набрало законної сили, або не доведе наявність інших правових підстав для позбавлення особи свободи.

Строк дії ухвали слідчого судді, суду про тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою не може перевищувати шестидесяти днів. Строк тримання під вартою обчислюється з моменту взяття під варту, а якщо взяттю під варту передувало затримання підозрюваного, обвинуваченого, – з моменту затримання [2 ч. 1, 2 ст. 197].

Таким чином, законодавством закріплено, що тримання під вартою можливо при дотриманні кількох умов:

1. Тримання під вартою виключно за рішенням суду.
2. Рішення повинно бути вмотивованим.
3. Підстави тримання під вартою і порядок повинні бути прямо зазначені у законі.
4. Рішення суду повинно набрати законної сили.
5. Строк тримання під вартою або продовження тримання під вартою не може перевищувати 60 днів.

Всі зазначені умови є цілком послідовні і логічні.

На стадії досудового розслідування і судового слідства суди дотримуються усіх зазначених умов, проблема виникає під час апеляційного оскарження обвинувального вироку.

Судове провадження у суді першої інстанції у своїй більшості закінчується таким судовим рішенням як обвинувальний вирок.

Вимоги до вироку передбачені ст. 374 КПК України. Однією з вимог до резолютивної частини вироку, яким особа визнається винуватою, є рішення щодо заходів забезпечення. Майже в усіх кримінальних провадженнях, де особа утримується під вартою і за якими суди призначають реальне покарання у вигляді позбавлення волі, суди в обвинувальних výroках зазначають, у різних інтерпретаціях, запобіжний захід – тримання під вартою залишити без змін до набрання вироком законної сили.

Статтею 532 КПК України передбачено: Вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не передбачено цим Кодексом, набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого цим Кодексом, якщо таку скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги судове рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції. Якщо строк апеляційного оскарження буде поновлено, вважається, що вирок чи ухвала суду, ухвала слідчого судді не набрала законної сили.

Апеляційна скарга подається на вирок протягом 30 днів з дня її проголошення, а для особи, яка тримається під вартою, строк обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення [2, ч.2, 3 ст.395].

Тепер знову повернемося до умов тримання під вартою і однією з визначальних умов є рішення суду, яке повинно набрати законної сили.

Отже, обвинувальний вирок суду набирає чинності через 30 днів, а у разі подачі апеляційної скарги – після ухвалення рішення судом.

Таким чином, з моменту проголошення вироку і до набрання вироком законної сили, особа утримується під вартою на підставі судового рішення, яке не набрало законної сили, а отже – незаконно.

Як приклад, можна навести справу № 219/6270/15-к [3], суть якої зводиться до наступного. 11.12.2013 року Красноармійським міським судом Донецької області особа була засуджена за ч.2 ст.115 КК України до 13 років позбавлення волі. Стороною захисту була подана апеляційна скарга до Донецького апеляційного суду, але у зв'язку з захопленням м.Донецька незаконними військовими формуваннями кримінальне провадження залишилось у м.Донецьку. Територіальна підсудність кримінальних проваджень, що перебували на розгляді Апеляційного суду Донецької області, визначена за Апеляційним судом Запорізької області. До Апеляційного суду Запорізької області кримінальне провадження не надходило, а Красноармійський міськрайонний суд Донецької області відмовив у відкритті провадження про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження. Особа на протязі 2 років утримувалась під вартою на підставі вироку суду, який не набрав законної сили і лише у 2015 році слідчий суддя звільнив особу з під варти.

Окремо слід зазначити про дії керівництва органів, у яких особи утримуються під вартою. Це керівники слідчих ізоляторів, ізоляторів тимчасового тримання. Перш за все ці особи несуть відповідальність за незаконне тримання особи під вартою, а тому саме ці особи повинні ініціювати, якщо не звільнення особи з під варти, то як найменше – надання роз'яснення судом своїх рішень щодо тримання особи під вартою. Нажаль, саме така пасивність, небажання втручатись у правові підстави тримання особи під вартою також призводять до незаконного позбавлення волі.

Шляхи подолання порушення прав людини щодо тримання під вартою.

На мій погляд, шляхи подолання, які потребують вносити зміни до законодавства, не є складними. Судам I інстанції при ухваленні обвинувального вироку необхідно окремо ухвалою вирішувати питання щодо запобіжного заходу. Ухвала про тримання під вартою діє протягом 60 днів, з яких 30 днів – це є строк для подачі апеляційної скарги,

ще 3 дні – строк для направлення кримінального провадження з апеляційними скаргами до апеляційного суду [2 ч. 1 ст. 397]. Таким чином, у Апеляційного суду в наявності буде ще 27 днів для правового вирішення питання тримання особи під вартою. Оскільки апеляційний розгляд здійснюється за правилами судового розгляду в суді першої інстанції [2 ч. 1 ст. 405], апеляційний суд, при необхідності, має право на продовження строку тримання особи під вартою кожні 60 днів.

Література:

1. Конституція України електронний ресурс Верховної Ради України / <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
 2. Кримінальний процесуальний кодекс України електронний ресурс Верховної Ради України / <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1443600070411045>.
 3. Ухвала про звільнення особи позбавленої свободи, Реєстр судових рішень <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52214626>.
-

Полях Є. В.
студентка III курсу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека характеризує стан нації як цілісної системи, що містить суспільні відносини й суспільну свідомість, інститути суспільства та їхню діяльність, які сприяють або заважають реалізації національних інтересів у конкретній історично створеній ситуації. Боротьба зі злочинами проти основ національної безпеки України, як і з іншими видами злочинної діяльності, не можлива без усебічного юридичного аналізу й глибокого знання складу зазначених злочинів, а саме – їх об'єктивної сторони. Досконалий аналіз об'єктивної сторони є одним з найголовніших інструментів у боротьбі зі злочинними посяганнями та захистом основ національної безпеки як такої. Тому тема є актуальною.

Обов'язковою складовою вчення про об'єктивну сторону складу злочину є суспільна небезпечність діяння. Поняття «діяння» передбачає всі можливі прояви злочину – інакше злочин не може вважатися вчиненим [1, 39]. Зміст діяння у визначенні злочину полягає в тому, що злочинною та караною визнається лише поведінка людини у вигляді дії чи бездіяльності.

Форма суспільно небезпечного діяння є важливою для визначення об'єктивної сторони злочину, постає його невід'ємним компонентом, оскільки призводить до суспільно небезпечних наслідків, визначає зв'язок об'єкта й об'єктивної сторони злочину та становить предметний зміст об'єктивної сторони злочину. Однією з таких форм, відповідно до положень КК України, є бездіяльність. Бездіяльність – це пасивна форма поведінки особи, що полягає в не вчиненні нею конкретної дії (дій), які вона повинна була й могла вчинити за певних умов. Бездіяльність тотожна дії за своїми соціальними та юри-

дичними властивостями, тобто вона є суспільно небезпечним, протиправним, свідомим і вольовим актом поведінки людини. Бездіяльність відрізняється від дії зовнішнім, фізичним виявом.

З об'єктивної сторони злочину, передбачені Розділом I Особливої частини КК України, вчиняються, як правило, шляхом активної поведінки – дії [2, 119]. Встановлення об'єктивної сторони злочину є першочерговим, бо при виявленні злочину правозастосовні органи стикаються передусім із його об'єктивними ознаками, а саме з конкретним актом поведінки суб'єкта у вигляді дії чи бездіяльності, що завжди відбувається в певній об'єктивній обстановці, у певному місці і в певний час. Повною мірою це стосується і злочинів проти основ національної безпеки України, окремі з яких можуть бути вчинені шляхом бездіяльності.

Постатейний аналіз Розділу I Особливої Частини КК України дав змогу зробити наступні висновки.

По-перше, усі види злочинної діяльності, про які йдеться у ст. 109 КК України, відбуваються тільки шляхом активних дій. Сама диспозиція ч. 1 ст. 109 КК України говорить про дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, а також змову про вчинення таких дій. Вступити в змову шляхом бездіяльності неможливо. Тут необхідні активні дії: підбір співучасників, спрямування їх у відповідному напрямі; розроблення відповідних планів і т. ін. Публічні заклики, як і поширення матеріалів, також передбачають активні дії;

По-друге, як злочин, передбачений у ст. 110 КК України, слід розглядати дії, вчинені з метою зміни меж території України; дії, вчинені з метою зміни державного кордону України; публічні заклики до вчинення таких дій; розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій. Проаналізувавши кожен вид діяння, можна зробити висновок, що всі види злочинної діяльності, передбачені ст. 110 Кримінального кодексу України, відбуваються тільки шляхом активних дій, а, отже, мова йде про неможливість вчинення цього злочину у формі бездіяльності;

По-третє, згідно з п. 1 до ст. 110² КК, фінансування дій, передбачених у цій статті, є дії, вчинені з метою їх фінансового або матеріального забезпечення (перерахування коштів на відповідні банківські рахунки, надання національної чи іноземної валюти, сплата чи звільнення від виконання зобов'язань майнового характеру, надання приміщень, агітаційних матеріалів, транспортних засобів тощо), тобто можна зробити висновок про те, що всі види злочинної діяльності, передбачені ст. 110² Кримінального кодексу України, відбуваються тільки шляхом активних дій, а, отже, мова йде про неможливість вчинення цього злочину у формі бездіяльності;

По-четверте, вчинення державної зради є прямим порушенням Конституції України. У частині першій ст. 111 КК України передбачено відповідальність за три самостійних види злочинної діяльності. Практика свідчить, що державна зрада в аналізованій нормі, як правило, відбувається шляхом активних дій, та цей злочин може бути вчинений і шляхом бездіяльності, коли, приміром, громадянин України, котрий є службовою особою, уповноваженою на боротьбу з підіривною діяльністю противника, вступивши в злочинну змову з представником іноземної держави, навмисно, діючи на шкоду суверенітету, територіальній цілісності й недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України, не вживає заходів для припинення такої діяльності.

По-п'яте, об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 112 КК України, характеризується посяганням винного на життя перерахованих у диспозиції статті осіб. Отже, посягання на життя державного чи громадського діяча може бути вчинене шляхом активних дій. Однак, аналізуючи склади інших злочинів, можна зробити висновок і про мо-

жливість вчинення передбаченого ст. 112 КК України злочину і у формі бездіяльності, наприклад, особою з медичного персоналу, зобов'язаною в силу виконуваних професійних обов'язків надати відповідну медичну допомогу державному чи громадському діячу, котра усвідомлює, що життя останнього в небезпеці, але не надає такої допомоги саме з метою заподіяння цій особі смерті у зв'язку з її державною або громадською діяльністю чи, наприклад, особою, у службові обов'язки якої входить увімкнення відповідних механізмів і сигналізаційних пристроїв на залізницях і залізничних станціях, у морських та річкових портах, на аеродромах, котра не виконала своїх обов'язків із метою посягання на життя державного чи громадського діяча, який перебуває на відповідному транспортному засобі. Отже, це злочин може бути вчинено шляхом бездіяльності.

По-шосте, вивчена практика за справами про диверсію (ст. 113 КК) не містить прикладів здійснення диверсійних актів шляхом бездіяльності. Проте це не свідчить про абсолютну неможливість її учинення в такий спосіб. Масове знищення людей, завдання тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також радіоактивне забруднення тощо можуть бути викликані бездіяльністю суб'єкта злочину, що використовує при цьому для здійснення диверсії природні сили, процеси (як природного, так і штучного походження), машини й механізми; а також у випадку невиконання суб'єктом злочину своїх посадових, службових, професійних обов'язків.

По-сьоме, об'єктивну сторону шпигунства (ст. 114 КК України) за відповідних обставин можуть утворити такі діяння: передача іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю; збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю. О. Бантишев наводить такі приклади бездіяльності як форсу реалізації цього злочину: службова особа (громадянин України), котра володіє документами, які містять державну таємницю, і завербована іноземною розвідкою, під видом відвідувача приймає у себе в кабінеті зв'язківця іноземної розвідки, який фотографує документи на столі. Або можлива також ситуація, коли особа (громадянин України), котра встановила зв'язок з іноземною розвідкою і працює на цілком секретному об'єкті, у службові обов'язки якої входить увімкнення протипідслуховувальної системи, у визначений час за завданням цієї розвідки не вмикає таку систему, у результаті чого відомості, що становлять державну таємницю, стають надбанням іноземної розвідки [3, 139]. Отже, шпигунство у формі бездіяльності цілком ймовірне і можливе явище.

По-восьме, з об'єктивної сторони передбачений ст. 114¹ КК України злочин може бути вчинений як шляхом дії, так і бездіяльності. Активна протидія може полягати у влаштуванні різного роду перешкод (блокування транспортних комунікацій, знищення чи пошкодження майна військового призначення тощо), а ненадання належного сприяння – в ухиленні від виконання обов'язку щодо створення належних умов для реалізації воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу ЗСУ та інших військових формувань в особливий період (самоусунення від керівництва ввіреним військовим підрозділом, порушення строків чи норм статутного забезпечення військовослужбовців тощо).

Отже, з восьми передбачених КК України злочинів проти основ національної безпеки, у формі бездіяльності може бути вчинено 5 злочинів. Законодавче визначення злочинів проти основ національної безпеки є узагальненим, абстрактним поняттям. А саме досконалий аналіз об'єктивної сторони є тим найголовнішим інструментом, що ефективно сприятиме боротьбі зі злочинними посяганнями та зможе у повній мірі забезпечити захист основ національної безпеки.

Література:

1. Коржанський М. Й. Словник кримінально-правових термінів / М. Й. Коржанський. – К., 2000. – С. 39.
 2. Кримінальне право України. Загальна частина : [підруч.] / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 119.
 3. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): моногр. / О.Ф. Бантишев, О. В. Шамара. – [3-е вид., перероб. та доп.]. – Луганськ, ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. – С. 139.
-

Харковець Ю. М.

здобувач кафедри кримінального процесу та криміналістики

Університет державної фіскальної служби
м. Ірпінь, Київська область, Україна

ВИМОГИ ДО СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Законодавчими вимогами до судових рішень визначено законність, обґрунтованість і вмотивованість (ст. 370 КПК), однак, такі якості не називаються саме «вимогами» (до останніх законодавцем віднесено порядок ухвалення судових рішень, їх форму, зміст, види, тощо (ч. 2 ст. 110 КПК)).

В юридичній літературі і наукових доробках йдеться про вимоги до судових рішень і про ознаки судових рішень як синонімічні поняття. Кількість ознак, при цьому, коливається від двох до кількох десятків. Наприклад, вісім основних ознак у кримінально-процесуальному рішенні вбачає Н.В. Глинська: «обов'язковість його прийняття у встановленому законом порядку та вираження у визначеній законом формі; правовий, державно-владний, загальнообов'язковий, владно-розпорядчий, пізнавально-посвідчувальний, спонукальний та ініціюючий характер; направленість на вирішення певних кримінально-правових, кримінально-процесуальних та кримінологічних завдань» [1, с. 9]. Одинадцять ознак виділяє Х.Р. Тайлієва: «виникають як наслідок кримінально-правового спору сторони обвинувачення та захисту; в них від імені України здійснюється індивідуальне регулювання суспільних відносин, створюється правова основа для функціонування відповідних матеріальних і процесуальних правових норм, які застосовуються судом у кримінальному процесі; ухвалюються виключно судами на основі норм кримінального процесуального права та ряду інших галузей права; їх юридична сила, як правило, поширюється виключно на учасників спору; є засобом реалізації норм матеріального права; їх структура і порядок ухвалення чітко визначені в кримінальному процесуальному законодавстві; мають державно-владний характер, є обов'язковими для виконання усіма суб'єктами, яким вони адресовані; наділені законною силою, є стабільними та такими, обов'язковість виконання яких забезпечена законом; є виключними (без повторного ініціювання); мають власну мету і преюдиціальний характер» [2, с. 8]. Г.В. Фазикош, поряд із законністю і обґрунтованістю, ознаками судових рішень називає легітимність і правомірність, повноту, точність, ясність [3, с. 13–14].

На нашу думку, поняття вимог і ознак не є тотожними, оскільки ознака вказує на притаманність об'єкту таких елементів, властивостей, які свідчать про те, що саме він є судовим рішенням (це може бути суб'єкт ухвалення, процесуальна форма ухвалення, оприлюднення тощо), а вимоги – вказують на те, яким повинно бути це рішення, на його якості (відповідність судового рішення встановленим вимогам тягне основний наслідок, що є водночас, його ознакою – обов'язковість виконання).

Основні вимоги до судових рішень досліджені в багатьох монографічних працях у різних галузях права [4–7]. Має місце, як законодавче розуміння вимог до судових рішень в кримінальному провадженні – законності, обґрунтованості і вмотивованості, так і розширена в теорії класифікація цих вимог – із додаванням істинності, логічності, переконливості, справедливості, доброякісності, правомірності, розумності, своєчасності та інших критеріїв (наприклад, безальтернативності і зрозумілості за Постановою Пленуму ВАС України «Про судові рішення в адміністративних справах»). В дослідженнях зустрічаються і певні класифікації вимог (ознак, властивостей) до судових рішень: на: 1) загальні (зміст, форма, функціональне значення) та спеціальні (підстави прийняття, межі впливу на рішення інших суб'єктів) [4, с. 9]; 2) загальні (встановлені КПК) і ті, що відповідають правилам юридичної техніки: конкретність і вичерпна повнота; логіка викладення і зв'язок положень між собою; відсутність суперечностей, прогалин і колізій; ясність, простота і зрозумілість термінів, що застосовуються; відсутність словесних штампів, застарілих виразів, рідкісних слів, емоційно забарвлених термінів; стислість і компактність викладення; скорочення зайвих дублювань [7, с. 11]; 3) як до актів правосуддя (законність, обґрунтованість, справедливість, зрозумілість тощо) і як до процесуальних документів (їх структурних частин: наявність видової і власної назви, посилання на орган, який його видав, дату і місце прийняття, номер і підпис уповноваженої особи) [7, с. 12; 3, с. 13–15].

Тому, детальне висвітлення вимог до судових рішень в кримінальному провадженні видається зайвим. Разом з тим, сприймаючи законодавче визначення вимог законності, обґрунтованості і вмотивованості судових рішень (ст. 370 КПК), віднесення до останніх рішень слідчого судді, відсутність окремої норми, яка б врегульовувала питання ухвалення слідчим суддею рішень в кримінальному провадженні, вважаємо за доцільне внести до ст. 370 КПК уточнюючі зміни, спрямовані на усунення цієї прогалини (або як вже вказувалось, приділити увагу судовим рішенням слідчого судді та вимогам до них в окремій статті кримінального процесуального закону). Зокрема, законним доречно визнавати судові рішення, ухвалені компетентним судом, слідчим суддею згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених цим Кодексом. Обґрунтованим є рішення, ухвалені судом, слідчим суддею на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, що мають значення для вирішення в кримінальному провадженні суспільно-правового конфлікту, зумовленого кримінальним правопорушенням, по суті, чи вирішення певного процесуального питання, які підтверджені дослідженими та оціненими в порядку ст. 94 цього Кодексу доказами (таке визначення, на нашу думку, виключає обмеження обґрунтованості судових рішень ухваленням їх лише в судовому розгляді, про який йдеться в чинній ч. 2 ст. 370 КПК). Вмотивованим є судове рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Оскільки під кримінально-правову охорону підпадає така вимога до судового рішення як правосудність (ст.ст. 375, 376 КК), то доцільно зупинитись і на її ознаках. В юридичній літературі відмічається, що нормативно закріплені обґрунтованість (стосується питань факту) і законність (стосується питань права) судового рішення свідчать

про основний критерій його якості – правосудність, порушення якого є підставою для скасування чи зміни судового рішення вищестоящою судовою інстанцією (в даному випадку категорія правосудності з методологічної точки зору розуміється звужено). Ця категорія також ставала самостійним предметом наукових пошуків у працях з кримінального права [8] і кримінального процесу (в контексті визначення доброякісності процесуальних рішень) [1], вивчався як її філософський, так і правовий зміст, співвідношення з іншими критеріями, зокрема, справедливістю. Прийняте судом рішення має відповідати законодавству, яке у свою чергу, повинно відображати реальні умови і прогресивні тенденції розвитку суспільства, моральні засади суспільства, уявлення людей про добро і зло, про міру належного і допустимого [8, с. 3].

Попри те, що більшість дослідників вказують на нерозривний зв'язок правосудного судового рішення і його справедливості (яка згадується у ряді основних міжнародних документів у сфері прав людини), остання видається досить різновекторною категорією, має декількавимірні аспекти (не лише правові): правове не завжди є справедливим, а справедливе не обмежується правовою сферою [8, с. 7]. За неправосудне судове рішення і вплив на діяльність судді задля винесення ним неправосудного рішення чітко встановлена кримінальна відповідальність. Тому вимога правосудності відносно судового рішення в кримінальному провадженні видається доцільною для згадування в кримінальному процесуальному законі (зважаючи на сутність справедливості, вказівка на неї, як пропонують деякі дослідники [6], матиме досить неоднозначне суб'єктивне розуміння). Неправосудність судового рішення відображають і пп. 3, 4 ч. 1 ст. 409 КПК, що передбачають підстави для скасування або зміни судового рішення. Отже, вважаємо за необхідне доповнити приписи ст. 370 КПК (ч. 4) вказівкою на те, що «Судове рішення, яке не відповідає вимогам законності і обґрунтованості, є неправосудним і тягне за собою наслідки, передбачені законом» (під такими наслідками розуміється притягнення до кримінальної відповідальності судді за ст. 375 КК і скасування/зміна неправосудного рішення).

Література:

1. Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення і забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Н. В. Глинська. – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2015. – 35 с.
2. Тайлієва Х. Р. Судові рішення у кримінальному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Х. Р. Тайлієва. – К. : НАВС, 2016. – 22 с.
3. Фазикош Г. В. Судове рішення в цивільному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г. В. Фазикош. – Х. : Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого, 2008. – 20 с.
4. Захаров Д. О. Правова природа та система рішень апеляційного суду у кримінальному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Д. О. Захаров. – Х. : Нац. юрид. акад. ім. Я. Мудрого, 2006. – 20 с.
5. Ігнатюк О. В. Судове провадження у першій інстанції в кримінальному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09

«Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О. В. Ігнатюк. – Ірпінь : НУДПСУ, 2014. – 20 с.

6. Колотілова І. О. Законність та обґрунтованість рішень суду в цивільному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. О. Колотілова. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2015. – 20 с.

7. Андронов І. В. Рішення суду першої інстанції в цивільному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. В. Андронов. – О. : Одес. нац. юрид. акад., 2008. – 20 с.

8. Квасневська Н. Д. Відповідальність за постановлення суддею (суддями) за відомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Н. Д. Квасневська. – К. : Державний НДІ МВС України, 2009. – 20 с.

Хорошун О. В.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСВІДУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ У ВИКОРИСТАННІ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах реформування законодавства України та переходу на європейські та найкращі світові стандарти в сфері захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні зростає попит на охоронні та детективні послуги, що в свою чергу породжує необхідність розвитку вітчизняної приватної охоронної та детективної діяльності.

Проблема регулювання детективної діяльності в Україні та інших країнах була тією чи іншою мірою предметом дослідження ряду вітчизняних вчених, серед яких: Г. Ю. Барчан, О. Г. Барчан, В. В. Крутов, Е. І. Низенко, В. М. Панфілов, А. А. Чернявський та ін. Однак, на сьогодні в Україні ця проблема далека від стадії вирішення як на законодавчому так і науковому рівні та потребує подальших ґрунтовних досліджень.

На сьогоднішній день найбільш розвинута система приватних детективів існує у Сполучених Штатах Америки.

Так, у Сполучених штатах Америки (далі – США) приватною детективною діяльністю займаються, по різним даним, від 1 до 2 мільйонів чоловік, що у два рази перевищує штатну чисельність американської поліції. В країні нараховується більш ніж 4 тисячі приватних детективних агентств, та, відповідно статистичним даним, щороку до послуг приватних детективів анонімно звертаються близько 7% жителів країни, що, в свою чергу, більше, ніж у будь-якій іншій країні світу [1]. Сумарний річний прибуток таких приватних детективних агентств на 73% більше, ніж сукупний бюджет усіх дер-

жавних правоохоронних органів. Діяльність приватних детективних агентств у США носить транснаціональний характер та виходить далеко за межі країни. Наприклад, детективне агентство «Pinkerton Security Investigator Services» має більш 200 відділень та філіалів у США, Канаді, Мексиці та країнах Європи. Чисельність працівників цього агентства складає приблизно 400 тисяч чоловік [2].

У Сполучених Штатах Америки питання діяльності недержавних служб безпеки належить до юрисдикції штатів. Аналіз нормативно-правових актів, що регулюють діяльність приватних детективів у США, дозволяє виокремити певні положення її правового регулювання:

- у США немає єдиного федерального закону про приватну детективну діяльність, тому її нормативно-правове регулювання здійснюється у кожному штаті окремо;

- у США виділяють три основних види приватних правоохоронних організацій: розшукові бюро, охоронні агентства, служби безпеки в різних промислових та комерційних структурах;

- у переважній більшості штатів для здійснення детективних функцій необхідна спеціальна ліцензія, яка видається органами влади певного штату, і за умов наявності такої ліцензії детектив має право займатися охоронно-розшуковою діяльністю (залежно від класу ліцензії) тільки на території того штату, де він отримав ліцензію [3; 4]. Тобто, приватним детективам присвоюються класи А або С (клас В присвоюється охоронцям). Детективи класу А можуть займатися виключно збиранням інформації. Клас С дає право носіння зброї, проведення розслідування і надання охоронних послуг [5, с. 12]. Детективам обох класів дозволено затримувати осіб, запідозрених у скоєнні злочину, і передавати їх у поліцію, але заборонено проводити обшуки й арешти.

Отримання ліцензії на заняття приватним розшуком у США – справа досить складна і тривала. Крім того, ліцензія діє тільки в межах одного штату, тому великі детективні агентства реєструються одночасно в декількох штатах США.

Треба зазначити, що в США діяльність приватних детективів чітко відмежовується від діяльності державних правоохоронних органів. При цьому, розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, таких як вбивства, зґвалтування, підпали, кримінальні вибухи, розбійні напади тощо, відноситься виключно до компетенції державної поліції.

Здебільшого, в детективні агентства клієнти звертаються для приватного розслідування економічних та загальнокримінальних злочинів, які вчинені співробітниками приватних підприємств, установ, організацій. Такими злочинами, як правило, є: розкрадання товарів, вантажу, документів; хабарництво; шахрайство; комп'ютерні злочини; крадіжки, які вчинені співробітниками фірми, установи, організації; підроблення кредитних карток, страхових полісів тощо [6, с.249].

Отже, вивчення досвіду використання інституту приватної детективної діяльності у США дає нам підстави стверджувати, що це є перспективний напрямок, який необхідно розвивати в Україні.

На наш погляд, використання приватної детективної діяльності є одним із важелів дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина.

Також, як показує досвід США, приватна детективна діяльність це прибуткова справа, що в реаліях України може створити додаткові робочі місця.

Щодо законодавчого забезпечення приватної детективної діяльності, то на наш погляд, необхідно приймати Закон України «Про приватну детективну діяльність», а не регулювати дану діяльність окремо в кожній області, як це робиться в США.

Література:

1. Михаил Соболев: Частный детектив // Русский базар № 43(549) 26 октября – 1 ноября 2006 г. Режим доступа: <http://www.russian-bazaar.com/Article.aspx? ArticleID=9608>.
 2. Колчеманов М.В., Взаимодействие органов полиции с негосударственными (частыми) охранными и детективными структурами. На примере США // Закон и право. – 2007. – № 10. – С. 105.
 3. How to Become a Private Investigator [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.lowkeypi.com/how-to-become-a-private-investigator>.
 4. A State by State Guide on How to Become a Private Investigator [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://privateinvestigatoredu.org>.
 5. Балугев Е. Н. Частная детективная деятельность как структурно-функциональный элемент механизма реализации правоохранительной функции современного государства (сравнительно-правовой аспект) / Е. Н. Балугев. Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. Вып. № 3, том 51, 2011. – С. 10-15.
 6. Черков В.О. Приватна детективна діяльність в розвинутих країнах світу [Електронний ресурс] / В. О. Черков, П. О. Попов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – Вип. 2. – С. 248-259. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2010_2_35.
-

Швец В. Є.
студент V курсу юридичного факультету
Науковий керівник: Хорошун О. В.
доцент кафедри адміністративного та кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальність даної теми зумовлюється проблемами практичного застосування деяких норм чинного кримінального законодавства щодо призначення покарання неповнолітнім. Однією з важливих проблем теорії кримінального права, законодавчої та правозастосовної практики є індивідуалізація кримінального покарання. Тому у Кримінальному кодексі України (далі ККУ) з врахуванням особливостей особи неповнолітнього як суб'єкта злочину присвячено окремий розділ XV Загальної частини, який встановлює особливі правила призначення покарань неповнолітнім. Проте, незважаючи на позитивне закріплення особливостей призначення покарання неповнолітнім, дана проблема не достатньо врегульована, та є проблемною під час практичного застосування відповідних норм.

Над питаннями притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності працювали такі вчені як Музика А.А., Багрій-Шахматова Л.В., Денисова Т.А., Березовська Н.Л., Бандурка А.М., Стручкова М.О., Шаргородський М.Д. та інші.

Особа неповнолітнього як суб'єкт злочину є дискусійним питанням у теорії кримінального права. Є пропозиції щодо визначення неповнолітнього як спеціального

суб'єкта злочину, але їх не можна вважати коректними, оскільки згідно ККУ [1, ч. 2 ст. 18] «спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа». Зрозуміло, що неповнолітній не відповідає наведеному визначенню. Точнішою здається позиція дослідників, які вважають неповнолітнього загальним суб'єктом злочину. Однак даний суб'єкт має свої особливості, насамперед пов'язані з психологічною характеристикою осіб у цьому віці, через що виникає їх нездатність у повній мірі усвідомлювати свої вчинки та їх суспільну небезпечність. Саме через це закон визначає неповнолітнього як особливий суб'єкт кримінальних правовідносин, що впливає на його статус. Зазначається, що неповнолітній як суб'єкт кримінальних правовідносин – це особа що не досягла передбаченого сімейним законодавством віку, з якого настає повноліття, а також особа, визнана неповнолітньою при проведенні судово медичної експертизи [3, с. 6].

Доцільність зниження карального впливу на неповнолітніх пояснюється деякою обмеженістю можливостей позитивного застосування до них кримінального покарання, в той час як негативні наслідки цього можуть бути більш глибокими порівняно з застосуванням покарання до дорослих злочинців [3, с. 7]. Крім того, це відповідає кримінально-правовій політиці держави, котра спрямована на гуманізацію покарань. Покарання, в якості інструменту боротьби зі злочинністю має конкретну мету, якою, згідно зі змістом норм ККУ є такі наслідки щодо злочинця: – відплата за злочин, – виправлення засудженого, – запобігання повторного вчинення злочинів засудженим, – запобігання вчинення злочинів іншими особами. Однак, як показує практика, роль яку виконує покарання щодо неповнолітніх, не виправдовує посилення даного покарання. Ідеї необхідності посилення покарання виникають з поширених нині хибних думок, згідно з якими посилення покарання є необхідним засобом боротьби зі злочинністю. Проте жорсткіше покарання не зменшує кількості злочинів, а навпаки – формує у свідомості особи злочинця більш негативне відношення до законів, і суспільства [4, с. 319]. У зв'язку з цим, покарання завжди має відповідати тяжкості вчиненого злочину, та бути справедливим і достатнім для виправлення засудженого. Необхідно ретельно підходити до призначення покарання, і особливо ретельно – до покарання неповнолітніх злочинців.

Проблема призначення покарання неповнолітнім полягає насамперед в тому, що при визначенні видів покарання котрі можуть бути застосовані до неповнолітніх, законодавець дещо звужує їх перелік, а це може негативно відобразитись при визначенні покарання неповнолітньому злочинцю. Наприклад, можливість застосування штрафу до неповнолітніх частково обмежена, так як це покарання застосовується тільки до неповнолітніх що мають власне майно, кошти або самостійний дохід, на які може бути звернене стягнення. Проте, більшість неповнолітніх переважно знаходяться на утриманні батьків і не мають власного доходу. Через це, штраф вважаємо не достатньо ефективним видом покарання неповнолітніх.

Призначення неповнолітньому виправних робіт також є дещо проблемним питанням, так як з одного боку, це покарання обмежується віком неповнолітнього злочинця, і може бути застосоване лише до осіб яким виповнилося 16 років. З іншого боку, цей вид покарання не завжди можливий через високий рівень безробіття серед молоді. У зв'язку з вищенаведеними особливостями, існують пропозиції щодо виключення виправних робіт з переліку покарань, які можна застосовувати до неповнолітніх. На нашу думку таку ідею не можна вважати обґрунтованою, проте слід розширити можливості застосування перелічених видів покарань до неповнолітніх.

Ефективним видом покарання є громадські роботи, шляхом застосування яких неповнолітніх можна зайняти суспільно корисною працею, отримати економічну користь для суспільства, та утримати їх від протиправних дій. Але практично, застосування даного виду покарання відбувається не часто. До причин цього, Березовська Н.Л. відносить відсутність налагодженого механізму виконання, невелику кількість санкцій, та суб'єктивну недооцінку карально-виховного потенціалу даного виду покарання судьями. Вона пропонує такі засоби популяризації та застосування даного виду покарання: збільшити кількість санкцій що встановлюють громадські роботи як основний вид покарання, та визначити можливість застосування громадських робіт як додаткового виду покарання навіть коли це безпосередньо не передбачено санкцією відповідної статті [2, с. 185].

Арешт як вид покарання до неповнолітніх злочинців, ми вважаємо достатньо суворим засобом, однак на нашу думку його застосування переважно не дозволяє досягти мети виправлення неповнолітнього. Статтею 101 ККУ визначено що арешт полягає в триманні неповнолітнього в умовах ізоляції, а це переважно не справляє на неповнолітнього злочинця належного виправного впливу. Варіантом удосконалення даного виду покарання є перетворення його в засіб виправно-трудоного впливу. Це справлятиме сильніший вплив як на самого злочинця, так і на його оточення [2, с. 186]. Знову ж таки, пропонується не обмежувати можливість застосування арешту віком у 16 років.

Беручи до уваги наведені умови застосування відповідних покарань, робимо висновки що найбільш застосовуваним і реальним є покарання у вигляді позбавлення волі, яке однак, породжує критику з боку наукової спільноти. Це пояснюється суворістю позбавлення волі як виду покарання, і необхідністю цілковитого обґрунтування кожного випадку його застосування. Так, неповнолітній якого засуджено до позбавлення волі фактично ізолюється від суспільства, та утримується в умовах що різко контрастують з життям на волі, через що в нього значно збільшується ризик залучення до антисоціальних стереотипів поведінки. Тому ми погоджуємося з пропозицією Березовської Н.Л., яка вважає за необхідне застосовувати позбавлення волі до неповнолітніх лише у разі скоєння тяжкого злочину, пов'язаного з фізичним насильством, або скоєння особливо тяжких злочинів [2, с. 184].

У ст. 98 ККУ закріплено перелік покарань які застосовуються до неповнолітніх, але практично їх застосування не можна назвати цілком виправданим та збалансованим. Як відмічає Березовська Н.Л., реально найчастіше застосовують покарання у вигляді позбавлення волі, що не є гуманним. Тому ми вважаємо необхідним підтримати позиції вчених, які пропонують розширити систему покарань стосовно неповнолітніх таким видом покарання як обмеження волі, котре може виступати альтернативою позбавлення волі. Одночасно, основними засобами виправного впливу на неповнолітніх злочинців засуджених до обмеження волі мають стати праця, соціально-виховна робота, та загальноосвітнє і професійно технічне навчання, за умови неповної ізоляції неповнолітнього від суспільства.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] [Режим доступу] <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>.
2. Березовська Н.Л. Проблеми застосування санкцій до неповнолітніх // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету . – 2013. – № 5. – С. 184-188.

3. Дашченко О.В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія» / О.В. Дашченко. – Запоріжжя, 2009 – 23 с.

4. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник В.І Борисов, Ю.В. Баулін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – четверте видання, – Х.: Право, 2010. – 456 с.

Шмик К. Д.
студентка V курсу

Науковий керівник: **Хорошун О. В.**
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ДОСВІДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ВИКОРИСТАННІ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В останній час все більше лунає закликів до легалізації приватної детективної діяльності. Навіть, в останні роки до Верховної Ради України вже було подано два законопроекти «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» № 1093 від 13.12.2012 та № 3726 від 28.12.2015.

Зазначеній темі присвячували свої праці В. В. Крутов, М. М. Мотуз, Е. І. Низенко, П. О. Попов, О. Ю. Чередниченко, В. О. Черков, О. Ю. Чорний, проте вважаємо, що це питання потребує більш уважного вивчення в контексті запозичення досвіду Великобританії у законодавство України.

Великий досвід використання інституту приватної детективної діяльності має Великобританія. Тому, аналіз досвіду Великобританії у застосуванні інституту приватної детективної діяльності буде корисним для, можливого, застосування в законодавстві України.

У Великій Британії в 2001 році був ухвалений закон, який ввів обов'язкове ліцензування приватної детективної діяльності, а відповідно, і реєстрацію приватних детективів. Із прийняттям цього закону був створений спеціальний орган, який здійснює ліцензування та перевірку приватної детективної діяльності, – Орган індустріальної безпеки Великобританії (Security Industry Authority, далі – SIA) [1].

Зазначений орган із травня 2015 року почав діяти в структурі британського МВС [2].

У Великобританії ніхто не може просто відкрити бізнес і стати приватним детективом, адже для цього необхідно здавати іспити на профпридатність та отримувати ліцензію. Належність чи членство у відповідній асоціації, такій, наприклад, як Асоціація Британських детективів, гарантує, що людина володіє достатнім досвідом у цій сфері. Стати членом Асоціації Британських детективів можна при наданні рекомендацій з держустанов (поліції, кримінального чи міжнародного розшуку) і наявності юридичної освіти. Крім

цього, враховується кількість розкритих справ, здатність кандидата логічно мислити, витримувати стресові ситуації. Така перевірка мало чим відрізняється від перевірки під час працевлаштування у державні правоохоронні органи [3]. Цей процес дає гарантію, що члени Асоціації Британських детективів діють професійно і в рамках закону.

Такий суворий підхід є виправданим, адже у Великобританії приватні детективи можуть самостійно проводити кримінальні розслідування, затримувати злочинців і передавати матеріали до суду.

Детективні агентства Великобританії, зокрема, виконують такі завдання:

- розробка заходів безпеки за контрактами з урядовими органами;
- ведення переговорів з терористами, які захопили заручників;
- виконання завдань клієнтів щодо спостереження за їхніми близькими родичами;
- виявлення факторів подружньої зради;
- установлення фінансового становища і кредитоспроможності майбутніх партнерів у бізнесі.

Приватний детектив у Великобританії має достатньо широкий вибір технічних засобів для здійснення своєї діяльності. Крім того, детективу доступна навіть криміналістична лабораторія поліції Лондона. Особи, які пройшли перевірку в державних органах на добропорядність і професійну придатність, мають право доступу до центрального національного поліцейського комп'ютера, за допомогою якого щоденно видається до 120 тисяч довідок за запитами про правопорушників. Крім того, приватний детектив у цей час може легко, не порушуючи закону, отримати відомості щодо підданих країни. Наприклад, є термінали, через які на цілком законних підставах можна отримати доступ щонайменше до 100 баз даних, у тому числі й до комп'ютеризованого довідника компанії «British Telecom», а також до повного поіменного списку британських виборців і судових дос'є.

Також звернемо увагу на те, що близько 70 % англійських приватних детективів раніше працювали в поліції. Це, у свою чергу, обумовлює той факт, що у Великобританії підтримується дуже тісне інформаційне співробітництво між приватними детективними агентствами та державними правоохоронними органами (поліцією) під час розслідування злочинів та захисту прав і свобод громадян [4].

Сьогодні у Великобританії існує велика кількість приватних розшукових агентств. Найбільш повний перелік таких бюро (із зазначенням контактної інформації) представлений на офіційному сайті Асоціації британських слідчих (Association of British Investigators, <http://www.theabi.org.uk>) [2].

Водночас, незважаючи на серйозність контролю, близько 10 000 приватних детективів у Великобританії діють без ліцензії. Особи, що не володіють необхідним рівнем навиків і профільною освітою, часто вводять в оману клієнтів, дискредитуючи діяльність приватного детектива.

Отже, вивчення досвіду використання інституту приватної детективної діяльності у Великій Британії дає нам підстави стверджувати у перспективності даного напрямку, який необхідно розвивати в Україні. А саме, необхідно законодавчо врегулювати (легалізувати) приватну детективну діяльність.

Література:

1. Regulation of Private Investigations [Електронний ресурс] // Security Industry Authority: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.sia.homeoffice.gov.uk/Pages/licensing-private-investigations.aspx>.

2. Бугайчук К.Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз. / К.Л. Бугайчук / Право і безпека – № 1 (60) – 2016.
 3. Association of British Investigators [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Асоціації Британських детективів. – Режим доступу: <http://www.theabi.org.uk/>.
 4. Чередниченко О. Ю. Проблемні питання правового забезпечення детективної діяльності суб'єктів підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / Чередниченко О. Ю. // Управління фінансово-економічною безпекою: інформаційно-аналітичне забезпечення та конкурентна розвідка = Management of financial and economic security: information-analytical support and competitive intelligence: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Ялта, Крим, 30 верес. – 6 жовт. 2013 р. / Харків. нац. ун-т міськ. господарства ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – [2] с. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/38681/1/181-182.pdf>.
-

НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Єфіменко В. Г.

студентка II курсу

Науковий керівник: Шипанова О. О.

кандидат юридичних наук, доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

ШИКАНА ЯК ФОРМА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Одним з шляхів вдосконалення правової системи України є впровадження наукових розробок, в тому числі і понятійного апарату юридичної термінології у законодавство. У ст.55 Конституції України зазначено, що права людини і громадянина захищаються судом, кожному гарантується право звертатися за захистом до суб'єктів, якими здійснюється захист, кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1]. Для того, щоб відмежувати правомірне здійснення наданих законом можливостей від неправомірного, законодавець визначає певні способи і форми здійснення прав. Відсутність нормативно визначених меж здійснення суб'єктивних цивільних прав провокує випадки можливих зловживань з метою задовольнити неправомірні інтереси чи заподіяти шкоду іншим. У ст.13 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) закріплюються межі здійснення суб'єктивних цивільних прав [2]. Все, що виходить за рамки, визначені ст.13 ЦК України, є перевищенням меж реалізації правових можливостей, передбачених змістом того чи іншого суб'єктивного цивільного права і не забезпечує здійснення особою належного їй права справедливо, розумно та добросовісно, а отже, така поведінка може посягати на права інших осіб. Тому дослідження і визначення змісту і поняття окремих меж здійснення цивільних прав бачиться вкрай актуальним завданням.

Враховуючи актуальність теми, метою даної статті є дослідження ч. 3 ст.13 ЦК України, розкриття сутності припису про «зловживання правом в інших формах» у зіставленні з поняттям «шикани» як форми зловживання правом.

Проблемами кваліфікації зловживання правом та її правовими наслідками займався ряд видатних вчених: М.М. Агарков, Т. С. Яценко, С. Д. Радченко, В.П. Грибанов, О.А. Поротікова, І.О. Покровський та ін. Незважаючи на велику кількість наукових розробок, так і не було вироблено єдиного підходу до визначення поняття і ознак шикани як форми зловживання правом.

Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав є критеріями допустимості використання різноманітних форм практичної реалізації цивільних прав, додержання яких забезпечує здійснення належного їй права відповідно до його соціального призначення, вимог справедливості, розумності й добросовісності. Зазначені критерії, на думку В. М. Примака, є орієнтирами при визначенні правомірності чи неправомірності використовуваних форм здійснення відповідного права. Недарма серед правових приписів,

які визначають загальні межі здійснення суб'єктивних цивільних прав, центральне місце посідає законодавча заборона зловживання правом [3, 168].

В цивільному законодавстві на цей час відсутнє нормативне визначення поняття «зловживання правом» [2]. У цивільному праві визначенням можна вважати запропоноване професором В.П. Грибановим визначення зловживання правом як «особливого типу цивільного правопорушення, яке вчиняє уповноважена особа при здійсненні належного їй права, що пов'язаний з використанням недозволених конкретних форм у межах дозволеного їй законом загального типу поведінки» [4].

Історично першою формою зловживання цивільним правом, з якого почалось формування інституту недопустимості зловживання правом, вважається здійснення прав виключно з наміром завдання шкоди іншій особі, яке було відоме науці цивільного права ще з часів римського приватного права. Сам же термін «шикана», як зазначає Т. С. Яценко, є заслугою німецької правової думки, термін походить від німецького слова *schikane*, яке перекладається як «знущання, каверза, причіпка» [5, 21]. Уперше заборону «шикани» було введено у Німеччині. У ст.226 Німецького Цивільного Уложення (далі – НЦУ) 1986 р. зазначалося: «не допускається реалізація права виключно із наміром спричинення шкоди іншому». Тобто, діяння визнавалося шиканою тоді, коли єдиною метою особи, яка здійснює своє право, було умисне спричинення шкоди іншій особі. Однак, внаслідок того, що випадки шикани «із єдиною метою» у реальній дійсності зустрічаються досить рідко, а також через складність доведення виключності умислу, направлено на спричинення шкоди, практика застосування ст.226 НЦУ з часом відійшла від буквального її тлумачення. Діяння могло бути визнано шиканою і за наявності інших інтересів, окрім мети спричинити шкоду. Вирішення питання про те, яке співвідношення між «законними» інтересами та метою спричинення шкоди робить можливим визнання діяння шиканою у цьому випадку залишалося на розсуд суду [6].

У сучасній правовій науці існує 2 підходи щодо визначення поняття «шикана». А.А. Колівошко, Л.М. Шипілов у своїх працях з даної теми визначають, що шикана – це зловживання правом з єдиною метою, якою є заподіяння шкоди. Т.С. Яценко визначає поняття шикани як зловживання правом не лише з метою заподіяти шкоду, а й з іншою метою [5]. Ми погоджуємося з думкою Т.С. Яценко, та надаємо визначення шикані як окремій формі зловживання правом, яке полягає у використанні свого суб'єктивного права, даного в силу закону або договору, не лише з метою завдати шкоди іншій особі, а й з іншою метою. На нашу думку, якщо використання суб'єктивного права здійснюється лише з однією метою – завдати шкоди, то це власне і є зловживання правом. Область застосування цієї дефініції – виключно судова, адже застосувати її, наприклад, відмовити у захисті права, яке було визнано шиканою, може тільки суд.

Прикладом кваліфікації дії як шикани може слугувати цивільна справа, розглянута Краснолуцьким міським судом за позовом про знесення бетонного паркану та стягнення моральної шкоди. В обґрунтуванні позову зазначено про те, що відповідач у справі побудував бетонний паркан, який затінює частину городу, на думку позивача, відносини у сторін були недобросусідськими, тому сусід і збудував паркан, який затінює частину городу. У судовому рішенні по цій справі було зазначено, що згідно ст.103 Земельного кодексу України власники та землекористувачі земельних ділянок повинні обирати такі способи використання земельних ділянок, при яких власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок завдається найменше незручностей (затінення, задимлення тощо). Власники та землекористувачі земельних ділянок зобов'язані не використовувати земельні ділянки способами, які не дозволяють власникам, землекористувачам сусідніх земельних ділянок використовувати їх за цільовим призначенням (неприпустимий

вплив) [7]. Для регулювання сусідських відносин важливе значення мають загальні положення ст.13 ЦК України щодо меж здійснення цивільних прав. Зокрема, «не допускаються дії особи, що вчинюються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах» (так звана «шикана») [2]. Проявом дії цього правила у сусідських відносинах може бути, наприклад, заборона зведення споруд, що зводяться власником земельної ділянки з метою зберігання садових інструментів, але місце зведення споруди обиралося власником з метою затінення сусідської земельної ділянки, тобто, з метою дошкулити сусідам. Положення даної норми мають, на жаль, характер рекомендації. З урахуванням історичного та зарубіжного досвіду при формулюванні законодавчих положень про правила добросусідства доцільно встановити загальне правило, за яким землевласник зобов'язаний використовувати свою власність «розумно»; якщо власність використовується незаконно або «нерозумно», то він несе відповідальність за шкоду, заподіяну іншим [8].

Встановлення судом факту шикани як форми зловживання правом є для нього правовою підставою зобов'язати особу припинити зловживання своїми правами або застосувати інші наслідки, встановлені ч. 6 ст.13 ЦК України. Зміст цих «інших наслідків» у ЦК України безпосередньо не визначений. Поза сумнівом, що такими наслідками може бути застосування загальних способів захисту цивільних прав та інтересів, передбачених ст.16, іншими статтями ЦК України, які регулюють окремі види договірних зобов'язань, а також нормами інших актів цивільного законодавства [2].

Таким чином, оскільки у законодавстві відсутнє чітке визначення поняття «зловживання правом», а зміст цього поняття опрацьований переважно правовою доктриною та судовою практикою, ми вважаємо необхідним надати визначення у ЦК України поняттю «зловживання правом» як такої неправомірної поведінки, яка полягає у перевищенні меж здійснення суб'єктивних цивільних прав, у недобросовісному їх використанні, що суперечить цільовому призначенню права. Також ст.13 ЦК України досить недосконало закріплює положення про «зловживання правом в інших формах». Щоб створити найбільш сприятливі умови розуміння і застосування цивільно-правових норм всіма суб'єктами цивільних відносин, виявилось б доцільним закріпити поняття «шикани» як окремої форми зловживання правом, яке полягає у використанні свого суб'єктивного права, даного в силу закону або договору, не лише з метою завдати шкоди іншій особі, а й з іншою метою. Також, доцільно було б визначити чіткі ознаки, які відповідають сутності цієї дефініції, а саме: використання суб'єктом належного йому права недобросовісно, нерозумно та несправедливо; причинний зв'язок між дією уповноваженої особи та шкідливими наслідками; прямиий умисел на заподіяння шкоди поряд з іншою метою; об'єктом посягання є особисті немайнові та майнові права; протиправність, яка полягає у порушенні особою обов'язку вчиняти дії, які б не завдавали шкоди іншим учасникам правовідносин, довкіллю або культурній спадщині, що зазначено у ч.2, 3 ст.13 ЦК України [2]; наявність інтересу щодо створення для інших осіб несприятливих наслідків.

Закріплення поняття та ознак «шикани» необхідне задля більш ефективного виявлення цього виду зловживання правом у діях суб'єктів та передбачення відшкодування заподіяної шкоди, що, у свою чергу, призведе до єдиного розуміння норми закону та вдосконалення судової практики.

Література:

1. Конституція України [Електронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
 3. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – К., 2010. – 974 с.
 4. Грибанов В. П. Пределы осуществления и защиты гражданских прав / В. П. Грибанов // Осуществление и защита гражданских прав. – М. : Статут, 2000. – 411 с.
 5. Яценко Т.С. Категория шиканы в гражданском праве: История и современность. – М.: Статут, 2003. – 156 с.
 6. Німецьке цивільне уложення в англійському перекладі станом на 1907 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://booksnow1.scholarsportal.info/ebooks/oca9/23/germancivilcod00germ/germancivilcod00germ.pdf>.
 7. Земельний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
 8. Рішення Краснолуцького міського суду Луганської області від 23 листопада 2012 року по справі № 1211/2-12/11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/32761726/>
-

Закала А. І.
курсант III курсу факультету № 1

Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОПІКУНСТВА

Згідно ст. 55 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки. Органами опіки та піклування є районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад. Права та обов'язки органів, на які покладено здійснення опіки та піклування, щодо забезпечення прав та інтересів фізичних осіб, які потребують опіки та піклування, встановлюються законом та іншими нормативно-правовими актами.

Згідно ст. 58 ЦКУ опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними.

Фізична особа може бути визнана недієздатною у зв'язку з тим, що особа хворіє на психічний розлад, що має стійкий хронічний характер, унаслідок чого не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними. Заява про визнання фізичної особи недієздатною може бути подана членами її сім'ї, близькими родичами, незалежно від їх спільного проживання, органом опіки та піклування, психіатричним закладом, У заяві про визнання фізичної особи недієздатною повинні бути викладені обставини, що свідчать про хронічний, стійкий психічний розлад, унаслідок чого особа не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними [1, с. 219].

За загальним правилом особа вважається недієздатною з часу набрання законної сили рішенням суду про це. Проте частиною 2 ст. 40 ЦКУ з цього правила встановлені певні винятки: недійсність шлюбу, чинність договорів та правочинів. Суд, ухвалюючи рішення про визнання фізичної особи недієздатною, встановлює над нею опіку і за поданням органу опіки та піклування призначає їй опікуна [2, с. 108].

Згідно із ст. 41 ЦК недієздатні особи не мають права самостійно вчиняти будь-який правочин. Правочини від їх імені вчиняють опікуни.

Опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Фізична особа може бути призначена опікуном або піклувальником лише за її письмовою заявою [3, с. 40].

При призначенні опікуна для малолітньої особи та при призначенні піклувальника для неповнолітньої особи враховується бажання підопічного. Фізичній особі може бути призначено одного або кількох опікунів чи піклувальників.

Опікуном або піклувальником не може бути фізична особа:

- 1) яка позбавлена батьківських прав, якщо ці права не були поновлені;
- 2) поведінка та інтереси якої суперечать інтересам фізичної особи, яка потребує опіки або піклування.

Опікун вчиняє правочини від імені та в інтересах підопічного, але ні в якому разі не може здійснювати дарування від імені підопічного, а також зобов'язуватися від його імені порукою [4, с. 83].

Опікун зобов'язаний дбати про збереження та використання майна підопічного виключно в його інтересах. Дописувач за жодних обставин не отримає право власності на квартиру свого підопічного, оскільки опікун та його родичі не можуть мати будь-якої вигоди зі сторони особи, яку опікають: згідно з ч. 1 ст. 68 ЦКУ опікун, його дружина, чоловік та інші близькі родичі (батьки, діти, брати, сестри) не можуть укласти з підопічним договір, крім передання майна підопічному у власність за договором дарування або у безоплатне користування за договором позички. Якщо підопічний є власником нерухомого майна або майна, яке потребує постійного управління, опікун може з дозволу органу опіки та піклування управляти цим майном або передати його за договором в управління іншій особі. Відчуження ж майна можливе тільки за попередньою згодою органу опіки та піклування і за наявності для цього вагомих причин. Сімейний кодекс України розрізняє припинення опіки (піклування) і звільнення опікуна (піклувальника від таких обов'язків:

- 1) досягнення малолітнім чотирнадцяти років, за винятком випадків, коли він буде в установленому порядку визнаний недієздатним внаслідок психічного захворювання;
- 2) повернення малолітнього на виховання батькам;
- 3) смерть підопічного;
- 4) смерть опікуна.

За наявності однієї з цих підстав опіка припиняється автоматично. Автоматично опіка припиняється у разі смерті підопічного або по досягненні дитиною чотирнадцятирічного віку. При цьому необхідно враховувати те, що й після смерті дитини опікун повинен дбати про збереження її майна до прийняття його спадкоємцями чи вжиття відповідним органом заходів щодо охорони цього майна [5, с. 65].

Піклування над неповнолітніми дітьми припиняється по досягненні підопічним вісімнадцяти років; при реєстрації неповнолітнім шлюбу; унаслідок смерті особи, що перебувала під піклуванням; унаслідок смерті піклувальника [3, с. 38].

В усіх зазначених випадках піклування знімається автоматично. Зазначені підстави припинення піклування засновані на засадах цивільно-правової дієздатності особи. За

загальним правилом дієздатність особи в повному обсязі виникає з досягнення нею повноліття (вісімнадцяти років). Винятком із цього правила є умови виникнення дієздатності, пов'язані з реєстрацією шлюбу. Дієздатність особи припиняється з настанням її смерті, що також є підставою припинення піклування. Якщо припинення опіки (піклування) пов'язане з настанням певного юридичного факту, часто не заснованого на волевиявленні особи, то звільнення опікуна (піклувальника) від його обов'язків має безпосередній зв'язок з певною поведінкою опікуна (піклувальника) щодо підопічного [1, с. 219].

У тих випадках, коли опікуну чи піклувальнику внаслідок збігу обставин стало важко виконувати обов'язки по опіці і піклуванню, він вправі просити орган опіки і піклування за місцем проживання підопічного про звільнення його від цих обов'язків або ж органи опіки і піклування з власної ініціативи можуть звільнити опікуна чи піклувальника від виконання цих обов'язків. Обставини, внаслідок яких можливе звільнення опікунів і піклувальників на їх прохання від виконання обов'язків, можуть бути різними [2, с. 129].

Дії опікуна можуть бути оскаржені заінтересованою особою, в тому числі родичами підопічного, до органу опіки та піклування або до суду. Рішення органу опіки та піклування може бути оскаржено до відповідного органу, якому підпорядкований орган опіки та піклування, або до суду [3, с. 42].

Література:

1. Заїка Ю. О. Українське цивільне право. Навч. посіб. – К. Істина, 2005. – С. 218-219.
 2. Панченко М. І. Цивільне право України: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – С. 560.
 3. Ілейко В. Р., Первомайський В. Б. Теоретичний аналіз понять «дієздатність», «недієздатність», «обмежена дієздатність» в Цивільному кодексі України у редакції від 16.01.2003 року // Архів психіатрії. – 2007. – Т. 13, № 1-2. – С. 38-42.
 4. Федюк Л. Право на життя в цивільному законодавстві // Право України. – 2004. – № 9. – С. 107-108.
 5. Федюк Л. Право на життя в цивільному законодавстві // Право України. – 2004. – № 9. – С. 107-108.
-

Козинець А. А.
студентка

Щипанова О. О.
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права

Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ, ЯКІЙ НАДАЄТЬСЯ ПСИХІАТРИЧНА ДОПОМОГА

Найбільш важливим і значним для кожної людини є право на охорону здоров'я, яке включає в себе надання медичної допомоги. Для того, аби воно реалізовувалося, заклади охорони здоров'я мають дбати про дотримання норм при наданні медичної допомоги, які передбачені національним та міжнародним законодавством. Зокрема, це нор-

ми, які визначають правовий статус конкретної особи, в даному випадку такої, яка потребує психіатричної допомоги. Адже категорія людей із психічними розладами досить вразлива категорія суспільства.

Правовий статус особи – це система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує своє поведінку в суспільстві [1]. Якщо адаптувати наведене поняття до теми статті, то воно набуде наступного вигляду: це система закріплених законом і гарантованих державою прав, передбачених Конституцією України, Цивільним кодексом, Законом України «Про психіатричну допомогу», відповідно до яких особа як суб'єкт реалізує право на отримання психіатричної допомоги. Суб'єктом даного права може бути будь-яка фізична особа, яка має психічний розлад.

Законом України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2002 р. передбачений перелік прав осіб, яким надається психіатрична допомога. Цьому питанню присвячений окремий третій розділ Закону [2]. Проте зазначається, що за певних умов ці права можуть зазнати обмежень.

Можна виділити наступні категорії осіб – суб'єктів права на надання психіатричної допомоги:

1) пацієнти амбулаторного лікування (допомога, що надається безпосередньо в закладі або дистанційно шляхом проведення телемедичних консультацій);

2) пацієнти, які знаходяться у психіатричних стаціонарах (допомога, що полягає у розміщенні особи у спеціально обладнаний медичний заклад) [3].

Залежно від того, яка саме допомога надається, і різняться правомочності осіб:

1) права осіб, яким надається психіатрична допомога, тісно пов'язані із особистими немайновими правами, закріпленими у Цивільному кодексі України. Класифікувати їх можна наступним чином:

2) майнові права – відшкодування заподіяної моральної або майнової шкоди особі, якій надається психіатрична допомога у випадках, прямо передбачених законом;

3) права, безпосередньо пов'язані із особистістю – поважливе і гуманне ставлення до пацієнтів, що виключає приниження честі й гідності людини;

4) права, пов'язані із інформацією – отримання інформації про свої права, які стосуються надання психіатричної допомоги; забезпечення таємниці листування при відповідній та отриманні будь-якої кореспонденції; доступ до засобів масової інформації;

5) права, що забезпечують недоторканність особи – відмова від надання психіатричної допомоги; попередня згода або відмова в будь-який час від застосування нових методів діагностики і лікування та лікарських засобів чи від участі у навчальному процесі тощо [2].

Особа, якій надається психіатрична допомога має певні обов'язки, передбачені законодавством. У ст. 12 Закону України «Про психіатричну допомогу» передбачається обов'язок зазначеної особи перетерпіти заходи примусового надання амбулаторної психіатричної допомоги за умов встановлення у неї тяжкого психічного розладу, внаслідок чого вона завдасть значної шкоди своєму здоров'ю у зв'язку з погіршенням психічного стану у разі ненадання їй психіатричної допомоги. Статтею 14 цього ж Закону зазначаються дві альтернативні підстави для госпіталізації особи до психіатричного закладу в примусовому порядку:

1) вчинення або реальний намір вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих;

2) неспроможність самотійно задовольняти власні основні життєві потреби на рівні, який забезпечує її життєдіяльність [2].

Особа, якій надається психіатрична допомога може мати інші обов'язки, які передбачені правилами внутрішнього розпорядку закладу охорони здоров'я. Зазвичай, вони затверджуються головним лікарем і визначають права та обов'язки хворого під час звернення за медичною допомогою та перебування у лікарні. Наприклад, у Правилах внутрішнього розпорядку для хворих стаціонару Конотопської центральної лікарні встановлюється обов'язок пацієнта підтримувати чистоту та порядок у палаті, дотримуватись режиму тиші, обережно поводитися з обладнанням та інвентарем. Також встановлюється заборона палити у палатах та коридорах, грати в азартні ігри, зберігати заборонені предмети, розмовляти через вікна з іншими пацієнтами та відвідувачами, лежати або сидіти на ліжках у верхньому одязі, тощо [4]. Цими ж Правилами передбачається відповідальність осіб у випадку пошкодження ними майна та іншого обладнання, що перебуває у власності даного закладу. Мова йде саме про цивільно-правову відповідальність як про «невигодні наслідки майнового характеру, що покладаються на особу, яка вчинила цивільне правопорушення, не виконала чи неналежно виконала зобов'язання або посягнула на абсолютні майнові чи особисті немайнові права чи блага інших осіб» [5].

Особа, якій надається психіатрична допомога відповідає за вчинене нею протиправне діяння відповідно до норм чинного законодавства України, зокрема, Цивільного та Кримінального кодексів України та інших нормативних актів. Але у разі визнання судом особи недієздатною чи неосудною, вона звільняється від юридичної відповідальності. Це питання врегульовано, зокрема, ч.4 ст.41 і ч.1 ст.1184 Цивільного кодексу України та ч. 2 ст. 19 Кримінального кодексу України [6; 7].

Поряд із існуванням умов для реалізації зазначених прав, передбачаються і умови їх обмеження. Стаття 25 Закону України «Про психіатричну допомогу» зазначає, що обмеження прав і свобод осіб, яким надається кваліфікована допомога, допускається лише у випадках, передбачених Конституцією України, відповідно до законів України [2]. Цими випадками є: запровадження надзвичайного або воєнного стану на території України або окремих її частині. Статті 6 і 22 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану», ст.ст.6 і 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», ст.64 Конституції України регулюють це питання. Зокрема у зазначених нормативних актах передбачається вичерпний перелік прав, які підлягають обмеженню [8; 9; 10].

Отже, правовий статус особи, якій надається психіатрична допомога прямо закріплений у відповідних нормативних актах, що забезпечує його стійкість і можливість захисту у випадку порушення з боку інших осіб. Але попри все розмаїття правомочностей, можливе накладання обмежень у випадках, передбачених законом. На нашу думку, законодавцю варто розширити перелік прав щодо пацієнтів, які перебувають на лікуванні у спеціалізованих закладах охорони здоров'я, так як дані особи досить беззахисні. Адже через наявний у них психічний розлад вони не можуть повністю усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. У зв'язку з цим багато лиходіїв користуються безпорадним становищем таких людей. І тільки закон може захистити їх і водночас забезпечити їм належні умови, реалізація яких покладається на МОЗ України, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Література:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. / О.Ф. Скакун. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/book/176/5866.html>.

2. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>.
 3. Порядок організації медичного обслуговування та направлення пацієнтів до закладів охорони здоров'я, що надають вторинну (спеціалізовану) та третинну (високоспеціалізовану) медичну допомогу: Наказ МОЗ України від 5 жовтня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1416-11>.
 4. Правила внутрішнього розпорядку для хворих стаціонару Конотопської центральної лікарні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://crl-konotop.in.ua/pravilavnutrishnogo-rozporiyadku-dlya-xvorix-stacionaru.html>.
 5. Опришко В.Ф., Шульженко Ф.П. Правознавство / В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/21888/>.
 6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
 7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/2341-14>.
 8. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.
 9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
 10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
-

Ляхович М. В.
студент

Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ РЕЧЕЙ У ЛОМБАРДІ

Договір зберігання – один із найдавніших різновидів договорів, він призначений забезпечити схоронність речі особи, яка не може здійснювати за нею нагляд [1].

Існують певні обставини, за яких власник не може самостійно здійснювати володіння своїм майном проте він має змогу передати це майно на зберігання іншій особі. Так між цими особами виникають зобов'язання щодо зберігання майна.

Так, відповідно до ст. 936 Цивільного кодексу України за договором зберігання одна сторона (зберігач) зобов'язується зберігати річ, яка передана їй другою стороною (поклажодавцем), і повернути її відповідно до його умов у схоронності [2].

Одним із спеціальних видів договору зберігання є договір зберігання речей у ломбарді. Даний договір належить до договорів про надання послуг. Зберігання речей у ломбарді пов'язане із здійсненням ломбардної операції, що є різновидом кредиту під заставу.

Відповідно до ст. 14.1.100. Податкового кодексу ломбардна операція – операція, що здійснюється фізичною чи юридичною особою, з отримання коштів від юридичної особи, що є фінансовою установою, згідно із законодавством України, під заставу товарів або валютних цінностей [3].

Особливостями даного договору є:

1) Правове регулювання даного виду відносин здійснюється Цивільним кодексом України (ст. 967-968), Законами України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 р., «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р., а також «Положенням про порядок надання фінансових послуг ломбардами», затвердженим розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 р. № 3981, тощо.

2) Зберігачем виступає ломбард. Згідно з пунктом 1.2 Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами, ломбард – фінансова установа, виключним видом діяльності якої є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів, під заставу майна на визначений строк і під процент та надання супутніх послуг ломбарду [4].

3) Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ломбард повинен бути зареєстрований як фінансова установа і отримати відповідне свідоцтво [5].

Згідно з пунктом 2.1 Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами для надання фінансових послуг ломбард повинен відповідати таким вимогам:

1) Діяльність ломбарду повинна відповідати вимогам законодавства про фінансові послуги.

2) Повинен бути внесений до Державного реєстру фінансових установ.

3) У разі необхідності, мати ліцензію на надання певних видів фінансових послуг.

4) Мати внутрішні правила або положення, що регламентують надання ломбардом фінансових та супутніх послуг, затверджених у встановленому порядку.

5) Установчі документи ломбарду повинні відповідати вимогам законодавства та містити вичерпний перелік видів фінансових послуг та супутніх послуг, які надає ломбард.

6) У повному найменуванні ломбарду має міститись слово «ломбард».

7) Мати власну облікову та реєстраційну системи, що відповідають вимогам Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами для надання фінансових послуг .

8) Дані облікової та реєстраційної систем ломбарду на будь-яку дату повинні відповідати даним бухгалтерського обліку.

9) У своїй діяльності дотримуватися вимог чинного законодавства, зокрема про захист прав споживачів.

10) Ломбард зобов'язаний формувати резервний фонд відповідно до статті 14 Закону України «Про господарські товариства» та формувати через знецінення (зменшення корисності) активів відповідний резерв згідно з вимогами міжнародних стандартів фінансової звітності з урахуванням вимог Податкового кодексу України.

11) Мати власний капітал у розмірі не менше ніж 500 тисяч гривень, а у разі наявності у ломбарду відокремлених підрозділів – не менше ніж 1 мільйон гривень [4].

4) Ломбард у даному виді цивільних правовідносин виступає професійним зберігачем.

5) Поклажодавцем відповідно до ч. 1 ст. 967 ЦК України може виступати тільки фізична особа [2].

6) Річ, що передається поклажодавцем зберігачу повинна бути рухомою та неспоживчою, в тому числі на зберігання можуть передаватись вироби з дорогоцінних металів та каміння та ін..

7) Оформлення договору здійснюється шляхом видачі іменної квитанції (ч. 1 ст. 967 ЦК України).

8) Ціна речі, переданої у заставу (зберігання), визначається за домовленістю сторін (ч. 2 ст. 967 ЦК України). Зазвичай, оцінку речі проводить ломбард, за що стягується (може стягуватись) додаткова плата.

9) На ломбард покладається обов'язок страхування речі, що передана поклажодавцем на зберігання, виходячи з повної суми їх оцінки. Відповідно до п. 1.2 Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами страхування предмета застави – укладення договору між ломбардом та страховою компанією або між позичальником та страховою компанією про страхування предмета застави, наданого як забезпечення фінансового кредиту ломбарду, за рахунок та в інтересах власника предмета застави на строк дії договору фінансового кредиту [4].

10) Даний професійний зберігач не може користуватися чи розпоряджатися річчю.

11) Ломбард має право продати річ, якщо поклажодавець не забрав річ з ломбарду після спливу трьох місяців від дня закінчення строку зберігання.

Фактом укладення договору зберігання речей у ломбарді є видача поклажодавцю іменної квитанції. Іменна квитанція має містити істотні умови договору зберігання речі у ломбарді. Ця норма кореспондує з ч. 1 ст. 937 ЦК України про форму договору зберігання. У разі втрати іменної квитанції, зберігачем надається дублікат за заявою поклажодавця та пред'явлення ним документів, що посвідчують його особу.

Як уже було зазначено вище, ломбардні операції є різновидом кредиту під заставу. Така операція поєднує в собі елементи договорів кредиту, зберігання та застави.

У процесі основної діяльності ломбарду – видачі грошових кредитів під заставу рухомого майна, ломбард надає супутню послугу – зберігання речей. Згідно з п. 1.2 Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами супутні послуги ломбарду – послуги, які є передумовою надання фінансового кредиту або впливають з його надання [4].

Відповідно до пунктів 3.1 і 3.2 Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами до фінансових послуг ломбарду належать:

- надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів;
- надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів.

До супутніх послуг ломбарду, якщо інше не встановлено законом, належать:

- оцінка заставленого майна відповідно до чинного законодавства та/або умов договору;
- надання посередницьких послуг зі страхування предмета застави на підставі агентського договору зі страховою компанією;
- реалізація заставленого майна відповідно до чинного законодавства та/або умов договору [4].

Отже, договір зберігання речей у ломбарді є спеціальним видом договору зберігання. За своїми юридичними ознаками договір зберігання речей в ломбарді є публічний (ломбард виступає суб'єктом підприємницької діяльності), двосторонній (оскільки як зберігач так і поклажодавець наділені правами та обов'язками), оплатний (полягає в оплаті фізичною особою послуги ломбарду), реальний (укладеним з моменту передачі речі на зберігання), строковий (договір зберігання речі укладається на певний строк). Суб'єктами договору зберігання речей у ломбарді є з однієї сторони ломбард (зберігач), як юридична особа, а з іншої сторони фізична особа (поклажодавець). Форма договору письмова і оформляється шляхом видачі поклажодавцю іменної квитанції. Ломбард є професійним зберігачем, оскільки зберігання речей ломбардом здійснюється на підставах підприємницької діяльності. Сторони за взаємною згодою при укладенні договору зберігання речей у ломбарді повинні провести оцінку зданих речей. Також, специфічною ознакою даного

договору слід зазначити обов'язок зберігача (ломбарду) страхувати за свій рахунок, на користь поклажодавця, предмет договору зберігання речей у ломбарді.

Література:

1. Грамацький Е.М. Договір зберігання у цивільному праві. Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 /Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. – К.. 2004. – 20 с.
 2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-15 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
 3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст. 112.
 4. Положення про надання фінансових послуг ломбардами: Затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26 квітня 2005 р. № 3981. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 21. – Ст. 1146.
 5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
-

Макогон Ю. Р.
курсант III курсу факультету № 1

Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

ПРАВО НА ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Християнські ідеали добра і – справедливості не стали, на жаль, реальними життєвими принципами для кожного громадянина. І далі відбуваються зазіхання на чуже тіло та душу, на чуже майно, що вимагає від держави створення юридичного механізму гарантування прав та свобод людини, інших учасників цивільних правовідносин, запобігання актам протиправної поведінки, їх припинення та усунення заподіяних наслідків.

Однією із гарантій здійснення особою свого права є правовий захист, тобто державно-примусова діяльність, щодо забезпечення виконання юридичного обов'язку та відновлення порушеного права.

Правовий захист, окрім самозахисту (самооборони), неможливий поза діяльністю суду або іншого органу. Якщо відновлення порушеного права проведено самим порушником, таке відновлення, слід гадати, є добровільним залагодженням шкоди, але не може вважатися правовим захистом.

Правовий захист – завжди акт, що уже відбувся, оскільки він є безпосередньою реалізацією міри державного примусу, що визначена у рішенні суду чи іншого органу, уповноваженого на здійснення правового захисту. І саме це є головним у суті правового захисту.

В окремих випадках для реалізації міри державного примусу достатньо постановлення рішення і набрання ним чинності. Так, у рішенні про визнання права власності чи про розірвання договору відповідач не примушується до певної активної поведінки, тому в цій ситуації акт правосуддя і правовий захист завжди збігаються у часі.

Якщо ж відповідач присуджується до певної поведінки: повернути майно, сплатити неустойку – то у такій ситуації реалізація державного примусу органічно пов'язана з виконанням рішення, без чого правовий захист не може вважатися таким, що відбувся. Тому акт правосуддя і реальний правовий захист тут не збігаються[1]

Кожна особа має право звернутись до органів державної влади для захисту своїх прав, і ніхто не може їй в цьому перешкоджати. Питання про захист цивільних прав особи вирішується судом в судовому порядку.

Як зазначено в законодавстві, зокрема в ЦК України:

1. Кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

2. Кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

3. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.

4. Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

1) визнання права;

2) визнання правочину недійсним;

3) припинення дії, яка порушує право;

4) відновлення становища, яке існувало до порушення;

5) примусове виконання обов'язку в натурі;

6) зміна правовідношення;

7) припинення правовідношення;

8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;

9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

Суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин другої – п'ятої статті 13 цього Кодексу [2]/

Наостанок можемо зазначити, що кожна особа вправі вимагати від влади захисту своїх прав та законних інтересів. Спеціальні способи захисту цивільних прав передбачено правовими нормами, які регулюють конкретні правовідносини. Наприклад, для захисту права власності чи іншого речового права може використовуватися позов про визнання права власності, негативний чи ввіндоваційний позови.

Нездійснення уповноваженою особою дій, спрямованих на захист суб'єктивного права, за загальним правилом, не тягне його скасування, за винятками, передбаченими законом. Тобто у разі прямої вказівки закону, суб'єкт права у випадку незастосування способів захисту може втратити можливість захисту, наприклад, замовник за договором підяду, у разі виявлення допущених у роботі відхилень від умов договору або інших недоліків, негайно зобов'язаний повідомити про них підрядникові, в іншому випадку, замовник втрачає право у подальшому посилається на ці відхилення від умов договору або недоліки у виконаній роботі (ст. 853 ЦК).[3]

Література:

1. [Електронний ресурс] <https://www.br.com.ua/kurs/Pravo/104725.htm>.

2. Цивільний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 2 лютого 2017 року.

3. [Електронний ресурс] http://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part3/302.htm.

Мартюк А. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права*

Київська державна академія водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного
м. Київ, Україна

РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ

Шлюб з іноземцем в нашій країні розхоже явище. Наразі проблема не у ставленні іноземців до нас, а навпаки – у ставленні країни до іноземців та до всього, що з ними пов'язане. Коли доходить до одруження, виникають закономірні питання і проблеми реєстрації шлюбу.

Статтю 21 Сімейного кодексу України передбачено, що шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [2, с. 10].

Відповідно до статті 2 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці та особи без громадянства мають ті ж права і свободи та виконують ті ж обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не передбачено Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України. Стаття 18 цього ж Закону зазначає, що іноземці та особи без громадянства мають рівні з громадянами України права і обов'язки у шлюбних та сімейних відносинах [3, с. 1-3].

Щодо вступу до шлюбу, то стаття 56 Закону України «Про міжнародне приватне право» зазначає, що форма і порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства визначаються правом України, тобто регулюється Сімейним кодексом України. А в ньому зазначено, що іноземцеві для вступу до шлюбу потрібно здійснити ті ж самі дії, що й громадянину України за винятком необхідності дотримання низки формальностей, спрямованих на встановлення, зокрема, законності перебування іноземця на території України, підтвердження його сімейного стану тощо [5, с. 13].

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства визначається Конституцією України, Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та іншими законами України, а також міжнародними договорами України.

Згідно зі статтю 3 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Іноземці та особи без громадянства, які пере-

бувають під юрисдикцією України, незалежно від законності їх перебування, мають право на визнання їх правосуб'єктності та основних прав і свобод людини. Іноземці та особи без громадянства зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави [2, с. 1].

Реєстрація шлюбу з іноземними громадянами має певні особливості та здійснюється з урахуванням вимог нормативно-правових актів: Конституції України, законів України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про міжнародне приватне право», «Про імміграцію», «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, міжнародних конвенцій, учасником яких є Україна.

Відповідно до статей 55-56 Закону України «Про міжнародне приватне право» право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу. У разі укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу. Форма і порядок укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства визначаються правом України [5, с. 12-13].

Жінка та чоловік, які бажають зареєструвати шлюб, подають письмову заяву про реєстрацію шлюбу за встановленою формою до будь-якого органу реєстрації актів цивільного стану за їхнім вибором. Іноземці та особи без громадянства для державної реєстрації шлюбу в Україні повинні пред'явити паспорт або паспортний документ з відміткою про реєстрацію уповноваженого органу щодо законності їх перебування в Україні, якщо інше не передбачено чинним законодавством України.

Реєстрація шлюбу з іноземцями має особливості правового регулювання у зв'язку з необхідністю перевірки законності перебування цих осіб на території України, підтвердження їх сімейного стану та врахування умов дійсності поданих ними документів.

Шлюб між громадянами України, якщо хоча б один з них проживає за межами України, може укладатися в консульській установі або дипломатичному представництві України згідно з правом України.

Нормативне регулювання процедури подачі заяви на реєстрацію шлюбу та порядок реєстрації визначені Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», Сімейним кодексом України та «Правилами реєстрації актів цивільного стану в Україні».

Іноземці та особи без громадянства для реєстрації шлюбу в Україні повинні пред'явити національний паспорт або паспортний документ з відміткою про реєстрацію уповноваженого органу щодо законності їх перебування в Україні, якщо інше не передбачене чинним законодавством України. При реєстрації шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану України, якщо в паспортах або паспортних документах іноземців та осіб без громадянства відсутні відомості про сімейний стан їх власників, то вони повинні одночасно подати документ про те, що не перебувають у шлюбі, виданий компетентним органом країни свого громадянства або країни постійного проживання, та легалізований належним чином.

Зазначені документи можуть бути також видані або легалізовані консульською установою або дипломатичним представництвом цієї країни в Україні та надалі легалізовані Міністерством закордонних справ України. До документів іноземців, осіб без громадянства, які є підставою для реєстрації шлюбу, складених іноземною мовою, обов'язково додається переклад тексту на українську мову, достовірність якого засвідчується дипломатичним представництвом або консульською установою України за кор-

доном, посольством (консульством) держави, громадянином якої є іноземець (країни постійного проживання особи без громадянства), Міністерством закордонних справ, іншим відповідним органом цієї держави або нотаріусом.

Отже, відродження національних сімейних традицій, соціальний супровід багатодітних і неблагополучних сімей, попередження насильства в сім'ї, проблеми зайнятості молоді, пропаганда здорового способу життя, підтримка творчих ініціатив дітей і молоді – ці та інші питання є нині пріоритетними у вирішенні урядом соціальних проблем.

Сім'я є середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього.

На життя сім'ї та стосунки між членами сім'ї впливає також законодавство. Сімейний кодекс України визначає, що таке сім'я, якими є права та обов'язки членів сім'ї, які документи засвідчують сімейний стан (народження, реєстрацію шлюбу, усиновлення тощо), яким є порядок розірвання шлюбу тощо. Якщо стосунки в сім'ї набувають гострого конфліктного характеру або ж необхідно вирішити спірне питання чи захистити права та інтереси сім'ї, одним із способів є звернення до законодавства.

Література:

1. Конституція України;
 2. Сімейний Кодекс України;
 3. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;
 4. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні» від 18.10.2000 № 5215;
 5. Закон України «Про міжнародне приватне право»
 6. Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану»;
 7. Закон України «Про імміграцію»;
 8. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні».
-

Моняков М. М.

курсант III курсу факультету № 1

Львівський державний університет внутрішніх справ
м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗАЧАТОЇ, АЛЕ ЩЕ НЕ НАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Питання спадкового права, його реалізація норм у суспільстві з дотриманням основних прав та свобод людини було основним ще з давніх часів. Дане питання стосується практично кожного, адже у зв'язку з смертю особи, усе нажите майно померлого повинно бути передане на утримання іншій особі. Тобто, кожен з нас може стати як спадкоємцем, так і спадкодавцем. Проте, існують випадки, коли оспорується право на спадок дитини, яка ще була зачата за життя спадкодавця, і виникає питання, чи може така особа, яка ще не народилася, мати право бути спадкоємцем.

Взагалі, спадкове право являє собою право спадкодавця особисто розпоряджатися власним майном та визначити кому саме буде передане таке майно. При спадкуванні за законом немає значення дієздатність спадкодавця. Інша справа при спадкуванні за заповітом, оскільки останній є одностороннім правочином, що вчиняється особою, яка має бажання зробити розпорядження своїм майном на випадок смерті. Учасниками даних правовідносин можуть виступати як юридичні, так і фізичні особи.

Згідно статті 1222 Цивільного Кодексу України спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Проте, це не означає, що ненароджена дитина визнається суб'єктом права, тому що її інтереси будуть враховуватися лише за умови, якщо вона народиться живою. Якщо вона народиться мертвою, то факт зачаття втрачає будь-яке юридичне значення, оскільки його правоздатність так і не виникла. У цьому випадку вона взагалі не вважається закликаною до спадкування, і тому не підлягають застосуванню ні правила щодо спадкової трансмісії, ні інші правила, які розраховані на той випадок, коли спадкоємець, закликаний до спадкування, вмирає, не встигнувши прийняти спадщину. Якщо на користь ненародженої дитини було складено заповіт, а дитина народилася мертвою, заповіт втрачає силу з усіма впливаючими наслідками [1].

Спадкоємцями як за законом, так і за заповітом, відповідно до положень статті 1222 Цивільного кодексу України, ненароджені особи, це не лише діти спадкодавця, але й його онуки. Про ненароджену дитину йдеться у статті 1261 ЦК України, в якій зазначається, що в першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі й зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті. У випадку коли спадкодавець не залишає заповіту, дитина, яка була зачата за життя спадкодавця, а народилася після його смерті, спадкує за першою чергою [2].

Отже, на практиці виникають ситуації, наприклад, коли спадкодавець (батько) не залишає заповіт на користь особи (дитини), яка була зачата за життя спадкодавця й народилася живою після відкриття спадщини. Тоді така дитина спадкує за нормами ст. 1261 ЦК України. А якщо спадкодавець залишає заповіт, то спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути особи, які були зачаті за життя спадкодавця й народилися живими після відкриття спадщини за нормами ч. 1 ст. 1222 ЦК України. У цій статті йдеться про будь-яку ненароджену особу. Наприклад, у заповіті може зазначитися на спадкування онуком, який народиться. Таким чином, заповіт може залишити на таку особу бабусю або дідусь.

Проблема правового становища зачатої, але ще не народженої дитини (плода, зародка, ембріона) поставала перед юристами ще з давніх часів. Донедавна впливати на розвиток зачатої дитини було майже неможливо, проте з розвитком біології, генетики, ембріології, медицини стало реальним втручання у людську природу. У деяких випадках закон починає встановлювати охорону майбутньої, тобто такої, що ще не настала, правоздатності, а також встановлює охорону інтересів суб'єкта права, що ще не з'явився, захисту її майбутніх прав на майнові блага та, у подальшому, розпоряджатися ними.

У правовій доктрині протягом усього часу існування інституту охорони прав зачатих, але не народжених дітей продовжується дискусія щодо питання про їх цивільну правоздатність, яка до цього дня не завершилася виробленням єдиного та однозначного підходу. Проте, на нашу думку, зародок вже фактично являє собою живу істоту, яка, відповідно має право на життя, тим самим має право на отримання майбутніх майнових благ, у разі народження дитини живою.

Література:

1. Розгон О. Правовий статус зачатої, але не народженої особи у спадкових відносинах [Електронний ресурс] / Ольга Розгон // Юридичний радник. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-bf-d1-80-d0-b0-d0-b2-d0-be-d0-b2-d0-b8-d0-b9-d1-81-d1-82-d0-b0-d1-82-d1-83-d1-81-d0-b7-d0-b0-d1-87-d0-b0-d1-82-d0-be-d1-97-d0-b0-d0-bb-d0-b5-d1-89-d0-b5-d0-bd-d0-b5-d0-bd-d0-b0-d1-80-d0-be/>.

2. Дідух Є. О. Загальні положення про спадкування / Є. О. Дідух [Електронний ресурс] / – Режим доступу до ресурсу: <http://old.minjust.gov.ua/29415>.

Морозова Ю. В.

аспірант кафедри цивільного права та процесу

Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

ГЕНЕЗА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ НЕЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ, БУДІВЕЛЬ, СПОРУД

Виникнення цивільно-правового регулювання оренди нежитлових приміщень, будівель та споруд відбулося у римському приватному праві при розмежуванні відносин найму та купівлі-продажу [1, с. 419]. Правова регламентація відносин оренди будівель залежала від політичної та економічної системи суспільства, це і зумовлює актуальність обраної теми.

Зокрема, І.А. Сухоставець пропонує наступну періодизацію законодавства про користування майном держави (казни) на засадах найму (оренди): перший період (XIV ст. – кінець XV ст.) – період становлення законодавства про оренду державного майна; другий період (XVIII ст. – 1917 р.) – імперський, характеризується мізерним регулюванням договору оренди; третій період – (1917–1991 р.) – радянський період є періодом повного одержавлення економіки; четвертий період (від 1991 р. – до нинішнього часу) – період відновлення та розвитку оренди державного майна [2, с. 4]. Для встановлення генезису договору тому звернемось до більш детального розгляду цивільно-правового регулювання договору оренди нежитлових приміщень, будівель та споруд з моменту відновлення української державності у XX столітті, оскільки з цього моменту почало формуватися за національним правом цивільно-правове регулювання договору оренди.

Головною метою є встановлення генези цивільно-правового регулювання договору оренди нежитлових приміщень, будівель споруд та виявити його періодизацію.

Побудова ринкових орендних відносин навколо будівель, споруд та інших нежитлових приміщень почалася з прийняття Зasad законодавства СРСР про оренду від 23.11.1989 р. № 810-1. У ст.1 цього нормативного акту було встановлено, що оренда являє собою засноване на договорі строкове платне володіння і користування землею, іншими природними ресурсами, підприємствами (об'єднаннями) та іншими майновими комплексами, а також іншим майном, необхідним орендареві для самостійного здійснення господарської чи іншої діяльності. У п.3 ч.2 ст.4 виокремлювався такий об'єкт оренди, як окремі будівлі, споруди, обладнання, транспортні засоби, інвентар, інструменти, інші матеріальні цінності [3]. Також можна підкреслити, що договір оренди було

поділено за об'єктом: земля та інші природні ресурси; підприємства (об'єднання), організації, структурні одиниці об'єднань, виробництва, цехи, інші підрозділи підприємств, організацій як єдині майнові комплекси виробничих фондів та інших цінностей; окремі будинки, споруди, обладнання, транспортні засоби, інвентар, інструменти, інші матеріальні цінності.

Наступним кроком у розвитку цивільно-правового регулювання договору оренди нежитлових приміщень, будівель та споруд стало прийняття Закону України «Про підприємства». У ст. 2 цього Закону передбачалось, що у республіки можуть діяти орендні підприємства.

Аналізуючи наведені норми, можна зробити висновок, що оренда нежитлових приміщень, будівель, споруд надавала можливість приватизувати орендовано державне майно та при неможливості його приватизація встановлювалась довгостроково оренда такого майна.

У 1992 р. було прийнято Закон України «Про оренду майна державних підприємств і організацій», остаточною назвою цього Закону була змінена у 1997 р. на Закон України «Про оренду державного та комунального майна» [4].

Особливість цього періоду мала прояв й у формі сплати орендної плати. Про це вказує правило п.4 Методики розрахунку і порядок використання плати за оренду майна державних підприємств та організацій від 12.11.1993 р. № 923: орендна плата встановлюється, як правило, у грошовій формі; за згодою сторін може встановлюватися у натуральній або грошово-натуральній формі [5].

З 1995 р. було внесено зміну у назву Закону, що стало «Про оренду державного майна» та термін оренди, що було визначено у ст.2 Закону України «Про оренду державного майна», так оренду була визначено як засноване на договорі строкове платне користування майном, необхідним орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності [6].

Отже, з 1995 р. на орендні відносини з викупом почали поширюватися норми приватизаційного законодавства. Тим не менш, незважаючи на подальші зміни, позиція законодавства, що була визначена у Декреті № 9-92, надає можливість стверджувати, що в цей період існувало два види договору оренди: договір щодо тимчасового користування будівель, споруд та інших нежитлових приміщень та договір оренди з викупом орендованого майна. Окремо також договір оренди співвідносився з договором оренди.

Орендні (лізингові) операції здійснюються у вигляді оперативної (господарча операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає передачу орендарю права користування матеріальними цінностями, які належать орендодавцю, на строк, не більший за строк їх повної амортизації з обов'язковим поверненням таких матеріальних цінностей орендодавцю) і фінансової оренди (лізингу) [7].

Дослідивши наведені нормативні акти, можна стверджувати, що з 1989 р. до 1997 р. оренда виступала засобом роздержавлення державного майна. Аналізуючи наведену законодавчу позицію, можна зробити висновок, що з 1997 р. договір лізингу було виокремлено з широкої категорії договору оренди. У цей період була розроблена нова Методика розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу, затверджена постановою Кабінету міністрів України від 04.10.1995 р. № 786 [8].

Також було затверджено Наказом Фонду державного майна України від 23.08.2000 р. № 1774 «Типовий договір оренди індивідуально визначеного (нерухомого або іншого) майна, що належить до державної власності» [9].

Другий період правого регулювання договору оренди нежитлових приміщень, будівель, споруд відзначився розмежуванням правової регламентації між лізингом та оре-

ндою; встановленням правил щодо оренди державного, комунального та приватного майна у вигляді нежитлових приміщень, будівель, споруд.

Особливість цього періоду цивільно-правової регламентації договору оренди нежитлових приміщень, будівель, споруд визначається прийняттям у 2004 р. Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Згідно абз.7 п.2 ст.4 цього Закону: державній реєстрації прав підлягають: право користування (найму, оренди) будівлею або іншою капітальною спорудою (їх окремою частиною), що виникає на підставі договору найму (оренди) будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини), укладеного на строк не менш як три роки [10].

Також у цей період було проведено законодавче розмежування таких понять, як «приміщення», «будівля», «споруда». Це було здійснено у Національному стандарті № 2 «Оцінка нерухомого майна», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 144 [11].

Підсумовуючи третю періодизацію формування правового регулювання договору оренди нежитлових приміщень, будівель, споруд, варто підкреслити, що цей період відзначився саме цивілістичною регламентацією цього договору. Договір оренди нежитлових приміщень, будівель, споруд став самостійним об'єктом правового регулювання.

Таким чином, генезис цивільно-правового регулювання договору оренди нежитлових приміщень, будівель та споруд має власну періодизацію та специфіку, що підкреслює самостійність предмету цих тез.

Література:

1. Римское частное право : учебник / под ред. И. Б. Новицкого, И. С. Перетерского. – М. : Юриспруденция, 1999. – 512 с.
2. Сухоставець І. А. Правове регулювання оренди державного майна : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / І. В. Сухоставець ; Ін-т економіко-правових досліджень. – Київ, 2015. – 20 с.
3. Закон СССР «Основы законодательства СССР и союзных республик об аренде» : от 23.11.1989 г., № 810-I [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z081000.html.
4. Закон України «Внесення змін до Закону України «Про оренду державного майна» : від 23.12.1997 р., № 768/97-ВР // ВВР України. – 1998. – № 18. – Ст. 88.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Методика розрахунку і порядок використання плати за оренду майна державних підприємств та організацій» : від 12.11.1993 р., № 923 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/923-93-п>.
6. Закон України «Внесення змін до Закону України «Про оренду державного майна» : від 14.03. 995 р., № 98/95-ВР // ВВР України. – 1995. – № 15. – Ст. 99; № 31. – Ст. 244.
7. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» : від 28.12.1994 р., № 334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/334/94-вр/ed19941228>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Методика розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу» : від 04.10.1995 р., № 786 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/786-95-п>.
9. Наказ Фонду державного майна України «Типовий договір оренди індивідуально визначеного (нерухомого або іншого) майна, що належить до державної власності» :

від 23.08.2000 р., № 1774 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0931-00>.

10. Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» : від 28.12.1994 р., № 334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/334/94-вр/page>.

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Національний стандарт № 2 «Оцінка нерухомого майна» : від 28.10.2004 р., № 1442 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1442-2004-%D0%BF/>

Парапір Г. Ю.
студентка економіко-правового факультету

Науковий керівник: **Менська О. А.**
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
економіко-правового факультету*

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

На сьогоднішній день залізничний транспорт все ще залишається найпопулярнішим видом транспорту для перевезення різних видів як вантажів, так і пасажирів. Для кожного виду перевезень є свої особливості. Існують вони і у перевезеннях засуджених до позбавлення волі. Так, ст. 88 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) встановлює, що засуджені направляються до місця відбування покарання і переміщуються в разі необхідності з одного місця відбування покарання в інше під вартою [1].

Порядок переміщення засуджених під вартою визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України відповідно до КВК України.

Конвоювання засуджених з установ виконання покарань до установ попереднього ув'язнення в розпорядження суду та назад здійснюється військовими частинами залізничним, повітряним та автомобільним транспортом.

Порядок організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів встановлений Інструкцією з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів [2]. Так, конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув'язнення до судів та охорона їх під час судових засідань, а також конвоювання їх у зворотному напрямку здійснюються військовими частинами та підрозділами Національної гвардії України та органами внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України за місцем їх дислокації [3].

Відповідно до Інструкції з організації несення служби черговими змінами охорони і конвоювання підрозділів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України

та конвоювання засуджених, узятих підварту та затриманих військовослужбовців, а саме Розділ III, п. 5, підп. 5.1 конвоювання засуджених, узятих підварту та затриманих військовослужбовців здійснюється: залізничним транспортом (у купейному вагоні пасажирського поїзда з виділенням окремого купе) [4].

Відповідно до «Правил перевезень військових пасажирів, багажу та вантажобагажу залізничним транспортом України», а саме Розділу 8, п. 8.3 при перевезенні військовослужбовців строкової служби до дисциплінарного батальйону для конвоювання засуджених виділяється окреме купе купейного вагона, при цьому сплата вартості квитків і плацкарт проводиться за кількістю місць у купе [5].

Говорячи про оренду залізничних вагонів для перевезення засуджених, слід зазначити, що ці перевезення є спеціальними, так як орендодавець передає на підставі акту прийому-передачі орендарю право користування пасажирськими спеціальними вагонами «ЗАК» з повним комплектом внутрішнього обладнання та устаткування. Договір оренди пасажирських спеціальних вагонів типу «СТ» відбувається між військовими частинами Національної гвардії України та регіональними філіями Укрзалізниці (наприклад, Регіональною філією «Одеська залізниця» та ПАТ «Українська залізниця»).

Цим договором встановлюються усі істотні умови, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору, а також застереження щодо конфіденційності.

Переміщення засуджених під вартою здійснюється за рахунок держави (ч. 5 ст. 88 КВК України) [1].

В залежності від кількості засуджених, орендується необхідна кількість вагонів. Сучасний вагон для перевезення засуджених є модифікацією стандартного пасажирського вагона – «столипін» (він же модель 61-4500 для перевезення спецконтингенту). Зовні «столипін» не дуже відрізняється від звичайного багажного або поштового вагона, але номер вагона для перевезення спецконтингенту завжди починається з числа 76. Зверху над номером зображено тризначний код, що починається з нуля – це код приписки вагона до певної залізниці. Приміром, така нумерація вагона – 028 76857 – позначає, що це вагон для перевезення спецконтингенту з порядковим номером 857, приписаний до Північної залізниці [6].

Навідміну від звичайного пасажирського вагона, т. зв. великий коридор вагонзака розділений на дві частини. В одній знаходяться купе начальника варти із заступником, а також купе варти, в іншій частині (режимній) знаходяться власне камери. Одна з конструкцій вагонзака має 5 камер з 6 полками, а також лежанку, що відкидається між двома полицями. Камери відокремлені ґратами. Сучасна конструкція включає три малі і п'ять великих камер. В останніх є по чотири полиці, як у звичайних пасажирських вагонах. Зовнішні вікна в режимному коридорі можуть бути виконані з матового або рифленого скла, але, дуже часто, вагонзаки мають звичайні зовнішні скла. Усі вікна в вагонзаках забезпечені ґратами. Конструкція решіток дозволяє відкривати вікна для провітрювання вагона. Крім караульної команди, вагонзак супроводжують два провідника [6].

Переміщення засуджених під вартою здійснюється з додержанням правил тримання: чоловіки окремо від жінок; неповнолітні – від дорослих; підслідні, які притягуються до кримінальної відповідальності в одному кримінальному провадженні, – окремо між собою; засуджені, які раніше працювали в суді, органах прокуратури, юстиції та правоохоронних органах, ізольовано від інших категорій; засуджені до довічного позбавлення волі – окремо від інших категорій. Хворі на активну форму туберкульозу легенів, психічно хворі – окремо між собою і окремо від здорових, у разі потреби за висновком лікаря – в супроводі медичного працівника (ч. 2 ст. 88 КВК України) [1].

При переміщенні засуджених під вартою їм забезпечуються необхідні побутові і санітарно-гігієнічні умови.

При переміщенні засуджених під вартою вони забезпечуються колонією (органом-відправником) одягом і взуттям за сезоном, а також харчуванням за встановленими нормами на весь період прямування [1].

Згідно з розрядкою, існують автозаки, які прямують у бік залізничного вокзалу – туди, на обгороджену площадку в пункті відстою рухомого складу, вже підігнані спецвагони для перевезення засуджених. Після завантаження зак-вагон причеплять у хвіст до звичайного пасажирського поїзда і відправлять в різні міста країни – пересильні пункти і в колонії, де засудженим належить відбувати покарання [6].

Як підсумок зазначимо, що перевезення засуджених залізничним транспортом є специфічним видом перевезення, оскільки його правове регулювання є спеціальним, закріплене в спеціальних законах та відомчих актах.

На сьогоднішній день цей вид перевезення засуджених є найбільш розповсюдженим, що пояснюється його економічністю та безпечністю.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс: закон України від 11.03.2003 № 1129-IV [Електронний ресурс]. // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1129-15> – Назва з екрана.

2. Інструкція з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів : Інструкція від 26.05.2015 № 613/785/5/30/29/67/68 [Електронний ресурс]. // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0698-15> – Назва з екрана.

3. Про Національну гвардію : закон України від 13.03.2014 № 876-VII – [Електронний ресурс]. // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/876-18> – Назва з екрана.

4. Наказ про затвердження Інструкції з організації несення служби черговими змінами охорони і конвоювання підрозділів Військової служби правопорядку у Збройних Силах України та конвоювання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців : Інструкція від 07.10.2014 № 712 [Електронний ресурс]. // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1323-14> – Назва з екрана.

5. Правила перевезень військових пасажирів, багажу та вантажобагажу залізничним транспортом України від 05.07.1999 № 346 [Електронний ресурс]. // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0478-99/print1477305498710038> – Назва з екрана.

6. Издательство «Сегодня» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/investigations/Kak-v-Ukraine-perevozyat-zekov.html> – Название с экрана.

ОСОБЛИВОСТІ УСИНОВЛЕННЯ ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Усиновлення – це складний, багатоетапний процес, який, згідно з ст. 207 Сімейного кодексу України, полягає у влаштуванні у сім'ях неповнолітніх дітей, на підставі рішення суду, які залишились без піклування рідних, батьків.

Згідно з ч. 2 ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26. 04. 2001 р. дитина – це особа віком до 18 років, якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Усиновлення за участю іноземців та осіб без громадянства є більш складним процесом, адже через специфіку суб'єктів та об'єктів, велику кількість міжнародних правових договорів, потребує прискіпливішого захисту з боку держави. Протягом усіх років незалежності нашої держави спостерігається проблема відсутності некомерційних організацій які б надавали правову допомогу та реалізували усиновлення іноземними суб'єктами. Адже незнання процесуального порядку усиновлення іноземцями, підштовхує останніх на співпрацю з особами які надають певні «послуги» щодо усиновлення, що в принципі, є заборонено законодавством. В перспективі, потрібно запровадити діяльність некомерційних громадських агентств, які могли б бути законними посередниками в процесі здійснення усиновлення та узаконити діяльність по допомозі усиновлювачам.

Створення відкритого для всіх реєстру дітей-сиріт з регулярною публікацією його у відкритих виданнях, висвітлювання останнього по телебаченню та проведення пропаганди усиновлення, дозволило б досягнути ефекту прозорості та законності з боку уповноважених органів. Запровадження суворої відповідальності за порушення нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини усиновлення, незаконну діяльність посадових осіб. Встановлення ефективного державного та громадського контролю за дотриманням прав та інтересів дітей(громадян України) при усиновленні іноземцями з подальшим об'єднанням зусиль міжнародного співтовариства для контролю за дотриманням прав дітей, усиновлених громадянами іншої держави.

Згідно з останніми дослідженнями за межами України проживає близько 22 тис. усиновленими іноземцями українських дітей. Варто зазначити, що законодавець надає перспективу національному усиновленню, пріоритет над міждержавним. Це зумовлюється тим, що процедура усиновлення українських дітей, іноземцями та особами без громадянства, не дотримується в повному обсязі на практиці. Серед найпоширеніших проблем, які виникають є:недбале ставлення суб'єктів усновлення щодо постановки усиновлених дітей на облік у консульських установах нашої держави; несвоєчасне подання або взагалі відсутність звітів від батьків-усиновлювачів про умови проживання та стан здоров'я дітей; переусиновлення дітей; випадки вилучення дитини з сім'ї усиновлювача з метою захисту її прав та інтересів, але не інформування при цьому офіційних представників України.

Ключовим інструментом для вирішення цих проблем є Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення та Конвенція ООН про права дитини.

Також, правове регулювання усиновлення з іноземними суб'єктам здійснюється за таким міжнародним правовим документом як Мінська конвенція країн СНД. Вона передбачає, що усиновлення чи його скасування регулюється законодавством країни, громадянином якої є усиновлювач у момент подачі заяви про усиновлення чи його скасування. Якщо усиновлювач і особа, що усиновлюється, є громадянами різних держав, то при усиновленні чи його скасуванні необхідно одержати згоду законного представника останньої і компетентного державного органу, а також згоду дитини, якщо це потрібно за законодавством країни, громадянином якої вона є.

Процедура усиновлення або його скасування, особами, які є подружжям, що у свою чергу, є громадянами різних держав, ті чи інші дії здійснюються із дотриманням вимог законодавства обох країн.

У справах про усиновлення чи його скасування компетентна установа країни громадянства усиновлювача, а у випадку, коли усиновлювачами є подружжя, члени якого мають різне громадянство, компетентна установа тієї держави, на території якої подружжя має чи мало останнє спільне місце проживання чи місце перебування.

Договори про правову допомогу, укладені Україною з Польщею, Грузією, Латвією, Литвою, Узбекистаном, Естонією, також містять колізійну прив'язку, відповідно до якої усиновлення провадиться за законами тієї держави, громадянином якої є усиновлювач. Однак деякі двосторонні угоди містять положення, аналогічні тим, що закріплені в СК. Так, відповідно до ст. 30 Договору між Україною і Республікою Молдова «Про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах» від 13. 12. 93 р. при усиновленні застосовується законодавство тієї держави, громадянином якої є усиновлюваний; а компетентними у подібних справах є установи тієї країни, громадянином якої є дитина.

Зокрема, 15 лютого 2011 року, Верховна Рада ратифікувала Європейську конвенцію про усиновлення дітей. що є першочерговим етапом для вирішення вищеописаних проблем.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р 2947-III (2947-14) [Електронний ресурс].
 2. Конвенція ООН про права дитини (Конвенція ратифікована Постановою ВР № 789-XII (789-12) від 27 лютого 1991 р.).
 3. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2006 р. N 367 Про утворення Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини
 4. Сімейне право України: Підручник / Л. М. Баранова, В.І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В.І. Борисової та І. В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 264 с.
 5. Бабухіна С. Усиновлення дітей іноземцями: плюси і мінуси // День. – 2003. – № 24.
 6. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 14 лютого 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 23.
-

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ СТАТУСУ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ, ТА ДІТЕЙ-СИРИТ

Одна з головних проблем сучасного статусу охорони дитинства в Україні – це наявність, за попередніми підрахунками, близько 80 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не адаптовані до життя в суспільстві.

Актуальність роботи обумовлена такою проблемою:

- погіршення життєвих умов значної кількості дітей – сиріт;
- суттєвим зниженням спроможності батьків опікуватись своїми дітьми;

Саме поняття сім'ї є багатогранним. Сім'я є складовою в житті кожної особистості. Кожній дитині забезпечується право на сім'ю. Національне сімейне законодавство визначає пріоритет сімейного виховання дитини і має це забезпечувати, а також брати під свою охорону кожен дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування [1].

Нормативно-правову базу з соціального захисту дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування складають: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, закони України, Цивільний процесуальний Кодекс, Цивільний Кодекс, Сімейний Кодекс, акти Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, а також низька інших нормативно-правових актів України.

Важливим міжнародним нормативно-правовим документом є Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, яка ратифікована постановою Верховної Ради України № 789-ХІІ від 27 лютого 1991 року «Про ратифікацію Конвенції про права дитини».

Статті даної Конвенції пояснюють, що дитина, яка позбавлена піклування має право на захист і допомогу з боку держави.

Конвенція також передбачає право на життя, право на вибір імені та право на громадянство, право використовувати послуги системи охорони здоров'я, право на соціальне забезпечення, забезпечення права на освіту, право на відпочинок, право на захист від сексуального насильства та розбещень, право на захист від усіх форм експлуатації, право на правову допомогу та гуманне ставлення [2].

В Україні наявна мережа державних органів та установ, які виконують обов'язок піклування про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема служби у справах дітей, органи опіки та піклування, органи освіти та науки та інші уповноважені органи та установи.

Центральним органом виконавчої влади, який здійснює контроль, стосовно соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини, що діє при Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту. Цей орган влади визначає діяльність органів і служб у справах дітей щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які в свою чергу координують діяльність місцевих органів влади [3].

Правовий статус дитини, насамперед, витікає з Конституції України. В такому розумінні під правовим статусом дитини В. І. Абрамов розуміє сукупність його прав і

обов'язків, зафіксованих державою в юридичній формі. [4]. Деякі вчені ототожнюють ці поняття.

Незважаючи на думки окремих вчених про тотожність даних термінів [5, с.71], вважаємо, що правосуб'єктність це властивість, якість суб'єкта, його здатність мати і самостійно здійснювати права і обов'язки, а правовий статус – це не властивість і не якість, а становище, положення особи (громадянина). Доцільно вказати, що саме сукупність правосуб'єктності та наявного суб'єктивного права складає зміст цивільно-правового статусу фізичної особи.

Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування визначене відповідно до законодавства, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через які дитина не має батьківського піклування (ст. 1 ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»). Оскільки на повне державне забезпечення мають право діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які мають цей статус, відповідна служба у справах дітей зобов'язана протягом двох місяців підготувати комплект документів, який підтверджує набуття дитиною статусу дитини-сироти.

За відсутності одного чи двох батьків, що підтверджується відповідними довідками є підстави для одержання пільг, тобто повна соціальна захищеність особи, яка перебуває в статусі дитини-сироти чи позбавленої батьківського піклування.

Зробимо висновок, що в Україні налічується величезна кількість дітей з неблагополучних сімей, що мають статус дітей «позбавлених батьківського піклування». Щоб докорінно їх змінити, дати безпритульним дітям професію, потрібно вкласти в їх виховання сили і засоби суспільства і держави.

Література:

1. Сімейний кодекс України 10 січня 2002 року № 2947-III.
 2. Конвенція ООН про права дитини (Конвенція ратифікована Постановою ВР № 789-XII (789-12) від 27 лютого 1991 р.).
 3. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2006 р. N 367 Про утворення Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини
 4. Абрамов В. И. Права ребенка и их защита, Саратов, 2007 [Електронний ресурс] // www.dissers.ru/avtoreferati-doktorskih-dissertatsii/temi.php
 5. Оридорога М. Т. Брачное правоотношение [Текст]/Ред. Э. А. Голобородько ; Киевская высшая школа. Киев, 1971. 152 с.
-

НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Головайчук О. В.
студентка

Науковий керівник: Починок К. Б.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права та процесу*

Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна

ГАРАНТІЇ ПОВЕРНЕННЯ КОШТІВ ВКЛАДНИКАМ У РАЗІ ПРИПИНЕННЯ СУБ'ЄКТІВ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Питання соціального захисту населення в складних економічних умовах стоїть надзвичайно гостро. Солідарна пенсійна система сьогодні не спроможна забезпечити пенсіонерам достатній рівень доходу, і враховуючи демографічні та економічні тенденції, ситуація буде погіршуватися. Саме тому, в складних умовах сьогодення питання дослідження розвитку тривірневої системи пенсійного забезпечення та її розбудови піднімається все частіше. В процесі розвитку сучасна пенсійна система стикається з безліччю проблем, серед яких як питання економічного характеру, так і соціальні. Їх дослідження та всебічна оцінка є одним із можливих методів зменшення їх негативного впливу.

Єдиної моделі визначення юридичних гарантій у науці немає. Так, наприклад, В. А. Патюлін вважає, що юридичні гарантії – це правові норми, визначальні умови і порядок реалізації прав, юридичні засоби їх охорони й захисту у разі порушення [1, с. 231].

На думку М. А. Бояринцевої, юридичні гарантії – це комплекс взаємодіючих складових, які створюють належні юридичні і фактичні можливості для повноцінного здійснення кожним своїх прав і свобод, виконання обов'язків у межах, визначених законом [2, с. 112]. При цьому, на думку вченої, систему юридичних гарантій прав та обов'язків громадянина, складає сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих нормативно-правових та інституційно-організаційних засобів їх забезпечення. Нормативно-правовими гарантіями забезпечення прав та обов'язків громадянина, як вказує М. А. Бояринцева, є передбачені нормами матеріального і процесуального права юридичні засоби забезпечення реалізації, охорони й захисту прав та обов'язків.

Основа системи недержавного пенсійного забезпечення становить діяльність банків, страхових компаній у сфері надання недержавних пенсійних послуг та функціонування недержавних пенсійних фондів.

В ході реалізації програм з недержавного пенсійного страхування страхові компанії пропонують продукт накопичувального страхування життя. При цьому клієнт укладає зі страховою компанією договір на довгий термін (зазвичай, не менше 10 років), протягом якого сплачує внески. Сума такого внеску розділяється компанією на 2 частини: з однієї формується страховка життя клієнта від ризику травмування, госпіталізації,

інвалідності чи смерті, а інша – поступає на індивідуальний рахунок клієнта для накопичення. Залучені кошти компанії інвестують для того, щоб забезпечити прибуток для вкладених коштів та захистити їх від знецінення. В цьому «лайфові» компанії подібні до НПФ.

Важливо, що при настанні страхового випадку, пов'язаного із інвалідністю, втраченою працездатності чи смертю застрахованого, компанії повертають всю суму, яка б мала бути сплачена такою особою впродовж дії договору, навіть якщо термін закінчення договору на настав. Після закінчення терміну дії договору страхова компанія виплачує накопичені громадянами заощадження разом із отриманим прибутком. За домовленістю сторін така виплата може бути одноразовою, а може виплачуватись протягом подальшого життя особи щомісячно у вигляді додаткової пенсії. У випадку смерті особи залишок невикористаних коштів компанія виплачує спадкоємцям. Страхові компанії, які займаються накопичувальним страхуванням життя, не можуть бути ліквідовані і не мають права виводити вкладені громадянами гроші за межі держави.

Відповідно до Закону України «Про страхування» [3] визначено, що:

1) при ліквідації страховика у разі, коли учасники страховика прийняли таке рішення і страховик не має зобов'язань перед страхувальниками, Уповноважений орган приймає рішення про виключення страховика з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків);

2) ліквідація страховика-резидента, що має зобов'язання перед страхувальниками, у разі визнання його банкрутом здійснюється у порядку, визначеному законом.

Ліквідація страхових компаній, що мають зобов'язання перед страхувальниками здійснюється у порядку визначеному Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [4]. Так відповідно, до цього Закону, передбачено ряд гарантії у сфері недержавного пенсійного забезпечення, зокрема:

1) при проведенні ліквідаційної процедури цілісний майновий комплекс страховика може бути проданий тільки у разі згоди покупця взяти на себе зобов'язання страховика-банкрута за договорами страхування, за якими страховий випадок не настав до дня визнання страховика банкрутом (ч. 3 ст. 87 Закону);

2) у разі визнання господарським судом страховика банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури вимоги кредиторів за договорами страхування підлягають задоволенню у першу чергу – вимоги за договорами особистого страхування (пенсійного забезпечення в тому числі) (ч. 9 ст. 87 Закону) [4].

Недержавне пенсійне забезпечення банки здійснюють шляхом укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Фонд гарантує кожному вкладнику банку відшкодування коштів за його вкладом. Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на цей день, незалежно від кількості вкладів в одному банку. Сума граничного розміру відшкодування коштів за вкладами не може бути меншою 200000 гривень [5]. Утім, у законодавстві досі не прописаний механізм виплати коштів вкладникам державних банків при їх банкрутстві. Тому не відомо, звідки і як саме будуть повертатися депозити.

Зупинимось детально на розгляді діяльності НПФ як спеціальної структури, що надає послуги лише у сфері пенсійного забезпечення.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [6] недержавний пенсійний фонд – це юридична особа, створена відповідно до законодавства, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному порядку.

Недержавний пенсійний фонд не може бути проголошений банкрутом та ліквідований за законодавством про банкрутство. У разі ліквідації пенсійного фонду пенсійні кошти учасників фонду переводяться в інший НПФ, страхову компанію або банк (за вибором учасника). Таким чином, учасник не втрачає свої пенсійні накопичення.

Протягом трьох місяців з дня отримання повідомлення про ліквідацію пенсійного фонду кожен його учасник повинен надіслати (надати) до ліквідаційної комісії письмову заяву, в якій зазначити фінансову установу, куди мають бути передані належні йому пенсійні кошти, а саме: інший пенсійний фонд, з яким учасником фонду укладено пенсійний контракт; банк, у якому відкрито пенсійний депозитний рахунок; страхову організацію, з якою учасником фонду укладено договір страхування довічної пенсії, якщо учасник фонду досягнув пенсійного віку, визначеного законом [6].

Таким чином, беручи до уваги все вище викладене, можна зазначити, що система недержавного пенсійного забезпечення з нормативно-правової сторони забезпечена рядом гарантій повернення коштів учасникам НПЗ, проте як свідчить практика, усіх цих гарантій недостатньо для забезпечення довіри населення до НПЗ і виникає чимало недоліків у сфері повернення коштів вкладниками, тому дана тема потребує більш широкого дослідження.

Література:

1. Патюлин В. А. Государство и личность в СССР (правовые аспекты взаимоотношений) / В. А. Патюлин. – М. : Наука, 1974. – 237 с.
 2. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України [Текст]: дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. А. Бояринцева. – К., 2005. – 213 с.
 3. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
 4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
 5. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
 6. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
-

Катрич А. В.
асистент кафедри права та публічного адміністрування

Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Донецька область, Україна

НЕСПРИЯТЛИВІ НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ

Господарсько-процесуальний кодекс України передбачає можливість і накладення відповідальності у формі додаткових процесуальних обов'язків і обмежень в якості заходів відповідальності за вчинення правопорушень в господарському процесі. Мета несприятливих наслідків – в створенні умов, які змушують учасників господарського процесу дотримуватися приписів, закріплених в чинному процесуальному законодавстві. Така відповідальність носить процесуальний характер з підстав та за формою її застосування.

А.А. Мельников зазначав, що можливість державного примусу – це не головний засіб забезпечення виконання норм процесуального права. Провідна роль тут належить засобам, які не мають характеру прямого державного примусу і це полягає в основному у скасуванні незаконних та необґрунтованих судових рішень, ухвал і постанов суду, невідповідних процесуальних наслідків, в застосуванні заходів громадського впливу [1, с.150]. Також за визначенням С.С. Алексеев «існування правового примусу передбачає наявність розвиненого законодавства, що регламентує принципи, підстави, межі та порядок покладання юридичної відповідальності у всіх її різновидах, а також заходів захисту та інших засобів державно-примусового впливу» [2, с.136].

При розгляді можливості застосування даного виду запобіжного заходу за порушення встановленого порядку в судовому засіданні виникає питання про склад самого правопорушення. Розглядаючи дане питання слід визначити поняття «порядок в судовому засіданні». Порядок судового засідання це встановлений процесуальними нормами регламент та загальні правила поведінки учасників судового процесу у зв'язку з рішенням по суті. Якщо особа своїми вчинками виказує неповагу до суду та інших учасників процесу, суспільству, порушує норми етики та моралі, то дані дії суд може визначити як порушення судового засідання.

Встановленими в суді правилами є вимоги нормативних актів, що регулюють діяльність суду та державних установ загалом, правила розпорядку конкретного суду, правила, що визначають пропускний режим, інші локальні нормативні акти, затверджені головою суду. До правил суду належать і ті, які встановлені головою для конкретної справи чи судового засідання. Наприклад, порядок дослідження доказів, правила користування засобами зв'язку та технічними засобами, місце для розташування телевізійних камер тощо. Протиправне перешкоджання здійсненню господарського процесу полягає у вчиненні умисних дій, внаслідок яких судочинство не може відбутися взагалі або істотно ускладнюється. Такими, зокрема, є хуліганські дії в приміщенні суду, образа судді чи інших учасників процесу, псування обладнання та меблів, пошкодження електричних мереж суду, неправдиві повідомлення про наявність вибухових чи отруйних речовин, порушення санітарного чи протиепідемічного законодавства тощо.

У проекті нового Господарського процесуального кодексу України окремим засобом застосування процесуальної відповідальності пропонується вважати попередження та видалення з зали судового засідання. Даний захід процесуального примусу застосо-

вуються судом з метою припинення правопорушення, а також для стимулювання учасників господарського процесу щодо виконання ними своїх процесуальних обов'язків. Відповідний підхід має своє відображення і в діючому ГПК. Зокрема, стаття 134 ГПК встановлює, що до учасників судового процесу та інших осіб, присутніх в судовому засіданні, за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень судді (головуючого судді) застосовується попередження, а у разі повторного вчинення зазначених дій – видалення із зали судового засідання [3].

Попередження – це роз'яснення порушнику про те, що його поведінка не відповідає встановленим у суді правилам і що йому слід припинити вчинення подібних дій, інакше до нього буде вжито більш суворий примусовий захід [4, с. 31].

Видалення із зали судового засідання є крайнім заходом процесуального примусу за порушення порядку під час судового засідання або невиконання розпоряджень головуючого. Воно застосовується до особи, яка повторно допускає порушення або продовжує його чинити після застосування до неї попередження. Таким чином, воно спрямоване на припинення протиправної поведінки особи.

Актуальність питання даних заходів процесуального примусу є їх нерозкритість та невизначеність підстав для застосування.

Література:

1. Матвеев Г.К. Основания гражданско-правовой ответственности / Г.К. Матвеев // М., 1970, 240с.
 2. Алексеев С.С. Проблемы теории права. В 2-х томах. Т. 1 / С.С. Алексеев // Свердловск, 1972, 270 с.
 3. Проект нового Господарсько-процесуального кодексу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zib.com.ua/files/Proekt_GPK_100317.pdf
 4. Кузьменко О. Особливості застосування заходів процесуального примусу в адміністративних судах головуючим у судовому засіданні / О. Кузьменко, О. Панченко // Право України. – 2008. – № 10. – С. 31–37.
-

Коритін Д. С.
здобувач

Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна

ІНФРАСТРУКТУРНА ПІДТРИМКА МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ

Сільське господарство є базовою складовою аграрного сектору України. Аграрний ринок може ефективно функціонувати лише за умови створення його досконалої інфраструктури. Належне функціонування цивілізованого аграрного ринку не можливе без створення відповідної інфраструктури, яка забезпечувала б вільний рух агропромислової продукції, сільськогосподарської сировини та засобів виробництва від виробника до

споживача. На думку Алейнікової О. В., існуюча нині інфраструктура ще не є досконалою, оскільки більшість її елементів знаходиться лише на початковому етапі розвитку і не виконують своїх функцій у повному обсязі [1, с.145]. Але найгостріша проблема полягає у відсутності системної взаємодії основних складових інфраструктури аграрного ринку. Інфраструктура аграрного ринку включає значну кількість підприємств і установ, що виконують обслуговуючі функції, до яких належать елементи торговельно-збутової, транспортної системи, систем сертифікації та стандартизації. Формування дієвої інфраструктури аграрного ринку і забезпечення розширеного доступу виробників до організованих каналів збуту сільськогосподарської продукції передбачено Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період від 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806. Але перераховані в зазначеній Стратегії елементи інфраструктури, є недостатніми для забезпечення ефективного функціонування інфраструктури аграрного ринку. Незважаючи на наявність нормативно-правового забезпечення розвитку інфраструктури аграрного ринку в Україні, її функціонування ще не забезпечує вільний прозорий рух сільськогосподарської продукції.

На нашу думку, на аграрному ринку для стимулювання господарської діяльності малих та середніх підприємств (далі – МСП) необхідно спрямувати господарсько-правове регулювання і, насамперед, законодавче забезпечення на такі основні напрямки:

1. Сприяння розвитку транспарентності (прозорості) та доступності для МСП складської інфраструктури агропродовольчих ринків. Цей напрямок може реалізуватися шляхом вирішення наступних завдань:

а) Залучення інвестицій у потужності для зберігання і обробки зерна та обслуговуючу інфраструктуру, спрощення дозвільної процедури та процедури землевідведення для інвесторів.

б) Покращення регуляторного середовища, стимулювання податкової та амортизаційної політики, що стосується функціонування зерноскладів, модернізації вже існуючих та будівництва нових потужностей зберігання.

Такі завдання, на жаль, не урегульовано належним чином на законодавчому рівні. В Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 р. № 1877 взагалі нічого не сказано про таку підтримку з боку держави по цим питанням. А це особливо важливе для МСП, які практично не мають можливості забезпечити належну післяурожайну обробку та зберігання такої продукції, тому зберігання та перероблення сільськогосподарської продукції є важливим елементом МСП в агропромисловій галузі. Від ступеня їх розвитку, технічного оснащення досконалості економічних зв'язків з сільськогосподарським виробництвом, значною мірою залежить раціональне використання продукції [2, с. 312].

2. Сприяння розвитку транспортної інфраструктури агропродовольчих ринків.

Першочерговим в цьому напрямку є забезпечення сільських районів належними автодорогами та доступом до залізничних перевізників з метою одержання належних транспортних послуг.

МСП, які є виробниками сільськогосподарської продукції, зацікавлені в зменшенні транспортних витрат на перевезення відповідної продукції та в забезпеченні, взагалі, належного рівня транспорту. Розвиток транспортної інфраструктури, яка представлена залізничним, дорожнім та водними видами транспорту, значно підвищує ефективність діяльності таких підприємств. Але, на даний час, є певні проблеми у цій сфері, які потребують негайного вирішення, в тому числі і на законодавчому рівні. По-перше: низька якість доріг, застарілий рухомий склад залізниць, незадовільний стан магістральних доріг і шляхів, дефіцит транспортних засобів, відсутність під'їзних шляхів безпосередньо

до господарств та інше. По-друге, тариф за користування такими транспортними засобами для МСП повинен бути значно зменшеним, що в свою чергу вплине на розвиток МСП у сфері сільського господарства і виведе його на високоприбутковий рівень.

3. Сприяння розвитку виробничої та переробної інфраструктури агропродовольчих ринків.

Так, на думку Л. Молдован, однією з не вирішених проблем для малоземельних господарств є неможливість і не вигідність індивідуального придбання технічних засобів для обробки земельної ділянки та догляду за сільськогосподарськими культурами. У результаті вони змушені звертатися до підприємців-власників техніки, для яких надання механізованих технологічних послуг є видом бізнесової діяльності [3, с. 10], що, як ми вважаємо, є обтяжливим для МСП-початківців в сільському господарстві.

Фактично, перелічені проблеми були частково вирішені в Україні. В Законі України «Про державний бюджет України 2017 рік» від 21.12.2016 р. № 1801, який є фундаментом для визначення короткострокової аграрної політики держави, в деяких аспектах можливо відмітити здійснення підтримки розвитку малих та середніх сільськогосподарських підприємств. Так, особливостями аграрного бюджету у 2017 році є те, що фінансування заходів підтримки малого та середнього підприємства стало ключовим напрямом. В законі була передбачена нова програма 2801580 «Фінансова підтримка сільгоспвиробників», кошти якої передбачені на підтримку невеликих фермерських господарств, щоб вони могли виробляти більше продукції, здійснювати її переробку, освоювати нові технології.

4. Реконструкція, відновлення та розбудова систем зрошення та забезпечення ефективного використання зрошуваних та осушуваних земель.

5. Створення інформаційної інфраструктури агропродовольчих ринків:

а) Забезпечення відкритого та прозорого доступу до виробничих показників та результатів діяльності (наприклад через створення аналогу інструменту «Farm accountancy data network» в ЄС), що сприятиме кращій поінформованості ринку щодо очікувань, прогнозів та трендів;

б) Забезпечення поширення інформації про використання інтенсивних технологій виробництва, перехід на спеціалізовані підходи ведення бізнесу, розвиток спеціалізованих ІТ-рішень.

Що стосується інформаційного забезпечення діяльності, то МСП – виробники сільськогосподарської продукції не володіють достовірною і своєчасною інформацією щодо кон'юнктури ринку, нових виробничих технологій, каналів збуту продукції, тому цей недолік повинен бути усунений шляхом створення певної інформаційної інфраструктури.

6. Створення національної збутової інфраструктури агропродовольчого ринку з урахуванням особливостей МСП і орієнтуванням як на виробника так і на споживача, в тому числі доступ МСП до оптових ринків, аграрних бірж.

Питання щодо оптових ринків урегульовано Законом України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» від 25 червня 2009 р. № 1561. Згідно з абз. 3 ст. 1 Закону Інфраструктура оптового ринку сільськогосподарської продукції – система обслуговуючих структур, споруд, будівель, систем, мереж, ліній, служб, складських приміщень, сховищ, залів, площадок, павільйонів, обладнання, транспорту, під'їзних та внутрішніх шляхів, засобів зв'язку, що включені до проекту (бізнес-плану) організації діяльності юридичної особи у статусі оптового ринку сільськогосподарської продукції. Норми цього закону визначають загальні засади організації діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні, регулюють відносини в цій сфері та спрямовані на захист прав і законних інтересів сільськогосподарських товаровиробників, які

здійснюють оптовий продаж сільськогосподарської продукції власного виробництва, не акцентуючи уваги на МСП, що потребують більшої підтримки.

Перелічені окремі засоби інфраструктурної підтримки сільгоспвиробників, в тому числі МСП, є елементами державної політики в відповідній сфері. Але, аналізуючи сільськогосподарський сектор України та сільськогосподарську політику в цілому, можна вказати на такі негативні фактори в правовому регулюванні:

- державна політика щодо розвитку сільськогосподарського сектору майже завжди є непослідовною та малоефективною;
- слабе державне стимулювання розвитку інфраструктури, підвищення якості сховищ, портів;
- відсутність ефективних державних програм для підвищення кваліфікації людського ресурсу.

Література:

1. Алейнікова О. В. Механізми формування інфраструктури аграрного ринку України / О. В. Алейнікова // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 24. – С. 144-148.
 2. Ільчук М. М. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу. Навч. Посібник / М. М. Ільчук, Т. Д. Іщенко, В. К. Збарський та ін.; За ред. М. М. Ільчука. – К.: Вища освіта, 2002. – 398 с.
 3. Молдаван Л. Конкурентний розвиток малого і середнього підприємництва у сільському господарстві: проблеми і шляхи вирішення / Л. Молдаван // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 148. – С. 8-11.
-

Кравченко Б. О.
студент III курсу

Полтавський юридичний коледж
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Полтава, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕКОМЕРЦІЙНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розвиток інститутів громадянського суспільства в Україні об'єктивно потребує змін у правовому регулюванні важливого сегмента громадянського суспільства – некомерційних організацій, у зв'язку із чим зростає роль та значення господарського законодавства, що визначає статус некомерційних суб'єктів у сфері господарювання [1, 3]. Тому, виникає необхідність дослідження проблемних аспектів правового регулювання некомерційного господарювання, оскільки суб'єкти господарювання, які провадять господарську діяльність є одними з ключових суб'єктів господарських правовідносин.

Слід зазначити, як визначається законодавством, а саме ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України (далі – ГК України), господарська діяльність поділяється на два види: підприємництво та некомерційна господарська діяльність (некомерційне господарювання). В свою чергу, ст. 52 ГК України вперше в законодавстві України надає визначення некомерційного господарювання як самостійної систематичної господарської діяль-

ності, що здійснюється суб'єктами господарювання і спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку. Разом із цим, на думку науковців є підстави вважати, що наведене у ГК України визначення некомерційної господарської діяльності ще не є остаточним. В цьому полягає одна з найбільших проблем правового регулювання некомерційної господарської діяльності. Зокрема, відсутність чіткого законодавчого розмежування між суб'єктами некомерційного господарювання та не господарюючими суб'єктами призводить до їх отожднення. На думку Р. Г. Щокіна, узагальнюючою для цих учасників відносин у сфері господарювання категорією є «неприбуткова організація», що міститься в податковому законодавстві.

Проте в законодавстві відсутнє визначення поняття «неприбуткова організація» [3, 116]. Такий висновок впливає безпосередньо з аналізу положень ГК України.

Проте, деякі науковці відмежовують суб'єктів некомерційного господарювання від неприбуткових організацій тим самим ототожнюючи останні лише з негосподарюючими суб'єктами. В зв'язку з цим, заслуговує на увагу думка В. К. Мамутова, який вважає, що суб'єкти некомерційного господарювання здійснюють господарську діяльність, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг у сфері суспільного виробництва, а основна діяльність неприбуткових організацій виражається у наданні благодійної допомоги, просвітніх, освітніх, культурних, наукових та інших подібних послуг [4, 68]. Дійсно, дана точка зору науковця заслуговує на увагу, проте, вона не співвідноситься з ч. 2 ст. 52 ГК України.

Як правило, некомерційне господарювання здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки, на що вказує ч. 2 ст. 52 ГК України. Так, зокрема такими суб'єктами можуть бути тільки державні чи комунальні підприємства, основною метою створення яких є проведення політики відповідного державного органу, до сфери управління якого вони входять. Крім того, до числа таких суб'єктів можна віднести також державні чи комунальні господарські об'єднання, які створюються в розпорядчому порядку органами державної виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування, основною метою їх створення є управління відповідною галуззю господарства в цілому [5, 159]. З вищевказаного випливає, що некомерційну господарську діяльність можуть здійснювати тільки державні та комунальні підприємства.

Проте, дане законодавче положення також не є виключно імперативною нормою, оскільки в другому реченні ч. 2 ст. 52 ГК України вказується, що некомерційна господарська діяльність може здійснюватися також іншими суб'єктами господарювання, яким здійснення господарської діяльності у формі підприємництва забороняється законом [2, 1]. Аналіз вказаної норми свідчить, що фактично суб'єктом некомерційного господарювання може бути будь-який суб'єкт господарювання, якому забороняється здійснення підприємницької діяльності. Прикладом таких організацій може бути релігійна організація.

Отже, здійснивши аналіз проблемних аспектів правового регулювання некомерційного господарювання ми дійшли висновку, що на сьогодні чітко не врегульовано суб'єктний склад, а тому, необхідно чітко визначити, хто може бути суб'єктом некомерційної господарської діяльності. Також виходячи з контексту тези потрібно надати право займатися некомерційною діяльністю будь-якому суб'єкту який не здійснює підприємницьку діяльність.

Література:

1. Машковська Л. В. Правовий статус некомерційних суб'єктів господарювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Л. В. Машковська; кер. роботи В. В. Добровольська; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2012. – 18 с.
 2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України від 02.05.2003 – 2003 р., № 18, стаття 144.
 3. Щокін Р. Г. Некомерційна господарська діяльність в Україні: сутність, нормативно-правова основа та проблемні аспекти / Р. Г. Щокін // Наше право. – 2015. – № 1. – С. 115-120.
 4. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За загал. ред. В.К. Макутова. – К., 2004. – 441 с.
 5. Господарський кодекс України: науково-практичний коментар / [Гончаренко В.Г., Булгакова ЛВ., Буткевич О.В.]; за ред. ДМ. Притики, І.В. Булгакової. – К.: «Юрисконсульт», «Юстініан». – 2010. – 1088 с.
-

Кучерук Н. С.

провідний науковий співробітник, адвокат

Національна школа суддів України
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОГО ЗАСІДАННЯ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

В Україні інститут відеоконференції запроваджено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції» від 4 липня 2012 року № 5041-VI. Незважаючи на те, що з часу набрання чинності вказаним Законом минуло близько п'яти років, ще досі вказаний інститут залишається малодослідженим серед науковців та непоширеним у судовій практиці. Останнє пов'язане з відсутністю у законодавстві підстав для здійснення відеоконференції, у зв'язку з чим суди досить часто відмовляють у її проведенні.

У науковій літературі питання щодо відеоконференції, як правило, розглядаються в межах кримінального провадження та поодинокі в інших видах судочинства. Вказаним питанням, зокрема, присвячені праці таких вчених як Н. Ахтирська [1], О. Кучинська [2], Є. Мотайло [3], М. Смирнов [4], І. Черниченко [5] тощо. Зазначені питання мають не лише теоретичне, але й велике практичне значення, адже в залежності від задоволення клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції у багатьох випадках залежить можливість участі сторони у судовому засіданні, а отже, і можливість реалізації нею своїх процесуальних прав (надання пояснень, заявлення відводів, подання клопотань тощо).

На сьогодні право на проведення судового засідання в режимі відеоконференції гарантується статтею 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можли-

вість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом.

Такий порядок визначається процесуальними кодексами (ст. 74-1 ГПК України, ст. 158-1 ЦПК України, ст. 122-1 КАС України). Так, за законодавством України для проведення судового засідання в режимі відеоконференції необхідним є:

1) подання відповідного клопотання учасником судового процесу або ініціатива суду;

2) зазначення у клопотанні:

-найменування суду, в якому необхідно забезпечити проведення відеоконференції; найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові (за його наявності) – для фізичних осіб) особи, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, та її процесуальний статус (позивач, відповідач, третя особа тощо);

– дату і час судового засідання, про проведення якого в режимі відеоконференції просить заявник;

3) подання клопотання не пізніше як за сім днів до дня проведення судового засідання.

При цьому підстав, за яких суд може задовольнити або відмовити у задоволенні клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції процесуальний закон не містить. Більше того, законодавець не вимагає наведення таких підстав у поданому до суду клопотанні. Натомість саме відсутність цих підстав у клопотанні є однією з найбільш поширених причин відмови у проведенні судового засідання в режимі відеоконференції. На нашу думку, виникнення зазначеної проблеми обумовлено неможливістю перегляду цих ухвал окремо від рішення суду вищестоящими інстанціями, оскільки вони оскарженню не підлягають. У зв'язку з цим суди, «не бажаючи» розглядати справи у режимі відеоконференції, відмовляють у проведенні таких судових засідань, чим фактично зловживають своїми процесуальними правами.

Іншим прикладом такого зловживання є відмова у клопотанні про проведення судового засідання в режимі відеоконференції у зв'язку з поданням його після закінчення робочого часу у суді. Так, у справі № 927/265/17 Господарський суд Чернігівської області відмовив позивачу у проведенні судового засідання в режимі відеоконференції з пропуском встановленого законом строку для його подання, оскільки клопотання було надіслано електронною поштою о 17 год. 50 хв., тоді як суд працює до 17 год. 00 хв. У зв'язку з наведеним суд дійшов висновку, що таке клопотання подано на наступний день, оскільки саме тоді воно було зареєстровано канцелярією суду.

Проте такий висновок суду першої інстанції не узгоджується з нормами частини четвертої статті 51 ГПК України, відповідно до якої процесуальна дія, для якої встановлено строк, може бути вчинена до 24-ї години останнього дня строку. Якщо позовну заяву, відзив на позовну заяву, заяву про перегляд рішення та інші документи здано на пошту чи телеграф до 24-ї години останнього дня строку, строк не вважається пропущеним.

Таким чином, законодавець визнає вчасним подання процесуальних документів до 24-ї години останнього дня строку (у даному разі за сім днів до проведення засідання). При цьому визначальним є день подання, а не реєстрації таких документів реєстрації канцелярію суду.

У даному контексті слід зазначити, що безпідставне позбавлення учасника судового процесу участі у судовому процесі в режимі відеоконференції може призводити до порушення принципів рівності, змагальності, права на доступ до суду, на вибір захисника своїх прав тощо, що у подальшому може стати вагомою підставою для звернення зі скаргою до Європейського суду з прав людини.

Так, у рішенні у справі «Жук проти України» від 21 жовтня 2010 року, яке в силу вимог статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» повинно застосовуватись судами як джерело права, Європейський суд з прав людини зазначив, що принцип процесуальної рівності сторін, що є одним із елементів більш широкої концепції справедливого судового розгляду, вимагає, щоб кожній стороні надавалась розумна можливість представляти свою позицію за таких обставин, які не ставлять цю сторону в суттєво невігідне становище по відношенню до протилежної сторони. Це, в принципі, означає надання сторонам судового процесу можливості ознайомитись з усіма пред'явленими доказами і зауваженнями та прокоментувати їх, навіть якщо вони надані незалежним представником державної юридичної служби з метою здійснення впливу на рішення суду (див. рішення у справі «Кресс проти Франції» (Kress v. France), № 39594/98, пункти 72 та 74, ECHR 2001-VI).

У рішеннях у справі «Кероярві проти Фінляндії» від 19 липня 1995 року (п. 42), у справі «Мантованелі проти Франції» від 18 березня 1997 року Європейський суд з прав людини наголосив, що суттєво те, щоб сторони могли належним чином брати участь у провадженні перед «судовим органом». При цьому в останньому суд ЄС дійшов висновку, що рішення судді розглянути справу на підставі письмових доказів без заслуховування заявника, було необґрунтованим і порушувало принцип змагальності судочинства, передбаченого пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Тим самим, розглядаючи справи за відсутності однієї зі сторін, яка не змогла взяти особисту участь у судовому засіданні та якій було відмовлено у проведенні судового засідання в режимі відеоконференції, суди порушуватимуть конституційні принципи рівності усіх перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Більше того, така відмова може розцінюватись Європейським судом з прав людини як відмова у доступі до суду, елементом якого є вищезазначений принцип процесуальної рівності сторін.

Також непоодинокими є випадки відмови в забезпеченні проведення судового засідання в режимі відеоконференції з підстав можливості особи направити у судові засідання іншого представника, якщо обраний нею представник перебуває в іншому судовому засіданні в іншому суді. У такому разі може мати місце порушення судом права особи на вибір захисника своїх прав, що гарантоване йому статтею 59 Конституції України.

Підсумовуючи наведене, можна дійти висновку, що на даний час питання щодо проведення судового засідання в режимі відеоконференції достатньо не врегульовано, а чинні процесуальні кодекси потребують змін. З метою недопущення порушення прав заявників необхідним є визначення вичерпного переліку підстав для відмови у клопотанні про проведення судового засідання у режимі відеоконференції та віднесення ухвал за результатами їх розгляду до предмету окремого апеляційного та касаційного оскарження.

Література:

1. Ахтирська Н.М. Новели кримінального процесуального закону України щодо суду присяжних та застосування відеоконференції через призму практики Європейського суду з прав людини // Актуальні питання кодифікації законодавства України. – 2013. – Вип. 5. – С. 17 – 24.
2. Кучинська О.П. Окремі праксеологічні аспекти застосування режиму відеоконференції у кримінальному провадженні в Україні // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2014. – № 5(20). – С. 41 – 49.

3. Мотайло Є. Проблеми та перспективи запровадження режиму відеоконференції у цивільне судочинство // Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (24 квітня 2013 р.). Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, – Київ, 2014. – С. 374 – 376.

4. Смирнов М.І. Щодо використання відеоконференцзв'язку при перегляді судових рішень у касаційному порядку // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 1. – С. 38 – 41.

5. Черниченко І.В. Застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України: автореф. дис. ... кад. юрид. наук, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2014. – 20 с.

Пігарева Г. І.
асистент кафедри права та публічного адміністрування

Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Донецька область, Україна

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ АКТІВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність проведення поглиблених теоретичних досліджень різних правових інститутів господарського процесуального права, серед яких помітне місце посідають інститути перегляду судових актів господарських судів у касаційному провадженні та за нововиявленими обставинами, є важливою передумовою здійснення господарського судочинства.

Згідно з прецедентною практикою Європейського суду з прав людини та ряду міжнародно-правових документів, перш за все Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, як правило, функції верховних (вищих) судів держав полягають у забезпеченні однакового застосування матеріального та процесуального права, а також у забезпеченні єдності судової практики шляхом перегляду судових рішень судів нижчого рівня [1; 2].

Розділом XII² Господарського процесуального кодексу України [3] та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [4] встановлено порядок перегляду судових рішень господарських судів Верховним Судом України і запроваджено допуск Вищим господарським судом України справ до провадження. Що ж до ухвал ВГСУ, то заяви про їх перегляд подаються за одночасної наявності двох умов:

– ця ухвала перешкоджає провадженню у справі; такими ухвалами є, зокрема, ухвали про зупинення касаційного провадження, залишення касаційної скарги без розгляду, припинення касаційного провадження;

– судом (судами) касаційної інстанції неоднаково застосовано одні й ті самі норми матеріального права.

Однією з підстав для подання заяви про перегляд судових рішень до Верховного Суду України – це встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні спра-

ви судом. Зазначена підстава для перегляду судових рішень, як правило, не викликає жодних зауважень, оскільки є наслідком реалізації ч. 1 ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якою держави – учасниці цієї Конвенції зобов'язуються виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини у будь-яких справах, в яких держава є стороною [2].

Правозастосування процедури перегляду судових рішень Верховним Судом України, які взагалі не коментуються науковцями, негативно впливають на розумність та справедливість судових процедур, у зв'язку із чим потребують негайного вирішення законодавцем, по-перше, з метою забезпечення гарантованого й справедливого судового захисту, а по-друге, – усунення причин для звернення до Європейського суду з прав людини.

Перегляд судових актів за нововиявленими обставинами забезпечує перевірку законності та обґрунтованості вирішення господарських спорів. Необхідність даного інституту пояснюється тим, що іноді суду з вини однієї з сторін або з інших, незалежних від нього причин не вдається виявити нові факти, що відносяться до цієї справи [5, с. 224].

Л. М. Ніколенко зазначає, що провадження з перегляду за нововиявленими обставинами можливо визначити як сукупність послідовно вчинюваних дій управненими особами та господарських судом для перегляду законності та обґрунтованості судових актів, що набрали законної сили, у зв'язку з відкриттям нововиявлених або нових обставин, які не були та не могли бути відомі заявнику під час первинного судового перегляду, з метою захисту порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів учасників господарського судочинства [6, с. 366].

Поряд з провадженням перегляду за нововиявленими обставинами важливе місце посідає провадження за винятковими обставинами. Спільною рисою цих видів провадження є лише місячний строк на подання скарги (заяви). Проте відмінностей у цих видах проваджень існує набагато більше. Так, згідно ст. 111¹⁵ Господарського процесуального кодексу України ініціаторами виняткового провадження є сторони та Генеральний прокурор, а також інші особи, яких торкається рішення, якщо на їх користь постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною. Ініціаторами перегляду за нововиявленими обставинами є сторони, прокурор та треті особи. Крім того відповідно до ст. 111¹⁴ Господарського процесуального кодексу України, судом, який переглядає судові рішення за винятковими обставинами, є Верховний Суд України, а згідно ст. 114 Господарського процесуального кодексу України заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подається до суду тієї інстанції, яким змінено або прийнято нове судове рішення [3].

Отже можливо дійти висновку, що не можна ототожнювати провадження за винятковими обставинами та провадження за нововиявленими обставинами, оскільки вони мають низку суттєвих відмінностей.

У проєкті Господарського процесуального кодексу України встановлюється спрощене провадження, що відповідає стандартам європейського законодавства.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що інститути перегляду судових актів господарських судів у касаційному провадженні, за нововиявленими та винятковими обставинами забезпечують перевірку законності та є важливою передумовою здійснення господарського судочинства. Серед норм міжнародного права, які застосовуються в провадженнях даних інститутів, є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та рішення Європейського суду з прав людини.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
 2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97%D0%B2%D1%80>.
 3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
 4. Про судоустрій та статус суду: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
 5. Васильев С. В. Хозяйственное судопроизводство Украины: учеб. пособ. / С. В. Васильев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х.: Эспада, 2002. – 361 с.
 6. Ніколенко Л. М. Перегляд судових актів у господарському судочинстві: монографія / Л. М. Ніколенко. – Донецьк: Юго-Восток, 2013. – 491 с.
-

Чижик К. М.

студентка V курсу господарсько-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ МІНОРИТАРНИХ ІНВЕСТОРІВ

Останнім часом досить актуальною темою у сфері корпоративного управління є права міноритарних інвесторів – власників незначного пакету акцій, частки у статутному капіталі та запровадження засобів їхнього захисту. Головною метою реформ корпоративного законодавства є гармонізація та імплементація норм законодавства Європейського Союзу у національну правову систему для покращення інвестиційного клімату України, створення реального фондового ринку та виконання взятих на себе зобов'язань згідно з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Варто зазначити, що способи захисту прав міноритарних інвесторів відрізняються залежно від організаційно-правової форми товариства. Найбільш розгалужену систему засобів захисту прав саме міноритарних власників мають акціонерні товариства. Основним джерелом існування проблем корпоративного управління акціонерних товариств є конфлікт інтересів мажоритарних та міноритарних акціонерів. Так, міноритарні акціонери у переважній більшості є лише держателями акцій товариства, оскільки відсторонені від управління його діяльністю та не мають впливу на процес прийняття рішень.

Черговим кроком у реформуванні механізмів захисту прав міноритаріїв стало прийняття 07.04.2015 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» № 289-VIII (далі – Закон про захист прав інвесторів) [1]. Як зазначалося у пояснювальній записці до законопроекту, його метою, з одного боку має стати дерегуляція господарської діяльності акціонерних товариств, що

дасть змогу підвищити позицію у рейтингу Doing Business та зробити акціонерні товариства привабливими для інвестування, а з іншого – запровадження більш високих вимог для публічних акціонерних товариств, акції яких включено до біржового реєстру, що посилить захист прав міноритарних інвесторів в Україні і суттєво наблизить Україну до виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Зокрема, визначальною зміною вказаного закону стало вперше запровадження в Україні інституту похідного позову. Це визнана форма захисту прав акціонерів та кредиторів товариств від неправомірних дій осіб, які такими товариствами управляють, що притаманна для держав загального права. Законом передбачено запровадження механізму похідного позову в межах господарського судочинства.

За своєю суттю, це право учасника (акціонера), якому належить 5 і більше відсотків статутного капіталу (простих акцій) господарського товариства, та/або учасників (акціонерів), яким сукупно належить 5 і більше відсотків статутного капіталу (простих акцій) господарського товариства, подати позов в інтересах господарського товариства про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою. Це право обумовлено тим, що посадові особи товариства з власної ініціативи або з ініціативи мажоритарних учасників завдають збитків товариству. Такі збитки товариства є, фактично, непрямими збитками самих учасників (акціонерів) товариства [2, с. 2].

Загалом, ідея запровадження механізму похідного позову не є новою. У країнах Європейського Союзу та в Сполучених Штатах Америки вже тривалий час діє такий механізм. Його виникнення пов'язане з тим, що на практиці досить часто виникають ситуації, коли власники великих пакетів акцій чи призначені менеджери зловживають своїми правами та діють у власних інтересах, не враховуючи інтереси міноритарних акціонерів, таким чином, завдаючи шкоди компанії в цілому. Відповідаючи на питання «Чи дійсно є корисним для України механізм похідного позову?», варто зазначити, що це прогресивний інструмент захисту прав міноритарних акціонерів, який використовується у більшості прогресивних країн світу.

З похідним позовом як механізмом захисту прав акціонерів тісно пов'язано впровадження відповідальності посадових осіб господарських товариств у випадку завдання шкоди товариству їхніми неправомірними діями у розмірі завданої шкоди, а також встановлення порядку визнання правочину, вчиненого посадовою особою, недійсним та повернення прибутку, отриманого за результатами такого правочину [2, с. 3].

Слід звернути увагу, що запровадження похідного позову як засобу захисту прав товариства та його акціонерів в Україні може викликати досить непередбачувані наслідки у зв'язку з відсутністю судової практики та недостатнім нормативним регулюванням функціонування такого способу захисту. Зокрема, у зв'язку з відсутністю відповідальності за зловживання правом на подання похідного позову, недобросовісні учасники (акціонери) матимуть змогу шляхом заявлення таких позовів про відшкодування збитків посадовими особами товариства фактично блокувати діяльність таких посадових осіб, органів управління товариства, а отже, і діяльність товариства загалом. Це дає міноритарним акціонерам подекуди необґрунтовані важелі впливу на органи управління товариства та на його мажоритарних акціонерів. Інформація про порушення провадження у відповідній справі підлягатиме обов'язковому оприлюдненню на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України, що може зашкодити діловій репутації як посадової особи, так і товариства [4].

Отже, наразі рано робити висновки про ефективність похідного позову та інституту відповідальності посадових осіб товариства як засобів захисту прав інвесторів в Україні, оскільки практика впровадження рухається досить повільно.

Поряд із процесуальними засобами захисту прав міноритарних власників товариств, Закон про захист прав інвесторів вводить ряд корпоративних механізмів, які мають на меті встановлення балансу між інтересами мажоритаріїв та міноритаріїв. Так, введено інститут «незалежних директорів», які будуть представляти інтереси міноритарних акціонерів у публічних акціонерних товариствах. Загалом, це особи, незалежні від керівництва та основних акціонерів, які так можуть бути об'єктивні під час оцінювання ситуацій та неупереджені в своїх судженнях. Встановлено порядок регулювання угод із зацікавленістю, який буде враховувати інтереси всіх акціонерів. Розширено коло питань, що в обов'язковому порядку мають бути внесені до порядку денного річних загальних зборів акціонерних товариств. Зокрема публічним акціонерним товариствам доведеться щорічно переобирати склад наглядового органу. Порядок обрання та визначення кількісного і персонального складу наглядової ради також було змінено. Необхідно зазначити, що відповідно до змін, наглядова рада може складатись виключно з фізичних осіб [5, с.1]. Якщо звернутись до джерел таких нововведень, то залучення персоналу в управління європейською компанією регулюється Директивою від 8 жовтня 2001 року № 2001/86/ЄС. Цією Директивою переслідувалася мета створення однакової бази законодавства, в рамках якого компанії з різних держав-членів ЄС можуть планувати і реалізувати реорганізацію свого бізнесу у масштабі ЄС [3].

Практика застосування корпоративного законодавства показує, що наразі у міноритарних акціонерів товариства немає дієвих механізмів реалізації власних прав та інтересів у товаристві. Закон про захист прав інвесторів є лише підґрунтям для подальшого реформування корпоративного права в Україні. Досить рано говорити про те, що ці нововведення значно покращать становище міноритарних акціонерів, або повністю вирішать проблему конфлікту інтересів між міноритаріями та мажоритаріями. Все залежить від прозорості, добросовісності застосування та ступеня реалізації законодавчо закріплених механізмів захисту прав інвесторів.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» № 289-VIII від 07.04.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/289-19>.
 2. А. Бабак. Капітальна протекція. Реформування корпоративного законодавства з метою посилення захисту прав інвесторів [Текст] / А. Бабак // Всеукраїнське щотижневє професійне юридичне видання «Юридична газета», Корпоративне право / М&А. – 2015. – С. 1-4.
 3. Директива від 8 жовтня 2001 року № 2001/86/ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.minjust.gov.ua/file/32683>.
 4. Принципи корпоративного управління ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку) / OESD (Organization for Economic Cooperation and Development) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36989>.
 5. О. Волкович. Незалежні директори – шлях до консенсусу. інвесторів [Текст] / О. Волкович // Правовий тиждень. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=123960>.
-

НАПРЯМ 5. АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Антонова Т. Л.

здобувач кафедри адміністративного права і процесу

Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

КЛАСИФІКАЦІЯ ВІДХОДІВ

Категорія відходи наділена певними характеристиками, які характеризують її з позитивної і негативної сторони.

В.В. Пікінер зазначає, що характерними рисами облікового підходу до трактування поняття «відходів» є:

- створення відходів в результаті різних господарських процесів звичайної діяльності підприємств та внаслідок надзвичайних подій;
- врахування придатності чи непридатності їх подальшого використання при певних умовах організаційно-технічного забезпечення підприємства;
- зазначення правових аспектів поводження з відходами (законодавчі вимоги позбутися відходів, передати їх на утилізацію тощо);
- визнання відходів негативним фактором, що має суттєвий вплив на природне середовище, здоров'я і життя людей.

Підсумовуючи вище викладене, вважаємо, що характерними рисами відходів є:

по-перше, є чинник забруднення навколишнього природного середовища – продукти життєдіяльності людини, результати виробничої діяльності підприємств, які перебувають поза межами контрольованого середовища;

по-друге, є носієм альтернативного палива – слід розглядати як вторинний матеріал, вторинну сировину, при раціональному та правильному поводженні з яким виділяється корисна складова;

по-третє, категорія економічної вигоди, тобто їх продаж, стимулювання налагодження безвідходного або маловідходного виробництва (наприклад, виготовлення кісткового борошна для потреб сільського господарства, використовуючи відходи обвалування туш, кістки; виготовлення картону з макулатури; переробка полімерної сировини для виготовлення пластмасових труб тощо).

Законом України «Про відходи» виділено наступні види відходів:

1) небезпечні відходи – відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні чи інші небезпечні властивості, які створюють або можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними;

2) побутові відходи – відходи, що утворюються в процесі життя і діяльності людини в житлових та нежитлових будинках (тверді, великогабаритні, ремонтні, рідкі, крім відходів, пов'язаних з виробничою діяльністю підприємств) і не використовуються за місцем їх накопичення;

3) тверді відходи – залишки речовин, матеріалів, предметів, виробів, товарів, продукції, що не можуть у подальшому використовуватися за призначенням;

4) рідкі відходи – побутові відходи, що утворюються у будинку за відсутності централізованого водопостачання та каналізації і зберігаються у вигрібних ямах [3].

Класифікатор відходів ДК 005-96 виділяє наступні види відходів:

1) виробництва: продукції сільського господарства та мисливства; продукції лісового господарства та лісозаготівлі; харчових продуктів і напоїв; тютюнових виробів; текстилю; одягу та хутра; шкіри та шкіряних виробів; деревини та виробів з деревини та корку, виробів з соломи та інших матеріалів; целюлози паперу та паперових виробів; друкованої продукції та тиражування носіїв інформації з записом; коксу, продуктів нафтоперероблення та палива ядерного; гумових виробів та пластмасу; продукції з нерудних мінералів; основних металів; виробів металевих збірних; машин та обладнання; машинок офісних та комп'ютерів; машин та апаратів електричних; обладнання та апаратури для радіо, телебачення і зв'язку; медичних приладів, оптичних, точних пристроїв вимірювання, годинників; автомобілів, причепів, напівпричепів; транспортного обладнання; промислових товарів; електричної енергії, газу, пари, гарячої води;

2) добування риби та продуктів рибальства інших;

3) видобування: вугілля кам'яного, лігніту (вугілля бурого), торфу; нафти сирої та газу природного; руд металевих; корисних копалин;

4) від надання послуг щодо видобування нафти та газу (крім розвідувальних послуг);

5) від добування, очищення та розподілу води;

6) будівельних робіт, знесення будівель, споруд;

7) утворені внаслідок техногенних катастроф (аварій), природних катастроф та явищ;

8) роздрібної торгівлі;

9) пов'язані з послугами транспорту;

10) діяльності установ громадського харчування, технічного обслуговування та ремонту приладів та інших виробів, комунальні та аналогічні неспецифічні промислові відходи;

11) від надання послуг з охорони здоров'я людей, ветеринарні та (чи) пов'язані з цим дослідних робіт;

12) вторинні від надання послуг зі збирання, видалення та оброблення відходів.

В.М. Савицький, В.К. Хільчевський, О.В. Чунарьов, М.В. Яцюк відзначають, що відповідно до сучасних вимог відходи виробництва і споживання класифікуються за подвійним принципом, а саме: групуванням відходів за однорідними виробничими технологічними процесами, тобто за галузевою структурою їх утворення, або віднесенням тих чи інших відходів до інтегрованих угруповань, коли вони є наскрізними (однорідними) для різних видів господарської діяльності, тобто за видовою структурою їх утворення. В останньому випадку до основних видів відходів відносять: 1) розкривні, шахтні та інші гірські породи; 2) відходи збагачення (сепарації) мінеральної сировини та палива; 3) відходи хімічно-металургійної переробки різних речовин; 4) відходи енергетики (золотшлаки), відходи атомної енергетики (відпрацьовані паливні елементи, крап тощо); 5) відходи переробки сільськогосподарської сировини (жом, дефекат, меляса тощо); 6) відходи і лом чорних і кольорових металів, машини, механізми, устаткування та їх комплектуючі, що відпрацювали свій термін експлуатації; 7) відходи особистого споживання (тверді побутові відходи, макулатура, ганчір'я, скло, пластмаса, харчові залишки тощо) [1].

Разом з тим, узагальненими результатами проведеного нами анкетування, на сьогоднішній день, видова складова відходів виглядає наступним чином: а) бумага – від

10 до 25%; б) побутові відходи – від 35 до 45%; в) дерево – від 2 до 6%; г) метал – від 1 до 3%; д) текстиль – від 2 до 5%; е) шкіра, резина – від 1 до 2%; є) скло – від 2 до 4%; ж) пластмаса – від 10 до 14%; інше – від 10 до 18%.

За класами небезпеки відходи поділяються на: I-й клас – надзвичайно небезпечні; II-й клас – високонебезпечні; III-й клас – небезпечні; IV-й клас – помірно небезпечні токсичні відходи [3].

В основу зазначеної класифікації покладені різноманітні критерії – фізичний стан, фізико-хімічні властивості, мікробіологічне та санітарно-бактеріологічне середовище, які характеризують вміст і реальний ступінь небезпеки для живих організмів конкретних хімічних речовин, наявність та характер бактеріальних спільнот, інші шкідливі властивості відходів, що можуть призвести до того чи іншого рівня забруднення ними різних об'єктів довкілля, з якими вони безпосередньо чи опосередковано контактують.

Н.І. Абрамкін виділяє наступні види відходів. Перша група так звані «міські відходи». Науковець до даної групи відходів відносить: а) побутові відходи громадян; б) побутові відходи адміністративних та громадських установ; в) відходи підприємств громадського харчування та ринків; г) відходи місць загального користування; д) відходи лікувальних та санітарно-епідеміологічних установ; е) промислові відходи [2, с. 4]. Друга група – промислові відходи, які в свою чергу поділяються на: відходи виробництва (залишки сировини, матеріалів і полу фабрикатів, які утворилися при виробництві продукції, які повністю чи частково втратили свої виробничі властивості, а також продукти фізико-хімічних чи механічної переробки сировини виробництво яких не є ціллю підприємства) і відходи використання (вироби, комплектуючі деталі і матеріали, які з тих чи інших причин непридатні для їх подальшого використання).

Залежно від форм відходи запропоновано поділяти на: 1) гальваношлаки і осадки, відходи реагентів і хімреактивів, кислі і щілочні відходи хімічних виробництв, речовини неорганічного характеру; 2) осадки стічних вод (каналізація, водопровідні і нафтовміщуючі осадки, які утворюються на локальних і очисних спорудах виробничих зон); 3) нафто відходи і нафто шлаки, легкозаймисті речовини, мастильні охолоджуючі речовини, кубові осадки, відходи лакофарбової промисловості; 4) відходи пластмас, полімерів, синтетичні волокна, неткані матеріали; 5) відходи резини технічних виробів, вулканізаторів; 6) дерев'яні відходи; 7) відходи браги; 8) відходи чорних і кольорових металів, легіровані сплави, шлаки, зола, пиль (крім металевої); 9) відходи харчової, м'ясо-молочної та інших галузей промисловості; 10) відходи легкої промисловості; 11) відходи будівельної індустрії.

Таким чином, вважаємо, що окрім законодавчо визначеної класифікації відходів їх можна поділити наступним чином:

I. Залежно від середовища утворення: а) комунально-побутові; б) виробничі; в) природні.

II. Залежно від походження: а) штучні; б) органічні.

III. Залежно від сфери: а) побутові; б) будівельні; в) транспортні; г) медичні; д) паливно-мастильні; е) лакофарбові.

Література:

1. Відходи виробництва і споживання та їх вплив на ґрунти і природні води : Навчальний посібник / За ред. В.К. Хільчевського. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – 152 с.

2. Н.И. Абрамкин Основные способы утилизации и обезвреживания твердых отходов и перспективы использования геотехнологических методов // Н.И. Абрамкин / Науки о Земле. – Известия ТулГУ, 2010. – Вып. 2. – С. 3-10.

3. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1998. – № 36-37. – Ст. 24.

Бузун О. О.
студентка II курсу

Навчально-науковий юридичний інститут

Гончарук С. Т.
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та адміністративного права

Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Зміцнення рівня дисципліни на державній службі має першочергове значення для створення сприятливих умов функціонування державних органів. Ця проблема є актуальною, тому що ефективна діяльність апарату державного управління неможлива без встановлення відповідальності державних службовців за виконання покладених на них повноважень, дотримання дисципліни та законності.

Однак усвідомлення дисципліни для всіх різне, саме цей і зумовило потребу щодо встановлення певних юридичних механізмів для забезпечення службової дисципліни, серед яких – дисциплінарна відповідальність, яка є різновидом юридичної відповідальності [1, с. 4].

У юридичній літературі дисциплінарну відповідальність визначають, як «врегульовані нормами права відносини між державою, в особі її компетентних органів і посадових осіб, та державними службовцями, що виникають на підставі вчинення ними службових правопорушень і виражені в застосуванні до винних осіб заходів державного примусу, а також характеризуються засудженням правопорушника та протиправного діяння з боку держави та суспільства з метою попередження та недопущення в майбутньому інших правопорушень» [6, с. 139].

Прийняття 10 грудня 2015 року нового Закону України «Про державну службу» № 889, дало змогу врегулювати низку важливих питань щодо державної служби, зокрема питання дисциплінарної відповідальності.

Питання дисциплінарної відповідальності державних службовців до прийняття зазначеного Закону регулювалися загальними нормами законодавства про працю України. Відповідно до статті 147 КЗпП за порушення трудової дисципліни до загального кола працівників застосовувався лише один із таких заходів стягнення: догана або звільнення [2]. Відповідно до ч. 2 ст. 14 попереднього Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ особливостями дисциплінарної відповідальності державних службовців було лише те, що до державних службовців, крім зазначених дисци-

плінарних стягнень, могли застосовуватися такі заходи дисциплінарного впливу, як: попередження про неповну службу відповідність; затримка до одного року в присвоєнні чергового рангу або в призначенні на вищу посаду [5].

Підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку.

У ст. 65 нового Закону вперше закріплюється поняття дисциплінарного проступку як «протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення» [4].

Закон містить вичерпний перелік дисциплінарних проступків: порушення Присяги державного службовця; порушення правил етичної поведінки державних службовців; невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) і доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень; невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця; використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; прогул державного службовця (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин; поява державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння тощо [3, с.58].

Згідно з частиною 1 статті 66 Закону № 889 до державних службовців може застосовуватися один із таких видів дисциплінарного стягнення: 1) зауваження, 2) догана, 3) попередження про неповну службу відповідність, 4) звільнення з посади державної служби. Як бачимо перелік стягнень розширено – з'явилося зауваження.

Дисциплінарне стягнення до державного службовця застосовується не пізніше шести місяців з дня виявлення дисциплінарного проступку, без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебування у відпустці, а також не застосовується, якщо минув один рік після його вчинення. Крім того, дисциплінарне стягнення не може бути застосоване під час відсутності державного службовця на службі у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, під час перебування його у відпустці або у відрядженні.

Звільнення з посади державної служби є винятковим видом дисциплінарного стягнення і може бути застосоване відповідно до ч. 5 ст. 66 Закону № 889 лише за: порушення Присяги державного службовця; вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу злочину або адміністративного правопорушення; використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; подання під час вступу на державну службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на державну службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби; неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення; поява державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; прийняття державним службовцем необгрунтованого рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу злочину або адміністративного правопорушення; вчинення державним службовцем систематично (повторно протягом року)

прогулу (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин [4].

Слід зазначити, що відповідно до ч. 6 ст.66 Закону № 889 дисциплінарні стягнення за вчинення таких проступків, як: порушення правил етичної поведінки державних службовців; вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; дії, що шкодять авторитету державної служби, мають накладатися виключно за пропозицією Комісії на державних службовців, які займають посади державної служби категорії «А» та поданням дисциплінарної комісії з розгляду дисциплінарних справ на державних службовців, які займають посади державної служби категорій «Б» і «В».

У новому Законі визначено, що суб'єктом, уповноваженим ініціювати дисциплінарне провадження, є суб'єкт призначення, а в частині третій ст. 63 Закону уточнено, що право вносити клопотання керівнику державної служби про притягнення до дисциплінарної відповідальності має безпосередній керівник державного службовця.

Серед суб'єктів, які мають попередньо визначити ступінь вини, характер і тяжкість вчиненого дисциплінарного проступку державного службовця, названо Дисциплінарну комісію з розгляду дисциплінарної справи, яка є новим учасником дисциплінарного провадження.

В Законі є закріплення переліку обставин, що обтяжують або пом'якшують дисциплінарну відповідальність державного службовця.

Частиною 1 ст.67 Закону № 889 встановлено, що дисциплінарне стягнення має відповідати характеру і тяжкості вчиненого дисциплінарного проступку та ступеню вини державного службовця. Під час визначення виду дисциплінарного стягнення необхідно враховувати характер дисциплінарного проступку, обставини, за яких він був вчинений, настання тяжких наслідків, добровільне відшкодування заподіяної шкоди, попередню поведінку державного службовця та його ставлення до виконання посадових обов'язків.

Водночас згідно з ч. 3 ст. 67 Закону № 889 під час застосування дисциплінарного стягнення можуть враховуватися також інші, не зазначені вище обставини, які передбачені ч. 2 ст. 7 Закону № 889, що пом'якшують відповідальність державного службовця.

Слід зазначити, що відповідно до норм ст.75 Закону № 889 перед накладенням дисциплінарного стягнення суб'єкт призначення повинен отримати від державного службовця, який притягається до дисциплінарної відповідальності, письмове пояснення [1, с. 8].

Отже, дисциплінарна відповідальність державних службовців є одним із заходів забезпечення ефективного функціонування інституту державної служби в Україні. Удосконалення персональної відповідальності державних службовців за виконання службових обов'язків і дотримання дисципліни є одним із основних аспектів реформування державної служби. Тому можна стверджувати, що діючий Закон України «Про державну службу» врахував основні європейські стандарти у регулюванні дисциплінарної відповідальності державних службовців, що дасть можливість поліпшити ефективність управління і сприятиме відновленню престижу державної служби.

Література:

1. Березюк Т. Дисциплінарна відповідальність: за що, ким та коли накладаються дисциплінарні стягнення // Держслужбовець. – № 4 – 2016. – С. 4-12.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

3. Плетньова А.Є. Дисциплінарна відповідальність державних службовців: актуальні питання сьогодення // Вісник Запорізького національного університету. – № 2. – 2016. – С. 56-60 [Електронний ресурс] – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vznu_Jur_2016_2_10.pdf.

4. Про державну службу: Закон України: 10 грудня 2015 р. № 889-VIII // Відом. Верховної Ради України. – 2016. – № 4 – 43 с.

5. Про державну службу: Закон України: від 16.12.1993 № 3723-XII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.

6. Янюк Н. Дисциплінарна відповідальність державних службовців за законом України «Про державну службу» (2015): правовий аналіз // Вісник Львівського університету. – 2016. – Вип. 62. – С. 138–147. file:///C:/Users/Admin/Downloads/Vlnu_yu_2015_62_18.pdf.

Веклич В. О.

*кандидат юридичних наук, заступник завідувача
кафедри історії та теорії держави і права*

Навчально-науковий інститут права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом
м. Київ, Україна

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ У СФЕРІ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЩОДО ЇЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ

Ми пропонуємо унікальну панацею –

Купуйте оптом, вищий це татунок

В нас кредо: «Будь усім суддею!»

Пишіть, дзвоніть і сльозуйте рахунок.

Софія Костицька («Юстиція») [2, с. 147]

Системна криза, яка спостерігається в Україні з-поміж іншого зумовлюється поширеністю корупції в суспільстві, яка є одним з чинників цієї кризи і разом з тим спричиняє значне зниження ефективності адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. При цьому досі потребують чіткішого вираження адміністративно-правові норми щодо взаємодії громадянського суспільства і держави, які б дозволили впливати першому на ситуацію в адміністративній сфері: «соціальний діалог, через інституалізовані групи учасників і демократичні методи регулювання суспільних процесів, може виступати ефективним інструментом налагодження соціальних відносин і сприяти демократизації всіх соціальних і політичних процесів» [3, с. 208]. У якості значної проблеми постає фіктивний характер багатьох «громадянських» інституцій, які фактично підпадають під вплив або формуються представниками олігархії (впливових промислово-фінансових груп).

Співзасновник двох бізнесово-інформаційних видань у Російській Федерації (далі – РФ), а зараз співробітник компанії Блумберг в Сполучених Штатах Америки (далі – США) Леонід Бершадській, беручи до уваги притаманне йому девіантне сприйняття правової дійсності, що склалося під впливом реалій РФ зазначив: «для країн, що борються проти урядів, які втратили довіру, непевного збору податків, бюрократії, позбавленої довгострокового мислення, формалізовані хабарі можуть стати резонною ідеєю» [5]. Цей підхід зумовлено намаганням виправдати як саму корупційну систему, що існує в країні (при ймовірному долученні до неї цього автора), так і прагненням легалізувати відповідний тип суспільних відносин. У разі ж фактичної реалізації подібного, буде збережено чинники, які наведено у переліку вище (саме вони у підсумку зумовлюють високий рівень корупції) з посиленням деструктивних соціальних і державних процесів і з самоочевидною ліквідацією державності, що функціонує за наведених умов (це ж цілком корелює з поточною ситуацією в Україні).

Позиція декотрих фахівців у США в контексті нещодавніх судових розглядів щодо корупційних питань була неоднозначною: «аргумент МакДонелла полягав у тому, що Конгрес може заборонити хабарництво лише коли є явним випадок *quid pro quo* – платня або дарунок в обмін на специфічний офіційний акт» [8]. Об'єктивно ж мова йшла про прецедент легалізації патронажно-клієнтальних відносин, які мали місце за часів Стародавнього Риму й фактично унеможливлювали притягнення до юридичної відповідальності посадових осіб за самоочевидних ознак вчинення корупційних діянь просто через загальноприйнятність і фактичну легалізацію згаданих відносин. У підсумку це призвело до тотального поширення корупції за періоду Пізньої Республіки і зумовило стратегічну потребу щодо зміни форми державного правління з республіканської на імперську задля збереження країни (але усе одно відповідний тип суспільних відносин за подальшого поширення призвів до деградації суспільства і зумовив (разом з іншими факторами) занепад держави). Подібний за суттю підхід з боку посадових осіб має місце і в Україні (стилістку збережено): «документ ЄС «Десять принципів для поліпшення боротьби з корупцією в приєднуються державах, державах-кандидатах та інших третіх державах» (2003 р) зобов'язує державних службовців розкривати свої доходи (принц. 4), але знову таки не передбачає опублікування цих даних у відкритому доступі, перегукуючись з правом на недоторканність особистого життя» [1, с. 4].

Притягнення до відповідальності (політичної або юридичної) з адміністративно-правової позиції набуває значної ваги: «як Дрезе зазначає щодо Індії, особа, котра повідомляє про хабар може очікувати на «значні судові витрати, можливе переслідування і незначний шанс на поновлення справедливості» [7, с. 842]. Подібна за суттю ситуація зберігається і в Україні навіть за умови створення спеціальних органів державної влади щодо протидії корупції (при перевантаженні слідчих значно знижується реальна ефективність їхньої роботи й тим самим створюються умови для уникнення відповідальності й спричинення фіктивного характеру антикорупційних норм права).

Разом з тим маємо пам'ятати наступний досвід щодо протиправної діяльності: «урядові втручання мають наслідком деякий рівень корупції й виникнення можливостей для державних службовців отримувати ренту» [9, с. 4790]. Фактично ж тут йдеться про зловживання посадовим становищем при налагодженні корупційних зв'язків, що подекуди має місце у США.

Вітчизняні фахівці відзначають необхідність зміни системи адміністрування, суть якої в нашій державі з радянських часів майже не змінилася: «треба позбавитись залишків принципу формально-декларативного «демократичного», а насправді – цілком «бюрократичного» централізму в побудові системи і діяльності органів виконавчої влади»

[4, с. 49]. Цю систему фактично було збережено в Україні опісля втечі Президента В.Ф. Януковича (без суттєвих змін). При цьому не слід забувати, що саме вона була своєрідним базисом для забезпечення корупційних відносин загальнодержавного рівня за часів обіймання ним посади: «у квітні 2014 року новий голова Податкової служби Ігор Білоус оприлюднив підрахунки згідно з якими за часів Януковича тільки саме шахрайство з ПДВ коштувало країні чверті її національного бюджету, коли гроші натомість йшли на офшорні рахунки посадових осіб» [6, с. 8]. Тобто, масштабність корупції в країні за підтримки політичного сегменту в підсумку ставить державу на межу існування. Це вимагає підходу стратегічного рівня й системного вирішення пов'язаних проблем.

Загалом, легалізація корупції як процес відображає загальні тенденції щодо занепаду цивілізації і без вжиття адекватних заходів може призвести до закономірних наслідків. Легалізація тут може виражатися у двох проявах:

1. Створенні законодавчих актів або спричиненні судових прецедентів, за яких виявлення корупційних діянь значно ускладнюється або унеможливується притягнення до відповідальності осіб за явних ознак вчинення таких діянь.

2. «Технічне» унеможливлення притягнення винних у скоєнні корупційних діянь осіб через особливості юридичного регулювання (зникнення відповідних «справ» і документів, прострочення строків щодо притягнення до відповідальності) або фактичні особливості ведення справ відповідальними особами правоохоронних органів (неналежне опрацювання матеріалів слідчими, що зумовлюється їх перевтомою, виникненням специфічних проблем особистого чи посадового характеру, «особистою зацікавленістю» тощо).

Отже, з адміністративно-правової точки зору регулювання суспільних відносин має здійснюватися системно при виробленні оптимальних моделей поведінки посадових осіб і з їх подальшим нормативно-правовим закріпленням, до чого мають також долучатися пересічні громадяни у якості «споживачів послуг» відповідних державних службовців з можливістю оприлюднення інформації про фактичні аспекти контактів з ними, що вимагатиме і буде зумовлювати вжиття адекватних (співмірних) заходів з боку компетентних органів державної влади у випадках вчинення корупційних діянь.

Література:

1. Деркач А.Л. Щодо приведення роботи органів влади України у відповідність до Конституції України та європейських стандартів у сфері прав людини у зв'язку із намаганнями під гаслами боротьби з корупцією порушити право на особисте життя громадян України і право на персональні та конфіденційні дані: депутатський запит [Електронний ресурс] / А.Л. Деркач. – К.: Сайт Верховної Ради України; Міжфракційне депутатське об'єднання «На захист порушених конституційних прав громадян та проти політичних репресій «ЗАБОРОНЕНО ЗАБОРОНЯТИ», 2016. – 20 с. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/wcadr_document?DOCUMENT_ID=68737&DOCUMENT_TYPE=1 (дата звернення 17.02.2017 р).

2. Костицька С. Лабіринти метамофоз: поезії / Софія Костицька. – Обране і нове. – Дрогобич: Коло, 2016. – 256 с.

3. Нич Т. В. Соціальний діалог як інноваційний ресурс розвитку суспільства / Т. В. Нич // Проблеми модернізації України: [зб. Наук. пр.] / МАУП, К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. – Вип. 4. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Українське суспільство: контури інновацій», 30 березня 2017 р. / Редкол.: М.Н. Курко (голова редкол.) [та ін.]. – 2017. – С. 207-209.

4. Щокін Р.Г. Адміністративна відповідальність : [навч. посіб.] / Р.Г. Щокін, А.Ю. Ковальчук, І.В. Костенко; за заг. ред. М.Н. Курка. – К. : ДП «Вид. Дім «Персонал», 2015. – 148 с.

5. Bershidsky L. Stop Bribery by Legalizing It / Leonid Bershidsky // Bloomberg L.P. – 2015. – August 31. – Available at: <https://www.bloomberg.com/view/articles/2015-08-31/stop-bribery-by-legalizing-it> (accessed 7 Apr. 2017).

6. Bullough O. Looting Ukraine: How East and West Teamed up to Steal a Country. GLOBAL TRANSITIONS: JULY 2014 / Oliver Bullough. – London: Legatum Institute, Institute of Modern Russia, 2014. – 24 p.

7. Dufwenberg M. Legalizing Bribe Giving / Martin Dufwenberg, Giancarlo Spagnolo // Economic Inquiry. – 2015. – Vol. 53. – No. 2. – P. 836–853.

8. Toobin J. The Supreme Court Gets Ready to Legalize Corruption / Jeffrey Toobin // The New Yorker. – 2016. – May 4. – Available at: <http://www.newyorker.com/news/daily-comment/the-supreme-court-gets-ready-to-legalize-corruption> (accessed 7 Apr. 2017).

9. Walker D. M. Casinos and Political Corruption in the United States: a Granger causality analysis / Douglas M. Walker, Peter T. Calcagno // Applied Economics. – 2013. – № 45. – P. 4781–4795.

Веселовська У. В.

курсант III курсу

Науковий керівник: **Войтенко І. С.**

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права

і процесу та митої безпеки

Університет державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Київська область, Україна

НАПРЯМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН І ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в Україні чималою проблемою є забезпечення виконання бюджету. Для того, щоб цю проблему подолати потрібно створити раціональне оподаткування фізичних осіб. Держава повинна сама бути зацікавлена у зайнятості та підвищенні доходів населення, розвитку ринку житла, збільшення майна у її громадян.

Якщо згадати історію, то можна замітити, що податкова система України була сформована у важких умовах. Була загострена проблема мобілізації доходів у бюджет, через спад виробництва, що призвело до великої кількості ухилень від сплати податків. На допомогу цій проблемі були введені новітні форми оподаткування, але вони показали не той ефект, який очікувався.

Подальший розвиток України як соціально-орієнтованої правової держави націленої на інтеграцію у європейське співтовариство визначатиметься рівнем розвитку усіх державних інститутів, зокрема й податкової системи. Отже, податкова система потребує приведення у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку, забезпечення достатнього обсягу сукупних податкових надходжень до бю-

джетів усіх рівнів на основі проведення збалансованої бюджетної політики [3]. З огляду на це, важливим є реформування і подальше вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб, а також пошук шляхів зростання фіскального й регулюючого потенціалу особистого прибуткового оподаткування.

Досвід розвинених країн засвідчує, що прибуткове оподаткування – дієвий інструмент перерозподілу в умовах зрілої демократії із чітко визначеними умовами суспільного договору, із високим рівнем життя й доходів населення, тому вдосконалення оподаткування доходів громадян в Україні повинно відбуватися в напрямку забезпечення принципу соціальної справедливості [4].

У багатьох країнах світу виділяються певні тенденції та спільні риси при побудові системи оподаткування доходів фізичних осіб, однак кожна країна має свої характерні особливості.

Однією з найдавніших є податкова система Великої Британії. Прибутковий податок із громадян становить близько 65% від усіх прямих податків, що надходять до державного бюджету. Специфікою оподаткування доходів громадян є те, що їхні доходи поділяються на певні частки (шедули), які оподатковуються за окремою методикою. Ставка податку диференційована залежно від річного доходу: 20%, 25%, 40% [4].

У Швеції діють окремі умови оподаткування резидентів та нерезидентів. Для останніх діє єдина ставка 25% незалежно від суми доходу. Резиденти сплачують податок двох видів – муніципальний та національний податок [4].

На початку 90-х років минулого сторіччя уряд США був змушений здійснити фундаментальну податкову реформу, головною метою якої було стимулювання зростання заощаджень. Основний принцип реформ полягав у звільненні від оподаткування заощаджень за порівняно значно більшого оподаткування споживання. На сьогодні в США в межах приватних пенсійних програм внески на накопичувальні рахунки не оподатковуються. Також не оподатковується накопичений на цих рахунках інвестиційний дохід. Оподатковуються лише кошти, котрі знімаються з накопичувальних рахунків. У результаті таких реформаційних заходів уже в 1994 році в США валова сума коштів, що зберігалися на накопичувальних пенсійних рахунках, становила 5 трлн. доларів [4].

Таким чином, одним із фундаментальних принципів реалізації податкової реформи в Україні також потрібно вибрати принцип, якого свого часу дотримувалися в США та застосування якого на практиці привело до найбільшого за всю історію економіки цієї країни періоду зростання ВВП [4]. Варто зазначити, що цей принцип застосовано й у процесі створення накопичувальної системи пенсійного забезпечення України. Проте процес створення накопичувальної системи в Україні відбувається дуже повільно [2]. Повільні темпи реформи можна пояснити такими причинами, як відсутність довіри населення до економічної політики держави, нічим не обґрунтоване обмеження розмірів внесків громадян до накопичувальних фондів, формальний характер податкових пільг, відсутність значного потенціалу заощаджень населення України.

Зробити прибуткове оподаткування не тільки ефективним, а й більш соціально справедливим дає змогу запровадження податку на нерухомість. В Україні велика кількість багатих людей, і всі вони мають сплачувати країні податки. Поки що наша податкова система не відповідає реаліям і вимогам ринкової економіки, у якій нерухомість повинна оподатковуватися. Відповідно до Податкового Кодексу України особи, які володіють нерухомим майном, площа якого перевищує встановлені норми (60 кв. метрів для квартир і 120 кв. метрів для житлових будинків), повинні платити податки на нерухомість. Для квартир і житлових будинків, площа яких не перевищує 60 і 120 кв. метрів відповідно, ставка податку не може перевищувати 3% від мінімальної заробітної плати,

встановленої законом на 1 січня звітного податкового періоду [1]. Однак на сьогодні в Україні не існує технічної можливості для запровадження цього податку, оскільки відсутня єдина кадастрова база земель. Крім цього, немає консенсусу щодо методів оцінки вартості будівель і споруд, відсутнє розуміння того, яким саме чином необхідно запроваджувати цей податок. Найбільш правильним варіантом вирішення зазначеної проблеми буде запровадження податку на будівлі й споруди, що не є технічною проблемою, виходячи зі змісту декларації про податок із доходів фізичних осіб. І лише після повної оцінки вартості земель та створення єдиної інформаційної бази даних слід запроваджувати податок на приватне користування землею.

Важливим завданням, яке необхідно вирішити для змін оподаткування доходів фізичних осіб у майбутньому, є визначення фактичного розподілу доходів громадян України з урахуванням тіньової складової їхніх доходів. Тільки на основі об'єктивної інформації про доходи громадян можна буде здійснити перехід від плоскої до прогресивної шкали.

Література:

1. Податковий кодекс України [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Довгалюк В.І., Ярмоленко Ю.Ю. Податкова система: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 360 с.
3. Шевчук І.В. Напрями вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб / І.В. Шевчук // Наука й економіка. – 2008. – Випуск 1(9). – С. 98-103.
4. Якушик І.Д. Податкові системи зарубіжних країн / І.Д. Якушик, Я.В. Литвиненко: Довідник. – Київ: «МП Леся», 2004. – 480 с.

Джох Р. В.

асистент кафедри адміністративного та фінансового права

Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ПОЗНАЧЕННЯ ЯВИЩА ПРИНЦИПІВ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

В науковій літературі принципи податкового законодавства позначаються двома термінами: власне «принципи» та «засади». Також не вносить ясності, щодо термінології і Податковий кодекс України (далі – ПК України). Так, у ПК України в ст. 4 для позначення аналізованого нами явища вживає два терміни: «засади» – в назві статті та принципи – в пункті 4.1. Тому необхідно з'ясувати співвідношення понять «засада» та «принцип». Варто зазначити, що для позначення аналізованого явища і в інших галузевих науках використовують терміни «принцип» та «засада».

Проаналізувавши доступну нам наукову літературу щодо співвідношення понять «засада» та «принцип» можемо виділити дві позиції:

– поняття «принцип» і «засада» тотожні та вживаються як синоніми, зазначеної позиції дотримуються: Д.С. Вінцова [1], Л.В. Товкун [2, с. 159], О.Р. Барін та А.С. Нес-

теренко [3, с. 255], О.А. Музика-Стефанчук та А.О. Паляничко [4], Л.А. Савченко [5], В. Навроцька [6];

– поняття «принцип» і «засада» близькі за значенням, проте різняться, зазначеної позиції притримуються І.О. Сопронюк [7, с. 18], І. Жбанков [8, с. 94], В. Божко [9, с. 132].

Перш ніж висловити своє ставлення до співвідношення понять «принцип» та «засада», дослідимо аргументи, які наводяться науковцями, що підтримують як першу так і другу позиції. Більшість із зазначених вище науковців, що досліджують фінансове право та ототожнюють поняття «принцип» та «засада» не наводять аргументації такої позиції, а вживають обидва поняття поряд для позначення одного явища. Аналогічні позиції можна зустріти і в інших галузевих науках, так В. Навроцька в статті «Поняття принципу (засади) кримінального процесу» термін «засади» ставить в дужки біля терміну «принципи», чим ототожнює їх, проте в зазначеній роботі вона не торкається питання співвідношення цих понять, а відтак не наводить аргументів щодо їх ототожнення. І.О. Сопронюк зазначає, що на законодавчому рівні поняття «засада» використовується поряд з поняттям «принцип», що також свідчить про їх тотожність. Так, зокрема, у Розділі VIII Конституції України (ст. 129) йдеться про основні засади судочинства, а в Законі «Про судоустрій та статус суддів» від 7.07.2010 року (втратив чинність) вживалися одночасно обидва поняття. Однак, такі недоліки законодавчої техніки свідчать лише про непослідовність законодавця, що, звичайно, не може вплинути на процес тлумачення та застосування правових норм [7, с. 18].

Щодо ототожнення понять «принципи» та «засади» І.О. Сопронюк з посиланням на І. Жбанкова вказує, що в логічному відношенні будь-яке теоретичне начало (очевидно І.О. Сопронюк та І. Жбанков ототожнюють поняття «начала» та «засади», такий висновок зроблено з контексту в якому висловлена наведена думка, проте прямо про ототожнення поняття «начала» та «засади» не зазначається) є принципом, але далеко не кожний принцип може виступати началом теорії [7, с. 19].

В. Божко зазначає, що «засада» і «принцип» є дуже близькими, але не тотожними категоріями, тобто вони не є синонімами. Саме тому і законодавець, і Конституційний Суд України іноді навіть їх використовують у схожому значенні. Однак, ретельний аналіз засвідчив, що термін «засада» є ширшим за своїм змістом та охоплює також і ті явища, які окреслюються категорією «принцип» [9, с. 132].

Аналізуючи ст. 4 ПК України, можна стверджувати, що законодавець вважає поняття «засади» ширшим, ніж поняття «принципи», адже обсяг і зміст першого складає вся стаття, а обсяг і зміст другого – лише ч. 1 зазначеної статті. Проте, якщо глибше розглянути сутність принципів, що закріплені в ч. 1 ст. 4 ПК України та ч. 2-5 ст. 4 ПК України, можна дійти висновку, що останні є складовими елементами відповідних принципів. Так ч. 2 ст. 4 ПК України є складовою частиною принципу єдиного підходу до встановлення податків та зборів; ч. 3. ст. 4 – принципу рівномірності та зручності сплати та принципу економічності оподаткування; ч. 5. ст. 4 – принципу стабільності.

Враховуючи зазначені вище думки, для висловлення своєї наведено наступні міркування, з точки зору логіки співвідношення за обсягом чи змістом можна проводити лише понять, які охоплюють ознаки певних явищ, а не термінів, які служать для позначення понять (варто зауважити, що слово чи словосполучення – це мовне вираження терміну). Будь-який термін (слово, як його мовне вираження) має семантичне значення. Так, згідно тлумачного словника «засада» – це вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки [10]. Тобто за мовним значенням ці терміни (слова) тотожні. Вважаємо, що не можна використовувати два терміни, що мають однакове

семантичне значення для позначення різних за сутністю понять. Тому, ми підтримуємо думку щодо ототожнення понять «принцип» і «засада». Враховуючи зазначене вище вважаємо, що думка О. Божко є недостатньо обґрунтованою, оскільки автор аналізує законодавство, в якому зазначені терміни використовуються поряд, проте для позначення різних понять, робить висновок про їх відмінність, хоча логічнішим був би висновок про недосконалість законодавчої термінології та необхідність закріплення іншого терміну. Як додатковий аргумент щодо підтримання нашої позиції наведемо думку Л.А. Савченко, яка у офіційному відгуку на кандидатську дисертацію Д.С. Вінцової «Співвідношення принципів фіскальної достатності та економічності оподаткування», вказала на необхідність зміни назви ст. 4 Податкового кодексу України, в частині заміни терміну «засади» на термін «принципи» [5].

Враховуючи наведене вище вважаємо, що поняття «принципи» та «засади» є тотожними. З метою ясності та єдності термінології податкового законодавства України пропонуємо змінити назву ст. 4 ПК України, та викласти в наступній редакції: «Принципи податкового законодавства України».

Література:

1. Вінцова Д.С. Співвідношення принципів фіскальної достатності та економічності оподаткування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Вінцова Дар'я Сергіївна ; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Київ, 2016. – 205 с.
 2. Товкун Л. В. Особливості принципів податкового права та їх види / Л. В. Товкун // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2012. – № . 120. – С. 158-165.
 3. Нестеренко А. С. Принципи організації і функціонування податкової системи України / А. С. Нестеренко, О. Р. Барін // Молодий вчений. – 2016. – № 6. – С. 254-257.
 4. Музика-Стефанчук О.А. Європейське підґрунтя основних засад оподаткування / О.А. Музика-Стефанчук, А.О. Паляничко // Право і суспільство. – 2014. – № 1.2. – С. 200-204.
 5. Савченко Л.А. Офіційний відгук на кандидатську дисертацію Д.С. Вінцової «Співвідношення принципів фіскальної достатності та економічності оподаткування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.09/2016/Vincova_vid2.pdf
 6. Навроцька В. Поняття принципу (засади) кримінального процесу / В. Навроцька // Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Серія юрид. – 2009. Вип. 48. – С. 304-311.
 7. Сопронюк І. О. Принцип процесуальної економії у кримінальному процесі України . дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / І. О. Сопронюк; Акад. адвокатури України. – К., 2011. – 227 с.
 8. Жбанков И. И. Философские принципы в научном познании / И. И. Жбанков. – Минск: «Наука и техника», 1974. –248 с.
 9. Божко В. Аналіз співвідношення змісту термінів «засада» і «принцип» крізь призму правових позицій Конституційного Суду України / В. Божко // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. – № . 54. – С. 124-133.
 10. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/zasada>.
-

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ТОВАРНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Правові норми, що регулюють суспільні відносини в сфері товарного сільськогосподарського виробництва, знаходять своє вираження в нормативно-правових актах різного рівня, які мають чітко виражену специфіку, зумовлену особливостями сільськогосподарського виробництва, і складають «одну з підсистем аграрного законодавства, в якій є окремі компактні законодавчі комплекси, об'єднані цільовим призначенням» [1, с. 210].

Однією із підсистем такого законодавства є нормативно-правові акти, які визначають поняття «сільськогосподарська продукція», а також її класифікацію на різні групи. У законодавстві України використовується різне за змістом (обсягом) поняття «сільськогосподарська продукція». При цьому у документах вказується, що те чи інше визначення сільськогосподарської продукції вживається для цілей відповідного нормативно-правового акту. Такий стан речей є неприпустимим, адже одна й та ж категорія (у даному випадку – поняття «сільськогосподарська продукція») не може мати різний зміст (обсяг), навіть незважаючи на те, що вона використовується у різних видах суспільних відносин.

Для товарних сільськогосподарських підприємств, визначення поняття «сільськогосподарська продукція» та її види, має неабияке значення, адже в залежності від того, чи буде вважатися продукція, вироблена такими підприємствами – сільськогосподарською і буде визначатися механізм оподаткування їх господарської діяльності.

Наукові підходи до визначення поняття «сільськогосподарська продукція» та особливості її оподаткування досліджували такі вчені як: О.М. Батигіна, Л.В. Бицюра, С.І. Бурлака, Х.А. Гайдаржи, В.М. Єрмоленко, С.І. Марченко, М.І. Палладина, В.Ю. Уркевич, В.І. Федорович та інші.

Метою даного дослідження є аналіз окремих проблем, пов'язаних з оподаткуванням товарних сільськогосподарських підприємств та визначення можливих шляхів удосконалення законодавства з питань оподаткування товарного сільськогосподарського виробництва.

Нормами податкового законодавства визначено, що сільськогосподарські підприємства можуть набувати статусу платника єдиного податку четвертої групи у разі, якщо частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків.

Згідно п. 14.1.262 ст. 14 Податкового кодексу України (надалі – ПК України) передбачено, що частка сільськогосподарського товаровиробництва – питома вага доходу сільськогосподарського товаровиробника, отриманого від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, у загальній сумі його доходу, що враховується під час визначення права такого товаровиробника на реєстрацію як платника податку [2].

Отже, однією із обов'язкових умов для формування сільськогосподарським підприємством частки сільськогосподарського товаровиробництва є продаж таким підприємством сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки.

В зв'язку з цим, виникає запитання, чи відноситимуться до частки (питомої ваги доходу) сільськогосподарського товаровиробництва, операції по реалізації сільськогосподарським підприємством не тільки основної сільськогосподарської продукції, але й іншої продукції, яка виробляється поряд із основною ?

Специфікою виробництва товарної сільськогосподарської продукції є те, що в процесі виробництва основної продукції, наприклад продукції птахівництва (яєць курячих), на підприємстві виробляється і інша продукція, зокрема меланж, м'ясо птиці, курячий послід.

У ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» вказано, що сільськогосподарська продукція (сільськогосподарські товари) – товари, зазначені у групах 1 – 24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України «Про Митний тариф України», якщо при цьому такі товари (продукція) вирощуються, відгодовуються, вилучуються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляються безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки та переробки цих товарів (продукції), якщо вони були придбані або вироблені на власних або орендованих потужностях (площах) [3].

В аграрно-правовій літературі сільськогосподарську продукцію поділяють: а) за функціональним призначенням, яка може бути сировиною (підлягатиме подальшій переробці) та продукцією, готовою до споживання; б) за характером використання (споживання) – харчовою (продовольство) та нехарчовою. За такого підходу один і той самий продукт виступає і сировиною, і харчовим (або нехарчовим) продуктом [4, с. 252].

Відповідно до Національного класифікатора України класифікації видів економічної діяльності, до переліку видів економічної діяльності господарських суб'єктів до галузі сільського господарства віднесено такий вид діяльності, як тваринництво, який включає в себе підклас – 01.24.0 (01.47) – розведення птиці. (Цей підклас включає: – відтворювання поголів'я свійської птиці (курей, гусей, індиків, цесарок, перепілок, страусів тощо), – вирощування свійської птиці, – одержування яєць).

Згідно Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку біологічних активів визначено, що за цільовим призначенням, господарською цінністю, економічними вигодами від використання сільськогосподарська продукція поділяється на основну, супутню та побічну.

Основною є сільськогосподарська продукція, використання якої може приносити найбільші економічні вигоди підприємству, і отримання якої є метою утримання біологічних активів, здатних давати таку сільськогосподарську продукцію (у рослинництві – зерно, овочі, фрукти, насіння соняшнику, виноград, коренеплоди тощо; у тваринництві – молоко в молочному скотарстві, приріст живої маси при вирощуванні і відгодівлі тварин, вовна основного стада овець, мед, товарна риба тощо).

Супутньою є сільськогосподарська продукція, яка одержана від біологічного активу або їх групи одночасно з основною продукцією, відповідає встановленим стандартам або технічним умовам і призначена для подальшої переробки або реалізації (у рослинництві – насіння льону і конопель; у тваринництві – приріст живої маси тварин основного стада, молоко від основного стада овець, віск у бджолярстві тощо).

Побічною є сільськогосподарська продукція, яка одержується від одного біологічного активу або їх групи одночасно з основною, але має другорядне значення, а економічні вигоди від її використання є несуттєвими (у рослинництві – солома, гичка, бадилля; у тваринництві – гній, пташиний послід тощо).

Крім того, згідно Правил ветеринарно-санітарної експертизи яєць свійської птиці передбачено, що яйцепродукти – це продукти переробки яєць (меланж, білок, жовток, порошок тощо).

Яєчний меланж – це суміш яєчних білків і жовтків (без шкаралупи).

Таким чином, меланж як продукція сільськогосподарського виробництва являє собою ті ж самі яйця курячі і утворюється внаслідок відокремлення зовнішньої оболонки (шкаралупи) від внутрішніх сумішей (яєчних білків і жовтків).

На думку автора, у підприємств, основним видом діяльності, яких є товарне виробництво, зокрема розведення птиці: основною сільськогосподарською продукцією є курячі яйця, супутньою сільськогосподарською продукцією є м'ясо птиці та меланж, а побічною продукцією є курячий послід.

Враховуючи вищенаведене автор вважає, що вказана продукція є продукцією власного виробництва, адже така продукція відгодовується (виробляється) на потужностях сільськогосподарського товаровиробника за допомогою власної робочої сили.

Оскільки, такі продукти товарного сільськогосподарського виробництва як меланж, м'ясо птиці, курячий послід вважаються сільськогосподарською продукцією, то операції по їх реалізації слід відносити до питомої ваги доходу сільськогосподарського товаровиробника, критерії якої (питомої ваги) безпосередньо впливають на статус платника єдиного податку четвертої групи.

Підсумовуючи результати з дослідженого питання можна констатувати, що відсутність законодавчого визначення переліку видів сільськогосподарської продукції, операції по реалізації яких можуть відноситися до формування частки сільськогосподарського товаровиробництва призводить до того, що окремі сільськогосподарські підприємства не можуть дотриматися кількісного показника «аграрності», а саме не менше 75 відсотків від продажу основної сільськогосподарської продукції, в зв'язку з чим, такі підприємства втрачають статус платника єдиного податку четвертої групи, а тому доцільним було б внести зміни до ПК України, якими передбачити право сільськогосподарських підприємств відносити до частки сільськогосподарського товаровиробництва питому вагу доходу, отриманого від реалізації всієї сільськогосподарської продукції власного виробництва, тобто основної, супутньої та побічної, яка виробляється в межах однієї господарської діяльності.

Література:

1. Павлович З.А. Проблеми розвитку законодавства про агропромисловий комплекс України / Здислав Антонович Павлович // Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / За ред. В.І. Семчика. – К.: Наук. думка, 1998. – С. 197-224.
 2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
 3. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
 4. Гайдаржи Х.А. Сільськогосподарська продукція як об'єкт виробничих правовідносин в обслуговуючих переробних кооперативах / Х.А. Гайдаржи // Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права: матер. «круглого столу» (м. Харків, 6 грудня 2013 р.): зб. тез наук. допов. / за заг. ред. А.П. Гетьмана; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х.: Право, 2013. – С. 251–253.
-

Касмініна Ю. О.
студентка V курсу

Науковий керівник: **Овчаренко А. С.**
кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового права

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ОБМІНУ ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

Історично так склалося, що раніше навіть найрозвиненіші держави світу могли залишати невирішеним питання того, як транснаціональні компанії економлять на податкових платежах до державного бюджету. Однак кризи в економіці, які є поширеним явищем, змусили уряди і розвинутих країн, і країн, що розвиваються, проводити таку політику, за котрої б надходження збільшувалися. Питаннями збільшення надходжень до Державного бюджету нині переймаються в Україні. Це пов'язано із нестачею коштів та нелегальним відтоком коштів за кордон, зокрема, до розвинених країн. Одним із запобіжних заходів вищевказаних явищ є міжнародне співробітництво держав у сфері обміну податковою інформацією. В першу чергу, США та Великобританія представили стратегії боротьби з ухиленням від сплати податків. Відповідно й наша держава намагається слідувати міжнародним тенденціям.

В науці тривають дискусії щодо ефективності міжнародного обміну податковою інформацією за участю України. Цим питанням займалися Гальчинський В.І., Гаркушенко О.Н., Гейць В.М., Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Залуцька Н.С., Карпінський Б.А., Кашенко О.Л., Мельник Л.Г., Міщенк В.С., Руцишин Н.М., Трегобчук В.М. та інші.

Як зазначає Руцишин Н.М., міжнародний обмін податковою інформацією полягає в досягненні двох цілей: 1) виконання міжнародних угод; 2) надання допомоги іншій державі з метою виконання останньою свого національного законодавства.

Необхідно збагнути визначення поняття «податкова інформація» у міжнародних відносинах. Так, на думку Козака Ю.Г., це документовані або публічно оголошені відомості, що стосуються адміністрування або виконання внутрішнього законодавства у сфері оподаткування [1]. Відповідно до Листа Державної фіскальної служби України від 20.04.2015 року обмін податковою інформацією – це напрям міжнародного співробітництва, що полягає у виконанні державою міжнародних зобов'язань шляхом надання адміністративної допомоги, що полягає у здійсненні заходів, спрямованих на надання інформації відповідно до запитів компетентних органів іноземних держав згідно з укладеними міжнародними договорами, та ґрунтується на принципі взаємності [2].

Герасименко Н.М. цілком слушно пропонує виділяти три способи обміну такою інформацією, оскільки вони реалізуються практично. Серед них: 1) за запитом; 2) періодичний обмін (обмін в автоматичному режимі); 3) спонтанний обмін [3, с. 18]. Якщо з першими двома способами все очевидно, то для третього наведемо приклад. Так, податковий орган здійснював перевірку і його посадові особи визначили, що отримані відомості можуть становити інтерес для уповноваженого органу іншої держави. В такому разі одержана податкова інформація передається за встановленим порядком. Відзначимо, що важливе місце тут відіграють двосторонні угоди між державами.

Із приєднанням України до Конвенції про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах інструментарій для обміну даними між державами збільшився. Особливість механізму, який запропонований у міжнародному документі – це можливість отримати податкову інформацію у спрощеному порядку. Відповідно до згаданої Конвенції з'явилася можливість отримати інформацію від офшорних зон, зокрема, від Фарерських островів, Монако, Філіппін тощо. [4]. Серед форм допомоги мають місце також проведення одночасних податкових перевірок та проведення податкових перевірок за кордоном.

Україна є членом Глобального форуму із прозорості та обміну інформацією з метою оподаткування. Вбачається, що участь в цій організації надасть можливість для впровадження автоматичного обміну податковою інформацією (АОПІ). Відповідно до стандартів вказаної організації один раз на рік уряди автоматично обмінюються інформацією про рахунки фізичних і юридичних осіб, трастів і фондів. Першочергово мова йде про нарахування відсотків, дивідендів, залишки коштів і виторгу. Крім того зазначений форум надає різноманітну підтримку країнам-учасникам у форматі тренінгів для державних службовців, оцінювання національних законодавств на предмет його готовності до АОПІ [5, с. 245]. Відзначимо, що стосовно тренінгів Україною не ратифіковані відповідні міжнародні угоди

За сучасних умов найефективнішим засобом обміну податковою інформацією для України залишається формат запиту. Для входження України у міжнародний простір у цій сфері необхідно врегулювати належним чином правові відносини, зокрема, стосовно, вимог до прозорості бізнесу та звітності. Процес імплементації АОПІ ще відбувається.

Іноземний досвід свідчить, що впровадження різних інструментів обміну інформації починається зі змін в національне законодавство. Наприклад, реформою у США щодо подання звітності не особисто, а через агента було вдвічі знижено кількість порушень [6].

Таким чином, обмін податковою інформацією займає вагомe місце системі міжнародного співробітництва. Для України суть цього співробітництва зводиться надіслання/отримання запитів. Крім того, важливим інструментом є автоматичний обмін податковою інформацією (дозволяє оперативно реагувати на правопорушення) та спонтанний обмін. Всі зазначені можливості передбачені в АОПІ. Україна вслід за іншими країнами формує податкову політику таким чином, щоб долучитися до вказаної програми. Цьому передуватимуть зміни в законодавстві та ратифікація міжнародних угод. В майбутньому, впровадження різноманітних інструментів обміну податковою інформацією сприятиме наповненню бюджету.

Література:

1. Міжнародне оподаткування : навч. посібн. / за ред. Ю.Г. Козака, В.М. Сліпа. – К. : Видво «Центр навч. літ-ри». – 2003. – С. 166.
2. Щодо порядку обміну податковою інформацією відповідно до підписаних Україною Міжнародних договорів, враховуючи введений мораторій на проведення податкових перевірок / Лист Державної фіскальної служби України від 20.04.2015 р., № 14089/7/99-99-12-01-02-17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/gna/5920-14089.html>.
3. Герасименко Н. М. Зарубіжний досвід у сфері обміну податковою інформацією: останні тенденції та напрями / Н. М. Герасименко // Державне управління: теорія та практика. – 2015. – № 2. – С. 12-22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2015_2_4.

4. Конвенція Про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах від 25.01.1988 р., № ETS № 127 в редакції від 27.05.2010 р. / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_325.

5. Руцишин Н. М. Міжнародний обмін податковою інформацією: зарубіжний та вітчизняний досвід / Н. М. Руцишин, Н. В. Галько // Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип. 26.2. – С. 241-247. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2016_26.2_38.

6. Останні тенденції у сфері міжнародного оподаткування. Обмін податковою інформацією та прозорість офшорних структур. 23 червня 2015 року. Building better working world EY. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EYinternational-tax-trends-23-jun-2015/\\$FILE/EY-international-tax-trends-23-jun-2015.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EYinternational-tax-trends-23-jun-2015/$FILE/EY-international-tax-trends-23-jun-2015.pdf)].

Колеснік Л. І.
*аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права*

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО ПРОЦЕСУ

Податкове законодавство є найбільш динамічно розвиваючою галуззю українського законодавства. Щорічно в Податковий кодекс України як основний нормативний правовий акт, що регулює податкові правовідносини вносяться десятки змін і доповнень. Безперервне вдосконалення податкового законодавства обумовлено значною мірою особливостями державного управління України: її становленням в умовах ринкової системи, характерними рисами податкового адміністрування, взаємодії держави і платників податків як рівноправних партнерів, де останні добровільно сплачують податки і збори, визначені державою.

Відповідно до п. 1.1 статті 1 Податкового кодексу України він регулює податкові правовідносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [1].

Тобто формується цілий ряд відносин у сфері оподаткування кожним з яких притаманні власні особливості, а відтак важливим залишається їх належне правове регулювання, зокрема таких вагомих складових як процесуальні та процедурні елементи, на які саме і покладається реалізація як охоронної, так і регулятивної функції правового регулювання. Однак, на даний час відсутній єдиний кодифікований акт, який визначав би правовий механізм фінансово-процесуального регулювання та особливості реалізації податково-процесуальних процедур, що в цілому можуть бути об'єднані у окремий податковий процес.

Відсутність послідовного та системного теоретичного аналізу процесуальної форми у податковому праві зумовлює потребу у подальшому дослідженні процесуальних аспектів податкового права.

Досліджуючи питання податкового процесу, спостерігається його відокремленість комплексною правовою природою, численними (у т.ч. й зворотними) зв'язками між окремими його складовими, хоча в цілому податковий процес підпорядкований єдиній меті – сприянню і забезпеченню своєчасного, правильного і повного виконання платником податку (податковим агентом) його податкового зобов'язання.

Аналіз податкового законодавства і практики свідчить про те, що податковий процес володіє усіма загальними ознаками, властивими юридичному процесу. Так, податковий процес завжди пов'язаний з реалізацією закріплених у законі прав і обов'язків, полягає в процесуальних нормах права, безпосередньо пов'язаний із використанням спеціальних прийомів і коштів юридичної техніки, здійснюється лише уповноваженими суб'єктами – податковими, фінансовими, митними та інші органами, його результати завжди оформляються спеціальними процесуальними актами. Проте, податковий процес має специфічні ознаки, які відрізняють його від інших процесів. До їх числа можна віднести предмет і метод податкового процесу, суб'єкти, об'єкти податково-процесуальних правовідносин, порядок розподілу прав і обов'язків між суб'єктами тощо.

Можна вважати податковий процес різновидом юридичного процесу, оскільки йому притаманні ознаки останнього: він являє собою сукупність послідовно вчинюваних юридично значимих дій; регулюється відповідними процесуальними нормами; здійснюється тільки компетентними суб'єктами, наділеними відповідними владними повноваженнями; процесуально оформлює реалізацію матеріальних прав та обов'язків відповідних суб'єктів; складається зі стадій, на кожній з яких учасниками процесу відбуваються юридичні дії й досягається певний юридично значущий результат; пов'язаний із винесенням правозастосовчих актів; являє собою форму діяльності, що об'єктивно має потребу в процесуальній регламентації [2, с. 159-160]. Наприклад, під ним розуміється «вид юридичного процесу, який представляє собою нормативно встановлену специфічну форму впорядкування управлінської діяльності, що здійснюється податковими органами, яка включає в себе податкові процедури: 1) процесуальні (юрисдикційна діяльність позасудового характеру по реалізації санкцій та захисту охоронюваного правовідносини із застосуванням заходів державного примусу) і 2) матеріальні (нормотворча та правозастосовна)» [3, с. 10].

Наведені у літературі визначення з більшою чи меншою повнотою відображають найбільш характерні ознаки податкового процесу як юридичного, вказуючи на його функції. З огляду на викладене, сутність та зміст податкового процесу найбільш повно можна відобразити у загальній спрямованості на «втілення в життя» тих норм податкового права, що регулюють податково-зобов'язальні і податково-деліктні правові відносини.

Отже, спираючись на наведене, можна сформулювати наступні ознаки податкового процесу:

1) динамізм, поступова якісна зміна етапів правової діяльності (від можливості добровільної сплати податку – до застосування «заходів захисту» шляхом примусової реалізації податкового зобов'язання – і до застосування «заходів відповідальності» за податкові правопорушення, що мали місце на перших двох стадіях),

2) жорстка темпоральна регламентація здійснення окремих дій учасниками податкових правовідносин, закріплення «моделі» правової діяльності в позитивному праві тощо [4, с. 222].

Податковий процес відрізняється чіткою часовою обмеженістю здійснення конкретних юридично значимих дій учасниками податкових правовідносин.

Зокрема, О.М. Мінаєва, вказуючи про податковий процес як такий, що характеризується всіма рисами юридичного процесу, та виокремлюючи його певними особливостями, формує систему ознак податкового процесу, якими є наступні:

- 1) спирається на систему податково-процесуальних норм;
- 2) охоплює певну систему операцій як з матеріальними податковими нормами, так і з податково-процесуальними нормами;
- 3) обов'язковим учасником є суб'єкт владних повноважень, який і представляє власника податкових надходжень;
- 4) безпосередньо пов'язується з повноваженнями контролюючих органів та органів стягнення, які забезпечують реалізацію інтересу публічного суб'єкта;
- 5) передбачає реалізацію повноважень владного суб'єкта в особливому порядку та послідовності;
- 6) передбачає процесуальну організацію діяльності з розгляду та вирішенню конкретних юридичних справ;
- 7) обумовлює прийняття на підставі вирішення конкретної юридичної справи відповідних ненормативних актів [5, с. 257].

Аналіз податкового законодавства і практики свідчить про те, що податковий процес володіє усіма загальними ознаками, властивими юридичному процесу. Так, податковий процес завжди пов'язаний з реалізацією закріплених у законі прав і обов'язків, полягає в процесуальних нормах права, безпосередньо пов'язаний із використанням спеціальних прийомів і коштів юридичної техніки, здійснюється лише уповноваженими суб'єктами – податковими, фінансовими, митними та інші органами, його результати завжди оформляються спеціальними процесуальними актами. Податковий процес також має специфічні ознаки, які відрізняють його від інших процесів. До їх числа можна віднести предмет і метод податкового процесу, суб'єкти, об'єкти податково-процесуальних правовідносин, порядок розподілу прав і обов'язків між суб'єктами тощо.

Література:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Коваль Д.О. Теоретико-правові проблеми податкового процесу / Д.О. Коваль // Прикарпатський юридичний вісник. – 2012. – Вип. 2. – С. 154-163.
3. Берестовой С.В. Налоговые процедуры в Российской Федерации и Соединенных Штатах Америки: сравнительно-правовой анализ: дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.14 / Берестовой Сергей Викторович. – М., 2005. – 200 с.
4. Бахрах Д.Н. Административное право России: Подручник для вузов / Д.Н. Бахрах. – М.: Издательство НОРМА, 2002. – 640 с.
5. Мінаєва О.М. До питання щодо джерел та структури податкового процесу / О.М. Мінаєва // Митна справа. – 2014. – № 2(92). – С. 255-259.

Куровська А. В.
студентка

Навчально-науковий інститут права

Бабич В. А.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного права і процесу
та адміністративної діяльності*

Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

В сьогоденних умовах побудови в Україні правової, демократичної держави, інститут адміністративного провадження в особі уповноважених органів як судової, так і виконавчої влади покликаний забезпечити виконання одного із найважливіших завдань держави – гарантувати можливість належної реалізації прав та законних інтересів особи і громадянина, здійснювати їх захист.

Для забезпечення режиму законності в державі законодавство України передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина шляхом застосування заходів адміністративного примусу. Одним з найзастосовуючих засобів адміністративного примусу є провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення є одним із видів адміністративного процесу, являє собою регламентовану нормами адміністративно-процесуального законодавства діяльність уповноважених органів, яка спрямована на притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили адміністративні правопорушення.

Кожному адміністративному провадженню притаманні загальні риси, такі як: складання протоколів, застосування запобіжних заходів, опитування свідків, прийняття рішення, винесення постанови та її оскарження та ін. Провадження завжди являє собою сукупність послідових процесуальних дій, які є своєрідним засобом реалізації та забезпечення матеріальних норм адміністративного права; здійснюються на підставах та в межах нормативно-правового регулювання.

Кодекс України про адміністративні правопорушення не наводить дефініцію провадження у справах про адміністративні правопорушення, однак аналіз його положень, розділів 4-5, дає змогу виділити особливості розглядуваного провадження:

1) виникає на підставі вчинюваного адміністративного проступку та необхідністю притягнення порушника до відповідальності; ч. 1 ст. 9 КУпАП визначає адміністративне правопорушення (проступок) як протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку передбачено адміністративну відповідальність.

Зазначимо, що адміністративна відповідальність є наслідком не тільки порушення норм адміністративного законодавства, а й інших галузей права. Наприклад, ст. 11 Кри-

мінального кодексу України передбачає можливість притягнення до адміністративної відповідальності особи, що здійснила злочин, який не має великої суспільної небезпеки;

2) реалізується чітко визначеним колом суб'єктів. Порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення в органах (посадовими особами), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, визначається КУпАП та іншими законами України;

3) має специфіку процесуальних актів, до яких відноситься протокол – підстава для порушення справи, постанова про накладення стягнення – результат розгляду, водночас остаточне рішення приймається після завершення стадії оскарження [1 с. 203].

Як справедливо зазначається в літературі, діяльність учасників провадження в справах про адміністративні правопорушення розвивається в часі як послідовний ряд пов'язаних між особою процесуальних дій щодо реалізації їх прав та обов'язків.

На першій стадії з'ясовуються: факт вчинення, обста вини правопорушення, дані про винного і складається адміністративний протокол. Ця початкова стадія має два основні варіанти назви: адміністративне розслідування або порушення справи про адміністративний проступок.

На другій стадії відповідний суб'єкт розглядає матеріал і приймає постанову, яку на третій стадії може бути або оскаржено громадянином, або опротестовано прокурором, або переглянуто з ініціативи вищого органу. Саме ця стадія – розгляд справ про адміністративні правопорушення і винесення постанови – є центральною стадією провадження в справах про них, на ній вирішуються найважливіші завдання цього провадження.

Третя стадія є факультативною, необов'язковою, вона закінчується ухваленням рішення про скасування, зміну або залишення постанови без змін, і називається або переглядом постанови, або оскарженням чи опротестуванням постанови, і лише інколи ці дії поєднуються.

Четверта стадія починається відразу ж після її прийняття або після розгляду скарга (протесту) – вона в усіх джерелах називається однаково – «виконання постанов про накладення адміністративних стягнень» [2 с. 89-90].

Вищий адміністративний суд України у довідці від 29.01.2010 р. відзначив, що право оскаржити постанову в справі про адміністративне правопорушення є проявом закріпленого у ч. 2 ст. 55 Конституції України права на оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Отже, дане право є основоположним, невід'ємним, загальним і рівним для кожного правом людини і громадянина, яке має визнаватися державою з огляду на міжнародні стандарти.

Постанова в справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена особою, щодо якої її винесено, та потерпілим. Постанова адміністративної комісії, рішення виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради, постанову іншого органу (посадової особи) про накладення адміністративного стягнення може бути оскаржена до вищестоящої інстанції або у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України.

Постанова судді в справі про адміністративне правопорушення може бути переглянута в апеляційному порядку, за скаргою особи, щодо якої її винесено, а також потерпілим. Така процедура оскарження дає можливість особі самостійно обирати спосіб оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб у справах про адміністративні правопорушення. Можливо обрати інстанційний або судовий порядок оскарження [3, с. 43].

Однак нині його здійснення ускладнено тим, що відповідне судове провадження регламентовано нормами 3-х актів – Кодексу України про адміністративні правопорушення, Митного кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України. Системний аналіз положень цих актів дозволяє стверджувати, що базовим документом, яким врегульовано відносини оскарження – є КУпАП. Але більшість із правил розміщено у КАС. Отже, у процесі правозастосування постають питання, як співвідносяться норми згаданих кодексів й, відповідно, положення якого з кодексів матимуть перевагу за наявності колізії між ними. Це значно ускладнює застосування адміністративних правопорушень [4, с. 331].

Отже, провадження у справах про адміністративні правопорушення без сумнівів складне явище. Провадження охоплює декілька стадій, які знову ж являють собою систему об'ємних процесуальних дій. Дане явище, провадження у справах про адміністративні правопорушення, необхідно досліджувати у зв'язках як між самими стадіями, так і між адміністративними провадженнями в цілому. Провадження у справах про адміністративні правопорушення являє собою систему процесуальних дій, що здійснюються уповноваженими на те органами та посадовими особами у зв'язку з вчиненням особою адміністративного правопорушення та направлені на притягнення такої особи до відповідальності у вигляді правообмежень.

Література:

1. Фазикош О. В. Поняття та сутність провадження у справах про адміністративні правопорушення / О. В. Фазикош. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 1. – С. 202–207.
 2. Стоцька М. М. Стадії провадження в справах про адміністративні правопорушення / М. М. Стоцька. // Право і безпека. – 2005. – № 4. – С. 89–91.
 3. Весельська Т. Грогадження в справах про адміністративні правопорушення: межі оскарження в адміністративному судочинстві / Т. Весельська. // Юридична україна. – 2010. – № 4. – С. 42–46.
 4. Русанова В. Б. Деякі аспекти реалізації права на оскарження в суді постанов про адміністративні правопорушення / В. Б. Русанова. // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 327–332.
-

Ліпський В. В.
*аспірант кафедри конституційного, адміністративного права
та соціально-гуманітарних дисциплін*

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
м. Київ, Україна

ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК У ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ: ЗАПОЗИЧЕННЯ ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Існування приватної власності і необхідність її оподаткування з метою залучення фінансових ресурсів до бюджетів всіх рівнів, передбачає наявність обліку платників податків, як таких та ведення обліку їх доходів і витрат, що отримуються від здійснення господарських операцій.

Такий облік з одного боку є невід'ємною частиною господарської діяльності суб'єктів господарювання, так як дозволяє їм належним чином обліковувати кошти і товарно-матеріальні цінності, а з іншого слугує основою для ведення обліку з метою оподаткування, що отримав назву податкового обліку.

В умовах розвитку правового регулювання податкових правовідносин важливим є досвід інших держав по побудові податкового обліку, який би Україна могла взяти на озброєння, тим самим уникнувши ряду помилок та удосконаливши свою систему податкового обліку.

Ведення податкового обліку забезпечує можливість мати повне уявлення про всі операції, пов'язані з діяльністю платника податку, і про його фінансове становище. Ці операції повинні бути відбиті таким чином, щоб можна було простежити їхній початок, перебіг і закінчення.

На сучасному етапі розвитку податкового обліку в Україні існує два підходи до ведення податкового обліку. Перший – передбачає ведення податкового обліку на основі первинної документації без використання спеціальних реєстрів обліку. Другий – передбачає ведення податкового обліку на основі первинної документації у реєстрах податкового обліку. Ці підходи не передбачають використання методологічного апарату бухгалтерського обліку (подвійний запис, рахунків синтетичного та аналітичного обліку, балансового узагальнення). Одержання підсумкових даних для складання податкової звітності здійснюється шляхом накопичення й групування даних за окремими ознаками валових доходів та витрат [1, с. 10-12]. При цьому, відповідно до Податкового кодексу України податковий облік ведеться на основі податкових різниць, що визначають відмінності між бухгалтерським та податковим обліком з метою оподаткування (зокрема, статті 138-141) [2]. В той же час згідно статей 63-70 Податкового кодексу України облік самих платників податків ведеться на основі Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб та Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків, реєстрі платників податку на додану вартість, реєстрі неприбуткових організацій та інших реєстрах, що формуються та ведуться контролюючими органами згідно з цим Кодексом [2].

Порівнюючи систему ведення податкового обліку в Україні та інших країнах треба відмітити, що багато зарубіжних країн дотримуються наступного принципу обліку платників податків: платник податків перебуває на обліку в податковій службі, а не в окремому органі податкової служби виконавчого рівня. Досвід більш як 20 країн-членів ОЕСР свідчить про значні переваги від такого підходу до обліку як для платників податків, так і для податкової служби. Зокрема, платники податків можуть подавати заяви та

податкову звітність, здійснювати звірку, отримувати різноманітні документи та консультації у будь-якому органі податкової служби виконавчого рівня або по телефону чи в електронному вигляді (у тому числі в режимі реального часу). Податкова служба отримує більше можливостей щодо контролю за дотриманням податкового законодавства платниками податків та щодо підвищення якості їх обслуговування. В свою чергу в Україні контроль за платниками податків та їх обслуговування здійснюється виключно у органі податкової служби за місцем обліку [3].

Стосовно податкового обліку в колишніх країнах СРСР, то в Республіці Білорусь, наприклад, податковим обліком визнається здійснення платниками (іншими зобов'язаними особами) обліку об'єктів оподаткування та визначення податкової бази по податках, зборах (мит) шляхом розрахункових коригувань до даних бухгалтерського обліку, якщо інше не встановлено податковим законодавством. Податковий облік ведеться виключно в цілях оподаткування та здійснення податкового контролю. Податковий облік базується на даних бухгалтерського обліку і (або) на інших документально підтверджених даних про об'єкти, що підлягають оподаткуванню або пов'язаних з оподаткуванням [4].

В свою чергу в Російській Федерації, податковий облік – це система узагальнення інформації для визначення оподаткованої бази на основі даних первинних документів, згрупованих відповідно з порядком, передбаченим у Податковому кодексі. Податковий облік ведеться з метою формування повної та достовірної інформації про порядок обліку для цілей оподаткування господарських операцій, здійснених платником податків протягом звітного (податкового) періоду, а також забезпечення інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів для контролю за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю обчислення та сплати податку в бюджет. Система податкового обліку організується платником податку самостійно виходячи з принципу послідовності застосування норм і правил податкового обліку [5, с. 4].

Згідно з Податковим Кодексом РФ, податковим контролем визнається діяльність уповноважених органів з контролю за дотриманням платниками податків, податковими агентами і платниками зборів законодавства про податки і збори. Податковий контроль проводиться посадовими особами податкових органів у межах своєї компетенції за допомогою податкових перевірок, отримання пояснень платників податків, податкових агентів і платників збору, перевірки даних обліку і звітності, огляду приміщень і територій, використовуваних для витягу доходу, а також в інших формах. З метою проведення податкового контролю організації та фізичні особи підлягають постановці на облік у податкових органах відповідно за місцем знаходження організації, місцем знаходження її відокремлених підрозділів, місцем проживання фізичної особи, а також за місцем знаходження нерухомого майна, що їм належать і транспортних засобів [6].

Отже облік платників податків у зарубіжних державах ведеться за принципом єдиного обліку, який передбачає охоплення платників на рівні всієї держави без прив'язки до конкретних податкових органів на тій чи іншій території, що є дуже суттєво для платника і дає йому змогу бути більш мобільним та отримати ширші можливості для ведення господарської діяльності. В той же час, зарубіжні підходи до податкового обліку, і перш за все на теренах країн пострадянського простору, передбачають застосування обліку з метою оподаткування на основі бухгалтерського обліку, що цілком відповідає сучасним українським законодавчим реаліям у податковій сфері.

Отже в Україні доцільно запровадити єдину систему обліку платників податків на основі відповідних реєстрів, що дозволить платнику отримувати послуги від податкових органів перебуваючи на будь-якій території держави, без прив'язки до місцевості реєст-

рації, ведення господарської діяльності тощо. Паралельно з цим, застосування податкових різниць, як підходу до ведення податкового обліку, як свідчить досвід зарубіжних держав, є цілком виправданим і має лише відповідати принципу найбільшого наближення бухгалтерського та податкового обліку один до одного, з врахуванням потреб оподаткування.

Література:

1. Власова О.Є. Конспект лекцій з курсу «Податковий облік» (для студентів 4, 5 курсу денної і заочної форм навчання напрямку підготовки 6.030509 «Облік і аудит» 0501 – «Економіка і підприємництво», спеціальності «Облік і аудит») / О.Є. Власова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ. –2010. – 218 с.
 2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
 3. Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2012_povidomlenia-modernizatsia/print-59283.html.
 4. Налоговый кодекс Республики Беларусь (Общая часть) от 19 декабря 2002 г. № 166-3 [Електронний ресурс] / Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступу: <http://www.pravo.by/document/?guid=3871&p0=Hk0200166>.
 5. Лешина Е.А. Налоговый учет: учебное пособие / Е.А. Лешина, М.А. Суркова, Н.А. Богданова. – Ульяновск : УлГТУ, 2009. – 143 с.
 6. Налоговый кодекс Российской Федерации / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nalkodeks.ru>.
-

Малишенко Н. В.
студентка IV курсу
Науковий керівник: **Гаджиєва Ш. Н.**
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри адміністративного
та господарського права
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України [1].

Правовий режим виникнення та розвитку інституту центрального банку дозволяє виявити основні функції, які притаманні такому банку і завдяки яким формується правове підґрунтя для функціонування всіх інших банків. Діяльність центрального банку, його правове становище та напрямки функціонування в ринкових умовах господарю-

вання в Україні досліджувалися в працях таких вчених, як Л.К. Воронової, Д.О. Гетманцева, Н.Г. Шукліної, Є.В. Карманова, О.О. Качана, В.Л. Кротюка, Т.О. Латковської, О.П. Орлюк, М.І. Савлука, А.О. Селіванова, Г.А. Тосуняна та інших.

Слід зазначити, що в юридичній науці під функціями розуміють основні напрямки діяльності органів державної влади або інших юридичних осіб, певна робота, коло їх діяльності, що здійснюється в порядку, встановленому законодавством [2].

Функції Національного банку України та його органів є невід'ємною складовою функцій державного управління. Зазвичай, функції центральних банків визначені у чинному законодавстві кожної держави. Функції Національного банку України зазначені у Конституції України та Законі України «Про Національний банк України».

Виходячи з норм Конституції України та Закону України «Про Національний банк України, функції Національного банку можна поділити на дві групи:

1. Основна функція Національного банку України.
2. Інші (допоміжні) функції [3, с. 69-70].

У статті 6 Закону України «Про Національний банк України» зазначено, що відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України [1; 4]. Також, у вищезазначеному Законі зазначається, що при виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі [1].

Інші (допоміжні) функції зазначені в статті 7 Закону України «Про Національний банк України». У юридичній науці інші (допоміжні) функції, поділяються на регулятивно-правову, економічну та інші функції [2, с. 26-27].

До регулятивно-правової функції закон відносить наступні дії, встановлюючи, що Національний банк України:

- 1) відповідно до розроблених Радою Національного банку України Основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику;
- 2) здійснює банківське регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі;
- 3) визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює та забезпечує безперервне, надійне та ефективне функціонування, розвиток створених ним платіжних та облікових систем, контролює створення платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;
- 4) встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;
- 5) організовує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;
- 6) регулює діяльність платіжних систем та систем розрахунків в Україні, визначає порядок і форми платежів, у тому числі між банками;
- 7) веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;
- 8) здійснює методологічне забезпечення з питань зберігання, захисту, використання та розкриття інформації, що становить банківську таємницю [1; 3, с. 26-27].

До економічної функції закон відносить наступні дії, оскільки Національний банк України:

- 1) монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує готівковий грошовий обіг;

2) виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування;

3) представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;

4) здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій;

5) забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами;

6) бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;

7) організує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей [1; 3, с. 27].

Всі інші функції відносяться до інших функцій, які Національний банк України здійснює у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законом [3, с. 27]. Зокрема, Національний банк України:

1) здійснює погодження статутів банків і змін до них, ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законом випадках, веде Державний реєстр банків, Реєстр аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків;

2) здійснює попередню кваліфікацію осіб, які можуть брати участь у виведенні неплатоспроможних банків з ринку, та складає перелік таких осіб;

3) аналізує та прогнозує динаміку макроекономічних, грошово-кредитних, валютних та фінансових показників, у тому числі складає платіжний баланс;

4) реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі Національного банку;

5) визначає особливості функціонування банківської системи України в разі введення воєнного стану чи особливого періоду, здійснює мобілізаційну підготовку системи Національного банку;

6) вносить у встановленому порядку пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій Національного банку України;

7) здійснює відповідно до компетенції повноваження у сфері депозитарного обліку;

8) забезпечує облік і зберігання переданих йому цінних паперів та інших коштовностей, що конфісковані (заарештовані) на користь держави та/або таких, які визнані безхазяйними, для чого може відкривати рахунки в цінних паперах у депозитарних установах;

9) здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законом;

10) визначає порядок здійснення в Україні маршрутизації, клірингу та взаєморозрахунків між учасниками платіжної системи за операціями, які здійснені в межах України із застосуванням платіжних карток, емітованих банками-резидентами;

11) створює Засвідчувальний центр для забезпечення реєстрації, засвідчення чинності відкритих ключів та акредитації центрів сертифікації ключів, визначає порядок застосування електронного підпису, у тому числі електронного цифрового підпису в банківській системі України та суб'єктами переказу коштів;

12) видає ліцензії небанківським фінансовим установам, які мають намір стати учасниками платіжних систем, на переказ коштів без відкриття рахунків та відкликає їх відповідно до законодавства;

13) веде реєстр платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури;

14) здійснює нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків;

15) здійснює державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за небанківськими фінансовими установами-резидентами, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема Національного банку України (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів);

16) здійснює аналіз стану фінансової системи щодо фінансової стабільності [1].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що центральним банком України, особливим центральним органом державного управління є Національний банк України. Конституція України та Закон України «Про Національний банк України» дають вичерпний перелік функцій Національного банку України. Також, варто зазначити, що основною і найголовнішою функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
 2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
 3. Дмитренко Ю.М. Функції Національного банку України / Ю.М. Дмитренко // Право і безпека. – 2012. – № 2. – С. 25-29.
 4. Ващенко Ю.В. Банківське право: навч. посібник / Ю.В. Ващенко. – К.: Цент навчальної літератури, 2006. – 344 с.
-

Петров А. П.

здобувач кафедри адміністративного та господарського права

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

НЕДОЛІКИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДБОРУ ТА РОЗСТАНОВКИ КАДРІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Недоліки адміністративно-правового регулювання підбору та розстановки кадрів в сфері державної служби України є проблемою у зв'язку з тим, що вона потребує вдосконалення, бо правове забезпечення, яке існує, вже не відповідає сучасному стану формування держапарату. Діюче законодавство, а саме Закон України «Про державну слу-

жбу», не в повній мірі врегулював ці відносини. В науці адміністративного права недостатні знання в цій сфері. Ця проблема не досить вивчена, бо законодавство в цій сфері нещодавно прийнято і вже є не досить якісним, таким, щоб на гідному рівні регулювало правовідносини у державній службі. Україна є молодого державою, політичний клас в якій формується лише 25 років. До цього різні регіони України мали особистий досвід державної служби, бо були складовими частинами інших держав (Австро-Угорщина, Польща, Російська імперія, СРСР). Але сьогодні використовувати цей досвід неможливо, бо він застарів як в історичному, так і в інституціональному сенсах.

Слід констатувати, що державна служба в Україні реформується не лінійно (поступово, рівномірно), а стрибками (хвилеподібно). Пояснюється це тим, що у світі переважає постіндустріальна економіка та інформаційне суспільство, частиною якого стає й сама держава Україна. Тому, переконані, що форми й методи правового регулювання державної служби України потрібно коригувати з врахуванням цих обставин. Тобто такі архаїзми як «табелі о рангах», не повинні застосовуватися, а підбір кадрів на конкурсній основі не може бути єдиним (універсальним) засобом, який законодавець запропонував суспільству.

Є нагальна потреба в розробці у найкоротший терміни науково обґрунтованих пропозицій щодо поліпшення норм чинного законодавця, що позитивно відобразиться в практичній сфері, яка пов'язана з підбором та розстановкою кадрів у сфері державної служби в Україні.

Проблему вдосконалення адміністративно-правового регулювання підбору та розстановки кадрів у сфері державної служби України потрібно досліджувати та обґрунтовувати у теоретичній площині та виробляти методологію. Одним зі шляхів вдосконалення є дослідження порівняльним адміністративним правом. Так, А. В. Оболонський пропонує для вдосконалення публічної адміністрації деякі принципи регулювання, які є досить корисними та цікавими. А саме, принципи пріоритету професійних якостей, структурного роз'єднання політичних та кар'єрних посад, компенсаційних обмежень, пріоритету прямих грошових виплат над «тіньовими» пільгами та привілеями, «виведення за штати» та перевід на госпрозрахунок частини функцій держслужби, прозорості, орієнтації на клієнта, службової лояльності, етичності, системності підготовки та перепідготовки [1, 311-322]. Всі ці принципи потребують свого втілення через якісне адміністративно-правове регулювання.

Зібрані під час інтерв'ювання матеріали свідчать про те, що в Одеській ОДА, що була обрана базою для дослідження, під час проведення конкурсів на заміщення вакансій держслужбовців у другій половині 2016 року після звільнення колишнього очільника Одеської ОДА Михо Саакашвілі, звільнилися майже усі працівники вищої та середньої ланки, настав «кадровий голод». Потрібно було якось «насичувати» Одеську ОДА кадрами держслужбовців, яких оперативно відшукували за принципом «особистої відданості» та залучали до проведення конкурсу оперативним ерзац-методом у вигляді виконуючих обов'язки. Такий підхід, на нашу думку, більше шкодить сталому розвитку державної служби, а ніж сприяє якісному підбору та розстановці кадрів у цій сфері.

Прописаний у ст.21 Закону України «Про державну службу» [2, ст. 21] спосіб обрання на посаду у вигляді конкурсу не може бути універсальним. Практична реалізація цього способу потребує дуже багато часу, якого немає в ході реформи державної служби, яка йде паралельно з іншими реформами. Крім того, з реформуванням держави та її зміцненням в період, коли ще йде війна, все повинно пришвидшитися та бути більш оперативним, що і є сутністю адміністративно-правового регулювання державної служби.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що чинне адміністративно-правове законодавство, яке регулює сферу державної служби України, є недосконалим та не відповідає сучасним вимогам сталого розвитку держави Україна в умовах важливих політичних, економічних і соціальних перетворень в суспільстві.

Єдиний спосіб адміністративно-правового регулювання підбору та розстановки кадрів у вигляді конкурсу, який законодавець визначив у спеціальному Законі України «Про державну службу», а також деталізував у Постанові Кабінету Міністрів України за № 246 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» від 25.03.2016 р. [3] не тільки не відповідає сучасним умовам формування в Україні апарату держслужбовців (нажаль, підробляються результати конкурсу, є великий політичний вплив при його проведенні), але й призводить до негативної селекції держслужбовців та, як висновок, маємо неефективне державне управління та архаїчних держслужбовців, які були призначені не завдяки своїм високим моральним якостям та компетенції, а по суб'єктивним причинам – кумівство, корупція, земляцтво та ін.

Крім того, потрібно уніфікувати правове регулювання держслужбовців, які зараз розкидані за інституційним принципом (поліцейські, дипломати, прокурори, тощо). Для цього необхідно провести кодифікацію та прийняти Кодекс держслужбовців України, а також створити та забезпечити правовим регулюванням систему матеріальних, організаційних, моральних стимулів для того, щоб залучати перспективних та компетентних фахівців.

Література:

1. Оболонский А. В. Государственная служба (комплексный подход): Учебное пособие / А. В. Оболонский, А. Г. Барабашев. – Москва : Издательство «Дело», 1999. – 440 с.
 2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2016. – № 4. – Ст. 43.
 3. По станова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 р. за № 246 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
-

Румянцев Ю. В.
здобувач

Міжнародний університет бізнесу і права
м. Херсон, Україна

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні зараз немає жодної державної інституції, яка б не говорила про запобігання і протидії корупції. Разом з тим до сьогодні не визначено стратегію вимірювання рівня корупції в національній системі права. При визначенні такої стратегії треба враховувати існуючі в конкретному суспільстві стандарти чи стереотипи розуміння корупції

Пересічні громадяни оцінюють ті чи ті виміри корупції, керуючись стандартами оцінювання, які ніколи повністю не збігаються з тим, яким є наукове бачення сутності

та видів корупції у законодавстві. В Україні ситуація ускладнюється тим, що не завершено процес імплементації базових міжнародно-правових антикорупційних конвенцій, які містять базові або модельні описи складів корупційних правопорушень. Наприклад, до липня 2011 року в українському законодавстві формально до корупції могла бути віднесена лише незначна кількість адміністративних деліктів, хоча в масовій свідомості та політичному дискурсі корупційними визнавались досить різні типи поведінки.

У 2015 році кількість таких типів поведінки навіть збільшилась у зв'язку з прийняттям нового законодавства

У правовій площині існує презумпція знання права, тобто для цілей правозастосування передбачається, що кожен громадянин знає ті види поведінки, які у даному суспільстві належать до корупційних злочинів чи корупційних адміністративних правопорушень. Однак соціальна реальність суттєво відрізняється від нормативної моделі антикорупційних законів. І проблема в цьому випадку є набагато складнішою, ніж просто знання тексту відповідних правових норм.

У масовій свідомості корупція може приймати різні форми, і не завжди модель описана в антикорупційному законі є прийнятною для населення. Більш того, існують варіанти поведінки, які виглядають як корупція, однак, такими не є з точки зору закону і навпаки, коли на перший погляд ситуація не схожа на корупційну, однак є корупцією відповідно до законодавства. Дуже важливо визначити як саме респонденти розуміють корупцію, та виокремлюють різні її прояви в конкретних побутових ситуаціях. Адже від розуміння корупції населенням залежить оцінювання сприйняття корупції з точки зору соціокультурного контексту. Таке оцінювання має бути фоновим знанням для інтерпретації результатів.

У національних моделях вимірювання корупції аспект розуміння поняття корупції піднімається все частіше, особливо в тих регіонах, що є надто відмінними від західної політико-правової моделі і де теоретично можуть існувати суттєво інші уявлення про корупцію. Наприклад, такий компонент мав самостійне значення у дослідженнях в Афганістані (2010 рік), Косово (2006 рік) тощо.

В дослідженнях українських вчених ця проблема практично відсутня. До певної міри це пояснюється тим, що в дослідницьких колективах, які проводили такі дослідження, були відсутні експерти правознавці, а уявлення соціологів про корупцію були у кращому випадку неповними чи поверховими, оскільки вони поширювались лише на найбільш очевидні форми корупційної поведінки – хабар, зловживання владою, перевищення влади та ряд інших правопорушень. Юридичні «тонкощі», пов'язані з суб'єктом правопорушення, його складом, видами відповідальності, співвідношенням морального та правового тощо, залишались поза увагою розробників відповідних методологій.

Лише в емпіричних дослідженнях, які проводилися у 2003, 2006, 2009 роках, формулювалось завдання визначення компетентності респондентів, тобто рівня відповідності їхніх уявлень про корупцію законодавчим приписам.

Найбільш цікавими є результати опитувань, що проводились в середині 2015 року, оскільки в цей час вже були прийняті (хоча і не набули чинності) нові антикорупційні закони, що давали розгорнуту характеристику складів корупційних злочинів та адміністративних правопорушень. Ці дані можуть бути використані в даному випадку лише як один з варіантів «фонових знань» при інтерпретації отриманих даних щодо сприйняття населенням корупції та ступеню участі його у корупційних відносинах.

Для визначення і оцінювання певних життєвих ситуацій, з наступним порівнянням такого оцінювання з експертним оцінюванням таких ситуацій як правової кваліфікації

на підставі нового антикорупційного законодавства пропонується розглядати наступні ситуації:

- чи є дії особи корупційними злочинами або корупційними адміністративними правопорушеннями;
- як розцінювати корупційні правопорушення з боку порушень професійної етики або суспільної моралі;
- що не є корупцією з юридичної точки зору, але вважається корупцією в суспільстві.

Основною метою такого дослідження є напрям щодо порівняння розуміння корупції законодавцем з розумінням населення окремих видів корупційної поведінки. Важливо зазначити, що оцінюванню повинні підлягати дії як посадовців, які одержують хабарі або неправомірну вигоду, так і дії громадян, які дають хабарі чи здійснюють підкуп. Тобто треба дослідити ставлення населення до пасивної і активної корупції.

Сидорчук А. О.
*аспірант кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права*

Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

СУТНІСТЬ І ПОНЯТТЯ ДОНОРСТВА КРОВІ ТА ЇЇ КОМПОНЕНТІВ

На сьогодні, не існує єдиного наукового підходу до розуміння поняття донорства крові та її компонентів, яке б в повній мірі розкривало суть цього соціально-значущого явища.

В контексті формулювання дефініції поняття донорства крові та її компонентів неможливо оминати увагою сучасні доктринальні підходи.

Зокрема, американські вчені Леслі Ботос, Джо Анна Оу, Джон Галлем (Leslie Botos, Jo Anne Ou, John Hull) наводять наступне авторське визначення донорства крові та її компонентів: «Донорство крові та її компонентів є добровільним актом допомоги здорової людини (донора) хворому, що полягає у наданні частини своєї крові або тканин для лікувальних цілей» [1]. Аналогічної точки зору притримується й російський науковець І.Н. Мокеев [2].

Не дивлячись на певний науковий інтерес, наведене визначення, на нашу думку, не достатньо повно охарактеризовує всю діяльність пов'язану з донорством крові та її компонентів. Його автори не враховують різноспрямований характер сучасного донорства, роблячи акцент лише на його лікувальних цілях. Між тим, як свідчить практика, донорство крові та її компонентів, поряд із лікувальними цілями, переслідує широкий спектр інших завдань, зокрема щодо зберігання, транспортування й переробки крові та похідних від неї компонентів. Крім того, автори не конкретизують, що саме у їх баченні виступає лікувальними цілями. Безумовно, це створює певні труднощі для всебічного розуміння авторської концепції донорства крові науковим загалом.

Дещо інша інтерпретація суті донорства крові та її компонентів має місце у визначенні І. Невинної. Котра інтерпретує його наступним чином: «Донорство – це доброві-

льна задача крові і (або) її компонентів донорами, а також заходи, спрямовані на організацію та забезпечення безпеки заготівлі крові та її компонентів. Кров, взята від донора (донорська кров), використовується в науково-дослідних і освітніх цілях; у виробництві компонентів крові, лікарських засобів і медичних виробів» [3].

Порівнюючи це визначення з дефініцією американських авторів, можемо зробити висновок про його більшу чіткість і змістовність. Однак, і його неможливо визнати бездоганним.

Конкретизуючи цілі донорства й наводячи досить широкий їх перелік, авторка випустила з поля зору головне призначення донорства, а саме – безпосереднє лікування особи, яка потребує лікарської допомоги.

Як уже зазначалося, організаційний аспект донорства значною мірою детермінує його сутність, а отже має обов'язково знайти відображення в цьому та похідних поняттях.

На думку вітчизняного науковця А.М. Керпаня, донорство крові та її компонентів являє собою добровільну, усвідомлену задачу крові донором на користь реципієнта (того, хто приймає, отримує) [4]. Варто зауважити, в даний час донорство вийшло за межі вузько медичної проблеми і стало проблемою соціальною, яка відображає взаємовідношення між людьми. На сьогодні у світовій практиці активізується процедура безадресного донорства, коли людина з благодійними цілями здає кров не лише на потреби пацієнтів, а й на освітні, науково-дослідні і інші цілі. Таким чином визначення реципієнта у якості кінцевого «адресата» донорства у даному контексті є необґрунтованим.

Крім того, висловленими вище зауваженнями (як-то: необхідність конкретизації у визначенні донорства крові та її компонентів цілей донорства, розкриття організаційного аспекту донорства та ін.), варто вказати таке.

По-перше, у аналізованому визначенні йде мова виключно про задачу крові. Натомість, автор випустив з поля зору процедуру задачі окремих компонентів крові (гранулоцитів, тромбоцитів, лейкоцитів та ін.).

По-друге, автор не враховує, що на практиці донорська кров використовується не лише для надання її реципієнту.

З точки зору авторського колективу під керівництвом Л.М. Донована, донорство крові та її компонентів являє собою добровільне жертвування власної крові або її компонентів для подальшого переливання хворим або отримання медичних препаратів [5].

Як бачимо, цей колектив науковців теж не бере до уваги, що донорська кров, окрім переливання та виготовлення медичних препаратів, широко використовується в галузі науки та для проведення різного роду наукових досліджень.

Білоруський вчений Є.П. Демидчик визначає донорство крові, та її компонентів як: «систему заходів, що включає заготівлю, переробку, зберігання, переливання, реалізацію крові, її компонентів»[6]. В даному випадку донорство розглядається не з точки зору волевиявлення людини, а з позиції організації відповідної діяльності в медичних установах та організаціях. На наш погляд, такий підхід не може вважатись зразковим, оскільки, саме людина (добровільний донор) є стрижневим суб'єктом донорства крові та її компонентів! Світова концепція донорства ґрунтується на засадах людиноцентризму. Донорство не мислиться поза людиною, поза ідеєю людської жертвовності на благо інших. Відтак, людина, як донор; жертвував, має зайняти обов'язкове місце в розумінні донорства і, звісно ж, повинна бути згадана у відповідному науковому визначенні.

Небездоганною видається К.О. Ільющенкової, яка розглядає донорство крові та її компонентів як: «добровільний акт волевиявлення людини, яка жертвує своїми частинами тіла на благо інших, у тому числі фармації чи науки» [7]. Практично в цитованому

вище визначенні, йдеться не про надання крові та її компонентів, а в загалом жертвування частин тіла. Наведене визначення є доволі обширним та неконкретизованим.

Л.Г. Богомолова зазначає, що під донорством крові та її компонентів слід розуміти: «добровільне надання частини крові і її компонентів, а також інших органів для лікувальних цілей» [8]. Вельми цікавою рисою даного підходу є те, що авторка наголошує на наданні лише певної частини крові (допустимої разової дози крові у конкретного донора). Водночас слід відмітити і негативний момент: так само, як і К.О. Ілющенко, Л.Г. Богомолова веде мову лише про давання крові та її компонентів, а й про надання інших органів. На наше переконання, суть проблеми полягає в тому, що авторка намагаючись зробити своє визначення комплексним, вийшла за межі донорства крові та її компонентів (вказавши про надання інших органів). Натомість, знову ж таки не було окреслено інших цілей донорства крові (окрім лікувальних).

Як неважко помітити, погляди вчених на сутність донорства крові та її компонентів істотно (інколи діаметрально) різняться. Одні науковці виходять з того, що донорство крові та її компонентів – це добровільний акт людського волевиявлення. Інші вбачають у донорстві комплекс заходів, які проводяться з науково-дослідними, організаційними цілями. Треті ж намагаються розглядати донорство крові та її компонентів під обома кутами, однак при цьому не завжди повністю розкривають сутність цього багатогранного явища.

Зі свого боку, найбільш обґрунтованим вважаємо комплексний підхід, відповідно до якого донорство крові та її компонентів розглядається і як акт жертвування біоматеріалів конкретною людиною, і як система організаційних заходів, спрямованих на досягнення основних цілей донорства. Саме він має братися за основу при проведенні відповідних наукових досліджень, і саме він повинен знайти відображення в чинному законодавстві.

На підставі викладеного, можемо сформулювати наступне визначення донорства крові та її компонентів: *донорство крові та її компонентів – це свідомий добровільний акт волевиявлення донора, який полягає у даванні крові та (або) її компонентів для лікування хворих, виготовлення лікарських препаратів або для наукових досліджень, а також діяльність пов'язана з заготівлею, переробкою, зберіганням донорської крові та її компонентів.*

З нашої точки зору, саме таке визначення повинно знайти відображення в чинному законодавстві, зокрема, в Ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів».

Література:

1. Ботос Л. Донорство: залучення донорів крові та її компонентів: навчальний посібник /Леслі Ботос, Джо Анна Оу, Джон Галлем [та ін.]; за загальною ред.: С. Гайдукової, С. Видиборця, О. Сергієнка. – Київ; Вашингтон: Л. В. Андриевская, 2014. – 197 с. : іл., табл.
2. Мокєєв І. Н. Інфузійно-трансфузійна терапія: Довідник / І. Н. Мокєєв., 1998.
3. Невиная І. О. Кровь от «звезды» / І. О. Невиная., 306. – (Російська газета).
4. Керпань А. М. Донорство крові – почесно і корисно!!! [Електронний ресурс] / А. М. Керпань – Режим доступу до ресурсу: <http://bermed.ks.ua/news/90%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%96%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE.html>.

5. Донован Л. М. Донорство крові и ее компонентів / Л. М. Донован [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/905631>
 6. Демидчик Є. П. О донорстві крові и ее компонентів / Є. П. Демидчик. – 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.tamby.info/-197_2010.htm.
 7. Ільющенкова К. О. Тенденції і юридичні моделі донорства крові в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правова характеристика / К. О. Ільющенкова., 2016. – (Право і суспільство).
 8. Богомоллова Л.Г. Донорство/ Л. Г. Богомоллова, Л. К. Николаєва, Д. И. Рафальсон. – Л. : Медицина, 1984. – 200 с. : ил.
-

Ситниченко М. О.
студентка II курсу

Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ КОРУПЦІЙНОГО ДІЯННЯ ОСІБ

У сучасному світі корупція є суспільно небезпечним явищем, бо полягає в спотворенні суспільних відносин, занепаді моральності та розладі уставленого порядку в суспільстві. Проблематика корупції залишається актуальною і представляє постійний інтерес для адміністративно-правової науки, адже саме зниження рівня корупції в Україні є однією з головних мов входження до Європейського союзу. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найкорумпованіших у світі: у 2012 і 2013 роках держава займала 144 місце зі 176 країн, у 2014 р. – 142 місце із 175, у 2015 – 130 місце з 168, що безумовно, є головною перешкодою розвитку та економічного зростання держави [1].

Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення передбачена главою 13-А КУпАП «Адміністративні корупційні правопорушення».

Зазначимо, що хоча адміністративно-юрисдикційна діяльність, в тому числі органів внутрішніх справ, щодо адміністративних корупційних правопорушень здійснюється за загальними правилами провадження у справах про адміністративні правопорушення, існують певні особливості адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення.

Порушена проблематика висвітлювалась у працях українських і зарубіжних учених. Питанням боротьби з корупцією приділили значну увагу такі вчені, як В. Б. Авер'янов, В. А. Бабич, О. М. Бандурка, І. С. Бачинська, Ю. П. Битяк, Т. Є. Василевська, В. Д. Гвоздецький, В. С. Журавський, В. А. Завгородній, Н. Г. Калугіна, В. А. Коновалов, Ю. А. Лавренюк, Н. П. Матюхіна, В. М. Соловйов, С. Є. Чаннов та інші вчені-адміністративісти.

По-перше, суб'єктами відповідальності за адміністративні корупційні правопорушення є:

– громадяни за правопорушення, передбачене статтею 172³ «Пропозиція або надання неправомірної вигоди», тобто осудні особи, які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли шістнадцятирічного віку;

– спеціальні суб'єкти. Їх перелік визначено відповідними статтями КУпАП із посиленням на статтю четверту Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», в якій наведені суб'єкти, що несуть відповідальність за вчинення корупційних правопорушень.

По-друге, за загальним правилом, відповідно до ст. 38 КУпАП, адміністративне стягнення може бути накладено не пізніш як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніш як через два місяці з дня його виявлення, за винятком випадків, коли справи про адміністративні правопорушення підвідомчі суду (судді). Що стосується корупційного правопорушення, то стягнення може бути накладено протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення.

По третє, Кодексом України про адміністративні правопорушення за вчинення корупційного правопорушення передбачені два види стягнень: штраф і конфіскація.

По-четверте, відповідно до ст. 255 КУпАП протоколи у справах про адміністративні корупційні правопорушення мають право складати:

- уповноважені особи органів внутрішніх справ;
- уповноважені особи органів Служби безпеки України;
- уповноважені особи органів державної податкової служби;
- уповноважені особи органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України;
- прокурор або уповноважена ним особа з числа працівників прокуратури .

Юридичні склади адміністративних корупційних правопорушень поповнили Особливу частину Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) на підставі Закону України від 7 квітня 2011 року № 33207-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [2, 414], яким КУпАП доповнено Главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення». Ефективність визначення наявності або відсутності складу адміністративного делікту в діях особи впливає на реалізацію норми права, що передбачає відповідальність за вчинені протиправні дії. Незважаючи на наявність значної кількості правових доктрин, які певною мірою висвітлюють проблеми боротьби з корупційними правопорушеннями є потреба у ґрунтовному дослідженні питань протидії їм засобами адміністративного права.

На необхідності побудови в країні дієвого антикорупційного механізму наголошується й С. А. Буткевичем, який підкреслює, що для більш ефективного забезпечення захисту громадян від корупційних посягань, потрібна подальша розбудова системи антикорупційних заходів [3, 92].

Визначальними заходами попередження адміністративних корупційних правопорушень є сумлінне декларування службовцями своїх доходів, та діяльність інституту врегулювання конфлікту інтересів на державній службі. Установлення такого обов'язку декларування доходів, з точки зору Ю. А. Дорогової, Є. Г. Лоткової, у той же час, має на меті перешкодити зайняттю державним службовцям підприємницькою та іншою, несумісною з державною службою діяльністю. Держава зобов'язана знати про доходи своїх чиновників. У багатьох країнах Європи на законодавчому рівні запроваджено обов'язкове декларування подарунків особами, які обіймають політичні посади, а в деяких державах – усіма публічними службовцями. Наприклад, у Польщі обов'язковість

декларування подарунків передбачена для осіб, які обіймають посади політичні й місцеві виборні; у Великобританії, Іспанії й Німеччині – для членів уряду та осіб, які обіймають політичні посади. За порушення такої норми у Великобританії суд може позбавити особу права впродовж п'яти років бути обраним або призначеним на будь-яку публічну посаду. При повторному скоєнні подібного правопорушення суд може в якості додаткового покарання визнати його взагалі неієздатним обіймати публічну посаду, а продовж п'яти років заборонити йому реєструватися в якості виборця або голосувати в виборах до парламенту або в іншу публічну організацію. При засудженні чиновника або службовця по найму якої-небудь публічної організації суд може позбавити його права на компенсацію або пенсію, які належали б йому згідно з законом, натомість в Україні за ч. 1 ст. 172-3 Пропозиція або надання службовій особі неправомірної вигоди таке порушення карається лише штрафом від 50 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [4, 229]. Звільнення особи з посади є заходом, який запобігає вчиненню корупційних правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами, але не завжди він має під собою раціональне зерно, оскільки можливо застосувати до особи тимчасове припинення її службових повноважень на певний термін, а не звільнення з посади, що призведе до втрати кваліфікованого працівника.

Герасименко Є.С. вважає, що адміністративна відповідальність пов'язана лише із реалізацією адміністративних стягнень. Інші ж заходи адміністративного примусу – заходи адміністративного попередження (які застосовуються не в зв'язку з протиправною дією) або адміністративного припинення (що застосовуються хоча і в зв'язку з правопорушенням, але до вирішення справи по суті) – не є застосуванням адміністративної відповідальності, оскільки при їх застосуванні відсутня основна мета відповідальності – покарання правопорушника, не відбувається кваліфікація діяння та не встановлюється винність особи, до якої ці заходи застосовуються [5, 5]. Адміністративна відповідальність знаходить свій вираз у застосуванні адміністративних стягнень. Відповідно до Закону України «Про боротьбу з корупцією», до осіб, які вчинили корупційні діяння можуть застосовуватися такі види стягнень, як адміністративний штраф та заборона займати посади в державних органах та їх апаратів або заборона балотуватися у депутати або на виборні посади в державні органи. Важко не зазначити, що така санкція не реалізується через низький професійний рівень співробітників правоохоронних органів, значна кількість справ закривалася у зв'язку з перебігом термінів давності притягнення до адміністративної відповідальності. Причиною цього було невинуватне зволікання зі збором матеріалів, несвоєчасне направлення матеріалів до суду і таке інше, тому вважаємо доцільним ввести великі штрафи, розмір яких не обмежений законом та зацентувати увагу на підвищення рівня професійності компетентних органів.

Адміністративна відповідальність за вчинення корупційних правопорушень у сучасних умовах відіграє важливу роль у системі заходів, спрямованих на запобігання і протидію корупції в Україні, але аналіз застосування судами норм гл. 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення» КУпАП свідчить про те, що деякими суддями приймаються рішення щодо передачі матеріалів про адміністративні правопорушення на розгляд громадської організації або трудового колективу (ст. 21 КУпАП) чи звільнення від адміністративної відповідальності через малозначність правопорушення (ст. 22 КУпАП). Така практика нівелює основні завдання Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» та призводить до порушення вимог ст. 22 цього Закону щодо звільнення правопорушників із займаних посад, тому система адміністративних стягнень, закріплена чинним законодавством, потребує доповнення ще одним видом

адміністративного стягнення – звільнення з посади, заборона займати посади державного службовця та введення більш великих адміністративних стягнень.

Література:

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки Верховна Рада України; Закон, Стратегія від 14.10.2014 № 1699-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
 2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 7 квітня 2011 року № 3207-VI [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 41. – С. 414.
 3. Буткевич, С. А. Відмивання грошей і корупція: актуальні проблеми протидії та шляхи їх вирішення [Текст] / С. А. Буткевич // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 2. – С. 88–97.
 4. Клімова, С.М. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. [Текст] / С.М.Клімова, Т.В. Ковальова, М.О. Тучак . – Х: Вид-во ХарПІ «Магістр», 2012. – 229 с.
 5. Герасименко, Є. С. Питання реформування інституту адміністративної відповідальності [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Є. С. Герасименко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 21 с.
-

Чорна В. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу*

Пітулько О. О.
студент факультету № 2

Національна академія внутрішніх справ України
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Система державного управління та організація державного апарату, що дісталась Україні у спадок від радянських часів, не відповідала вимогам часу та новим політичним реаліям. Саме тому впродовж 25 років постійно змінюється структура та функції органів публічної влади на всіх її рівнях. Ринкова економіка та розвиток громадянського суспільства вимагали перетворення бюрократичного апарату на ефективну систему урядування, що слугуватиме людям. У зв'язку з цим постала необхідність переосмислення призначення держави та публічної служби.

Закономірно, що одним із стратегічних завдань адміністративної реформи було визначено запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних послуг. Відповідним чином має змінитись і діяльність публічних службовців у нових умовах. Визначальним критерієм для таких змін є впровадження в дія-

льність службовців України європейських стандартів обслуговування громадян та професійного обслуговування політичного керівництва держави. Наразі маємо на увазі, що на службовців мають бути покладені завдання щодо ефективного виконання функцій аналізу політики, забезпечення її реалізації, в тому числі розробку проектів нормативних актів, управління публічними фінансами, а також щоденне адміністративне обслуговування приватних осіб [3].

Публічна служба як поняття соціальне застосовується для визначення характеру і способу діяльності людей, що відображає факт суспільного розподілу праці. Публічна служба органічно пов'язана з державою та органами місцевого самоврядування, їх місцем і роллю в житті суспільства. В діяльності службовців публічної служби знаходять своє реальне втілення завдання і функції держави.

Багатофункціональність держави визначає внутрішню диференціацію публічної служби. Двома основними видами публічної служби є служба в органах державної влади (державна служба) та служба в органах місцевого самоврядування (муніципальна служба).

Робота апарату публічної служби будується головним чином на засадах принципу професіоналізму, який найбільшою мірою відображує складний та динамічний управлінський процес. У теоретичному розумінні поняття публічного службовця та державного службовця вживаються як синоніми. Однак, якщо поняття державного службовця визначено на законодавчому рівні, то поняття публічного службовця відсутнє. Так, відповідно до Закону України «Про державну службу» державний службовець – це громадянин України, який обіймає державну посаду в державному органі, органі влади Автономної Республіки Крим або їх апараті, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету, крім випадків, визначених законом, та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з реалізацією завдань та виконанням функцій державного органу або органу влади Автономної Республіки Крим щодо: підготовки пропозицій стосовно формування державної політики у відповідній сфері; розроблення, експертизи та/або редагування проектів нормативно-правових актів; надання адміністративних послуг; здійснення державного нагляду (контролю); управління державним майном або майном, що належить Автономній Республіці Крим, державними корпоративними правами; управління персоналом державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим або їх апарату; реалізації інших повноважень відповідного органу.

Право на державну службу мають громадяни України незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової і національної приналежності, статі, політичних поглядів, релігійних переконань, місця проживання, які одержали відповідну освіту і професійну підготовку та пройшли у встановленому порядку конкурсний відбір, або за іншою процедурою, передбаченою Кабінетом Міністрів України.

Первинним структурним елементом публічної служби є посада, яка містить частку компетенції відповідних органів, вона невідривна від його структури і, в той самий час, має за свою мету організацією особового складу органу – службовців публічної служби. Закон визначає, що посада – це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень. Посада є невід'ємним компонентом служби як юридичного інституту, оскільки кожний громадянин, що вступив на державну службу, обіймає посаду, котра характеризує рід трудової діяльності. Посади державної служби в державних органах поділяються на категорії залежно від порядку

призначення, характеру та обсягу повноважень і необхідних для їх виконання кваліфікації та професійної компетентності державних службовців.

Законом України «Про державну службу» встановлюються такі категорії посад державної служби:

1) категорія «А» (вищий корпус державної служби) – посади: державного секретаря Кабінету Міністрів України та його заступників, державних секретарів міністерств; керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників; керівників апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів та їх заступників, керівників секретаріатів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та їх заступників, Голови Державної судової адміністрації України та його заступників; голів місцевих державних адміністрацій; керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України;

2) категорія «Б» – посади: керівників структурних підрозділів Секретаріату Кабінету Міністрів України та їх заступників; керівників структурних підрозділів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, їх заступників, керівників територіальних органів цих державних органів та їх структурних підрозділів, їх заступників; заступників голів місцевих державних адміністрацій; керівників апаратів апеляційних та місцевих судів, керівників структурних підрозділів апаратів судів, їх заступників; заступників керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України;

3) категорія «В» – інші посади державної служби, не віднесені до категорій «А» і «Б» [2].

Прийняття на державну службу, просування по службі державних службовців, вирішення інших питань, пов'язаних із службою, здійснюються з урахуванням категорій посад державної служби та рангів державних службовців як виду спеціальних звань, що їм присвоюються.

Ранги державних службовців є видом спеціальних звань.

Встановлюється дев'ять рангів державних службовців. Порядок присвоєння рангів державних службовців та співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями визначаються Кабінетом Міністрів України.

Співвідношення між рангами державних службовців і рангами посадових осіб місцевого самоврядування, військовими званнями, дипломатичними рангами та іншими спеціальними званнями встановлюється для випадків призначення осіб, яким присвоєно такі спеціальні звання, на посади державних службовців, на яких може бути присвоєно нижчий ранг. У такому разі особі присвоюється ранг державного службовця на рівні рангу, який вона мала відповідно до спеціальних законів.

Присвоюються такі ранги: державним службовцям, які займають посади державної служби категорії «А», – 1, 2, 3 ранг; державним службовцям, які займають посади державної служби категорії «Б», – 3, 4, 5, 6 ранг; державним службовцям, які займають посади державної служби категорії «В», – 6, 7, 8, 9 ранг.

Ранги державним службовцям присвоює суб'єкт призначення, крім випадків, передбачених законом. Ранги державних службовців присвоюються одночасно з призначенням на посаду державної служби, а в разі встановлення випробування – після закінчення його строку. Державному службовцю, який вперше призначається на посаду державної служби, присвоюється найнижчий ранг у межах відповідної категорії посад. Чер-

говий ранг у межах відповідної категорії посад присвоюється державному службовцю через кожні три роки з урахуванням результатів оцінювання його службової діяльності.

Література:

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
 2. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради, 2016. – № 4. – Ст. 43.
 3. Курс адміністративного права України : підруч. / [В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко]. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – Київ : Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.
 4. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 47. – Ст. 256.
-

Ничитайло І. М.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри національної безпеки*

Шкуратенюк О. В.
студент

Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Серед заходів забезпечення інформаційної безпеки важливе місце займають правові заходи, зокрема, адміністративно-правові заходи. Одним із актуальних напрямів реформування українського адміністративного права є модернізація відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері. Питаннями правового регулювання обігу інформації та відповідальності за правопорушення у вказаній сфері займалися такі науковці, як, Арістова І.В., Благодарний А.М., Марущак А.І., Кормич Б.А., Кохановська О.В., Макаренко В.В., Романенко І.В., Тихомиров О.О. та інші. Але питання вдосконалення відповідальності за правопорушення у сфері інформаційної безпеки, на нашу думку, ще не дістали належної уваги, хоча останнім часом набувають все більшої актуальності. Так, відповідно до повідомлення Прес-центру СБ України від 6 лютого 2017 року, співробітники СБ України вилучили комплекс спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, встановлений в одному з громадських закладів Краматорська. Під час санкціонованого обшуку правоохоронці виявили у приміщенні приховані відеореєстратори. За інформацією спецслужби, спеціальна техніка у закладі, який відвідують військовослужбовці сил антитерористичної операції, встановлена співниками терористичної організації «ДНР» для передачі даних бойовикам [1].

У КУпАП, за нашим підрахунком, існує більше 20 статей, що мають безпосереднє відношення до сфери інформаційної безпеки, при цьому, кількість правопорушень значно перевищує кількість статей. Так, наприклад, лише ч. 1 ст. 212-2 КУпАП («Порушення законодавства про державну таємницю») містить дев'ять пунктів, більшість з яких встановлюють відповідальність за декілька різних адміністративних правопорушень у сфері інформаційної безпеки.

Існують різні класифікації правопорушень у сфері інформаційної безпеки, але, на нашу думку, однією з найбільш вдалих є класифікація, відповідно до якої вказані правопорушення поділяються на три групи, що пов'язані: а) з посяганням на інформацію; б) з розповсюдженням інформації, що завдає шкоди; в) правопорушення, пов'язані з посяганням на право громадян та інших суб'єктів на доступ до відкритої інформації [2, с. 89]. Вважаємо за доцільне подібним чином класифікувати адміністративні правопорушення у сфері інформаційної безпеки.

Відразу зазначимо, що ця класифікація, як і переважна більшість інших наукових класифікацій, є певною мірою умовною та дискусійною.

Проаналізувавши зміст КУпАП, до першого пункту класифікації (правопорушення, пов'язані із посяганням на інформацію) можна віднести правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 92-1; ч. 2 ст. 163-5; ч. 1 ст. 195-5; п. 1 ч. 1 ст. 212-2; п. 4 ч. 1 ст. 212-2; п. 5 ч. 1 ст. 212-2; п. 6 ч. 1 ст. 212-2; п. 7 ч. 1 ст. 212-2; п. 8 ч. 1 ст. 212-2; п. 9 ч. 1 ст. 212-2; ч. 1 ст. 212-5; ч. 1 ст. 212-6; ч. 3 ст. 212-6; ч. 4 ст. 212-6; ч. 5 ст. 212-6; ч. 6 ст. 212-6 КУпАП.

До другого пункту класифікації – розповсюдження інформації, що завдає шкоди, можна віднести правопорушення, відповідальність за вчинення яких встановлена ч. 5 ст. 96; ч. 1 ст. 148-3; ч. 2 ст. 164-3; ч. 3 ст. 164-3; ч. 2 ст. 166-9; ч. 1 ст. 173-1; ч. 1 ст. 185-7 КУпАП.

До третього пункту класифікації – правопорушення, пов'язані з посяганням на право громадян та інших суб'єктів на доступ до відкритої інформації, або на право оприлюднення відкритої інформації, можна віднести правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 53-2; ч. 1 ст. 82-3; п. 3 ч. 1 ст. 83-1; ч. 1 ст. 91-3; ч. 1 ст. 91-4; ч. 1 ст. 92-1; ч. 1 ст. 163-5; ч. 1 ст. 166-4; ч. 5 ст. 166-6; ч. 1 ст. 166-9; ч. 1 ст. 186-3; п. 2 ч. 1 ст. 212-2; п. 3 ч. 1 ст. 212-2; ч. 2 ст. 212-3; п. 2 ч. 1 ст. 212-4; ч. 1 ст. 212-11 КУпАП.

На нашу думку, законодавцю слід об'єднати всі вказані правопорушення у одному розділі, подібно до того, як це зроблено у КУпАП відносно інших правопорушень, наприклад, правопорушень, що посягають на власність (глава 6 КУпАП).

Окремого розгляду потребує питання адміністративної відповідальності юридичних осіб за вчинення правопорушень в інформаційній сфері. Насамперед слід зазначити, що у науковій літературі широко дискутується питання про адміністративну відповідальність юридичних осіб. Аналіз відповідних статей чинного КУпАП дозволяє дійти висновку, що суб'єктом адміністративного правопорушення визнається лише фізична особа. Але останнім часом у законодавстві з'явилося чимало норм, які передбачають накладення стягнень на юридичних осіб, зокрема за правопорушення в інформаційній сфері. Так, наприклад, згідно з ч. 6 ст. 20 Закону України «Про державну таємницю» дозвіл на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, може бути скасовано Службою безпеки України на підставі акта проведеної нею перевірки, висновки якого містять дані про недодержання органом державної влади, органом місцевого самоврядування, підприємством, установою, організацією умов, передбачених статтею 20 Закону України «Про державну таємницю» [4].

Законодавство про адміністративну відповідальність юридичних осіб в Україні на сьогодні недостатньо розроблене. Загальні положення і принципи стосовно адміністра-

тивної відповідальності юридичних осіб у нормативних актах майже повністю відсутні. Механізм притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності майже не врегульований. Немає системності й у видах санкцій, що застосовуються до юридичних осіб. В деяких випадках юридичні особи несуть відповідальність нарівні з фізичними особами [5, с. 175].

За вчинення адміністративного правопорушення у сфері інформаційної безпеки на фізичних осіб найчастіше накладається штраф. На нашу думку, цей вид адміністративного стягнення також варто застосовувати і до юридичних осіб – порушників законодавства про інформацію.

Враховуючи викладене, для створення логічно завершеного, ефективного правового регламентування адміністративної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері, насамперед, необхідно передбачити у чинному КУпАП розділ, який би містив правопорушення у сфері обігу інформації, а також закріпити у чинному КУпАП (або у новому Кодексі України про адміністративні проступки) норму, яка б передбачала адміністративну відповідальності юридичних осіб за вчинення правопорушень в інформаційній сфері.

Література:

1. СБУ вилучила комплекс негласного отримання інформації у Краматорську [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21>.
 2. Інформаційна безпека держави: підручник / [В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Д.С. Мельник та ін.]; в 2 т. – Т. 2. / за заг. ред. В.В. Остроухова – К.: ДНУ «Книжкова палата України», 2016. – 328 с.
 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР України. – 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.
 4. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855–12 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст.93.
 5. Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Паращук, О.В. Дьяченко та ін. / За ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
-

Благодарний А. М.
докторант відділу аспірантури і докторантури

Шкуратенюк О. В.
студент

Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ НА СТАДІЇ ПОРУШЕННЯ СПРАВИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОСТУПОК

З огляду на розбудову в Україні правової держави та громадянського суспільства актуалізуються питання нормативного регулювання адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державної влади, зокрема діяльності посадових осіб правоохоронних органів.

Питання правового регулювання діяльності посадових осіб правоохоронних органів щодо провадження в справах про адміністративні проступки порушували такі науковці, як Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, С.М. Гусаров, Р.А. Калюжний, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.В. Макаренко, М.І. Мельник, О.В. Терещук та інші. Але, хоча зазначене провадження є одним із найбільш врегульованих видів адміністративно-юрисдикційних проваджень, під час його здійснення виникають певні теоретичні та практичні питання щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, а також застосування заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Починаючи розгляд проблемних питань провадження в справах про адміністративні правопорушення, слід зазначити, що адміністративно-процесуальне законодавство не має спеціальної норми, в якій в концентрованому вигляді були б відображені приводи та підстави порушення справи про адміністративний проступок. Найчастіше приводами до порушення адміністративної справи виступають:

– заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб, представників влади, громадськості, громадян (свідків, потерпілих, інших зацікавлених осіб);

– повідомлення, опубліковані в пресі та інших засобах масової інформації;

– безпосереднє виявлення ознак правопорушення уповноваженою особою [1, с. 348; 2, с. 230]. Досліджуючи такий привід порушення справи про адміністративний проступок, як заяву або повідомлення фізичних або юридичних осіб, слід зазначити, що КУпАП не містить норми, яка б зобов'язувала компетентний орган прийняти заяву чи повідомлення про вчинений адміністративний проступок.

Практика діяльності правоохоронних органів знає випадки, коли повідомлення і заяви не приймалися посадовими особами органів адміністративної юрисдикції [3, с. 93]. Тому вважаємо, що до КУпАП слід внести зміни, які б закріпили обов'язок уповноваженої особи органу адміністративної юрисдикції або особи, уповноваженої складати протокол про адміністративне правопорушення, прийняти заяву або повідомлення про адміністративне правопорушення.

Вчені-адміністративісти зазначають, що чинним законодавством не врегульований порядок призначення експертизи; у КУпАП відсутня норма, яка б визначала термін «ви-

сновок експерта»; невідоме найменування і форма документу про доручення проведення експертизи: лист чи постанова органу (посадової особи); не встановлений порядок оплати винагороди особі, яка провадить експертизу; не визначені також випадки обов'язкового призначення експертизи і цілий ряд інших питань, які вирішуються на практиці неоднозначно [4, с. 90]. Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне закріпити в КУпАП порядок проведення експертизи подібний до порядку проведення експертизи, передбаченому кримінально-процесуальним законодавством.

Слід зазначити, що КУпАП не передбачає терміну, протягом якого після вчинення адміністративного проступку складається протокол про адміністративне правопорушення – основний документ, що фіксує факт порушення адміністративної справи. Такий стан речей, звісно, не узгоджується з короткочасним терміном притягнення до адміністративної відповідальності.

На думку багатьох юристів, протокол повинен бути складений безпосередньо після збору доказів факту вчинення адміністративного правопорушення [3, с. 110]. Зволікання із складанням протоколу можуть призвести до того, що буде важко зібрати докази у справі.

Продовжуючи розгляд питань провадження в справах про адміністративні правопорушення, варто зазначити, що КУпАП недостатньо категорично вимагає від уповноваженої посадової особи складання протоколу у випадку виявлення ознак адміністративного проступку, його положення свідчать скоріше про право, а не про обов'язок уповноваженої посадової особи складати протокол про адміністративне правопорушення [5, с. 69].

Вважаємо, що у КУпАП слід закріпити норму, яка б передбачала саме обов'язок посадової особи складати протокол про адміністративне правопорушення у випадку виявлення ознак адміністративного проступку.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що правове регулювання адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів, зокрема, провадження в справах про адміністративні правопорушення потребує подальшого вивчення та вдосконалення. Насамперед, слід більш чітко регламентувати порядок виклику та опитування свідків правопорушення, порядок проведення експертизи, а також закріпити у КУпАП обов'язок уповноважених посадових осіб складати протоколи про адміністративні правопорушення.

Література:

1. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.
 2. Васильев А.С. Административное право Украины (общая часть): Учебное пособие. – Харьков: Одиссей, 2001. – 288 с.
 3. Благодарний А.М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю: Монографія. – К.: Вид-во НА СБ України, 2008. – 180 с.
 4. Ващенко С.В., Поліщук В.Г. Адміністративна відповідальність: Навчальний посібник. – Запоріжжя: Юридичний інститут МВС України, 2001. – 142 с.
 5. Благодарний А.М. Деякі проблеми нового антикорупційного законодавства України // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 12. – С. 66–71.
-

Яковенко Т. М.
студентка V курсу

Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Київська область, Україна

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ НАУКИ

Фінансові ресурси, які в період функціонування на території України планової економіки належали виключно до публічних фондів, знабуттям незалежності змінили свою правову та економічну природу. Приватна власність та ринкова економіка сприяли розвитку в державі нових економічних правовідносин. Основним джерелом формування публічних фондів коштів стали фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання. Фінансові установи на цьому етапі опосередковують рух централізованих та децентралізованих фінансових активів. Проте держава як була, так і залишається основним суб'єктом фінансово-правових відносин. Фінансове законодавство, забезпечене силою державного примусу, окреслює правові основи функціонування фінансової системи держави.

Метою дослідження є аналіз фінансово-правових відносин, які виникають на ринку фінансових послуг, оскільки найважливіші аспекти формування та розвитку ринку фінансових послуг як цілісної системи не отримали належного висвітлення в науковій літературі, а сам ринок розглядається фрагментарно у світлі банківського, страхового та інвестиційного сегментів.

Проблематика фінансово-правового регулювання ринку фінансових послуг широко обговорюється у науковій літературі. Зокрема, вона знайшла відображення у працях О. А. Данильчука, П. Т. Геги, М. І. Савлука, В. П. Ходеківської, М. М. Агаркова, А. Б. Альтшуллера, М. І. Брагінського, В. П. Грибанова, Л. Г. Єфимової, Р. Давида, К. Цвайгерта, Дж. Гольда, Ф. Вуда, Ф. Канна, Г. Бермана, Дж. Фридланда, Р. Циммерманна, І. Шихата та ін.

Досліджуване поняття є одним з елементів множини правових явищ, і законодавець зробив спробу регламентувати діяльність на ринку фінансових послуг одним нормативно-правовим актом – Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», у якому зазначено, що ринок фінансових послуг – це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать банківські, страхові, інвестиційні послуги, операції з цінними паперами та інші, що забезпечують обіг фінансових активів.

На нашу думку, ринок фінансових послуг – це сукупність відносин продавець – покупець, здійснюваних через фінансову послугу як сферу господарської діяльності, де фінансові послуги спочатку виробляються для обміну або купівлі-продажу.

Для визначення ринку фінансових послуг не обхідно спочатку уточнити межі фінансового ринку. Фінансовим правовідносинам, що регулюються фінансово-правовими нормами, властиві специфічні особливості, які завжди виокремлювали їх із багатьох інших видів відносин, що також мають грошовий характер [1, 324]. Проте зміни у соціально-економічному устрої зумовили формування системи господарських правовідносин, які стали предметом правового регулювання окремої галузі права. Суспільні відносини в сфері діяльності фінансових установ, здійснення розрахунків, страхування, фінансово-

го лізингу, кредитування опинилися на межі правового впливу двох галузей. Саме тому на нинішньому етапі необхідно розмежувати предмет правового регулювання.

В. Нагребельний зазначає: «Фінансовим правом регулюються тільки організаційно-майнові (організаційно-грошові) відносини, що випливають з владної діяльності держави в особі уповноважених державою органів з приводу створення, розподілу і використання нею фондів коштів. У цих відносинах завжди проявляється владно-організуюча роль держави в розподілі і перерозподілі внутрішнього валового продукту і національного доходу, оскільки ці відносини мають владно-майновий (грошовий) характер» [2, 32].

Майновий (грошовий) елемент фінансових правовідносин часто стає причиною того, що окремі науковці схильні відносити їх до диспозитивних. На цьому наголошує М. Кучерявенко: «...слід звернути увагу саме на нерозривність відносин влади і специфічних майнових відносин, регулювання яких здійснюється як єдине ціле. Показовим щодо цього є порівняння з адміністративними і цивільними правовідносинами. Саме у них часто розмивають, змішують фінансово-правові відносини, але розмежування цих галузей і має будуватися на позиціях владно-майнового характеру фінансово-правових відносин (адміністративні правовідносини – владні; цивільні – майнові; фінансові правовідносини – владномайнові)» [3, 33].

Говорячи про ринок фінансових послуг як складову фінансової системи держави необхідно визначити його роль у її функціонуванні та співвідношення з іншими її складовими елементами.

Фінансова система держави стала об'єктом дослідження багатьох науковців: економістів, фінансистів, політологів, юристів; саме тому позиції вчених щодо її структури різні, а часто і діаметрально протилежні. М. Кучерявенко розглядає фінансову систему як таку, що включає наступні ланки: 1) бюджетна система; 2) кредитна система; 3) обов'язкове державне страхування; 4) фінанси підприємств [4, 10–11].

Позиція Л. Воронової окреслює фінансову систему держави, як цілісний об'єкт наукового дослідження. Науковець реабілітує велику групу суспільних відносин, яка залишалася поза увагою представників фінансової науки протягом багатьох років. Домінуюча роль держави в особі уповноважених органів державної влади, характерна для радянського періоду розвитку фінансової науки, відсутність приватної власності, а також нормативістський підхід до правової науки призвели до нівелювання ролі фінансів суб'єктів господарювання, а також домогосподарств у механізмі фінансової системи держави. Адже саме громадяни – підприємці та інші господарюючі суб'єкти, які сплачують податки, зумовлюють зростання ВВП, збагачують дохідну частину бюджету. Зважаючи на вищезгадане, можна, на нашу думку, визначити **фінансову систему** як сукупність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних фінансових інституцій, які на підставі діючого законодавства дають змогу регулювати на макро- й мікрорівні сукупність потоків коштів і забезпечують функціонування економіки та процес створення ВВП. Отже, ринок фінансових послуг належить до структури фінансової системи України і, відповідно, є об'єктом наукового дослідження фінансового права.

Основна функція ринку фінансових послуг – організаційна, адже ринок – це найбільш прийнятне середовище для взаємодії фінансових посередників та клієнтів, яке гарантує захист майнових прав осіб. О. Василик визначає ринок фінансових послуг як «механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інститутами» [5, 335]. Отже, бюджетні та податкові право-

відносини на ринку фінансових послуг становлять не від'ємну складову об'єктом наукового дослідження фінансово-правової науки.

У підручнику «Вступ до банківської справи» М. Савлук визначає ринок фінансових послуг як сферу діяльності банків. На думку автора, ринок фінансових послуг – це «механізм перерозподілу грошових коштів між секторами і суб'єктами економіки та збалансування окремих грошових потоків і грошового ринку в цілому, до якого входить ринок грошей і ринок капіталів (фінансовий). До ринку грошей віднесено ринки короткострокових позичок і короткострокових фінансових активів та валютний ринок, а до ринку капіталів (фінансового) – ринки цінних паперів та середньо- і довгострокових банківських позичок» [6, 60]. Таким чином, ринок фінансових послуг визначають як ринок капіталів.

Тому не слід ігнорувати організаційно-правовий аспект, в якому **ринок фінансових послуг** – це сукупність імперативних правовідносин у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ органами державної влади та місцевого самоврядування, з метою забезпечення належних умов для здійснення фінансових операцій, отримання прибутку, захисту майнових інтересів вкладників та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Аналіз даної теми дає підстави зробити висновок про економічний зміст відносин на ринку фінансових послуг. Проте ринок фінансових послуг має під собою підґрунтя товарно-грошових відносин, які врегульовуються нормами і законами, що у своїй сукупності формують окрему галузь права – фінансове право.

Література:

1. Воронова Л. К. До дискусійних питань щодо предмета і методу фінансового права / Л. К. Воронова // Вісник Академії правових наук України – 3б. наук. праць. – № 2. – Харків, 2003. – С. 313-324.
 2. Нагребельний В. П. Фінансове право України. Загальна частина : навч. посіб. / В. П. Нагребельний, В. Д. Чернадчук, В. В. Сухонос ; за заг. ред. членакор. АпрН України В. П. Нагребельного. – Суми : Університетська книга, 2004. – 320 с.
 3. Кучерявенко М. До питання про систему фінансового права. / М. Кучерявенко // Право України. – 2003. – № 4. – С. 33-37.
 4. Воронова Л. К. Финансовое право : учеб. пособ. / Л. К. Воронова, Н. П. Кучерявенко – Х. : Легас, 2003. – 360 с.
 5. Василик О. Д. Теорія фінансів : підруч. / О. Д. Василик. – К. : НІОС. – 2000. – 416 с.
 6. Вступ до банківської справи / відп. ред. М. І. Савлук. – К. : Лібра, 1998. – 344 с.
-

НАПРЯМ 6. ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бондаренко О. М.
докторант

Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна

УПРАВЛІНСЬКИЙ ВЕКТОР ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКА

Зміни, що відбуваються в країні, комплексне реформування правоохоронних органів, проведення судово-правової реформи, інтеграція та узгодження національного законодавства до стандартів ЄС, потребують від Генеральної прокуратури України змін у стратегії та тактиці управління як всією системою, так і кожним окремим підрозділом. Вивчення досвіду відбору та підготовки керівного складу органів прокуратури України вказує на протиріччя у розв'язанні цієї проблеми, її слабку пристосованість до вимог сучасної практики, недоліки методичного, організаційно-правового та кадрового забезпечення.

На думку, О.М. Омарова, «керівник – «це не та особистість, що повна нарочитої суворості та показової солідності, не та людина, котра вміє красиво говорити з трибуни, а та, котра володіє організаторським талантом і щедро наділена суто людськими душевними якостями. Такий керівник здатний виявляти найбільш добродійним чином на всіх стадіях процесу управління, в усій управлінській діяльності» [1, с. 8]. Саме такі обставини потрібно враховувати вищестоящим керівникам прокуратури при вивченні перспективи призначення управлінця нижчої ланки на вищу.

Досвідченому керівнику вищої ланки, слід продовжувати вивчення вже призначеного керівника на управлінську посаду, оскільки, скориставшись «іммунітетом» менеджера, останній перестає проявляти ініціативу в роботі та сумлінне виконання професійних обов'язків. Наразі, прокурори областей не завжди дають принципову оцінку тим керівникам, які після призначення на наступний термін повноважень перестали виявляти ініціативу та сумлінність у виконанні своїх посадових обов'язків. Останнє, О.В. Червякова, пов'язує з проблемою відсутності ґрунтовної підготовки висококваліфікованих фахівців – управлінців вищою школою [2, с. 8], що цілком нами підтримується стосовно органів прокуратури України.

Таку підготовку треба оптимізувати саме в Національній академії прокуратури України, а саме шляхом посилення в ній психологічного компоненту прокурорського менеджменту, як критерію ефективного прийняття і реалізації управлінського рішення майбутнього керівника. Методика навчання майбутнього керівника в Національній академії прокуратури України повинна передбачати поєднання загальної, базової та спеціальної (конкретно-прикладної) психологічної підготовки. Під загальною підготовкою розуміється рівень знань, умінь та навичок, особистісних характеристик, набутих в період здобуття середньої освіти, до того як сформувалася професійна визначеність та мотивація до майбутнього виду професійної діяльності [3, с. 12]. У свою чергу базова під-

готовка являє собою єдність фундаментальної та загальногуманітарної підготовки, що реалізується у відповідно до спеціальності і вимогами відповідної державної кваліфікаційної характеристики та здійснюється в процесі навчання у вищих правоохоронних навчальних закладах. Спеціальна (конкретно-прикладна) підготовка має передбачати набуття безпосередньої готовності прокурорських працівників до здійснення управлінських функцій і реалізуватися в процесі підвищення кваліфікації в НАПУ, а також в процесі безпосереднього виконання професійних обов'язків.

Як зазначає Н.М. Надюк, програма психологічної організації навчального процесу з підготовки майбутніх управлінців повинна складатися з низки етапів, які має проходити студент для формування здатності до прийняття управлінських рішень: 1) формування знань теоретичного типу; 2) розробка імітаційних моделей, в яких відображається специфіка майбутньої управлінської діяльності; 3) включення до навчального процесу модельних дій (тренінги, ігри, тести); 4) залучення студентів до ситуацій реального прийняття управлінських рішень; 5) забезпечення рефлексивного усвідомлення студентами набутих компетенцій, тобто розуміння технологій використання методів прийняття рішень; 6) формування індивідуального стилю прийняття управлінських рішень [4, с. 13].

Відтак, існує необхідність психологічної організації навчального процесу, яка полягає у використанні тренінгових, ігрових і тестових форм навчання з метою формування у студентів здатності до прийняття управлінських рішень [4, с. 81], що повинно мати місце і при підготовці майбутніх прокурорських працівників в Національній академії прокуратури України. Так, при вирішенні питання про призначення кандидата на керівну посаду в результаті психологічної оцінки визначається, чи здатний він, крім виконання своєї професійної діяльності, ефективно здійснювати управлінські функції тощо [40, с. 300].

У професійному відборі прокурорських працівників на посади вищого рівня, а також в оцінці успішності їх діяльності керівництвом і кадровими апаратами Генеральної прокуратури України повинна приділятися увага їх соціально-біографічним даним (містяться в особових справах) та рівню професійно-психологічної підготовки. Для цього слід проаналізувати організаційні та психологічні чинники, пов'язані з особистісно-професійним становленням працівника прокуратури та рівень його професійної підготовленості до виконання поставлених перед ним завдань.

При цьому, як слушно зауважив Є. Попович доцільно проводити анонімне опитування працівників, що знають кандидата на висунення по спільній роботі, з метою визначення їх оцінки його професійно важливих, насамперед організаційно-комунікативних якостей [6, с. 40]. На думку С.В. Кувакіна, для кожного рівня керівників необхідно розробити критерії, відповідно до яких будуть об'єктивно оцінюватися й результати їх роботи. «Такий підхід», як пише вчений, «дозволить визначити межі проведення ротатії керівних кадрів та її наслідки» [7, с. 11].

Водночас, на даному етапі розвитку органів прокуратури жодна із наявних моделей особистості керівника прокуратури не відображає дійсного стану речей і не дозволяє сформулювати вимоги до суб'єкта управління в органах (підрозділах) прокуратури України. Підтримуючи думку М.К. Якимчука, вважаємо, що питання управління в органах прокуратури України, слід також розглядати з урахуванням психологічних та педагогічних аспектів прокурорської діяльності [8, с. 90]. У цьому разі є доцільним створення комплексної професіограми керівника – органів прокуратури, що автоматично є професіографічним дослідженням діяльності прокурора, оскільки прокурор це і є керівник певного рівня прокуратури.

Варто зазначити, що психограма професійно успішних керівників органів прокуратури, сформульована на теоретичному рівні М.В. Крозом, і включає в себе п'ять блоків якостей – факторів професійної придатності: високий рівень соціалізації особистості прокурора, слідчого, керівника органів прокуратури; розвинені пізнавальні здібності; висока емоційно-вольова стійкість; розвинені комунікативні здібності; виражені організаторські здібності прокурорсько-слідчих працівників [9, с. 182]. Водночас, представлена вченим професіограма не відображає якісний показник окремих її блоків, окрім цього, залишений поза увагою виховний компонент у дослідженні професійних якостей, вирізняється давність проведених спостережень (1999 р.) та фрагментарний аналіз виявлених показників у конкретних формах управлінської діяльності органів прокуратури.

Література:

1. Омаров А. М. Руководитель : размышления о стиле управления / Омаров А. М. – М. : Прогрес, 1984. – 118 с.
 2. Червякова О. В. Організаційно-правові аспекти управління вищим навчальним закладом МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / О. В. Червякова. – Харків, 2002. – 16 с.
 3. Кобера А. В. Організаційно – психологічні детермінанти лідерства в органах внутрішніх справ України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / А. В. Кобера. – Київ, 2008. – 20 с.
 4. Надюк Н. М. Формування у майбутніх менеджерів здатності до прийняття управлінських рішень : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.10 / Надюк Наталя Миколаївна. – Київ, 2007. – 24 с.
 5. Якимчук М. К. Наукові засади управління в органах прокуратури України : [навч. посіб.] / Якимчук М. К. – [2-е вид., доп. та перероб.]. – Чернівці : Рута, 2002. – 392 с.
 6. Попович Є. Вимоги до керівника в системі управління діяльністю органів прокуратури / Є. Попович // Вісник прокуратури. – 2007. – № 10(76). – С. 35–40.
 7. Кувакін С. В. Організаційні форми управління органами внутрішніх справ : загальнотеоретичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / С. В. Кувакін. – Харків, 2001. – 18 с.
 8. Якимчук М. К. Проблеми управління в органах прокуратури України : теорія і практика : [монографія] / Якимчук М. К. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 440 с.
 9. Кроз М. В. Система психологической оценки прокурорских работников : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Кроз М. В. – Москва, 1999. – 225 с.
-

Занфірова Т. А.
*доктор юридичних наук,
професор кафедри трудового права
та права соціального забезпечення*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДЖЕРЕЛА ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Правові джерела свободи праці є специфічним об'єктом дослідження, що потребує детального аналізу їх правової сутності, оскільки в процесі дослідження цих джерел необхідно виходити з того, що свобода праці є міжгалузевим інститутом права та фундаментальним принципом сучасного трудового права України. Таким чином, з одного боку, джерелами свободи праці в Україні є джерела українського трудового права, а, з іншого боку – джерела права, в яких закріплюється ця свобода осіб мати право на працю (з певного віку та за певних обставин) і не бути примушеним до праці (стосується всіх осіб, незалежно від віку, гендерної приналежності, кольору шкіри, наявності особливих потреб тощо).

Стверджуючи, що не всі джерела трудового права можуть бути джерелами свободи праці, ми виходимо з того, що джерелами свободи праці є лише ті джерела трудового права, що прямо чи опосередковано регулюють питання свободи праці, тобто є правовими актами, що містять норми про працю, зайнятість й можливості володіння, розпорядження та користування правами на працю й зайнятість. У той же час, як вже зазначалось, норми правових актів про свободу праці є джерелами не лише для права на працю, а й для більшості інших інститутів та підінститутів цієї галузі права. Таким чином, особливість свободи праці та правових джерел, що регулюють цю свободу, полягає у тому, що вони спеціальні (стосуються тільки права на працю та права не бути зайнятим працею) і, у той же час, загальні для сучасного трудового права, що будується на принципі свободи праці.

Що стосується трудового договору як можливого джерела свободи праці, то, в першу чергу, необхідно погодитися з українським вченим Д.Р. Лещухом, який справедливо зазначає, що «з точки зору юридичного позитивізму індивідуальний правовий договір можна вважати формою трудового права, якщо він є способом вираження норм права, тобто має нормативний зміст, який відповідає волі та бажанню сторін. Об'єктивована в трудовому договорі норма повинна бути загальнообов'язковою правовою нормою; трудовий договір повинен бути договором нормативним». Крім іншого, вчений звертає увагу на те, що «трудовий договір не може бути формою вираження права, оскільки він має персоніфікований, індивідуальний характер» [1, с. 115, 116].

Що ж стосується судових прецедентів (головним чином, рішень Європейського суду з прав людини), рішень Конституційного Суду України та судових актів, що містять положення про скерування судової практики (узагальнюючі судову практику постанови Пленуму Верховного Суду України, узагальнення вищих судових органів), то такі в певній мірі можна вважати джерелами трудового права та джерелами свободи праці, коли вони прямо чи опосередковано стосуються питання свободи праці (особливо це стосується рішень Європейського суду з прав людини та рішень Конституційного Суду України).

Не зважаючи на те, що серед багатьох вчених існують думки про те, що визнання судових прецедентів в якості джерел трудового права мовби підриває принцип розподілу влади, на думку В.І. Попова, такі наукові підходи до цієї проблеми є вкрай помилковими, головним чином, виходячи з наступного: а) і законодавча, і виконавча, і судова влада в своїй діяльності керуються положеннями Основного Закону України – Конституцією; б) нормативні правові акти видаються не тільки законодавчими, але також і виконавчими органами; в) акти вищих судових органів не є актами правотворчості, а є саме актами правовиконання, інтерпретації та конкретизації продукту законотворчості; г) акти вищих судових органів обов'язкові, перш за все, для нижчих судів, які застосовують норми трудового права. Вплив цих актів на інших суб'єктів правотворчості, правореалізації та правозастосування є похідним від основної діяльності судів – здійснення правосуддя, тлумачення та застосування норм трудового права, а їх застосовують також і законодавчі, і виконавчі органи. Поділ влади, крім кордонів, має «прикордонну зону», в якій реалізуються не властиві тій чи іншій владі функції [2, с. 95]. Правовий продукт, що виробляється в цій «прикордонній зоні», є в окремих випадках також і важливим джерелом свободи праці, оскільки, суд, що є органом, який безпосередньо реалізує в частині захисту свободи праці осіб законодавство про працю, найбільш повно розуміє проблеми відповідного законодавства та питання практики реалізації, забезпечення й захисту розглядуваної свободи.

Отже, підводячи підсумок вищевикладеному, слід зауважити, що правові джерела свободи праці в нашій державі не обмежуються лише нормативно-правовими актами трудового права, а охоплюють акти діючого законодавства, що в тій чи іншій мірі стосуються питання реалізації особами свободи праці, а також закріплення, охорони та забезпечення цієї свободи. І хоча трудовий договір чи контракт на сьогоднішній день передчасно вважати нетиповим джерелом принципу свободи праці, слід визнати, що питання свободи праці в Україні врегульовується прецедентною практикою Європейського суду з прав людини, а саме тими судовими рішеннями, в яких Суд вирішував питання з приводу змісту чи реалізації, утвердження цієї свободи. Певним чином питання реалізації свободи праці уточняється постановами Верховного Суду України та узагальнюючою практикою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Відтак, узагальнюючи, система джерел принципу свободи праці виглядає наступним чином:

1. Основні джерела свободи праці в Україні. Цією групою правових джерел охоплюються нормативно-правові акти, що поширюють свою дію на усіх осіб, на яких поширюється принцип свободи праці в Україні, без уточнення певних особливостей правової суб'єктності осіб чи ситуацій, від яких залежить масштаб поширення свободи праці (Конституція України від 28 червня 1996 року, когентні універсальні стандарти та міжнародні договори про працю, які ратифіковані (затвердженні, прийняті) Україною у передбаченому порядку (чи до яких наша держава приєдналась); Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII; Закон України «Про зайнятість населення» від 05 липня 2012 року № 5067-VI).

2. Спеціальні джерела, що поширюються на усіх осіб, на яких поширюється принцип свободи праці в Україні, однак уточнюють окремі аспекти поширеності принципу свободи праці. Ця група правових джерел охоплює законодавчі та підзаконні акти, якими врегульовуються спеціальні правові режими чи умови, що виникають в державі (чи в окремому її регіоні, однак стосуються держави), впливають на закріплення, забезпечення, охорону свободи праці державою та можливість реалізації цієї свободи власниками

цієї свободи (Закон України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 року № 2694-ХІІ ; Закон України «Про відпустки» від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР; Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР; Закон України «Про професійний розвиток працівників» від 12 січня 2012 року № 4312-VI).

3. Спеціальні джерела, що поширюються на певних груп осіб, на яких поширюється принцип свободи праці в Україні, уточнюючи питання користування цими окремими групами осіб свободою праці. Ця група охоплює сукупність нормативно-правових актів, якими врегульовується питання поширеності свободи праці на окремих груп осіб (жінок, жінок-матерів, опікунів та піклувальників, неповнолітніх осіб, державних службовців, військовослужбовців, засуджених до обмеження чи позбавлення волі, осіб з особливими потребами тощо), спеціальні способи реалізації представниками цих груп осіб своєї свободи праці, а також спеціальні обов'язки держави та роботодавців щодо забезпечення, захисту та охорони свободи праці вказаних осіб (Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III; Наказ МОЗ України «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх» від 31 березня 1994 року № 46; Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV; Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 року; Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» 22 вересня 2011 року № 3773-VI; Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» 8 липня 2011 року № 3671-VI).

4. Джерела, що містять норми, якими на повноважні органи державної влади покладаються ті чи інші обов'язки, пов'язані із утвердженням, охороною і захистом свободи праці (наприклад, положення «Про Державну інспекцію України з питань праці», що затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 386/2011).

5. Джерела у формі прецедентної практики ЄСПЛ (та інших універсальних й регіональних судових та квазісудових міжнародних урядових організацій), рішень КСУ та узагальнюючої практики вищих судових органів. Незважаючи на той факт, що правова система України не розцінює судові рішення в якості джерел права, а прецедентна практика в нашій державі декларативно не використовується, слід визнати той факт, що судові прецеденти в Україні використовуються і є джерелами національного права, зважаючи на те, що рішення Міжнародного Суду ООН та рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) є обов'язковими для України, а національні органи влади мають враховувати ці прецеденти у своїй діяльності, зокрема, в своїй нормотворчій діяльності.

Література:

1. Лещух Д.Р. К вопросу о трудовом договоре в системе источников трудового права / Д.Р. Лещух // Вестн. Пермск. ун-та. – 2013. – Вып. 3 (21). – С. 114-121.

2. Попов В.И. Судебный прецедент как источник трудового права / В.И. Попов // Вестн. Челябинск. гос. ун-та. – 2001. – Вып. 2. – Т. 9. – С. 91-96.

ДО ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ У ТРУДОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

У сучасній Україні суттєвим недоліком правового регулювання забезпечення дисципліни праці є наявність лише двох заходів дисциплінарного стягнення: догани і звільнення. Перше є досить малоефективним і не спроможне оказати достатнього впливу на свідомість порушника трудової дисципліни. Звільнення ж навпаки є крайньою мірою, яке є не вигідним ні працівнику, ні роботодавцю. При такому стані речей очевидним є те, що система потребує впровадження у себе чогось середнього між першим і другим, що зможе зробити достатній вплив на працівника і при цьому не призведе до припинення трудових відносин. Ринкова економіка та капіталістичний устрій суспільства потребують удосконалення системи дисциплінарних стягнень. На нашу думку це можна зробити шляхом впровадження штрафу в цю систему.

Тяга того щоб відповісти на питання чому саме штраф є найбільш дієвим засобом впливу на працівника, слід з'ясувати, яку саме мету переслідує роботодавець притягуючи його до дисциплінарної відповідальності. В теорії юридичної відповідальності виділяють наступні цілі покарання: кара порушника, виправлення порушника, запобігання вчинення нових правопорушень як самим порушником, так і іншими суб'єктами. При застосуванні до працівника такого заходу відповідальності, як звільнення, цілі покарання не досягаються, тому що ігнорується мета виправлення працівника, оскільки трудові правовідносини припиняються. При застосуванні догани, фактично, не досягається жодної з цілей. На відміну від них шляхом застосування штрафу до працівника стає можливим досягти усіх цілей покарання.

Штраф як дисциплінарне стягнення існував в вітчизняному законодавстві ще за часів Російської імперії. Так, наприклад, норми про штраф можна знайти в Регламенті для суконних і каразейних фабрик від 1741 року. Відповідно до Регламенту, штраф можна було накладати за неналежний стан робочого місця та недотримання у чистоті засобів праці, брудний одяг, та інші порушення. Розмір штрафу визначався за розсудом фабриканта або призначеного ним наглядача. Пізніше, з розвитком фабрично-трудоного законодавства, застосування до робітників штрафних санкції було більш врегульовано та обмежено. Так, відповідно до «Правил про наймання робітників на фабрики, заводи і мануфактури» і «Особливих правил про взаємні стосунки фабрикантів і робітників» від 1886 року, штраф встановлювався як основний вид дисциплінарного стягнення, однак розмір штрафів був обмежений і надходження від них спрямовувалися в особливий штрафний капітал для видачі допомоги робітникам.[1, 397-399]

Після жовтневої революції, з приходом пролетаріату до влади, штрафи зникають з вітчизняного законодавства. Наприклад відповідно до статті 68 КЗпП 1918 року, ніякі інші, крім відрахувань за прогул, утримання і відрахування, в якій би формі та під яким би приводом вони ні вироблялися, безумовно не допускаються. [2] Відповідно до додатку до «Примірних Правил внутрішнього розпорядку для промислових підприємств» 1927 року, передбачається лише два види дисциплінарних стягнень – догана з оголошенням по цеху або заводу із сповіщенням фабзавкому та звільнення.[3] Однак таке ві-

дношення радянської влади до штрафу зумовлено тим, що при владі стояв саме робітничий клас, який прагнув закріпити свої інтереси на законодавчому рівні. Разом з тим, у кінці 70-х на початку 80-х років минулого століття великою кількістю нормативно-правових актів колишнього СРСР було передбачено багато інших правових заходів до порушників трудової дисципліни. Серед них можна назвати такі, як пониження кваліфікаційних розрядів за порушення технологічної дисципліни, невивплата доплат і надбавок за випуск бракованої продукції, позбавлення винагороди за результатами роботи за рік, позбавлення премій, передбачених системою оплати праці тощо. Отже, навіть і радянська влада була вимушена вдатися до більш впливових заходів забезпечення дисципліни праці, ніж догана і звільнення.

Слід зазначити, що у наш час штраф як дисциплінарне стягнення закріплений у трудовому законодавстві багатьох іноземних країн. Так у Естонії в законі «Про дисциплінарну відповідальність працівників» у статті 17 зазначається, що «роботодавець вправі накладати штраф розміром не більше десятикратного середнього денного заробітку працівника. Сума що накладаються в календарному році штрафів не повинна перевищувати двадцятикратного середнього денного заробітку працівника. Роботодавець вносить суму штрафу поруч із соціальним податком після виплати працівникові заробітної плати в соціальний податок. Порядок внесення суми штрафу в доходи державного бюджету встановлюється Урядом Республіки» [4]. Відповідно до статті 108 Трудового кодексу Польщі, за невиконання норм безпеки праці і здоров'я на роботі, або протипожежних норм, а також за залишення робочого місця під час роботи без поважної причини і за з'явлення на роботі в нетверезому стані роботодавець вправі застосовувати штраф до працівника. Сума одного штрафу не може перевищувати денної заробітної платні працівника, а сума усіх штрафів не повинна перевищувати десяти відсотків заробітної платні, що належить працівникові. Надходження від штрафів спрямовуються на покращення умов безпеки і здоров'я на роботі. Також працівнику надана гарантія від застосування неправомірних штрафів у вигляді можливості оскаржити таке стягнення до органу врегулювання трудових спорів або до суду (стаття 112 ТК Польщі). У випадку якщо суд визнає накладання штрафу неправомірним, роботодавець зобов'язаний відшкодувати працівнику суму, еквівалентну сумі штрафу [5]/

Отже, як висновок можна зазначити, що відсутність штрафу в системі дисциплінарних стягнень є пережитком радянської правової системи. Тому, на нашу думку, для вирішення окресленої проблеми потрібно впровадити штраф в систему дисциплінарних стягнень за порушення трудової дисципліни та розробити механізм його застосування з урахуванням досвіду більш розвинених Європейських країн. На нашу думку, це повинно виглядати наступним чином: по-перше, розмір одного штрафу не повинен перевищувати денної заробітної платні працівника, а сума усіх штрафів не повинна перевищувати десяти відсотків заробітної платні, що належить працівникові; по-друге, у разі, якщо працівник вважає неправомірним застосування до нього цього заходу дисциплінарного стягнення, то він має право оскаржити рішення роботодавця до суду, і у разі, якщо суд визнає накладання штрафу неправомірним, роботодавець зобов'язаний відшкодувати працівнику суму, еквівалентну сумі штрафу; по-третє, для того, щоб у працівника не виникало сумнівів щодо об'єктивності і неупередженості роботодавця при застосуванні до нього штрафу, надходження від штрафів повинні спрямовуватися у спеціальний штрафний фонд, який перебував би у розпорядженні трудового колективу і до якого роботодавець не мав би доступу.

Література:

1. Історія держави і права України [Текст] : у 2 т / за ред.: В. Я. Тацій, А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко. – К. : Вид. Дім «Ін Юре». Т. 1. – 2003. С. 500-501.
 2. Кодекс законів про працю 1918 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.hist.msu.ru/Labour/Law/kodex_18.htm.
 3. «Примірні Правила внутрішнього розпорядку для промислових підприємств» від 19.07.1927 р. №185 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lawru.info/dok/1927/07/19/n1201830.htm>.
 4. Закон Естонської Республіки «Про дисциплінарну відповідальність працівників» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://estonia.news-city.info/docs/systemsf/dok_jerreb.htm.
 5. Трудовий кодекс Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.regiopraca.pl/portal/prawo/ustawy/kodeks-pracy-2017-tekst-jednolity-kwiecien-2017>.
-

Новосельська І. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету*

Інститут управління, технологій і права
Київської державної академії водного транспорту
імені Петра Конашевича-Сагайдачного
м. Київ, Україна

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ПРАЦЮ

Інтеграція України в європейське та світове співтовариство в умовах глобалізації всіх сфер суспільних відносин потребує комплексного вирішення багатьох проблем, а відповідно й пошуку нових наукових і науково-організаційних підходів щодо можливостей та шляхів їх подолання. Глобалізацію як наукову категорію і як процес визначають як синтетичну категорію, що відповідною мірою узагальнює еволюційні та революційні зміни в об'єктивно-предметній і інтелектуально-інноваційній діяльності, що обумовлена розширенням і поглибленням взаємовідносин між державами. Одним із проявів цього масштабного процесу є гармонізація правових систем світу, яка в свою чергу, може стати одним із способів забезпечення стабільності законодавства України про працю.

Гармонізація визначається як процес цілеспрямованого зближення правових систем шляхом усунення суперечностей між ними та формування мінімальних правових стандартів через утвердження спільних правових принципів, а також передбачає приведення законодавства держав-членів та країн не членів у відповідність до вимог Європейського Союзу на підставі правових актів ЄС. Але можна сказати, що основним камінем спотикання, на сьогодні, є юридична термінологія яка застосовується у національній нормотворчості. Як зазначає Ковалев М.І., «Важливим засобом забезпечення права є юридичні поняття, сутність яких подається у визначенні, що є лаконічним «словесною моделлю» основного змісту поняття [1].

У вітчизняній правовій літературі є ряд робіт, які присвячені зазначеній проблемі. Цим питанням довгий час займалися провідні науковці, а саме: Шемшученко Ю.С., Хуторян Н.М., Чанишева Г.І., Баранюк Ю.В., Геращенко Л.П. та інші.

Треба зазначити, що гармонізація відбувається за допомогою різних засобів (адаптація законодавства, імплементація, стандартизація та ін.) і може передувати уніфікації законодавства або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає.

Стандартизація – це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня впорядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі і сприяння науково-технічному співробітництву. В результаті впровадження стандартизації створюється стандарт. Тобто документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі, розроблений у встановленому порядку на основі консенсусу (мається на увазі згода всіх зацікавлених сторін з урахуванням більшості їх вимог). В якості об'єкта стандартизації можуть виступати продукція, процеси та послуги. Зокрема: матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, правила, процедури, функції, методи чи діяльність [2].

Так, одним із основних документів, що визначає стандартизацію в рамках законодавства України про працю є Тарифно-кваліфікаційний довідник затверджений наказом Міністерством праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 року № 336.

Характеристики робіт, зазначені в тарифно-кваліфікаційних довідниках робіт і професій працівників, є підставою для тарифікації робіт, для їх розподілу, віднесення до того чи іншого розряду кожної спеціальності або посади. Так, результати тарифікації робіт, що виконуються працівниками-відрядниками, відображають у відрядному наряді. Менш ретельно тарифікуються роботи, які виконуються робітниками, праця яких оплачується погодинно, керівниками, спеціалістами і службовцями. Результати тарифікації цих робіт відображаються в штатному розписі, який передбачає кількість працівників кожної відповідної спеціальності і кваліфікації, кількість посад керівників, спеціалістів і службовців, а також у посадовій інструкції [3].

Крім того, за допомогою цих довідників роботодавець встановлює посадові оклади службовцям за місяць. Посадовий оклад є нормою оплати праці службовців. А за результатами атестації роботодавець має право змінювати оклади службовцям в межах затверджених у встановленому порядку мінімальних і максимальних розмірів окладів на відповідній посаді. Це в свою чергу, забезпечує стабільність виконання працівником обсягу виконуваних робіт або покладених на нього посадових обов'язків.

В свою чергу, акти ООН (ст. 24 Загальної декларації прав людини, ст. 7 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, регіональні акти, ст. 2 Європейської Соціальної Хартії) обмежуються загальними вимогами щодо встановлення розумної тривалості щоденної та щотижневої роботи[4].

Відповідно, законодавством України з питань регулювання тривалості робочого часу врегульований цей міжнародний та європейський стандарт статтею 50 КЗпП України, де визначено, що тривалість робочого часу в Україні становить 40 годин на тиждень, і що в свою чергу відповідає нормам Конвенції № 47 та Рекомендації № 116 МОП.

У разі ж перевищення норми (надурочні роботи, ненормований робочий день тощо), дає можливість працівникові, згідно із законодавством України, отримати встановлені стандартні гарантії. Так, за роботу в надурочний час передбачена компенсація в

грошовому еквіваленті згідно статті 106 КЗпП України, а за роботу з ненормованим робочим днем, згідно ч.2 ст. 8 Закону України «Про відпустки», працівник має право на щорічну додаткову оплачувану відпустку тривалістю до 7 календарних днів [5]. Але основним недоліком зазначеної норми є те, що відсутня правова дефініція останньої, а саме: «ненормований робочий час». Тому одним із основних напрямів стандартизації законодавства України про працю з цього питання є визначення дефініції відповідно до європейських правових норм. Як зазначає у своїй монографії Хуторян Н.М., «... детального викладення в проєкті Трудового кодексу потребують питання правового регулювання праці працівників з ненормованим робочим днем, оскільки чинний Кодекс законів про працю України не регулює це питання» [4].

Враховуючи все вищевикладене, можна сказати, що хоча ми і не маємо стандартизоване в повній мірі законодавство України до європейського та міжнародного, але в той же час існує багато норм трудового законодавства України які за своєю соціальною спрямованістю та рівнем гарантій щодо прав працівників не поступаються міжнародним стандартам. Серед них можна зазначити: надання відпустки жінкам для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, причому це право стосується не лише матері але й батька, бабусі, дідуся тощо; збереження робочого місця працівникам які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також включення цього періоду до страхового стажу, який дає право на пенсію за віком.

Підсумовуючи можна зазначити, що питання стандартизації національного законодавства відповідно до міжнародних та європейських стандартів мусить бути виваженим, послідовним і включати всі розумні співвідношення норм національного законодавства та законодавства ЄС.

Література:

1. Ковалев М.И. О роли научных понятий в уголовном праве и криминологии // Правоведение. – 1980. – С. 56.
 2. Пархоменко Н.М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_1/338.pdf
 3. Ротань В.Г., Зуб І.В., Сонін О.Є. Науково-практичний коментар законодавства України про працю / 15-те вид., допов. та переробл. – К7: Алерта, 2013 – 686 с.
 4. Гармонізація трудового законодавства України із законодавством Європейського Союзу: Монографія / Н.М. Хуторян, Ю.В. Баранюк та ін.; Відп. ред. Н.М.Хуторян. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридина думка», 2008. – 304 с., С. 117, 118.
 5. Закон України «Про відпустки» // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80>.
-

НАПРЯМ 7. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА ПРАВО ЄС

Крячко Л. Ю.
студентка V курсу

Науковий керівник: **Усманов Ю. І.**
кандидат юридичних наук, асистент

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄС

Європейський Союз завжди викликав багато запитань та спорів стосовно природи цього об'єднання, його статусу на міжнародній арені, майбутніх шляхів розвитку європейської інтеграції в межах цього об'єднання. Досі існує складність стосовно визначення правової природи Європейського Союзу, що полягає у наступних чинниках. По-перше, Європейський союз об'єднує кілька самостійних організацій, які мають спільні органи; по-друге, Європейський Союз наділений міжнародною правосуб'єктністю; по-третє, між Європейськими інтеграційними організаціями існує підпорядкованість, оскільки Європейське Співтовариство становить основу Європейського Союзу, яку доповнюють спільна зовнішня політика та політика безпеки, а також співробітництво у сфері охорони порядку та правосуддя в кримінальних справах [1, с. 590].

Після утворення першого Європейського об'єднання домінуючою була концепція, що ЄС – це міжнародна міждержавна організація. Н.Т.Ебралідзе відмічає: «Вчені, починаючи вже з 1970 рр., прийшли до висновку, що ЄС – це не унікальне невідоме юриспруденції утворення, а міжнародна організація» [2, с. 3–4].

Суть даної концепції полягає в тому, що ЄС ототожнюється з міжнародно-правовою організацією і ЄС притаманні всі ознаки останньої. Особливими її прихильниками виступають британські вчені, які називають ЄС міжнародною організацією «нового типу» [3, с. 360]. ЄС схожий за правовою природою на міжнародну міждержавну організацію, адже основою його функціонування є міжнародний публічний договір, який укладений він імені держав, крім цього, цілі і завдання співпадають з багатьма міжнародними організаціями, основу ЄС становило Європейське співтовариство, доповнене сферою спільної зовнішньої політики та політики безпеки, ЄС має власні органи управління, деякі з них мають статус міждержавних (Рада ЄС та Європейська Рада), які приймають рішення подвійною більшістю. Можливість вступу до ЄС залежить від рішення самої держави так само і вихід з ЄС можливий за рішенням доброї волі держави. ЄС неможна віднести до класичних міжнародних організацій, бо він має своє громадянство, виборні представницькі органи, наднаціональну компетенцію, власну автономну правову систему тощо [4, с. 39]. Найсуттєвішою ж відмінністю, яка не дає можливість віднести ЄС до міжнародної міждержавної організації – є право ЄС створювати наднаціональні норми, жодна міжнародно-правова організація не має такого права.

Деякі науковці вважають, що ЄС має основні ознаки державоподібних утворень федеративного типу. В якості аргументів виступає наднаціональний характер інститутів

європейських співтовариств, існування дворівневої системи органів управління (загальноєвропейські та органи управління держав-членів ЄС), конституційна природа установчих договорів про європейські інтеграційні об'єднання, наявність виключної компетенції ЄС і спільної компетенції ЄС та держав-членів ЄС, наявність єдиного громадянства ЄС, існування спільного та валютного ринку, як форми міжнародної економічної інтеграції, вільний рух осіб в межах території ЄС, існування єдиної бюджетної системи в межах ЄС та інші.

Інша категорія вчених, які критикують федеративний підхід до визначення правової природи ЄС зазначають, що установчі договори про створення європейських інтеграційних організацій не можна вважати конституціями, і на них практично повністю поширюють свою дію норми права міжнародних договорів [5, с. 278]. ЄС не можна назвати федерацією, бо у нього відсутня одна з найголовніших її ознак: у федеративній державі її суб'єкти є невід'ємними складовими самої держави і наділені лише окремими суверенними правами, а держави-члени ЄС є абсолютно самостійними і володіють повним суверенітетом. Разом з тим, ЄС має й риси конфедерації: є об'єднанням держав, створеним задля спільної мети (підвищення рівня економічного розвитку, оборона) на підставі міжнародного публічного договору, має спільні органи управління, держави-члени зберігають повний суверенітет. І. Яковюк вважає, що до конфедерації ЄС наближує те, що держави-члени зберігають свій суверенітет і не втрачають права виходу із нього будь-коли; ЄС утворюється на основі договору і має міжнародно-правовий характер; члени ЄС зберігають такі ознаки держави, як наявність власних збройних сил і податків [6, с.122-123]. Та на відміну від конфедерації ЄС не є тимчасовим утворенням, його існування не припиниться після досягнення певної мети, оскільки цього не передбачено договором про його створення.

Кожна концепція правової природи ЄС охоплює певну частину ознак створення і функціонування ЄС, але комплексно жодна з проаналізованих концепцій не може охарактеризувати правову природу ЄС, тому це дає можливість охарактеризувати ЄС як самостійне і автономне інтегративне об'єднання, яке не є тотожним державі, ні міжнародній організації. В науковій літературі таке об'єднання називають *sui generis*, як таке що є унікальним суб'єктом без аналогів.

Вказана концепція говорить про те, що ЄС містить ознаки принаймні трьох міждержавних утворень: федерації, конфедерації, міжнародно-правової організації. Крім того він має власні притаманні лише йому риси (особливий характер права, інститут громадянства та ін.).

Рішення Суду ЄС підтверджують концепцію особливого характеру ЄС, в яких він обґрунтував пріоритет норм права ЄС порівняно з внутрішнім правом держав-членів та пряму дію його положень у внутрішніх правопорядках цих держав («Costa v. ENEL» 1964 р., Frankovich 1991 р.).

Підсумовуючи вищенаведене, можна визначити, що на сьогодні немає єдиного розуміння правової природи ЄС. На сучасному етапі свого розвитку ЄС є об'єднанням особливого характеру (*sui generis*), яке поєднує риси міжнародної міжурядової організації та державоподібного утворення (федерації та конфедерації). Подальше вирішення питання про правову природу ЄС, буде залежати від характеру і ступеню розвитку правового співробітництва держав-членів Союзу.

Література:

1. Хоббі Ю. С. Правова природа Європейського Союзу: проблема визначення / Ю. С. Хоббі // Держава і право. – Вип. 47. – С. 590–595.
 2. Н.Т. Эбралидзе Методы правотворчества в ЕС : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Н.Т. Эбралидзе. – Казань, 2004. – 173 с.
 3. В.С. Швед. Правова природа Європейського Союзу / В. С. Швед // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 360-361.
 4. Л.М. Ентін Право Европейского Союза. Новый этап эволюции: 2009–2017 годы. – М.: Изд-во «Аксиом», 2009. – 304 с.
 5. В.І. Муравйов Право Європейського Союзу : підручник / В. І. Муравйов, О. М. Лисенко, І. В. Влялько, К. В. Смирнова, І. А. Березовська, А. Л. Федорова, О. В. Святун, О. М. Шпакович. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 703 с.
 6. І.В. Яковюк Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу: проблеми визначення // Вісник академії правових наук України . – 2004. – № 3. – С. 122-123.
-

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Андруша О. Л.

студент V курсу

Науковий керівник: **Романов М. В.**

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Згідно з Кримінальним кодексом України, за вчинення злочину, засудженим призначається покарання передбачене статтею 51 даного Кодексу. В той же час, засуджені залишаються громадянами своєї держави що мають суб'єктивні права і виконують загальногромадянські обов'язки, хоча й з обмеженнями правового положення громадянина, як це передбачено частиною 3 статті 63 Конституції України, де сказано, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. Це можна трактувати таким чином, що конституційні права і свободи є недоторканими, тобто правовий статус людини й громадянина, який задекларований у розділі II Конституції України, ні законами, ані відомчими нормативними актами не може бути обмеженим або звуженими.

Проте, на жаль, чинне українське законодавство відстоює іншу позицію. Так, незважаючи на те, що ст. 38 Конституції України передбачає право громадян вільно обирати і бути обраними в органи державної влади й органи місцевого самоуправління, порядок його реалізації засудженими до позбавлення волі не закріплений у Законах України «Про вибори Президента України» та «Про вибори народних депутатів України». Напевно, саме внаслідок такої пасивної позиції законодавця сталою є думка, що вибори у спеціальних виборчих дільницях, створених в установах кримінально-виконавчої системи, не можуть бути проведені в умовах, коли виборцям забезпечене вільне волевиявлення при голосуванні [4].

Виборчі права засуджених є особливим елементом політичних прав і свобод, якими наділені всі громадяни країни. Лише реалізуючи ці права громадяни беруть участь в управлінні державою. Право обирати і бути обраним гарантується ст. 38 Конституції України, а також низкою міжнародних нормативно-правових актів. Так, у ст. 21 Загальної декларації прав людини зазначено, що основою влади уряду має бути воля народу, яка повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах. Відповідно до ст. 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права кожен громадянин без будь-якої дискримінації та необґрунтованих обмежень повинен мати право й можливість брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і через посередництво вільно обраних представників, а також голосувати та бути обраним на справжніх

періодичних виборах, які проводяться на основі загального та рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців [5].

Потребу в обмеженні виборчих прав засуджених необхідно розглядати в аспекті загального інституту обмеження конституційних прав і свобод, оскільки позбавлення виборчих прав не входить до змісту покарання у виді позбавлення волі й тому не повинно застосовуватись автоматично. Факт фізичної ізоляції громадянина, який перебуває в місцях позбавлення волі за вироком суду, не має визнаватися підставою для одночасного обмеження у виборчих правах на період ув'язнення; для цього повинні існувати конкретні обставини чи умови [2].

Найбільш актуальним у практиці Європейського суду є питання про обмеження активного виборчого права особи (права обирати) у зв'язку з її засудженням до позбавлення волі. Зокрема, у рішенні щодо справи «Хьорст проти Сполученого Королівства» (№ 2) суд відійшов від прецедентних рішень Європейської комісії, в яких зазначалося, що призупинення ув'язненим права голосувати не загрожує вільному волевиявленню народу під час парламентських виборів. У названій справі підданий Великої Британії Джон Хьорст скаржився, що відповідно до Закону про народне представництво 1983 р. його було позбавлено права голосувати на весь час тюремного ув'язнення. Розглянувши справу по суті, суд визнав, що національні законодавчі органи мають широкі можливості розсуду у визначенні, чи можуть бути виправдані в сучасних умовах обмеження активного виборчого права осіб, засуджених до позбавлення волі, а також у питанні про справедливий баланс цих обмежень [1]. Наприклад, національні органи повинні вирішувати, чи будуть обмеження на право голосувати застосовуватися до осіб, які вчинили певний вид злочину, або до засуджених за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, чи питання про позбавлення злочинця виборчого права має належати до компетенції суду, який постановляє вирок. Але, в той же час, нормативна заборона голосувати як абсолютна санкція щодо всіх осіб, котрі відбувають покарання у тюрмах, незалежно від обставин у кожному випадку та тяжкості вчиненого злочину виходить за межі, встановлені у ст. 3 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, адже така заборона несумісна з реабілітацією правопорушника як законослухняного члена суспільства й «підриває авторитет» закону [3].

Резюмуючи вищенаведене, можна говорити про сформованість основних положень в практиці ЄСПЛ щодо визначення обсягу та характеру право обмежень засуджених, які стосуються їх виборчих прав. Перш за все, це призначення такого обмеження судовим рішенням і виключно з урахуванням обставин, які стосуються конкретної особи та її поведінки. По-друге, має бути присутнім прямий зв'язок між виборами та злочином. Лише таким чином можна забезпечити відповідність національної правової системи положенням Конвенції та запровадити неухильне дотримання прав і свобод людини, незважаючи на її перебування в місцях позбавлення волі.

Література:

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Хьорст проти Сполученого Королівства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legislationline.org/documents/id/7146>.
2. Осауленко О. І. Відповідність виборчого права засуджених загальнодержавним і суспільним інтересам / О. І. Осауленко // Теоретичні та прикладні проблеми реалізації виборчого права засудженими / ред. : А. О. Сухоруков, О. О. Брягін. – Київ., 2005. – С. 5–6.

3. Тагієв С. Р. Право на вільні вибори в рішеннях Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / С. Р. Тагієв, М. В. Мазу. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/b97a66e79fba7c99c22576e80031f65d?Open Document>.

4. Оробець К. Права громадян України, які відбувають покарання [Електронний ресурс] / К. Оробець. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2213>.

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; прийнятий 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

Касмініна Ю. О.

студентка V курсу

Науковий керівник: **Романов М. Ю.**

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЕРЕВЕДЕННЯ ЗАСУДЖЕНОГО З ОДНІЄЇ ВИПРАВНОЇ КОЛОНІЇ ДО ІНШОЇ

Можливість реагування уповноважених суб'єктів на зміну поведінки засуджених у період відбування ними покарання забезпечується відповідними нормами кримінально-виконавчого законодавства, що визначають порядок і підстави зміни умов тримання засуджених.

Однією із форм реалізації диференціації та індивідуалізації виконання покарання є зміна умов тримання засуджених. Слід зазначити, що реалізація положень законодавства, що регулюють процес переведення з однієї виправної колонії до іншої має деякі складнощі.

Залежно від поведінки засудженого, під час відбування покарання йому можуть бути змінені умови тримання шляхом переведення до різних структурних ділянок в межах однієї виправної колонії (ресоціалізації, соціальної реабілітації або посиленого контролю) чи до виправної колонії іншого рівня безпеки (ст. 94 – 101 Кримінально-виконавчого кодексу України – далі КВК України), що тягне за собою або збільшення обсягу його прав, або звуження його правового статусу [3, с. 46].

Відповідно до ч. 2 ст. 93 КВК України переведення засудженого для подальшого відбування покарання з однієї виправної чи виховної колонії до іншої допускається за виняткових обставин, які перешкоджають дальшому перебуванню засудженого в цій виправній чи виховній колонії. Порядок переведення засуджених визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України [1].

Наказом Міністерства юстиції України Про затвердження Положення про визначення особам, засудженим до довічного позбавлення волі та позбавлення [...]» (далі – Наказ) № 680/5 від 27.02.2017 врегульовано механізм переведення засуджених. Зокрема,

у розділі IV встановлюються відповідні органи, які приймають таке рішення (міжрегіональна комісія, центральна комісія) та інші процедурні питання [5].

Проблемним аспектом залишається також те, що кримінально-виконавче законодавство не надає роз'яснення, що саме необхідно розуміти під винятковими обставинами. Отже, зміст поняття «виняткові обставини» визначається на розсуд адміністрації установи, що в принципі небажане, оскільки адміністрація при цьому сама може визначити підстави для переведення засуджених, а це, у свою чергу, створює передумови для можливих зловживань, наслідком яких є порушення прав і законних інтересів останніх [2, с. 63].

Системний аналіз положень КВК України дає нам можливість зробити висновок, що до таких обставин може відноситись ситуація, коли право засуджених на особисту безпеку ставиться під загрозу.

Так, зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 10 КВК України адміністрація установи виконання покарань вживає заходів до переведення засудженого в безпечне місце, а також інших заходів до усунення небезпеки, вирішує питання про місце подальшого відбування ним покарання [1].

Також слід звернути увагу на положення ст. 101 КВК України, відповідно до якої засуджені, які стають на шлях виправлення, переводяться: з приміщень камерного типу в звичайні жилі приміщення колонії максимального рівня безпеки або колонію середнього рівня безпеки – після фактичного відбуття не менше однієї четвертої призначеного судом строку покарання; із звичайних жилих приміщень колонії максимального рівня безпеки в колонію середнього рівня безпеки – після фактичного відбуття не менше половини призначеного судом строку покарання; у колоніях мінімального і середнього рівня безпеки – до дільниці соціальної реабілітації після фактичного відбуття. В той же час, засуджені, які злісно порушують режим відбування покарання, можуть бути переведені: з дільниці соціальної реабілітації до іншої дільниці; з колонії середнього рівня безпеки чи звичайного жилого приміщення колонії максимального рівня безпеки в приміщення камерного типу колонії максимального рівня безпеки [1].

Що стосується поведінки, то вона виступає базовим елементом визнання засудженого «злісним порушником режиму» та перекласифікації його до дільниці посиленого контролю чи, навпаки, на її основі формується концепція «виправлення засудженого». Але сприйняття працівниками УВП поведінки засудженого може бути дуже різним та пов'язаним з різними факторами. Тому й переведення засуджених будуть мати суб'єктивне забарвлення [4, с. 158].

О. М. Кревсун зазначає про існуючі протиріччя між ч. 2 ст. 93 КВК України та ч. 1 ст. 101 КВК України. Перша норма передбачає, що переведення з однієї колонії до іншої допускається за наявності виняткових обставин, які перешкоджають подальшому перебуванню засудженого у цій виправній колонії, а друга дозволяє таке переведення залежно від досягнення засудженим певного ступеня виправлення (стає на шлях виправлення) [2, с. 64].

На наше переконання, в даному випадку не доречно вести мову про суперечність даних норм, адже дані приписи покликані врегульовувати відносини одного субінституту, але які виникають з різних підстав. Так, зокрема положення ч. 2 ст. 93 КВК України регулюють випадки переведення засуджених для подальшого відбування покарання з однієї виправної колонії до іншої. Також дані дії пов'язані з винятковими обставинами (зокрема, загроза для життя засудженого або засуджених). В той же час, положення ч. 1 ст. 101 КВК України передбачають заходи «заохочення» для засуджених, які стають на шлях виправлення, тобто пов'язані з їх позитивною поведінкою.

Таким чином, зміна умов тримання засуджених виступає однією із форм реалізації індивідуалізації виконання покарання. Під час відбування покарання засудженому можуть бути змінені умови тримання шляхом переведення до різних структурних дільниць в межах однієї виправної колонії чи до іншої виправної колонії. Застосування ч. 2 ст. 93 КВК України пов'язане з певними труднощами, які пов'язані із трактовкою змісту поняття «виняткові обставини». Застосування ч. 1 ст. 101 КВК України, яка передбачає зміну режиму відбування покарання для осіб, що стають на шлях виправлення пов'язана з суб'єктивним розсудом особи, що здійснює правозастосування.

Література:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 33. – Ст. 1767.
 2. Кревсун О. М. Переведення засудженого з однієї виправної колонії до іншої. Проблемні питання правового регулювання / О. М. Кревсун // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2016. – № 2. – С. 62-69. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_2_11/.
 3. Пузирьов М. С. Режим виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк як форма диференціації та індивідуалізації виконання покарання / М. С. Пузирьов // Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби. – 2014. – № 1. – С. 35-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvikrvs_2014_1_8/
 4. Марчук А. І. Особливості перекласифікації засуджених до позбавлення волі (соціально-правова характеристика) / А. І. Марчук // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 60. – С. 153-161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ardp_2011_60_22/
 5. Наказ Мін'юсту України «Про затвердження Положення про визначення особам, засудженим до довічного позбавлення волі та позбавлення [...]» від 27.02.2017 № 680/5 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 20. – Ст. 581.
-

Лаврикова Н. С.
студентка IV курсу

Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

Загальновідомо, що корупція призводить до економічних втрат, політичної нестабільності, подекуди навіть загрожуючи існуванню держави. Головним завданням на сьогоднішній день є донесення до широкого загалу єдиновигідної моделі життя, що не є корупційною. На мою думку, запровадження соціальної реклами може стати дієвим інструментом для українського суспільства на шляху до побудови суспільства без корупції.

Одним з найбільш істотних чинників у подоланні корупції є ставлення населення до цієї проблеми. Потребують уваги заходи, пов'язані з активізацією участі населення в інформуванні органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, про відомі їм факти корупції. Частина такого населення є невеликою, зокрема з огляду на високий ступінь лояльності населення до корупції, засудження фактів повідомлень про корупцію як поведінки, яка суперечить етичним нормам, низький рівень довіри до діяльності правоохоронних органів, зневіру в ефективності антикорупційних заходів, страх бути покараним за повідомлення про підозру в корупції.

Тому Уряд України розпочав цілеспрямовану інформаційну кампанію щодо формування негативного ставлення громадян до корупції та хабарництва. Організація Об'єднаних Націй передала Україні перший соціальний ролик, який було адаптовано до потреб українських глядачів [1].

Також створюється цикл матеріалів, що інформуватимуть суспільство про шкоду, яку завдає корупція нашій державі, причини виникнення найпоширеніших корупційних діянь та їхніх провідних форм. Наприклад, в одному з роликів «Твоє «Ні!» має значення» йдеться про ситуацію, коли державний службовець не хоче заплямувати свій службовий мундир і рішуче відмовляється від хабара [1].

Водночас активізували свою діяльність і органи виконавчої влади, спеціальні антикорупційні підрозділи яких покликані здійснювати превентивні заходи щодо реалізації державної антикорупційної політики. Йдеться про періодичне оприлюднення в ЗМІ результатів перевірок у відомствах, роз'яснення найважливіших положень нових антикорупційних законів, запобігання та пошук шляхів урегулювання конфлікту інтересів, дотримання правил етики поведінки державних службовців. Якщо широка громадськість вчасно отримає таку інформацію, це значною мірою сприятиме антикорупційному оздоровленню суспільства [1].

У Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» зазначено, що формування негативного ставлення до корупції є істотним чинником у подоланні корупції. Як свідчать результати досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень у разі, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми. Крім того, значна частина населення з огляду на брак відповідних знань не кваліфікує певні види поведінки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики. За умови ефективної роз'яснювальної роботи населення може змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної корупційної і, таким чином, антикорупційний потенціал суспільства значно зросте [2].

Потребують уваги заходи, пов'язані з активізацією участі населення в інформуванні органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, про відомі їм факти корупції. Частина такого населення є невеликою, зокрема з огляду на високий ступінь лояльності населення до корупції, засудження фактів повідомлень про корупцію як поведінки, яка суперечить етичним нормам, низький рівень довіри до діяльності правоохоронних органів, зневіру в ефективності антикорупційних заходів, страх бути покараним за повідомлення про підозру в корупції [2].

Разом з тим антикорупційний потенціал заходів із залучення населення до виявлення та повідомлення про факти корупції є високим, про що свідчить досвід іноземних держав. Створення спеціальних умов, які сприятимуть зміні суспільного уявлення про повідомлення про факти корупції, є одним із пріоритетів антикорупційної політики держави [2].

Для підвищення рівня нетерпимості населення до корупції було створено Антикорупційний портал, де публікується нова інформація у сфері запобігання та протидії корупції України та світової спільноти. Однією із функцій цього сайту є просвітницька, що полягає у підвищенні поінформованості громадськості у питаннях запобігання та боротьби з корупцією; підвищення громадської свідомості та формування негативного ставлення до явищ корупції; висвітлення ініціатив та діяльності Уряду у сфері запобігання та боротьби з корупцією; висвітлення оновлення антикорупційних законодавчих актів України.

Результатами роботи цього інтернет-ресурсу є:

- розсилка електронного дайджесту новин та статей до підписувачів;
- оновлення новин на антикорупційну тематику та висвітлення корупційних схем в аналітичних матеріалах;
- оновлення інформації про законодавчі, правові, політичні та організаційні зміни у галузі боротьби з корупцією;
- оновлення довідкової інформації;
- інформаційний календар подій у галузі боротьби з корупцією, у тому числі заходів, організованих Урядом України у сфері запобігання та боротьби з корупцією, а саме: гарячі лінії, круглі столи, наради, засідання різних урядових установ, а також організовані донорами і національними / міжнародними неурядовими організаціями.

Наразі Урядом України здійснюється активна робота щодо проведення постійних інформаційних кампаній з метою популяризації добросовісної поведінки як з боку державних службовців так і представників громадськості та бізнесу. Протягом п'яти років в Україні проходить Національний фестиваль соціальної реклами, яка широко використовується у світі з метою сприяння формуванню небайдужого ставлення громадськості до найбільш болючих питань сьогодення. За ініціативи Урядового уповноваженого темою фестивалю обрано – «Держава без корупції». Його головною метою є донесення до широкого кола громадськості, через творчі роботи учасників фестивалю, заклику щодо неприйнятності корупційних взаємостосунків влади та суспільства, демонстрація основних загроз та наслідків від корупційних правочинів для майбутнього нації.

Література:

1. Нагребецька І. В Україні формується негативне ставлення до «липких рук» / І.Нагребецька // Урядовий кур'єр [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/v-ukrayini-formuetsya-negativne-stavlennya-do-lipkix-ruk.html>.
 2. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1699-18/print1486810768262372>.
-

Санжаревська Ю. О.
студентка IV курсу
Науковий керівник: **Сметаніна Н. В.**
кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права

Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

РОЛЬ ВИКРИВАЧІВ В АНТИКОРУПЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Запобігання корупції на різних рівнях – складний, тривалий, але необхідний процес, який не може бути ефективним без долучення до нього кожної особи в суспільстві, без формування у свідомості людей категорично негативного ставлення до корупції. Тому особливого значення набуває новий для вітчизняного права інститут викривачів – осіб, що надають допомогу в запобіганні корупції, як запобіжник виникненню та поширенню корупції в суспільстві [1, 128].

Велика кількість вчених – юристів, політологів у своїх працях досліджували проблеми визначення поняття викривачів, їх правового статусу, принципів захисту. Проте, низка питань, що стосуються ролі та місця викривачів у вітчизняному праві залишається поза увагою і не знайшло свого висвітлення.

Першою країною, яка усвідомила важливість ролі викривачів у боротьбі з корупцією та ухвалила закон про їх захист стали Сполучені Штати Америки. Один з перших законів, який захищав заявників про корупцію, був прийнятий ще в 1863 році під час Громадянської війни (United States False Claims Act). Він реалізовував юридичну концепцію *qui tam*, згідно з якою особу, яка сприяє у справі з боку обвинувачення, може бути винагороджено частиною стягнення, накладеного на винну особу. Закон заохочував громадян робити заяви про корупцію, гарантуючи їм у якості винагороди відсоток від суми, отриманої державою завдяки розкриттю відповідної ситуації. Також, він захищав осіб від несправедливих звільнень через їх заяви про факти корупції [1, 129].

Певного прогресу, щодо визначення поняття, правового статусу та ролі викривачів в антикорупційній діяльності досягла Україна. Незважаючи на відсутність окремого закону про захист викривачів, було визнано право таких людей на відповідний захист (наприклад, ст. 11 ЗУ «Про доступ до публічної інформації», Розділ VIII ЗУ «Про запобігання корупції»).

Разом із тим, усвідомлення факту, що викривачі в Україні не мають належної правової бази для свого захисту, наштовхнуло ГО «Всеукраїнська ліга правників проти корупції» на думку запропонувати представникам інших громадських організацій: Blueprint for Free Speech, Центру демократії та права, Центру протидії корупції та Центру ЮЕЙ – створити коаліцію «ініціатива 11» з метою розроблення законопроекту щодо захисту викривачів та здійснення адвокаційної кампанії на його підтримку. Результатом спільних зусиль представників громадянського суспільства та народних депутатів України став законопроект № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» [2, 4].

Законопроект № 4038а «Про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам» є результатом аналізу основних міжнародних стандартів захисту викривачів та увібрав у себе не тільки правову теорію, а й аспекти прак-

тичного досвіду правозахисників та експертів у цій сфері. У його основу покладено найкращі стандарти захисту викривачів, що існують сьогодні у світі. Законопроект містить прогресивні положення, що є актуальними на сьогодні. Так, варто врахувати нові можливості викривання інформації через зовнішні та внутрішні канали, чіткий і деталізований механізм захисту викривачів, що містить таку новелу, як можливість застосування фінансових заохочень для викривачів.

Як ми бачимо, феномен участі громадян в активній дії, щодо удосконалення правового захисту викривачів є однією з форм реалізації потенціалу громадського суспільства у протидії різноманітним правопорушенням, що має сприяти зміцненню правопорядку в Україні.

Отже, тільки багаторічна спільна робота на всіх рівнях (правовому, політичному тощо) дасть змогу Україні в майбутньому приєднатися до списку держав, у яких викривач інформації є надзвичайно важливим елементом у багаторівневій системі боротьби не тільки з корупцією, а й з іншими небезпечними правопорушеннями.

Література:

1. Корупція в Україні: питання протидії / за заг. ред. В.М. Гаращука. – Харків: ФОП Панов А.М., 2015. – С. 172.
 2. Правовий захист викривачів / за заг. Редакцією Нестеренко О.В., Шостко О.Ю. – Харків: ТОВ Видавництво «Права людини», 2016. – 94 с.
-

НАПРЯМ 9. КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

Заболотна Ю. В.
*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри криміналістики та судової експертології*

Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АВТОРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Одним із напрямків криміналістичної техніки є судове автороззнавство, яке вирішує питання щодо встановлення автора тексту за допомогою лінгвістичних (фразеологія, граматики), психологічних та психолінгвістичних наукових методів.

Для проведення даного дослідження слідчий призначає автороззнавчу експертизу.

Автороззнавча експертиза – це різновид криміналістичної експертизи, під час якої досліджується текст документів (поліграфічні, рукописні, друкарські та ін.) для встановлення його автора [1].

Автороззнавча експертиза вирішує такі завдання: ідентифікаційні та діагностичні.

– Ідентифікаційні завдання експертизи встановлюють тотожність автора конкретного тексту чи документу.

– Діагностичні завдання по можливості встановлюють соціально-біографічні дані автора, а саме: рідна мова автора, рівень освіти, володіння науковим, діловим, або іншим функціональним стилем мови, його професія, статево-вікова приналежність, походження з визначеної місцевості, для якої характерні специфічні особливості мови і манери викладання думок [4].

Автороззнавчу експертизу можуть проводити у двох випадках: за ініціативи слідчого під час кримінального провадження – коли слідству необхідно встановити автора певного документа чи тексту та за ініціативи особи, чий авторські права порушені, і яка звертається до суду з вимогою встановити її авторство.

Для якісного вирішення питань, які стоять перед автороззнавчою експертизою, необхідна наявність відносно великого тексту (не менше 500 слів). Готуючи матеріали для проведення автороззнавчої експертизи з метою встановлення авторства, слідчий (суддя) повинен зібрати порівняльні зразки (вільні, умовно-вільні й експериментальні) письмової мови особи, яка підлягає ідентифікації.

Вільні зразки – це зразки тексту, які були написані (надруковані) до початку кримінального (цивільного) провадження. Такі зразки повинні відповідати тексту, який досліджується за мовою, на якій його складено, і по можливості – за часом виконання, тобто проміжок часу написання вільного та досліджуваного зразків повинен бути максимально коротким; за характером документа, виходячи з його призначення і сфери обігу та за іншими суттєвими обставинами, які могли впливати на формування ознак. Вільних зразків письмової мови потрібно відібрати не менш як на 25 аркушах.

Умовно-вільні зразки надаються як доповнення до вільних, експериментальних, якщо останні не вдалося зібрати в достатньому обсязі. Їх відбирають в період, коли провадження розпочато, але матеріали, які безпосередньо відносяться до кримінального (цивільного) провадження не можуть бути відібраними в якості умовно-вільних зразків.

Дуже важливими для провадження є експериментальні зразки, які повинні виконуватись мовою документа, що досліджується. Під час відбирання експериментальних зразків особі, яка підлягає ідентифікації, спочатку пропонують написати певний текст на вільно обрану нею тему, але аналогічну за своїм функціональним призначенням (скарга, особистий лист, службовий лист тощо). Після цього у неї відбираються зразки, аналогічні досліджуваному тексту за своїм функціональним призначенням та за темою тексту. Наприклад, пропонується написати скаргу на дії службової особи. Мінімальний обсяг кожного зразка повинен складати 500 слів, бажано більше. Якщо текст зразка виявився меншим за мінімальний, відбираються зразки на інші близькі теми. Загальний обсяг експериментальних зразків повинен складати 25-30 сторінок тексту [2].

Але тут може виникнути проблема з якістю відібраних зразків. Якщо ініціатором авторознавчої експертизи є автор тексту, чи особа чиї авторські права були порушені, то зрозуміло, що під час експертизи вона намагатиметься подати більше вільних, умовно-вільних зразків та під час відбору експериментальних зразків писатиме заданий текст добровільно та максимально наближено до вказаної теми. Також зможе надати інформацію щодо певних деталей в тексті, наприклад використання опису будинку батьків чи описання зовнішності знайомої людини (проведення цих аналогій буде відоме лише автору і дуже часто може бути перевіреном та підтвердженом). Це дасть можливість ідентифікувати справжнього автора.

Проте коли авторознавчу експертизу призначають за ініціативи слідчого і особа, щодо якої проводять експертизу, не зацікавлена у встановленні її авторства, вона буде всіляко намагатись спеціально змінити або спотворити письмову мову, писати в незвичній для себе манері.

Тому важаємо, що в таких випадках доцільно скористатись ст. 246 КПК України – підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, у порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України [5].

У клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати, в даному випадку зразки тексту.

Тобто, під час відбору експериментальних зразків тексту, особа не повинна знати, що написаний нею текст буде досліджено.

Після відбору експериментальних зразків та проведення авторознавчої експертизи згідно зі ст. 253 КПК України, слідчий повинен повідомити про це осіб, щодо яких було проведено дані негласні слідчі (розшукові) дії.

За результатами авторознавчої експертизи стає можливим встановлення таких питань:

1. Чи є автором тексту документа конкретна особа?
2. Чи є автором тексту декількох документів (або декількох фрагментів тексту одного документа) одна особа?
3. Чи не виконано текст документа, який представлено на дослідження, з навмисним скривленням писемно-мовних навичок?

4. Які характеристичні дані автора тексту: рідна мова або переважна мова, місце формування його мовних навичок, рівень грамотності, професія та ін.?

5. Чи не складені окремі фрагменти представлено на дослідження документа різними особами?[3]

Таким чином, за допомогою негласного відбору зразків для порівняння видається можливим проведення авторознавчої експертизи та встановлення автора тексту чи документа, що досліджуються.

Література:

1. Салтевський, М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Текст] : підруч. для вищ. навч. закл. / М. В. Салтевський ; Нац. акад. внутр. справ України. – Київ : Кондор, 2005. – 586.

2. Біленчук П. Д., Гель А. П. Криміналістика (криміналістична техніка) : Курс лекцій / Міжрегіональна академія управління персоналом. – К. : МАУП, 2001. – 216 с.

3. Біленчук П. Д., Курко М. Н. Судові експертизи : Довідник. – К., 1997. – 48 с.

4. Коновалова В. О., Матусовський Г. А., Шепітько В. Ю. Криміналістика ; Криміналістична практика і методика розслідування злочинів : Підручник для студ. юрид. вузів і фак. / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого; Академія правових наук України / В.Ю. Шепітько (ред.). – Х. : Право, 1998. – 375 с.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України.

Парфіло І. В.
помічник адвоката

м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ, ВЧИНЕНЕ СПІВРОБІТНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У зв'язку з запровадженням в 2015 році в Україні реформи правоохоронних органів, все більш актуальною стає проблема неухильного виконання законів співробітниками поліції при виконанні своїх службових обов'язків. Так, одним з основних напрямків нової реформи, що здійснюється в Україні задля наближення нашого суспільства до європейських стандартів, є боротьба зі злочинами у сфері службової діяльності, зокрема з прийняттям співробітниками правоохоронних органів незаконних рішень, вчиненням ними протиправних дій, застосуванням недозволених методів слідства, у тому числі безпідставним або надмірним застосуванням фізичної сили, спеціальних засобів.

Зрозумілим є і те, що службові особи, які скоїли або мають намір скоїти вказаний злочин, не зацікавлені у власному викритті і застосовують усі можливості для приховання злочину, а під час викриття його – протидії розслідуванню. Це і визначає те, що виявлення фактів перевищення влади або службових повноважень, як передумова їх розслідування, постає перед представниками правоохоронних органів у вигляді доволі складного завдання із багатьма невідомими [4].

Необхідність удосконалення методики виявлення вказаного виду злочину обумовлена підвищеним рівнем латентності, що призводить до істотних негативних наслідків для успішної діяльності правоохоронних органів і зрештою для всього суспільства, оскільки, залишаючись неврахованою, латентна злочинність породжує нові злочини, формує в громадян невіру в здатність органів державної влади забезпечити їх безпеку, створити необхідні умови для захисту їх прав і свобод, завдана злочинами матеріальна та моральна шкода не відшкодовується, а суспільство не має уявлення про реальний стан злочинності і про те, які збитки вона причиняє.

Виявлення такого злочину, як перевищення влади або службових повноважень має свої характерні особливості. Варто зауважити, що взагалі виявлення злочинів даної категорії відрізняється досить великою складністю, оскільки обумовлено впливом багатьох факторів: суб'єкти таких злочинів, як правило, освічені високоінтелектуальні особи, тому, як наслідок, злочини, такої категорії відрізняються латентними механізмами їх вчинення; непрозорість та певна закритість інформації про діяльність посадових осіб; навмисне створення труднощів при отриманні відповідних документів; обізнаність суб'єктів про можливості, методи та засоби правоохоронних органів щодо розкриття злочинів та висока юридична обізнаність; активна протидія розслідуванню та процесу виявлення спеціально уповноважених осіб правоохоронних органів, як з боку особи, щодо якої проводиться така перевірка, так і з боку її оточення (зацікавлених осіб); незацікавленість керівництва посадової особи, яка причетна до вчинення злочину, у виявленні злочинної діяльності свого колеги; корпоративність професійної сфери службовців та посадових осіб правоохоронних органів і, як наслідок, приховання важливої та пошуково значимої інформації; наявність великого обсягу оперативних та владних повноважень, корумпованих зв'язків тощо у суб'єкта вказаного злочину; великий рівень безкарності посадових осіб, які вчиняють такі злочини; недовіра громадян до правоохоронних органів і, як наслідок, ускладнення отримання інформації про злочин та залучення громадськості до його розслідування [5].

Перебуваючи у постійному зв'язку із навколишнім світом, елементи такого злочину, як перевищення влади або службових повноважень утворюють різноманітні сліди, що містять інформацію про службову діяльність суб'єкта злочину, так і інформацію про ознаки вчиненого злочину. Виходячи з цього, пошук інформації із досліджуваної категорії злочинів, зазвичай, спрямований на пошук факту, події злочину, пошук та виявлення слідів такого злочину (у тому числі встановлення і можливих свідків злочину) та пошук і затримання осіб, причетних до такого злочину.

Враховуючи характер вказаного злочину, традиційно факт правопорушення стає відомим або з заяви особи, що постраждала від неправомірних дій правоохоронців (потерпілого), інших обізнаних осіб (заявників), наприклад співробітників медичного закладу, або ж з матеріалів оперативних підрозділів, результатів прокурорської перевірки, преюдиціальних даних, що надійшли від слідчих, які розслідують інші кримінальні правопорушення [2].

Проте у сучасних умовах активного розвитку інформаційних технологій, недооціненим джерелом виявлення фактів перевищення влади або службових повноважень є мережа інтернет, яку також потрібно всіляко використовувати для виявлення латентних злочинів.

Взагалі масова комунікація являє собою важливий соціальний та політичний інститут сучасного суспільства, який виступає як підсистема більш складної системи – комунікації, й у широких масштабах виконує функції ідеологічного та політичного

впливу. Тому важливим об'єктом криміналістичного дослідження, з точки зору виявлення злочинів, є соціальні мережі.

Як відомо, сьогодні велика кількість так званих «блогерів» викладають дуже великий обсяг різноманітної інформації, зокрема і щодо досліджуваної категорії злочинів. Більше того, існують окремі інформаційні портали, що розглядають цю тематику. В умовах сьогоднішніх соціально-політичних змін більшість такої інформації заслуговує на увагу, оскільки є правдивою. До неї можна зарахувати і встановлення постійного тривалого робочого контакту із багатьма професійними журналістами, які мають на меті викриття конкретних фактів злочинних діянь посадовців. В умовах протидії виявленню та розкриттю злочинів у сфері службової діяльності такий контакт є важливим, оскільки дає змогу привернути увагу суспільства до конкретної справи конкретного представника влади, і як наслідок, не дати можливості «зам'яти» справу та звести її нанівець [5].

Проте пошук і аналіз такої інформації у мережі інтернет носить хаотичних характер, оскільки потребує опрацювання великого об'єму інформації з різних джерел і яка до того ж не завжди є актуальною, тому для подальшого удосконалення методики виявлення вказаного злочину необхідним є створення спеціальних інтернет ресурсів, які б дозволили оптимізувати процес пошуку, вивчення та систематизації інформації, яка містить ознаки перевищення влади або службових повноважень, вчинене співробітниками правоохоронних органів.

З одного боку це надасть можливість зробити процес подання скарг на дії співробітників правоохоронних органів максимально простим, наскільки це можливо для будь-якої людини, в тому числі заарештованого, а з іншого дозволить мінімізувати деякі аспекти протидії виявленню вказаного злочину, особами, що його вчинили, зокрема підвищить рівень довіри громадян до правоохоронних органів і, як наслідок, значно полегшить отримання інформації про злочин та залучення громадськості до його розслідування.

Література:

1. Міронов С.В. Розслідування перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів: правові та організаційні проблеми // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Харків, 2012. – Вип. 12. – С. 60-65.

2. Міронов С.В. Типові слідчі ситуації в методиці розслідування перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів, 2014 / С. В. Міронов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Харків, 2014. – Вип. 14. – С. 120-128.

3. Пчеліна О. Етапізація процесу розслідування злочинів у сфері службової діяльності / О. Пчеліна // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 3. – С. 167-170.

4. Ромців О. І. Проблеми виявлення злочинів у сфері службової діяльності в умовах протидії / О. І. Ромців // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2015. – № 813. – С. 281-286.

5. Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ромців Олена Ігорівна ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». – Львів, 2016. – 226 с.

Павлова Н. В.
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії*

Трепелець В. В.
студент V курсу факультету навчання цивільних осіб
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

ЩОДО ДЕЯКИХ СПОСОБІВ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин в Україні з кожним роком набуває значних масштабів. Гігантські прибутки від продажу наркотиків штовхають зацікавлених осіб на вдосконалення механізму своєї злочинної діяльності, винахід нових, витончених способів збуту заборонених засобів. Втім, якщо раніше здебільшого мав місце безпосередній контакт між постачальником та покупцем наркотичних засобів, то із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій і соціальних мереж виникли нові способи організації злочинних проявів із застосуванням високих технологій.

Соціальні мережі, система безготівкової оплати та інші інновації в інформаційній мережі дозволили наркоринку перейти на новий рівень, з яким на сьогодні правоохоронній системі, з наявними у неї ресурсами, не вдається ефективно боротися. При сучасному розвитку комп'ютерних засобів і систем, стільникового зв'язку, мережі Інтернет та ін. розповсюдження наркотичних засобів значно полегшено. Необхідно вказати, що скоєння злочинів із застосуванням сучасних інформаційних засобів і технологій здійснюється організованими злочинними групами, що накладає свій відбиток на спосіб вчинення даного виду злочинів [1, с. 214].

Слід сказати, що збут наркотичних засобів системи безготівкового розрахунку ускладнює проведення оперативно-розшукових заходів, викриття осіб, які організують поширення наркотиків, і притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Вивчення інформації в мережі інтернет, спеціальної літератури та судово-слідчої практики свідчить про те, що процес придбання наркотиків здійснюється безконтактним способом із застосуванням системи «закладок» (тайник з певними орієнтирами або відміткою) і з використанням сучасних електронних систем зв'язку (стільникового зв'язку, електронної пошти, соціальних інтернет-мереж, в тому числі за допомогою інтернет-магазинів з використанням віртуальних платіжних систем і т.п.), який являє собою відпрацьований алгоритм дій, при яких продавець і покупець навіть не зустрічаються. У злочинні структури, діяльність яких пов'язана із розповсюдженням наркотиків через мережу Інтернет, зазвичай входять «закладчики» («дропи»), «вербувальники», «міні-комірники», «комірники», «кур'єри», «оператори» («дроповоди»), «куратори», «фінансовий директор», «хакер», «старший». Спілкування між собою здійснюється за допомогою різних інтернет-додатків («Ватсап», «Вібер», «Джабер», «Скайп», «Бросікс», «Айсікью», «Телеграм», «Ковермі») [2, с. 19]. Особа, яка придбає наркотики за допомогою стільникового телефону або різних програм, призначених для онлайн-спілкування, електронної пошти, соціальних інтернет-мереж зв'язується з продавцем і звертається з про-

ханням продати йому наркотичний засіб на умовах продавця. Продавець дає згоду, домовляється про переказ коштів через електронні платіжні системи. Після отримання підтвердження про переказ грошових коштів продавець повідомляє покупцеві про місце знаходження «закладки» [3, с. 95].

Особами, які здійснюють «закладки», як правило є випадкові люди, яким пропонують роботу через мережу Інтернет, і в їх обов'язки входить пристрій схронів з наркотичними засобами в районі їх проживання, після чого вони за допомогою коротких текстових повідомлень (або мережі Інтернет) відправляють «роботодавцю» схеми «закладок» і отримують плату через електронні гаманці.

Найбільш яскравим прикладом потужного інтернет-порталу, створеного для торгівлі наркотиками, є сайт SilkRoad, адміністратором якого був Росс Ульбріхт, який переховувався під псевдонімом «Жахливий Пірат Робертс». Даний сервіс працював за принципом eBay: користувач міг вибрати товар, оплатити за допомогою електронної платіжної системи Tor (криптовалюта сервісу – біткоіни), і отримати наркотики у вакуумній упаковці поштою. Через сайт SilkRoad, який заробляв на комісії між покупцями і продавцями наркотиків, були реалізовані сотні кілограмів заборонених до обігу речовин, порталом як майданчиком для збуту користувалися тисячі дилерів [4, с. 46].

Інтернет використовується наркоділками для легалізації грошових коштів, отриманих злочинним шляхом. Пособництво в цьому мимоволі надають різні електронні платіжні системи і компанії. Їх використання, на думку наркозлочинців, є безпечним способом отримання грошових коштів від реалізації наркотиків, так і способом їх відмивання шляхом багаторазового переказу з рахунку на рахунок або придбання і подальшої реалізації віртуальних грошей.

Отже, вирішення проблеми продажу наркотиків в мережі Інтернет бачиться не тільки в блокуванні доступу до сайтів, за допомогою яких поширюються наркотики, але і в повному їх закритті; закріпленні кримінальної відповідальності для їх власників, а також адміністративної для інтернет-провайдерів, що забезпечили доступ до них.

Виявлення та викриття злочинних груп, які здійснюють збут наркотиків через Інтернет і електронні платежі, досить складна, вимагає детального і тривалого документування фактів злочинної діяльності, значної кількості залучених технічних засобів, організації тісної взаємодії з працівниками оперативно-пошукових і оперативно-технічних підрозділів.

Важлива роль у виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних із розповсюдженням наркотиків через мережу Інтернет, відводиться сучасній приватній криміналістичній методиці розслідування наркозлочинів, знанням і творчому застосуванню цієї методики практичними працівниками правоохоронних органів. Через зміну технології розповсюдження наркотичних засобів необхідно змінювати і технології такого оперативно-розшукового заходу, як перевірна закупівля, а точніше необхідно проведення комплексу оперативно-розшукових заходів, тобто сукупності декількох заходів, так як проведення перевіркової закупівлі не вирішить проблему реалізації наркотиків через мережу Інтернет. У комплекс заходів входять такі, як спостереження, перевірна закупівля, прослуховування телефонних переговорів, зняття інформації з технічних каналів зв'язку, а також оперативне проникнення. При реалізації оперативної інформації необхідно проведення комплексу процесуальних, слідчих дій – затримань, допитів, обшуків тощо.

Таким чином, в умовах постійного розвитку технічних засобів і появи нових технологій зберігання, відтворення і передачі інформації не можна сформулювати повні рекомендації, що враховують всі особливості різноманітних слідчих ситуацій, що виникають при розслідуванні злочинів. З цієї причини вкрай важливо підвищувати технічну підготовленість працівників слідчих підрозділів до грамотного виконання зазначених дій.

Для розвитку системи протидії незаконному обігу наркотиків через мережу інтернет, на наше переконання, можна застосувати такі заходи:

- удосконалити існуюче програмне забезпечення для виявлення і блокування сайтів, що рекламують наркотики та залучати фахівців в області інформаційних технологій;
- конфісковувати обладнання, за допомогою якого відбувається підтримка працездатності Інтернет-ресурсів, причетних до розповсюдження наркотиків;
- посилити контроль над відкриттям рахунків у банківських установах і відкриттям електронних гаманців фізичних осіб;
- ввести кримінальну відповідальність за створення сайтів для реклами та збуту наркотичних засобів, за надання технічної допомоги Інтернет-ресурсів, за допомогою яких відбувається рекламування та збут наркотичних засобів;
- відстежувати і проводити моніторинг частих переказів грошових коштів на банківські рахунки, банківські картки та інтернет-гаманці;
- посилити взаємодію із співробітниками банків, наприклад, спростити процедуру перегляду відеозапису з камер спостереження в банках, банкоматах, отримання відповідей на запити правоохоронних органів про рахунки та їх власників, своєчасного інформування правоохоронних органів про підозрілі рахунки шляхом зміни і доповнення відповідних норм законодавства, так як в даний час для отримання інформації з банківських рахунків потрібно рішення суду.

Отже, криміналістична характеристика злочинів пов'язаних з розповсюдженням наркотиків за допомогою мережи Інтернет, як елемент методики розслідування даних злочинів, сприяє їх ефективному розкриттю і розслідуванню, дозволяє раціонально організувати досудове розслідування, досягти цілей кримінального судочинства у максимально короткі терміни. На даному етапі свого існування і розвитку правозастосовна практика гостро потребує вдосконалення оперативно-розшукових та криміналістичних прийомів і способів виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів через мережу Інтернет.

Література:

1. Демин К. Е. О понятии и криминалистической характеристике преступлений, совершенных организованными преступными группами с применением современных информационных средств и технологий / К. Е. Демин // Библиотека криминалиста. – 2014. – № 5. – С. 212-219.
2. Дикарев В.Г., Гаврюшкин Ю.Б. Особенности противодействия бесконтактному способу сбыта наркотиков с использованием сети интернет / В.Г. Дикарев, Ю.Б. Гаврюшкин // Вестник Всероссийского института повышения квалификации сотрудников Министерства внутренних дел Российской Федерации. – 2016. – № 2(38). – С. 19-25.
3. Клевцов В.В. Особенности криминалистической характеристики преступлений, связанных с распространением «дизайнерских» наркотиков с использованием сети интернет // Уголовно-процессуальные и криминалистические проблемы борьбы с преступностью. Всероссийская научно-практическая конференция. Орловский юридический институт МВД России имени В.В. Лукьянова; Редколлегия: А.В. Булыжкин и др. – 2015. – С. 195-199.
4. Новопавловская С.Л. Использование сети Интернет для нелегального оборота наркотических средств, психотропных веществ и их аналогов / С.Л. Новопавловская // Актуальные проблемы экономики и права. – 2015. – № 1(33). – С. 46-50.

ДЛЯ НОТАТОК

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ
ПРАВОВІ ВИМІРИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ»

14–15 квітня 2017 р.

м. Львів

Видавник – Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив»

Адреса для кореспонденції: м. Львів, а/с 6153, 79000

Електронна пошта: office@wcenter.org.ua

Офіційний веб-сайт: www.wcenter.org.ua, Телефон: +38 066 090 6365

Підписано до друку 17.04.2017 р. Здано до друку 18.04.2017 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 10,46.

Тираж 100 прим. Зам. № 1804-17.